

**CROSS-BORDER CO-OPERATION AS A TOOL TO ENHANCE
REGIONAL DEVELOPMENT: THE CASE OF HOPA-BATUMI
REGION**

**A THESIS SUBMITTED TO
THE GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
OF
MIDDLE EAST TECHNICAL UNIVERSITY**

BY

DEFNE DURSUN

**IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR
THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE
IN
URBAN POLICY PLANNING AND LOCAL GOVERNMENTS**

MAY 2007

Approval of the Graduate School of Social Sciences

Prof. Dr. Sencer AYATA
Director

I certify that this thesis satisfies all the requirements as a thesis for the degree of Master of Science

Assoc. Prof. Dr. H. Tarık ŞENGÜL
Head of Department

This is to certify that we have read this thesis and that in our opinion it is fully adequate, in scope and quality, as a thesis for the degree of Master of Science.

Assoc. Prof. Dr. Melih PINARCIOĞLU
Supervisor

Examining Committee Members

Prof. Dr. Melih ERSOY (METU,CRP) _____

Assoc. Prof. Dr. Melih PINARCIOĞLU (METU,CRP) _____

Assoc. Prof. Dr. H. Tarık ŞENGÜL (METU,ADM) _____

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Name, Surname: Defne DURSUN

Signature:

ABSTRACT

CROSS-BORDER CO-OPERATION AS A TOOL TO ENHANCE REGIONAL DEVELOPMENT: THE CASE OF HOPA-BATUMI REGION

DURSUN, Defne

M.S., Department of Urban Policy Planning and Local Governments

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Melih PINARCIOĞLU

May 2007, 322 pages

The aim of this thesis is to examine the effectiveness of cross-border cooperation as a tool for local/regional development of underdeveloped border regions, and whether it is appropriate for Turkey's border regions. The basic statement is that the trajectories of intense economic relations do not always let cross-border co-operation; it can develop through supportive policies fed by the active participation of cross-border actors.

The scope of this study is,

- to examine changing theoretical ideas about borders and border relations,
- to review some of the important changes affecting the cross-border co-operations; and the implications of transformations in the global mechanisms

through new network relations determined within the multi-level governance approach,

- to develop a framework for analysing the success of cross-border co-operation,
- to discuss the cross-border co-operation trajectories through the world experiences and Turkish case,
- to search for a new model

This study will focus on a set of theoretical tools involving independent dimensions such as governance, economy and social structure. Along these theoretical perspectives, the importance of a cross-border co-operation for local/regional development will be emphasised through the case of Hopa-Batumi border region. Handling of this case will be an attempt to put forward the opportunities and barriers of a cross-border co-operation for Turkish border regions.

This study is developed by the examination of theoretical literature, generating comparative analysis of world experiences with reference to available literature, and Turkish border regions executed with the newspapers archives and legal arrangements, and case study through in-depth interviews.

Keywords: Border, cross-border co-operation, governance, economic integration, border dweller, interdependence, symmetrical/asymmetrical relations

ÖZ

BÖLGESEL KALKINMANIN ARACI OLARAK SINIR ÖTESİ İŞBİRLİKLERİ: HOPA- BATUM ÖRNEĞİ

DURSUN, Defne

Yüksek Lisans, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Melih PINARCIOĞLU

Mayıs 2007, 332 sayfa

Tezin ana hedefi sınır-ötesi işbirliğinin geri kalmış sınır bölgelerinin yerel/bölgesel kalkınmasında bir araç olarak etkisini incelemektir. Tezin temel önermesi, yoğun ekonomik ilişkilerin her zaman sınır-ötesi işbirliklerinin kurulmasını sağlamadığı, bunun ancak sınır-ötesi aktörlerin katılımıyla beslenen destekleyici politikalarla geliştirilebileceğidir.

Bu çalışmanın kapsamı;

- sınır ve sınır ilişkileri ile ilgili teorik alandaki değişimi incelemek,
- sınır-ötesi işbirliklerini etkileyen önemli değişimleri ve küresel mekanizmalardaki çok seviyeli yönetim çerçevesinde belirlenen ağ ilişkileri yoluyla gerçekleşen dönüşümün etkilerini incelemek
- sınır-ötesi işbirliklerinin başarısını incelemek için çerçeve geliştirmek,

- sınır-ötesi işbirliklerinin gelişme dinamiklerini dünya ve Türkiye örnekleri çerçevesinde tartışmak,
- yeni bir model araştırmaktır.

Çalışma; yönetim, ekonomi, sosyal yapı gibi birbirine bağlı boyutları içeren teorilerden faydalanmaktadır. Bu teorik bakış açılarının yanında, sınır-ötesi işbirliklerinin yerel/bölgesel kalkınma için önemi Hopa-Batum sınır bölgesi örneği çerçevesinde vurgulanacaktır. Bu örneğin ele alınması Türkiye'nin sınır bölgeleri için sınır-ötesi işbirliklerinin yarattığı fırsatlar ve ortaya çıkan engellerinin belirlenmesi için bir çalışma olacaktır.

Bu çalışma, teorik literatür araştırması, mevcut literatür referanslı farklı dünya örnekleri ile gelişimi gazete arşivleri ve yasal düzenlemelerle takip edilen Türkiye sınır bölgelerinin karşılaştırmalı analizlerinin yapılması ve derinlemesine görüşmelerle tamamlanan alan araştırmaları yoluyla geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sınır, sınır-ötesi işbirliği, yönetim, ekonomik entegrasyon, sınır halkı, karşılıklı bağımlılık, simetrik/asimetrik ilişkiler

ACKNOWLEDGMENTS

There are lots of people whom I would like to thank for their support and efforts throughout the research. First of all, I wish to express my deepest appreciation to my supervisor Assoc. Prof. Dr. Melih PINARCIOĞLU. This study could not have been realized without the guidance of him who not only served as a supervisor but also encouraged me every time I was in trouble.

I offer sincere thanks to Prof. Melih ERSOY and Assoc. Prof. H. Tarık ŞENGÜL. Without their comments and guidance, it would be hard for me to develop and complete this study.

I would also like to thank everyone who helped me during the long standing interviews from Samsun to Batumi, for trusting and opening their experiences and views to me and for their further help during my research.

The technical assistance of Ms. Gülçin Tunç, Mr. Ayhan Kavşut, and my dearest cousin Ms. Burçak Güler are gratefully acknowledged.

Doğan Dursun's, my dear husband, accompany was worthy and refreshing on everyday of the tiresome work of the thesis. He has involvement in the completion of this thesis since he put so much moral and technical assistance since the beginning. His great motivation and relaxing accompaniment during the hard times owes much more than an appreciation

Lastly, I offer very special thanks to my family who always supported me throughout my whole life with their continuous care and sympathy; and to all my friends for their support and precious friendship. They were always by my side in all these hard times.

TABLE OF CONTENTS

PLAGIARISM	iii
ABSTRACT	iv
ÖZ	vi
ACKNOWLEDGMENTS	viii
TABLE OF CONTENTS	ix
LIST OF TABLES	xiii
LIST OF FIGURES	xiv
CHAPTERS	
<u>1</u> .INTRODUCTION.....	1
1.2. The Empirical Modelling of the Thesis	12
1.3. The Organization of the Thesis	17
<u>2</u> .THEORETICAL FRAMEWORK AND BASIC CONCEPTS	19
2.1. Borders and Border Areas	19
2.2. Border Studies and Phases of Historical Change.....	24
2.3. Regional Development at Border Areas	35
2.3.1. Border Regional Economics	35
2.3.1.1. Barriers to Border Regional Development.....	37
2.3.1.2. Perceptions of Border by the Actors of Border Regional Development	38
2.3.2. Cross-Border Regional Development	39
2.3.2.1. Cross-border Relations.....	40
2.3.2.2. Cross-border Co-operation.....	47
2.3.2.2. Cross-border Regions.....	49
2.3.2.3. Border Cities and Border Planning.....	53
2.4. Conclusion	58

<u>3.</u> EXPERIENCES OF CROSS-BORDER CO-OPERATION	61
3.1. CROSS-BORDER CO-OPERATION IN EUROPE	62
3.1.1. Development of CBRs in Europe through a Historical Process	64
3.1.2. Governance Context in CBC in EU	67
3.1.2.1. INTERREG Programme	69
3.1.2.2. Cross-Border Planning as a Cross-Border Governance Example.....	76
3.1.4. Critics Related to CBC Policies in European Union.....	77
3.2. CROSS-BORDER CO-OPERATION BETWEEN U.S. AND MEXICO	79
3.2.1. Development of Cross-Border Economic Relations through a Historical Process	81
3.2.1.1. Maquiladora Program	81
3.2.2. Urbanization of Border Area: Border Cities	85
3.2.3. Border Culture and New Social Forces.....	87
3.2.4. Cross-Border Governance.....	89
3.2.4.1. Programs Related US-Mexico CBC	90
3.2.5. Critics related NAFTA	93
3.3. CROSS-BORDER CO-OPERATION between HONG KONG and CHINA	95
3.3.1. Evolution of Border Relations between HongKong and Southern China	97
3.3.2. Conflicts to the Cross-border Economic Integration Process	101
3.4. Conclusion	104
 <u>4.</u> BORDER EXPERIENCES OF TURKEY	 108
4.1. Cross-border Co-operation and Turkey	108
4.2. Border Regions of Turkey: Opportunities and Threats.....	116
4.3. Evolution of Cross-border Relations with Border Neighbours.....	120
4.3.1. Relations with Western Neighbours	120
4.3.1.1. Evolution of Cross-border Relations with Bulgaria.....	121
4.3.1.2. Evolution of Cross-border Relations with Greece	126
4.3.2. Relations with Southern Neighbours (Syria, Iraq and Iran).....	129
4.3.3. Relations with Eastern Neighbours (Armenia and Georgia).....	136
4.4. Conclusion	138

<u>5.</u> CASE STUDY: HOPA-BATUMI BORDER REGION.....	140
5.1. The Aim and the Empirical Modelling of the Case Study.....	141
5.2. Cross-Border Co-Operation between Georgia and Turkey.....	144
5.2.1. Changing Geographies of Georgia, Batumi.....	145
5.2.2. Economic Structure of Georgia and Transition.....	150
5.2.2.1. Transition to Market Economy.....	150
5.2.2.2. Economic Overview of Georgia.....	159
5.2.3. Socio-Economic Structure of Georgia in Transition Period.....	161
5.2.3.1. Poverty.....	161
5.2.3.2. Education.....	164
5.2.3.4. Labour Migration.....	166
5.2.3.5. Shuttle Trade and Prostitution.....	167
5.2.3.6. Mindscapes and Attitudes.....	170
5.2.3.7. Urbanization in Border Cities.....	173
5.2.4. Cross-Border Economic Relations between Turkey and Georgia.....	177
5.2.4.1. Experiences of Turkish Enterprises in Georgian Markets.....	181
5.2.4.2. Turkish FDI to Georgia.....	185
5.2.5. Projects Affecting Cross-Border Co-operation.....	187
5.2.5.1. Airports.....	190
5.2.5.2. Ports.....	191
5.2.5.3. Railways.....	191
5.2.5.4. Public Transport.....	192
5.2.5.5. Highways.....	192
5.2.5.6. Modernisation of Custom Gates.....	193
5.3. Conclusion.....	198
 <u>6.</u> CONCLUSION.....	 201
6.1. Final Evaluation.....	201
6.2. Policy Proposals.....	220
 REFERENCES.....	 227

APPENDICES

APPENDIX A : Abbreviations	238
APPENDIX B : Cross-border Regions in Europe, 1958-99	240
APPENDIX C: Questionnaire for Cross-border Traders.....	242
APPENDIX D: Questionnaire for NGOs.....	246
APPENDIX E: Questionnaire for Local Governments.....	252
APPENDIX F: In-depth Interviews	256
F.1. Interview with the manager of a flour factory	256
F.2. Interview with an official of an electrical materials company.....	264
F.3. Interview with the general secretariat of Export Promotion Centre	270
F.4. Interview with the owner of a transporting firm.....	275
F.5. Interview with the owner of a transporting firm (C.).....	281
F.6. Interview with the owner of a transporting firm (Y.).....	293
F.7. Interview with the chairman of Hopa Chamber of Commerce and Industry	300
F.8. Interview with the mayor of Hopa.....	316

LIST OF TABLES

Table 1. The ‘Border’ Words in Different Languages.....	20
Table 2. The Evolution of Border Studies	28
Table 3. Literature Review on Cross-Border Relations.....	43
Table 4. Main Urban Areas in the U.S.-Mexico Border Region.....	80
Table 5. Socio-economic Comparison between the Border Cities of Turkey.....	118
Table 6. Basic Economic Data of Neighbouring Countries (2001)	120
Table 7. Bilateral Agreements between Turkey and Greece.....	128
Table 8. Gross Domestic Product of CIS Member States, 1990-96.....	155
Table 9. Transition Period and GDP Growth.....	156
Table 10. Regional disparities in the former Soviet Union.....	158
Table 11. Main Economic Indicators of Georgia (as % of previous year)	160
Table 12. Net migration to and from CIS countries, 1990-96	166
Table 13. Bilateral Trade Data (1000 USD)	181
Table 14. Treaties between Turkey and Georgia	188
Table 15. Comparison between Cross-border Co-operation Experiences through their General Characteristics	216

LIST OF FIGURES

Figure 1. The Relationship between the Determining Factors of Cross-Border Co-operation.....	10
Figure 2. Research Map	16
Figure 3. Border Evaluation in Europe	32
Figure 4. The Relationship between the Determining Factors of Cross-Border Co-operation.....	59
Figure 5. Eligible Areas for INTERREG IIIA	73
Figure 6. Geographical Distribution Percentage of Initiatives According to Area....	74
Figure 7. Cross-border co-operation areas defined through EU	75
Figure 8. Map of the Regio-Basiliensis	77
Figure 9. The US-Mexico Border Region.....	79
Figure 10. Major U.S. Trade Corridors with Mexico	83
Figure 11. Location of Hong Kong, Pearl River Delta and Guangdong.....	95
Figure 12. Border Cities and Border Gates of Turkey.....	109
Figure 13. West-East Dichotomy between the Border Regions of Turkey.....	117
Figure 14. Population Movement Routes across Turkish-Bulgarian Border.....	122
Figure 15. The Border Area between Bulgaria and Turkey.....	125
Figure 16. Map of Georgia.....	146
Figure 17. Soviet GNP, 1940-92.....	154
Figure 18. GDP Change in Former Soviet Union Countries, 1989=%100.....	155
Figure 19. The Map of Batumi.....	173
Figure 20. Georgian Export and Import Values, 2000-2005	179
Figure 21. Comparative Foreign Trades between Georgia and Turkey.....	180
Figure 22. Foreign Direct Investments in Georgia.....	187
Figure 23. Multi-model Transport Routes of TRACECA	193
Figure 24. Map of Caucasian Eco-region	197

CHAPTER 1

INTRODUCTION

The Westphalian order (1648), that is the principle of the modern state system, gave way to the construction of separate states and nations each of which is capable of defining its own goals. The idea of sovereignty, providing the states a basis for recognition from others, provided a justification for ultimate control within a specific territory developing stronger controls over their borders (Caporaso, 2000). Thus, by their nature of emerging, borders divide and exclude constructing ‘us’ and ‘the other’. Till then, the use of the term “border” had meant an international line or a region encompassing both sides of political boundary. But especially after the 1980s, with the advance of global technologies and the collapse of Communist block, world political map had experienced so many transformations. With the change of territorial configurations and the sovereign territories, the boundaries gained more functional roles in this global world. The pressures of globalization and regional integration are still transforming institutions and communities in the border regions. It is now possible to see borders as links between countries through flows of goods and people. Economic globalization simultaneously leads to a reshaping of cross-national economic integration at different scales, such as transnational development areas or new forms of regionalization. Cross-border regionalism has flourished in the past two decades, beginning along the western border of Germany and has taken new steps after the 1990s as response to the opening of Iron Curtain. (Gültekin, 2005) Transformation of border areas from sleepy towns to exploding metropolitan areas has taken place largely in the second half of 20th century. Border is no longer an arid corridor; instead it became a region of twin/sister cities as regions of intensified

relations. In spite of the thesis of “the end of the nation-state”, “the borderless world” and “the cyberspace” which has no bounds at all, the international boundaries did not lost but altered their form and functions. Thus, the exact boundary of the border remains a blur.

The study of borders has received a new momentum as a result of this development. The growing interest in border studies can be explained by the change in the perceptions about the roles and the meaning of borders, due to the changes in world politics and the communication technologies as well as with the effects of other technological changes, influenced not only by globalization but also by the post-modernism and the popular culture. The preceding definitions of border were made with the state-centric mind which sees it as a limit or even a barrier; and thus focused on security and sovereignty. Borders were understood as limitations defining three major characteristics related with statehood: territory, citizenship and public authority. Hence, ‘border’ was defined both as the legal borderline between states and the frontier of political and cultural contestation, serving to impose control over the flows of people and regulation of cross-border trade. As this control began to form a barrier to the global relations; economical, political and social; a transformation in its roles and meaning had experienced inevitably. After these transformations about border, it is analyzed as a term of discourse reflecting various ideas and symbolic forms, providing us to understand the complexity of internal and external languages with the narratives of both visible and invisible lines. It is also seen as a part of international geopolitical landscape, the nation and the nation-state system and regional and local life experiences; creating and negotiating meanings, norms and values but also as a concept which especially sees all the aspects of exchange. Boman (2005), states 3 major theoretical dimensions for border studies, first of which is the perspective of rational choice theories and neoclassical economies. Here borders are perceived as barriers of economic efficiency. Within the second dimension, border studies are the subjects of policy-oriented research as well as institutional and theoretical perspectives where policies and institutions are believed to contribute to the creation of, for instance, cohesive and borderless Europe. Through culturally-inflected and social constructivist perspectives, borders are believed to be shaped by the constantly changing perspectives of ‘us’ and ‘the

other'. Thus, cross-border regions are considered as socially constructed spaces. Border studies try to examine the fluid nature of these areas, focusing on economic integration, the role of policies and institutions, as well as the role of identity relating border issues. Hence, they engage in economic, cultural, political, social and historical extension as part of their multidisciplinary work which also has a spatial dimension unifying all.

As the globalization effects made the world more compact, the expanding importance of the world economy caused the decline of the significance and the meaning of nation states as the primary economic units. The increasing significance of international boundary regions is the result of the shift in the world economy, which influence industrial location decisions, as a specific kind of territorial result of global spatial reorganization. With the second half of the 20th century, boundaries were not only the passage zones between the nation states but urban agglomeration areas which economically, socially and politically integrated taking the full potential of border territories. These urbanizations, populated nearly 1million residents, formalize programs of cross-border co-operation not only to generate greater levels of economic development but also to manage urban problems such as social and technical infrastructure, environment, industrialization etc. The formalization of these programs varied through the different trajectories of the relations between adjacent countries. For instance, the programs of cities at the border region of U.S-Mexico were formalized through the commitments of local leaders (Klapp&Padgett, 1960) till the 'Border Industrialization Program' which was implemented by the Mexican government at 1965.

Border experiences all over the world reveal different development trajectories due to their economic, political, socio-cultural and historical backgrounds. Their relations can be summed up under the titles of 'regional integration' and 'regional fragmentation', which are based on both exogenous and endogenous factors. While regional integration in border areas is realized in nine different ways related to both of these factors; regional fragmentation generally based on internal factors like 'insufficient infrastructures', 'inappropriate legal arrangements', 'communication barriers' and 'low trust environment'. Jessop (2003) defines the nine ways of

emerging for cross-border regions due to the dynamics of: (1) 'grey' and 'black' economies; (2) shared resources and historical backgrounds, (3) spill-over of metropolitan hinterlands/complementary towns, (4) restabilising the national scale; (5) creation of new functional economic and ecological spaces, (6) career and institution building initiatives created by the crisis of the national scale, (7) supra-national bodies' undermining the national scale, (8) uneven development linked with region building processes, and (9) nation building projects in multinational territorial states.

The relation between *US and Mexican* cities demonstrates an asymmetric relationship between a First World and a Third World country. Hence, it is complicated by socio-economic inequality and cultural differences. The development of border cities around the boundary between US and Mexico depends on the huge migrations from Mexico in order to find job, but after 1965, with the "Border Industrialization Program" it gained a different trajectory which then again experienced an impetus with NAFTA. The border cities constituted around the borders works as one city, representing the intensified relations of both sides.

Borders have been crucial to the existence of identities in *Europe*. They envisioned a more integrated system of nation-states, where political borders would become more permeable, allowing for exchanges of workers, consumers, products and capital. Cross-border co-operations are initiated by European Commission Structural Fund supports as the effects of European Regional Policy in a context of multi-level governance. Here it should be emphasized that while European project contributed to the erosion of internal boundaries inside the union, it also supports small business co-operation through the Euro-region project in order to both minimize the conflicts at the border regions and hinder the underdevelopment there.

Hong Kong-China experiences shows how colonization created and maintained borders, and how the changes in interstate relations led to the closing and reopening the borderlands. The pressures of economic restructuring influenced the shift from "cross-border protectionism" to "cross-border free trade zone" in Hong Kong's cross-border governance. The reciprocal interdependency through cross-border

relations has led them to realize an effective change from industrial to financial centre (Hong Kong) and from arid agricultural fields to intense industrial areas (China-Guangdong Shenzhen Region).

When compared to border experiences all around the world, *Turkey's border relations* are still weak, and could not form an effective response to the pressures of global world economy. Turkey has not experienced a border development process similar to others on the world. Turkey's geographic location, which is in the middle of Europe, Middle East and Caucasus, causes different dynamics among its border regions. Due to these dynamics, Turkey's border regions show both fragmented and integrated structure. While we can see integration as inter-firm linkages on the European border; the integration on the Middle-East border is generally based on grey and black economies, and a deep fragmentation on the South-eastern borders because of political problems and security issues. This fragmentation seems to be related with internal influences like low-trust environments, political instability and security issues. However, recently Turkey's border politics is experiencing a shift with intensified projects on border areas demonstrating parallelism with a policy shift from national politics to binational policy. The more crucial ones of these projects can be sequenced as the modernization of customs with respect to integration to e-state policies and policy adaptations to European Union; spread of 'border trade centres' unified with free trade zones, shared use of airports, renovation of infrastructures, and clearing up the mined areas for mutual usage in agriculture and industrialization, by adjacent countries.

As it is mentioned above, the border regions of Turkey put forward a great variety. This variety also shows itself within the socio-economic structures of border cities, too. Thus, evaluation of cross-border co-operation as a tool for local and regional development of underdeveloped border regions would constitute an important opportunity for the near future. This thesis, basically tries to find clues for Turkey to develop autonomous strategies for providing cross-border co-operation. However, our western borders, as the neighbours of EU, are dependent on European policies; and eastern and southern borders' rigidness have increased due to political and security problems. Besides all, Hopa-Batumi region gains importance due to the

economic integration realized in a bottom-up process. Hopa-Batumi border region offers an opportunity, in which many social, political and economic stages have been tackled, for Turkey to remain more independent from exogenous impacts. Moreover, the significant potentials offered through the economic relations of Black Sea Region with northern and Caucasian neighbours have concentrated my interest on this region. Thus, as a starting point for more comprehensive studies in future, I will examine Hopa-Batumi region in the framework of cross-border co-operation within a process after 1989.

The opening of the border gates with 1989 is meaningful for the revitalization of a historical market area, which was linked together by major trade routes of the past; Silk Road. Until Adjara's being completely left to Georgia in 1921, it was governed by Ottoman Empire, and Batumi was acting as a market for a wide geography; an important part of Eastern Black Sea Region, and East Anatolian Region. With the transfer of Adjara to Georgia, Turkey had lost an important harbour, its link to historical trade routes, and has been cut off from its important market relations.

Georgia's membership to Soviet Union and Turkey's nation state politics had hindered the relations between neighbour border areas. While the border between Georgia and Turkey has been demarcated, the families and relatives living at the border region had separated. These developments had caused the fragmentation of an economic and social structure, which was a whole once.

The collapse of USSR had materialized a sudden shift for Georgia. Especially after the Rose Revolution at 2004, it experiences significant changes in transforming both its economy and social structure. Due to the liberalization endeavours of new government and the reciprocal projects developed by two neighbour governments, the relations between Turkey and Georgia have changed its trajectory. This development will be a shift both in the relations of two countries and the economic, social, spatial and political structure of border regions. Thus, the prospects about the development of border regions and emerging cross-border projects emphasize the need of border studies in Turkey, in order to utilize the opportunities offered by cross-border relations, foresee the bottlenecks and take the precautions timely.

The aim of this thesis is to examine the effectiveness of cross-border cooperation as a tool for the development of undeveloped border regions, and to explore its appropriateness for implementation on Turkey's border regions. In this context, it will attempt to analyze the opportunities offered by border relations and the barriers of development in the border areas of Turkey with regard to the trajectories of Turkish–Georgian border region development process. Hopa-Batumi border region is selected as the research area of this thesis, due to the economic integration realized in a bottom-up process in which many social, political and economic stages have been tackled, thus offers an opportunity for Turkey to make negotiations to constitute a legal framework for cross-border co-operations. This region represents a shatter zone characterized by historically shifting governmental influence; economic relations; ideological, linguistic and ethnic identifications; and by population movements between its neighbour areas. Patterns of cross-border co-operation can be better understood by considering the influence of state actions, the ideologies of regionalism, business strategies, trust environment, and the impact of political, economic, cultural definitions of border.

Thus, this thesis starts from the *main thesis* that the trajectories of intense cross-border economic relations do not always let the construction of cross-border co-operation; how far concrete economic relationships between companies in the border region or a shared history and a common culture do not always develop a co-operation between border regions. A cross-border co-operation giving rise to economic development can develop to full extent only if supportive policies are actively used and fed by the active participation of local actors. In this thesis, the attention is directed towards an explanation of the process of the formation of cross-border co-operation in respect of the factors providing it. Besides, this study is not focused upon the analysis of the network structure of these relationships, but on the measurement of the magnitude of the influence of the border, and what determines this affect. This research will attempt to look at the possibilities of a pattern of cross-border co-operation by analyzing the progressing dynamics at the borderlands, thus looking for ways to establish a model of economic co-operation between Turkish and Georgian border regions.

Cross-border co-operation, the *dependent variable* of the thesis, has been defined as the co-operation between adjacent border regions at the local/regional level. (Boman, 2005) Border regions are the most excluded areas of the nation-states; and as the construction of borders artificially reduced the market area of them they are generally the most undeveloped areas of the country. Thus, cross-border co-operation aims at the reduction of the disadvantages of these regions. It does not only involve an economic co-operation; but also tries to constitute integration between the local communities of border regions and their authorities. Thus, local/regional authorities as well as NGOs, universities and businessmen are the main actors facilitating cross-border co-operation through the project preparation and implementation processes. The existing perceptions about the other side depending on the historical-cultural relations are the other important means influencing cross-border co-operation.

Three independent variables are determined for cross-border co-operation: cross-border governance, cross-border economy and cross-border social structure. It should be emphasized that the success of a cross-border co-operation depends on the balanced and coherent management of these three factors.

One of the *independent variable* of the thesis is '*cross-border governance*' which depends on the degree of multi-level governance involving the participation of all related cross-border actors. The highest and most dense level of interactions can be observed at the *integrated* border regions where people and goods can move freely between either sides of the border. The citizens living in either side of the border regard themselves as members of one society in this kind of border regions (Zillmer, 2005). Such kind of integration basically needs new policy implementations at the border regions. Border regions are the regions at which two different types of regimes come across, and permitting a relation between these areas necessitates a compromise of two governments by giving up some of their authorities there, if necessary. This can be achieved by the negotiations between the actors of cross-border relations as well as the negotiations between the states through multi-level governance.

Cross-border economy, another *independent variable*, takes place along multiple trajectories at the area of intersection between international economics and regional economics. According to economic geographic theory, border regions have disadvantages through their spatial limitations of market areas (Zillmer, 2005). Formal border regulations and different legal systems are not the only barriers of cross-border economy, the incompatible infrastructure, coercing institutional structure, trade barriers and mental barriers constituted through the formation of the borders also hinders the economic relation between neighbour border regions. Thus, border economics are experienced through a wide range between informal and formal activities. If these barriers are exceeded through the negotiations, and reciprocal economic relations can be founded, then, border regions face with the acceleration in demographic, commercial and industrial expansion spurred by trade liberalization and other forms of business regulation between national economies adjacent to each other. In order to understand and analyze the economic relation which catalyzes the rapid urbanization of the boundary region we necessitate the unifying of urban economics and international economics.

The third *independent variable* of the thesis is '*cross-border social structure*', as cross-border regions are socially constructed spaces. Ethnic, cultural or historical affinities between the two border communities facilitate cross-border co-operation and magnify the effects of other independent variables on cross-border co-operation. (Boman, 2005) There could also exist some mental distances to the other side of the border, due to the demarcation processes, which hinders the cross-border relations. The culture generated by the border institutions providing advantages to the border areas through reciprocal dependencies overcomes these barriers constituting a social area and then mobilizes social action supporting cross-border relations.

Cross-border co-operation is influenced both by governance context (institutional structure) and the strength of the economic relations. Historical-cultural identity and historical economic relations, where it is present, facilitate the communication and thus building cross-border co-operation. It has a secondary significance due to its variable structure. Cross-border co-operation experiences show that economic relations can motivate strong ties even they did not existed before, however,

intensifying relations between border dwellers can also cause social fragmentations due to relation patterns.

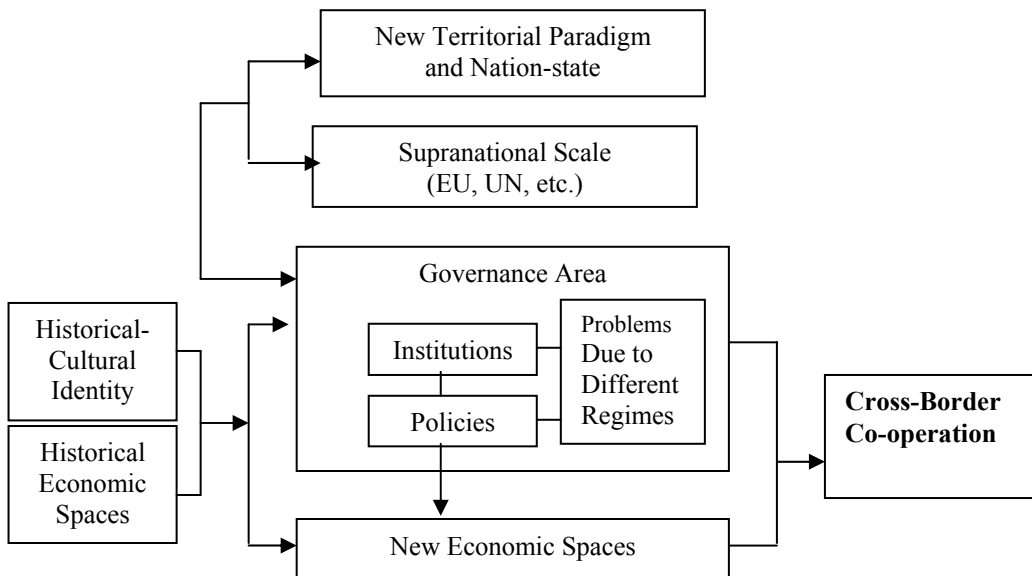

Figure 1. The Relationship between the Determining Factors of Cross-Border Co-operation

The general problematic of the case study of Turkey-Georgian border (Hopa-Batumi region) revolves around the main research questions stated below; emphasizing cross-border governance and cross-border economy for cross-border co-operation and deals with the cross-border social structure as a secondary, but a notable subject.

Cross-border co-operation:

- What are the factors conditioning cross-border co-operation?
- What are the facilitators and barriers of cross-border co-operation to run effectively?
- What are the main actors of cross-border co-operation? What are the characteristic roles of leaders?
- What are the patterns of decision making in border regions / about cross-border co-operation?

Cross-border governance:

- What is the institutional context for cross-border co-operation? What levels of governance does it involve?
- How does the cross-border governance influence the development of cross-border co-operation?
- What are the contradictory/complementary sides of policies of nation-state and border region?

- What kinds of problems are revealed through the asymmetry in legal and political systems of regulation on both sides of the border? What are the prospects of tackling with these problems?

Cross-border economy:

- What are the ways of constituting a complementary border development project though two sides of the border have different socio-economic and socio-spatial characteristics?
- How and in what ways does the economic asymmetry/symmetry between two sides of the border effect the economic interdependence?
- How does the economic interdependence between two sides of the border influence the economic development and urbanization in the border region?
- How do the functional interdependence between two sides of the border in agriculture, industrialization, trade, labour migration, etc. affect economic development?

Cross-border social structure:

- What is the role of cross-border identity in the development of cross-border co-operation?
- What are the results of cross-border co-operation in the eyes of cross-border actors?
- What is the degree of social integration and perception about the other side, relating to the social structure of community and commonality of social backgrounds?
- How do the cross-border relations affect the perceptions about the ‘other’?

Specific questions on Turkey border regions and Turkey-Georgia border

- How are the strategies of Turkish government relating border regions evolved through time, and how it is affected economic development of border regions?
- What are the varying dynamics of border regions of Turkey? What are the differences between Turkey’s border regions? What are the reasons of these differences?
- What are the dynamics of constitution of the border between Turkey and Georgia? What are the results of constituting a border between Turkey and Georgia?
- What are the levels of economic and social interaction between Turkey and Georgia, especially at the border regions?
- How have the relations between Turkey and Georgia changed after the changing of the regime in Georgia? And how this change affected the border region?
- What is the magnitude of the influence of border relations between Georgia and Turkey? What determines this magnitude?

1.2. The Empirical Modelling of the Thesis

The case study method is the most appropriate one for the analysis of cross-border co-operation which concerns the study of contemporary events and whose main questions are of the type ‘what’, ‘who’, ‘how’ and ‘why’. Thus, a case study both points to the explanatory nature of the research and denotes the exploratory purpose of it, and can be studied by other methods. The uniqueness of this method is also its ability to deal with multiple sources such as documents, surveys, interviews, direct observations, statistical data, etc. (Yin, 1994) and to rely on historical analysis.

This thesis adopts both quantitative and qualitative research methods due to the case study method. Thus it will have the chance of dealing with multiple sources such as documents, surveys, interviews, and statistical data altogether. It makes use of personal interviews together with an extensive literature review and statistical data about the study area regarding its relations with the other side of the border.

The literature review aims at establishing a theoretical foundation on issues relating border, border relations and development of border regions; and a basis about how the border regions can be taken hand with the new dynamics of development in the framework of cross-border co-operation. It is also expected to have a chance to compare the experiences of border relations throughout the world, in order to have a framework leading to make proposals about future border development of Turkey, due to its own trajectories.

The remaining part of the thesis will be constituted in two phases. In the first phase, it is aimed to explore the current situations of Turkish border regions together with the policies related border issues and implementations in Turkey, while the second phase aims to make a field survey in the Turkish-Georgian border area.

In the first phase, the legal documents relating border issues, custom statistics of Turkey borders, and socio-economic statistics relating border relations will be documented. This basic information will be used to clarify the nature of border relations of Turkey and to make a basic comparison of the people and goods flows

between the borders of Turkey (I will try to indicate this comparison using GIS techniques). This will provide to put forward the national actors' point of view about the border issues and the differences between our border regions, all of which faces different dynamics in respect of their neighbours. Thus, putting forward the importance of the case area with regard to the others, it is hoped to help providing new expansions for the second phase of the study. Moreover, with a research in the archives of newspapers, it is expected to put forward the different actors' point of views, and also the lived experiences along the border regions through a time period with respect to varying implementations of national government. Before passing through the second stage, it is aimed to explore the dynamics about the constitution of the border between Turkey and Georgia, trying to focus what the border really bordered.

The second phase of the survey involves the fieldwork that will be done in the border regions along the Turkish-Georgian border: Hopa-Batumi. The case study will also include the region between Hopa and Samsun in order to measure the magnitude of the relations. This stage of the study will be constituted with the in-depth interviews with the cross-border actors.

The first step of the field survey has the aim of understanding the region by visiting the main local institutions such as municipality, chamber of trade, chamber of industry, etc... In this step it is expected to get the basic information about the region, the local economic institutions and firms in order to clarify the major border actors, their basic characteristics and types of relations. The second step of the field survey has the aim of deepening the understanding of the social, institutional and economic dynamics of the border region.

The content of in-depth interviews are designed to understand the agendas across the border, major issues in the border region demanding cross-border co-operation, public awareness and support about the cross-border co-operation, perceptions about the communities at the other side of the border, structure of the existing relations with the other side of the border (level of interaction, level of co-operation, major projects), major obstacles and facilitators to cross-border co-operation and

mechanisms relating the cross-border co-operation (initiatives, existing policies, etc). The content of the interviews are designed to deepen the understandings about the issues stated above and to enable the new expansions focusing on the changing relation types of different generations.

The questions that will be used in the in-depth interviews are mainly collected from the EXLINEA¹ project and some other projects related with border regions of different countries. The questions will be adapted to Turkish border relations due to their changing trajectories and some specific questions related with the case area will be added. Questionnaires for in-depth interviews will be prepared due to information targeted to be gathered from the different actors of cross-border co-operation. As for the choice of interview, I have identified five groups of actors of cross-border co-operation: **(1)** representatives of local and regional authorities; **(2)** national and local NGOs, and cultural associations; **(3)** businessmen- border traders (representatives of both big and small firms); and **(4)** local communities and border crossers.

For the start, as the criteria of selecting sample for the field survey, *a purposive and judgmental sampling method* will be used, in order to expose the social, institutional and economical characteristics of border region. Related interviewees will be reached through *snowball technique*, which is thought to help me gaining the trust of them and to comfort the interviewees through the meeting.

Through the selection of the NGOs both from national and local levels, it will be tried to select the relevant NGOs and the potential ones. Thus, for the beginning UCEAT and Chambers of commerce of the related cities will be interviewed. The number of NGOs interviewed will be increased due to the local dynamics within the research process.

¹ EXLINEA (Lines of Exclusion as Arenas of Co-operation: Reconfiguring the External Boundaries of Europe –Policies, Practices, and Perceptions) is project supported by the European Commission's Fifth Framework Programme. Its major goals include examining capacities for 'region-building' across national borders in Central and Eastern Europe in the anticipation of EU enlargement. This research is carried out in the Finnish-Russian, Estonian-Russian, Polish-Ukrainian, Hungarian-Romanian border regions and Greek border regions with Macedonia, Bulgaria and Turkey beginning from January 2003 and will continue till January 2006. (www.exlinea.org)

Selection of the respondents from businessmen will be preferred according to different sectors. The firms' leadership, their production organization, and how long they are in economic relation with Georgia will be the main determinants of the selection.

The process of the thesis research is summarized below:

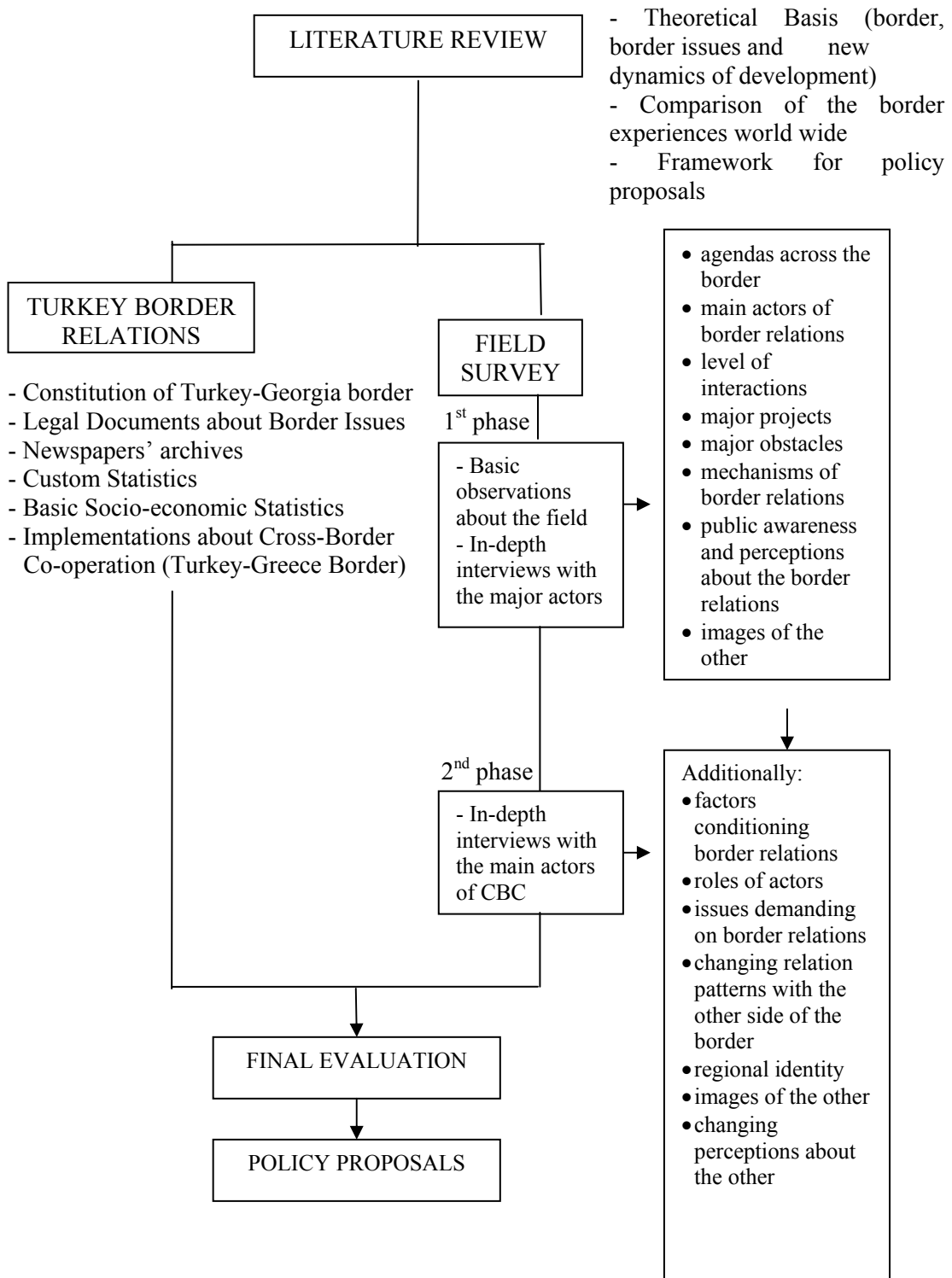

Figure 2. Research Map

1.3. The Organization of the Thesis

In the following chapter, I will try to constitute a practical concept area about cross-border co-operation, which would help for the framework of whole thesis. This chapter is designed to put forward the importance of cross-border co-operation for the well being of generally excluded border regions. In order to provide different and useful insights for the study, the transformations of the related concepts will be evaluated in the first part. This will be followed by the definitions of border economy and cross-border regionalisation; together with the different approaches about cross-border relation. From all these discussions, it will be tried to put forward the important factors of cross-border co-operation.

Third chapter will provide to evaluate different cross-border co-operation examples. In order to deal with so many different experiences that will help to make a comparison between varying approaches, this chapter will include three sub-chapters. Each part evaluates the examples of cross-border co-operation trying to put forward how the varying properties of CBC's three factors affect the success of CBC. Thus, the border relations in EU, between the border regions of U.S. and Mexico, and between China (Shenzhen region) and Hong Kong will be analysed within a historical process.

Chapter 4 deals with the border regions of Turkey, in order to get insights about the background and dynamics of border relations within a historical process. Having provided different case studies for each border region, the governmental approach to borders will be taken in hand with the economic and social developments in the border regions through the changing relations with neighbouring countries. The turning points for each border region's cross-border co-operation process will be detailed in a historical process, in order to find some clues for future strategy development processes.

Chapter 5 consists of the case study that was conducted through the Black Sea Region; from Samsun to Batumi, in December 2006. It includes two sub parts, in the first of which the construction of the empirical data will be described. In the

following part, the cross-border relationships between Georgia and Turkey will be explained referring to the deep interviews made with the cross-border actors. The developing relations will be dealt within a historical process, in order to expose the spatial influence of the border and historical evolution of this influence. Besides, the projects effecting the cross-border co-operation between border regions and the barriers to this co-operation will be researched, in order to develop strategy proposals for future co-operations and find out clues for further studies.

Finally, in chapter 6, the final evaluation of the study consisting of the outcomes obtained both from the literature survey and the case study will be made. In this chapter, proposals for policies and strategies related to the development of cross-border co-operations will be outlined in a two-folded structure; for Turkey in general and Hopa-Batumi region within its own opportunities.

CHAPTER 2

THEORETICAL FRAMEWORK AND BASIC CONCEPTS

Every border and border region's meaning, significance vary over space and time as regimes of one or more of the neighbouring states changed, borders are closed or opened; relations between borderlanders (ethnic/social groups) change; or the price advantages vary between two sides of the border. Border is both seen as a limit or a barrier, but also as a concept which sees all aspects of exchange, a zone of contacts (Ribas-Mateous; 2005). Thus they have a great variety of local particularities in terms of political, economic, social or cultural; and a great diversity of characteristics and relations. Hence before entering the area of cross-border co-operation, it is thought to be useful to begin with the conceptualization of border and border region.

2.1. Borders and Border Areas

The significance of borders derives from the importance of territoriality as an organizing principle of political and social life. As the 'container' and 'contents' are mutually formative; territorial borders both shape and are shaped by what they contain, what they permit to cross and what is prevented from crossing them. Their functions and meanings had always been ambiguous, but especially with the debates about 'borderless world' and the 'space of places' giving the way to the 'space of flows', this ambiguity had increased spreading out to diversified areas.

Anderson and O'Dowd (1999) indicate that the term borders, boundaries and frontiers exist in all languages to signify the limits of social groups but their connotations differ widely across cultures and through time. Thus, there is a wide

plurality of the terms that refers to ‘borders’ in different languages. Table 1 gives a summary of the words used in different languages with their origins and what they refer to.

Table 1. The ‘Border’ Words in Different Languages

	Word	Derives From	
Albania	Kufi and Sinor	Confine (Italian) and from Confinis (Latin)	Have a territorial sense of border. Substitutes with the word <i>frontier</i> with a military sense in Romanic languages.
Arabia	Alhudud	Hadda	Means to stop
	Diwana		Translated as ‘customs’
English	Frontier		Used to refer to a zone which runs along either side of a line used to mark an international boundary.
	Boundary		A clearly demarcated line between territories
	Border		This term refers to somewhat between what frontier and boundary means; and carries some connotations of both.
French	Frontière, Front (military), Limite, Marche	front	Was originally used in a military context in the expression “aller en frontière”
Morocco	Ihadada /Diwana		Refer to the frontier
Spanish	Frontera , Marca, Limite		

Guo (2004) sees borders as delimiters of political territories and social constructions that are products of modern state and the global system. Borders have always been seen as the limit of any concept which naturally has a capacity for resistance. For Braudel (1993, cited in Ribas-Mateos, 2005) as the word *frontier* derives from its adjective *frontero* meaning ‘opposite, facing, and having a position on the other’, it epistemologically means ‘an adversary and a dividing line’. According to him, borders have been designed to refer to the exterior limits of a territorial state, relating to the verbs like to demit, to enclose, to be at home or to fortify. Braudel then states that “fortification is not only a result of fear, restlessness, prudence, but also a product of wealth and strength”, thus history makes borders become natural features incorporated into space which is difficult to displace. They are the material embodiment of history – as time written in space (Rupnik, 1994 quoted in Anderson

and O'Dowd; 1999)- and from which "the history of the world is best observed" (Vilar, cited in Ribas-Mateos, 2005).

One of the earliest systemic studies of boundaries made by Semple at 1911- before the World War (Guo, 2004) states that "nature abhors fixed boundaries lines," and that consequently boundaries rarely attained an established equilibrium, but was subject to constant fluctuations. According to her, uninhabitable areas formed the most "*scientific boundaries*" because they both partitioned and protected; while the march areas were created to form "artificial border wastes".

Although Van Houtum (2005) states that the present debates of political studies in political geography and regional and economic geography have revealed the argument that "all political borders are human-made products", classical border works use the distinction between natural and non-natural borders. The natural borders identified by natural barriers between adjacent political regimes have the military advantages of being easy to defend and hard to be attacked; but such kind of borders have economic disadvantages to develop cross-border exchange and cooperation due to the geographic barriers (Guo, 2004). As an artificial border is established where such natural barriers are not available, they generally divides not only the different territorial areas but also the social constructs living where the border is established. Such border zones' advantages to develop economic co-operations are generally hindered by the demarcation of borders.

Beside border's variety of meanings, they appear contradictory, problematical and multifaceted. Julian Minghi, one of the border scholars, proposed to deal with the boundaries not only as lines but also as political dividers, separate peoples of different nationalities and therefore, presumably of different iconographic makeup at his 1963 paper² (Van Houtum, 2005). For Anderson and O'Dowd (1999), as borders are mapped on to and interact with a plethora of other social boundaries, a lack of congruence between these state borders remains a perennial source of border disputes and conflicts. Borders shelter dichotomies which may alternate with time and place;

² Minghi, J. (1963); "Boundary Studies in Political Geography", *Annals of American Geographers*, p.407

but interestingly they can co-exist simultaneously at a certain time and in the same people who deal with two states simultaneously. Indicating some of these dichotomies; borders are: Gateways & Barriers to the outside world / Protective & Imprisoning / Areas of opportunity & of insecurity / Zones of contact & of conflict / Zones of co-operation & of competition / Zones of ambivalent identities & of aggressive assertion of difference

Anderson and O'Dowd (1999) emphasizes that borders are the defences for the supposed 'purity' of the 'centre'. Borders generally have variable degrees of permeability, that state control may paradoxically be strongest at the vulnerable border although they are geographically far from central administrations. "The nation state ideal of cultural homogeneity and centralized political control is both confirmed and disrupted at the border (Anderson and O'Dowd; 1999)". Contradictions abound at the borders as they often fail to coincide with the borders of nation, culture or ethnicity. The answer generally put into practice for these endless contradictions is to shut the doors to the outside world –strengthen the barriers, closed borders- but Anderson and O'Dowd (1999) indicate that it rarely works, offering to open the gateways and to reduce the barrier functions of borders in order to resolve the contradictions.

In the last few decades political geography and geopolitics lived a turn from a focus on boundaries, as political limits of states, to borders as socio-territorial constructs. This debate has been put forward that the borders are the product of our knowledge and interpretation and that they as such produce a 'disciplining lens through which we perceive and imagine the world'. (Van Houtum, 2005)

Prescott (1987, cited from Ozgen, 2005), emphasizes the borders to be the edge area where the lands of a state reach, and describes them as "the lands as sovereignty areas", and as "areas effected from and effecting the economic and geographic structure of borders (frontiers)". Özgen (2005) states that some time-space sketches tried to be drawn due to where the political geography and impact areas of border reach out in different periods. Three fundamental factors have come out through

these time-space sketches: (1) border; (2) the impact area of border –frontier; (3) gates and holes.

Rumley and Minghi (1991, cited from Guo, 2004) emphasized that the border-areas have the geographical disadvantages due to their peripheral locations. Thus, they remain far away from the centres of power and decision-making.

Borders generally refer to (Anderson and O’Dowd; 1999): (1) Legal lines separating different jurisdictions; (2) Frontier areas of variable width on either side of this legal line; (3) Zones of transition between different societies and centre of power. As it can be seen the term ‘border’ sometimes merges into the term ‘border region’ which means a frontier area or a zone near a border line. Anderson and O’Dowd (1999) also put forwards the variety of meanings of the term: “encompasses areas beside a state’s external border or straddling it and also administrative regions adjacent to a border whose centres are physically and socially distant from that border”.

Özgen (2005) attracts attention to a new discussion: the definition of border as a cultural means and an agent parallel to the re-construction of European Union. According to her, “the new border comprehension of anthropology and sociology is the comprehension of border as a *third area* between two territorial areas, which is a kind of change and renovation area and a pool of culture”. Here she reminds the ‘third space’ concept of Soja³.

While Anderson and O’Dowd (1999) and Guo (2004) both state that any given state border represents an arbitration, a division of different systems of political authority; and simplification of complex geo-political, political and social struggles, Gou (2004) also emphasizes that border- areas combine the territories of two or more adjacent political units. Thus, border-areas are considered as special geographic spaces comprising adjacent sub-areas under jurisdictions of different political units. As there is not any specific method on the geographic demarcation of a cross-border area, it varies from country to country due to the compactness of

³ Soja sees the border not as a place that things stands but a thing that begins with its own

their relation, the problem between them or due to the targets the designers intend to deal with.

As a special kind of cross-border areas, disputed areas refer to territories over which two or more countries or groups of people claim sovereignty. Governments or people who have a stake in the disputes are usually very sensitive about how these regions are portrayed on maps.(Arunachal Pradesh, Cyprus, Diaoyu Islands, Falkland Islands, Jammu and Kashmir, Kenya/Sudan Border, etc) (Guo,2004:20)

2.2. Border Studies and Phases of Historical Change

Van Houtum (2005) distinguishes “boundary studies” and “border studies” from each other, determining that while boundary studies are related with ‘*where the border is*’, border studies examine ‘*how the border is socially constructed*’. In the early 1960s the field of boundary studies was mainly focused on the study of the *demarcation of boundaries*: where is the border located, how did it come about, evolve, become the topic of disputes and what are the political consequences of its location. Van Houtum (2005) declares that, parallel to the shift from boundary to border studies, the attention has also shifted from the study of evolution and changes of the territorial line to the border as a space through which socio-spatial differences are communicated. He also emphasizes that “the knowledge of both subfields is needed to understand the historical context and critical evolution as well as conflict management of a border, the societal structural and (im)moral consequences and representations of that border, and a possible re-visioning of the border(land)” (Van Houtum, 2005).

Hagemann et.al. (2004) affirms that the border studies have undergone a significant transition during the last fifteen years. This transition reflects parallel changes in the functions of boundaries themselves as the world political map has experienced transformations. Anderson and O’Dowd (1999) have explained the historical change in the political territoriality due to:

- the partial pooling of state sovereignty in supra-state regions like the EU;
- the increase of sub-state regionalism and of autonomist or separatist nationalisms within states;

- related tendencies towards federalization or the devolution of central state powers;
- geopolitical changes following the demise of the USSR and the end of Cold War;
- the growth of various types of transnational non-governmental organizations and agencies; and
- the fact that the national state increasingly has to share the political stage with other institutions in systems of multilevel governance

The post--modern trend in border studies – emerged around the 1980s as a manifestation of the interdisciplinary character of contemporary social science--influenced by (Kolossoff, 2005):

- The theory of world systems (I.Wallerstein, P.Taylor, and others); the idea of the interdependence and the role of spatial scales,
- The ideas of the structuralist theory (A.Giddens)
- The notions of discourse and the social construction of space (M.Foucault)

Kamazima (2004) states that “borders and boundaries are nor given or fixed; but continuously contested among actors including the common citizens, nation-state political elites, and international organizations and institutions”, in his analysis of Tanzania-Uganda border regions. The meanings and functions actors attached to borders and boundaries are products of this continual process of contention among and between levels of actors. He emphasizes these meanings and functions vary over place, time and scale; becoming increasingly diverse, conflicting and confusing. In his thesis he grouped the meanings attached to borders and presented them in three views:

First View: Borders are ‘tools of separation and control’ and ‘sources of political conflict’; and borderlanders are ‘potential deviants’ conducting subversive cross-border activities, including smuggling, prostitution and illegal immigration. This view implies that states contribute in shaping contexts in which borderlanders and other citizens construct and attach meanings and functions to borders and boundaries. Due to another version of first view, ‘borders carry different meanings to different actors’. Anderson (1996, cited from Kamazima, 2004) observed that this different perceptions of borders range from ‘perceiving them as essential and precious protection to accepting them as a fact of life, to considering the as tiresome and arbitrary constraints’.

Second View: According to scholars of this camp (Flynn, 1997; Donnan and Wilson, 1999; cited from Kamazima, 2004) “borders are both sources of unity and identity, conflict and conflict resolution, and are important in defining and transforming national culture and identity”.

Third View: Due to this view, emerged in the era of globalization, globalization is interpreted as a reflection of an unprecedented internationalization of economic and political life, leading to the collapse of borders that heralds fundamental changes in human society and culture.

According to some *hyper-globalizers* like Falk (1994) and Fledblum(1997), rigid border control regulations confining populations to their own proper places and homelands from which they derive their identity and citizenship rights . They designate that Article 13⁴ of Universal United Nations Declaration on Human Rights gives the chance of a borderless global village that would facilitate equal opportunities and access to human and citizenship rights better than the nation-states.

Kamazima(2004) states four events, hyper-globalizers highlighted, which have eroded the traditional understanding of citizenship: **(1)** creation of the European Union, **(2)** the global increase in the number of dual nationals, **(3)** the expansive reforms of nation-state citizenship laws, and **(4)** the increasing fashion of granting citizenship rights without citizenship (to refugees and other immigrants). According to George (1999, cited from Kamazima, 2004) individual governments are forced to accept loss of sovereignty in trade and other areas of international relations, and thus nation-state’s decisions to join or not join an integration scheme are based on the principle of comparative advantage.

Borders, acting as membranes, are barriers to efforts intended to create common markets that would allow the free movement of capital, people, services and goods among integrating states. They also suggest the borderlanders, whose life experience is characterized by poverty, conflict and subjugation to governments’ power abuses, to embrace regional integration. Kamazima’s (2004) research put forwards that the

⁴ Article 13 states that: “Everyone has the right to freedom of movement and residence within the borders of each state”

borderlanders cross the border on regular basis for different reasons, and such cross-border relations cannot break or which cannot be reduced to illegal, subversive or informal activities. Thus, this integration would bring peace, security, economic growth, and improvement of social welfare within integrating regions.

It is possible to distinguish several consecutive theoretical approaches in border studies. In Table 2, the theoretical approach is tried to be united with the historical periods. This historical approach is thought to be useful applying events as well as processes into the analysis of border change. Periods have been designated through the events mostly affected border changes and border relations. At each stage of the development of border studies, different and new approaches are applied with the pre-existing ones; and it has been tried to show how the achievements of one stage affected to the following one both in the field of border studies and border relations.

Much of the literature on boundary studies was written during the two world wars or immediately in their aftermath and they were concerned with the nature of boundaries in terms of their being 'good' or 'bad' from the military point of view (Guo,2004).

World War One was the first great marker of border change in the twentieth century. This era was the beginning of the end of the great European and of British imperial hegemony and global free trade. Borders were determined by the interplay of imperial power and regional, national ethnic or tribal forces. Concept of 'western national state' that came out with the rise of modern nationalism gave way to a new border distribution in this period (Robertson, 1992; cited from Anderson and O'Dowd; 1999).

Table 2. The Evolution of Border Studies⁵

	Dominant Approaches	Content	Main Concepts	Basic Thoughts	Achievements	Practical Applications	Leading Authors
Between 1900 - 1944 (two World Wars)	Borders' Typology	<p>*Numerous typologies and classifications of state borders;</p> <p>*Study of relations between the barrier and the contact function of a border</p>	Good & Bad Boundaries	<p>*Natural borders are the only good borders as they are the least likely to cause war (Holdich-1916) *Borders are artificial as they are not marked by evident features of the natural landscape (Fawcett-1918) *Economically unnatural borders were wrong - boundaries of economic equilibrium are the good boundaries (Brigham-1919)</p>	<p>*Concepts of border and frontier,</p> <p>*Theories explaining their evolution and morphology</p> <p>*Rise and decline of theory of natural borders</p>	<p>*Geopolitical strategies, partition of the world into areas of major powers' influence;</p> <p>*Overall application of the European concept of the border as a strictly fixed line</p>	Lord Curson, T.Holdich, C.Fawcett, S.Boggs
	Historical-geographical Approach	<p>*Accumulation of empirical data;</p> <p>*Detailed mapping of economic and social structures in border regions;</p> <p>*Numerous case studies</p>	<p>New Patterns of Spatial Interaction (Border Changes After Versailles Treaty)</p>	<p>*General principles should be drawn from the relationship between different types of boundaries & sets of boundary functions (Boggs-1932)</p> <p>*Division of built-up economic relations causes economic disruptions (Hartshorne-1933) *Towns and cities in border areas could only develop partial hinterlands, which also pushed up the economic overhead cost for investment (Christaller-1933)</p>	<p>*Representations on the evolution of borders and border areas in space and time; focusing on the formation and the stability of the border-line</p> <p>*Explanation of borders' features and morphology by the balance of power between neighbouring states</p> <p>*First in depth analysis of relations between the functions of the boundary; the political regime and the foreign policy orientations of neighbouring states</p>	<p>*Allocation, delimitation and demarcation of post-war state borders in Europe;</p> <p>*Delimitation of colonial possessions in Africa and Asia</p>	J. Ancel; I.Bowman; R.Harthshorn, E.Banse
			Border Impacts	<p>*Impact of a border on the economic flows affects the spatial distribution of commodities (Lösch-1940__ he also applied locational theory to the study of border impacts) *Border functions were negative than positive. Overtime a sort of osmosis takes place, as any border is permeable (Boggs-1940) *All artificial borders creates its own border area.(Broek-1940)</p>			

⁵ While forming this table the writings of Guo (2004), Kolossov (2005), Kamazima (2004) and Anderson and O'Dowd (1999) have been used

After World War II	Functional Approach	Studies of transboundary flows of people, goods, information, etc; and of mutual influence of borders and of different elements of the natural and the social landscapes	Border Problem Solving	<p>*Borders with fewer functions were more serviceable to mankind than those with many functions. Advanced a type of resurrected buffer state idea (such as Alsace) with suggested encouraging regionalism in cross-border areas (Peattie-1944)</p> <p>*The only good boundary will be the one that strengthens the power structure of one's own state. Intended to provide a guide for the ones acting in the decision making process about border changes of great importance (Jones-1945).</p>	<p>*Models of transboundary interactions at different spatial levels and typologies of transboundary flows;</p> <p>*Understanding of borders as a multidimensional and highly dynamic social phenomenon;</p> <p>*Concepts of the border landscape and of the stages of the border areas evolution</p>	<p>*Border negotiations,</p> <p>*Practice of border co-operation and management of social processes in border areas;</p> <p>*Delimitation and demarcation of new political borders(including sea borders)</p>	<p>J.R.V. Prescott, J.W.House, J.Minghi, M.Foucher, G.Blake, O.Martinez</p>
			Functions of Borders	<p>*From the demarcation criteria of a boundary to the functions which it performs.</p> <p>*Fisher (1949) rejected the geopolitical idea about borders as representing expression of the power of the adjacent countries and noticed the emergence of a new kind of a border zone, a zone of economic and social penetration.</p>			
Cold War Era	Political Science Approach	Studies of state borders' role in international conflicts	<p>*Pure geographies</p> <p>*Economic backwardness</p>	<p>Many international borders had been forbidden places in this era. Borders are most often considered as a given reality. Hence this era indicates a silence at the researches on border areas.</p>	<p>*Relation between borders' features and their role in the beginning,</p> <p>*The evolution and resolution of border conflicts.</p>	<p>*Resolution of international and border conflicts,</p> <p>*Peace-making and peace-keeping</p>	<p>G.Goertz and P.Diehl, T.Gurr, H.Starr, A.Kirby</p>

Table 2. continued

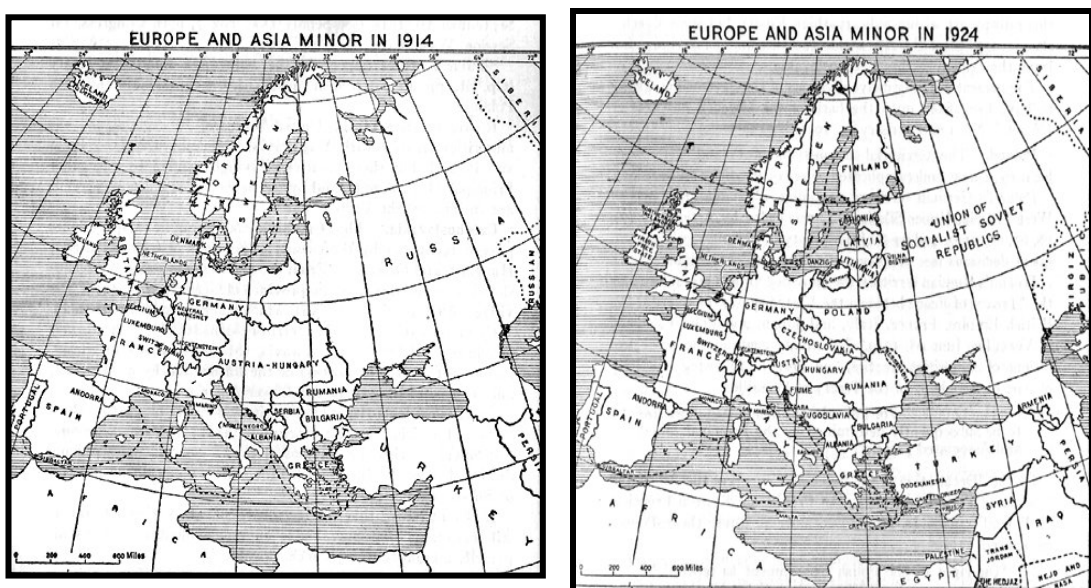
Since 1990s	World Systems and Territorial Identities	<p>*Border studies at different inter-related levels depending on the evolution of territorial identities,</p> <p>*The role of a border in the hierarchy of political borders as a whole</p>			Modelling of relations between borders and the hierarchy of territorial identities	<p>*Use of border problems and conflicts in nation-state building,</p> <p>*Principles of border policy and co-operation;</p> <p>*Creation and strengthening of Euroregions and of other transboundary regions</p>	A.Paasi, D.Newman, J.O'Loughlin, P.Taylor, T.Lunden, G.Waterbury and J.Ackleson and others
	Geopolitical Approaches	<p>Impact of globalization and integration on political borders</p>		<p>* The chance of a borderless global village that would facilitate equal opportunities and access to human and citizenship rights better than the nation-states</p>	Representations about processes of ' <i>de-territorialization</i> ' and ' <i>re-territorialization</i> ' (redistribution of functions between borders of different levels and types) and about the evolution of the system of political and administrative borders	<p>* Altering from 'border relations' to 'cross-border' and 'trans-border relations'.</p>	
		<p>Borders from the perspective of military, political, etc. security</p>		<p>'Borders are 'tools of separation and control' and 'sources of political conflict'; and borderlanders are 'potential deviants' conducting subversive cross-border activities, including smuggling, prostitution and illegal immigration.</p>	<p>*Role of borders in securitisation of countries and regions;</p> <p>*Separation of traditional and post-modern representations about this role,</p> <p>*Studies of the influence of functions of borders in the field of security</p>		

Table 2. continued

Since 1990s	Borders as Social Representations	<p>*Borders as social constructs and a mirror of social relations in past and present;</p> <p>*Borders' role as a social symbol and importance in political discourse</p>		<p>*Borderlanders, whose life experience is characterized by poverty, conflict and subjugation to governments' power abuses, get chance to embrace regional integration that would bring peace, security, economic growth, and improvement of social welfare.</p> <p>*Borders are both sources of unity and identity, conflict and conflict resolution, and are important in defining and transforming national culture and identity</p>	Approaches to the study of borders as an important element of ethnic, national and other territorial identities		
	The 'Practice-Policy-Perception' Approach	<p>*Relations between the policy determining the transparency of a border,</p> <p>*Its perception by people,</p> <p>*The practice of activities related with this border</p>		<p>* Efforts intended to create common markets that would allow the free movement of capital, people, services and goods among integrating states.</p>	*Influence of border policy, practice and perceptions on the management of border regions ad border co-operation	<p>*Management of border regions and border co-operation;</p> <p>*Regulation of international migrations and of other transboundary flows;</p> <p>*Regional policy</p>	H.vanHoutum and O.Kramersch, J.Scott
	Ecopolitical	Relationships between natural and political borders		<p>* Ecological problems cannot be limited within territorial borders.</p>	<p>*Functions of natural and political borders as an integrated system,</p> <p>*Management of transboundary socio-environmental systems</p>	<p>*State of global and regional environmental problems,</p> <p>*Management of international river basins, etc</p>	O.Young, G.White, N.Kliot, S.Dalby, S.Gorshkov ad L.Korytny, and many others

Table 2. continued

The boundary changes caused by Versailles Peace Treaty (June 28, 1919) effected the development of new patterns of spatial interaction (Guo, 2004). Anderson and O’Dowd (1999) states that this period was characterized by a proliferation, consolidation and privileging of state borders. These developments soon stimulated the interest in cross-border area research in Europe. Further empirical works, particularly stemming from the spate of new frontier drawing in post--Versailles Europe, resulted in border-areas which were generally detected as economically disadvantageous areas by regional scientists and economic geographers with an interest in ‘locational theory’ and ‘spatial economics’ (Guo, 2004).

Source: <http://www.lib.byu.edu/~rdh/wwi/versa>
Figure 3. Border Evaluation in Europe

In the inter-war period borders were less porous than it was in the pre-1918 period. Instead they became barriers through the effects of self sufficient national economies, the building blocks of the world economy, within the doctrine of national self-determination (Anderson and O’Dowd, 1999).

Lösch (1940; 1954; cited from Guo, 2004) analyzed the disruptive impacts of tariff and the limited number of border crossing points on market areas and the disincentive of the constant threat of military incursions to investment distribution in U.S.-Mexican border areas, using location theory. Hence, for the first time by

applying location theory to the study of the impact of a border, Lösch indicated how one could actually measure a border by giving it a distance value.

Boggs (1940, cited from Guo, 2004) took the view that border functions were 'negative rather than positive.' He presented a useful idea in metaphoric form when he asserted that any border is permeable and over time 'a sort of osmosis takes place,' the osmotic pressure increasing directly with institutional barriers to interaction.

Kolossov (2005) summarizes the main achievements of the researches made in this era as below (some of them have been quoted at Table 2):

- Combined study of borders in space and time, focusing on the formation and stability of the border line has obtained
- It was the first time to analyze the relations between functions of the boundary, the political regime, and foreign policy orientations of neighbouring states. – Border studies are accepted to have an interdisciplinary nature.
- It is exposed that a deep relationship exists between the regime, the functions, the morphology of the boundary; and the balance of the economic, political and military might of neighbouring states.
- It is concluded that; it was not possible to establish or reach 'natural' boundaries matching physical limits or to set boundaries perfectly coinciding with ethnic delimitations.
- The border studies and the mapping of border regions have political implications.
- The concepts of 'frontier', and 'border' were defined.
- The generalizations relating the classifications of boundaries have contributed to a better understanding of
 - The impact of the physical and social characteristics of a region and the history and politics of neighbouring states on the boundary allocation
 - The boundary's influence on human life and the physical and social landscape.

After the Second World War to the early 1970s, the barrier effect of borders was significantly reduced, and however, the activities of state, defined and delimited by those borders, was enhanced through the dominance of mixed economies and the development of welfare state. With the increasing 'infrastructural power' of states, borders gained a new separating role: welfare states' policies were differentiating the adjacent populations on either side of state borders. But, as the national economies

were more open, multi-national corporations came out and continue growing in this period (Anderson and O'Dowd, 1999).

With the end of the Second World War, two distinct point of views about border-problem-solving issues have emerged. While one of them was emphasizing that borders with few functions were more serviceable to mankind than those with many important functions -the weaker the border the better (Peattie 1944, cited from Guo, 2004)-, the other had hypothesized that, "the only good boundary will be the one that strengthens the power structure of one's own state"(Jones, 1945, cited from Guo, 2004) .

Minghi states that during this period up to the end of the Second World War, the emphasis had been completely shifted from the criteria by which a boundary is drawn, to the functions which it performs, in his 1963 paper. The works of John House (cited from Kolossov, 2005), who brought this functional approach to maturity, accept the allocation of a boundary as a given reality and focused on its permeability for various purposes and on its impact on economy and society. After the Second World War, Fischer (1949, cited from Guo, 2004) put forward that the criteria on which borders have been defined have varied over time. In 1919, language, as an indication of self-determination by cultural distinction, replaced the previous physical emphasis, and after the Second World War the emphasis shifted to economics coupled with the secondary consideration of population movement. Fisher (1949) has rejected the geopolitical idea regarding borders as representing but a "momentary and transitory expression of the power of adjacent countries," and detected the emergence of a new kind of border zone, a zone of economic and social penetration.

Scholars says that globalization entered a new phase with 1970s in which the forging relationships between states in economy, polity and culture gain far reaching effects on state borders. However, some scholars like Anderson (1995) and Cox (1997) emphasize that "this should not lead to an embracing of apocalyptic or Utopian assertions of the 'end of history'; 'the end of geography' or the 'death of the nation-state'" (quoted from Anderson and O'Dowd; 1999) and 'borderless

world'. States gained new roles and enhanced some of its functions while reducing some of them since 1970s through the discussions of welfare state. Despite their being weaker in some respects, state borders continue to remain for many purposes.

During the Cold War Era, from the mid-1960s to the late the 1980s, many international borders had been the forbidden places. There were few border changes, neither were there any intentions for the super powers to bring about these changes. Political scientists studied the relationships between the main paradigms of international relations and the functions of state boundary areas (Kolossoff, 2005). According to Kolossoff (2005), there were two main paradigms effecting this era: *realistic* and *liberal* ones. While the realistic paradigm considered the boundaries as strict dividing lines protecting state sovereignty and national security; the liberal paradigm emphasized that the principal function of state boundaries is to connect neighbours and to enable various international interactions. This silence was broke up by the sudden fall of the Berlin Wall in November 1989, as well as by the collapse of the USSR shortly thereafter.

During the 1990s, some researchers began to deal with the spatial structures and operational mechanisms of transnational and sub-national border areas (Guo, 2004). Kolossoff (2005) states this global paradigm pays special attention to international networks connecting all kinds of economic and political actors. These networks then caused boundaries to transform into virtual lines and to be replaced by economic, cultural, and other boundaries.

2.3. Regional Development at Border Areas

2.3.1. Border Regional Economics

Border regional economics exists only when and where the cross-border economic interactions and inter-relations have been effectively established between adjacent political economies. Guo (1996) simply describes border-regional economics as “a subject that studies the spatial organization and economic development laws in border regions”. He emphasizes that traditional theories and methodologies in regional economics are incapable at solving all the economic problems in border

regions perfectly; as -unlike other regions- each border region is decided by two or more independent political authorities each of which has its own different economic interests and political expectations.

Thus, border-regional economics may be treated as a special kind of inter-regional economics that is defined as an economics of interdependence, interaction and co-operation between two or more political regions. Therefore, border-regional economics should focus on the inter-regional and particularly, cross-border interdependence and co-operation in border-regions and examine the political and economic conditions which decide the interregional structure and spatial characteristics of cross-border economic activities.

The political economy of borders and border regions exposes unequal and sometimes asymmetrical relationships. For the nation states, for which the political aspects of borders generally take precedence over their economics, the borders can negatively affect regional economies by dividing economic impact areas and by increasing transaction costs. Christaller, Losh and others have pointed out that stable border regions can benefit from trading activities focused on the border, such as the storage of goods, earnings from border controls and policing, and transfrontier investments made to avoid customs duties, in their analysis focused on U.S-Mexico cross-border relations in 1940s (Anderson and O'Dowd; 1999). But the developments showed that these trading activities themselves can cause these border regions benefit from intensifying service sector developments, infrastructure investments, and other related developments.

Borderlanders generally use the border regional economics –sometimes in informal ways- as a strategy to surpass the rigidness of border, and solve their common vital problems. Kamazima (2004) shows the importance of this “informal” cross-border co-operation to the borderlanders. These unregistered cross-border activities not only help to solve borderlanders common problems like food shortages, natural (floods) and man-made (war) disasters even before central governments intervene; but also “increase the tradability of imperfectly tradable goods”.

Border-regional economics cannot be studied independently on each side of the border-region as being geographically connected, they are usually similar in natural and geographic conditions, cultural customs and there are usually exists economic interaction and interdependence between. It should be emphasized on the transborder region as a whole by taking into account the special regional economic problems - such as regional structure changes, regional conditions, patterns of economic development, and also social perceptions relating to the 'others'-; and special economic advantages –such as comparative advantages and complementarities between border areas.

2.3.1.1. Barriers to Border Regional Development

Obstacles for border regional development take part in a wide area, in which there are problems relating both to the approaches of adjacent governments, to the infrastructural or geographical conditions and so on. The discussions has shown that even in the EU, local level is much more interested in promoting co-operation then the central governments. But as they generally lack financial and human resources to materialize their projects, they generally depend on the agreements between states. Different political economies' regional economic mechanisms and political tools differ from each other -according to distinctions between their institutional and physical conditions- produce economic heterogeneity in these border areas (Guo, 1996). If required precautions are not settled, this heterogeneity can affect the space negatively in respect of the distribution of industry and socio-economic development.

One of the main barriers of co-operation is the underdeveloped infrastructures (tourism facilities, transport and communication systems) in border areas. Budgets of localities are too small for these investments, and generally entrepreneurs are not interested in the periphery region too far from centre. Thus even the governments does not support these projects, their interventions of various types relating to border issues get importance. The double taxes imposed on neighbour's good, the other problems lived at customs are generally very dissuasive for border crossers (Sare and Tuubel, 2003; and Guo, 1996).

The conditions of social perceptions about the neighbours are other factors affecting border relations. The lack of trust towards the ‘others’ is generally the most important barrier to the economic relations. This lack of trust can be reasoned from both historical relations between neighbours, or from the negative experienced lived with the emerging trading (or other) relations.

Border scholars have proposed some approaches and strategies to overcome these barriers. R. Ratti (1990; 1993 cited from Guo, 1996) developed a micro-economic and a meso-economic approach targeting these barriers. The first one examines the frontier through the analysis of the economic actor’s strategy behaviour, and is based on the theory of industrial organization; while the second approach considers the role of “frontier” within a specific supporting space of milieu. Sare and Tuubel (2003) have organized four suggestions through the outcome of the Piepsi Forum III: **(1)** It is necessary to overcome a lack of top-down cross-border initiatives for the future developments of CBC, at least in order to provide considerable financial resources. **(2)** An administrative reform about the border issues could be materialized with the agreements between adjacent governments, to improve possibilities for co-operation. **(3)** In order to apply the means of overcoming mental distance, more active co-operation between the local mass media in the field of news and articles exchange should be promoted. **(4)** The information exchange projects should be given a special attention and support, creating a joint information space.

2.3.1.2. Perceptions of Border by the Actors of Border Regional Development

Borders are not given or fixed; they are continuously contested among actors including the common citizens, nation-state political elites, and international organizations and institutions. The meanings and functions that actors attach to borders, therefore, are a product of a continual process of contention among and between levels of actors (Kamazima, 2004).

As a result, contradictory perceptions of borders have emerged over the past years. They are both barriers and opportunities to the actors involved. For instance, the international financial institutions (the World Bank and the International Monetary

Fund) and the organizations (the World Trade Organization) increasingly perceive borders as barriers to international trade and the flow of capital, and they are advocating the eradication of borders; together with multinational and transnational companies. The borderlanders perceive the same borders as both barriers and opportunities; and want borders to get easy to cross for the survival of the border communities. At the same time, nation-state political elites are viewing borders as important tools that define state sovereignty, citizenship rights and obligations, and determining state unity, peace and security. Thus, nation-states have introduced policies that are restrictive, discriminative, and exclusive alongside effort of regional integration and globalization (Kamazima, 2004).

2.3.2. Cross-Border Regional Development

Cross-border regionalism reflects the strategies promoted to overcome the economic crises of the 1980s and 1990s. This era's knowledge-based economy is linked with narratives of international competitiveness, flexibility, entrepreneurialism, social capital, learning, trust, and decentralized governance as well as with the growing role of new information and communication technologies, 'smart products', and expert services. Moreover, new forms of supranational economic coordination and/or regulation as well as with calls for greater regional or local autonomy have been affected more marginalized, peripheral, or uncompetitive regions as border regions (Jessop, 2003).

Thus, cross-border regionalization emerged as one of the strategies⁶ organizing the global scale. As new scales emerge and/or existing scales gain in institutional thickness, social forces also attempt to develop new mechanisms to link or coordinate them. Jessop (2003) determines the resurgence of provinces and regions within territorial states and the growth of cross-border regions (here after CBRs) on their fringes as the responses to political centralization. He also adds that these processes can also be linked to political ecological concerns and to the decline of old security.

⁶ Some other strategies are: internationalization, triadization, regional bloc formation, global-city networking, international localization, glocalization, glurbanization and transnationalization.

Jessop (2003) has gathered the interscalar articulation strategies emerged within this process in four headings: (1) integrated, vertically nested set of scales, (2) horizontal linkages, (3) transversal linkages; and (4) virtual linkages. The first strategy involves promoting economic development by exploiting growth dynamics at progressively ascending spatial scales from the local through the regional and the national to the supranational or global. Such strategies tend to respect national boundaries no matter being prompted from above and/or emerge from below. The second option is to build *horizontal linkages* on the same scale within an integrated, vertically nested set of scales. This strategy builds on common territorial interests and identities and seeks to exploit joint or complementary resources and capacities. The aim is either to develop a critical mass through simple agglomeration economies or to develop a division of labour emerges at the same scale rather than across scales. The third strategy is used for seeking closer integration with processes on various other scales bypassing one or more immediately neighbouring scale(s). This is especially significant where foreign direct investment and production for export are involved so that links to an immediate hinterland or even the national economy may prove far less important than the connection between local and supranational scales. The fourth strategy seeks an escape from scalar or place-bound constraints by locating one's activities in a borderless space of flows or moving into 'cyberspace'.

2.3.2.1. Cross-border Relations

“A border area’s comparative standing with regions and institutions in the neighbouring state has a particularly crucial bearing on the nature and extent of its cross-border relations (Anderson and O’Dowd; 1999)”. The coexistence of different regulatory regimes on either side of the state border generates a form of opportunity, which provides complementarities between border regions. Therefore, they stated that the degree of difference between adjacent states determine the potential for different types of cross-border relations; which are also shaped by the cross-border actors (borderland elites and people, border crossers, etc) in the extent of their cross-border networks and their relationships to adjoining states.

These different types of cross-border relations affect the emergence of CBRs. Thus, before entering the area of CBRs, it is thought to be useful to examine these relations.

Table 3 summarizes the literature related on cross-border relations. According to Brunet-Jailly (1999) there are three approaches related to cross-border relations: (1) political economy literature, (2) state centric theories, and (3) theories of locality. Each theoretical approach explains both the effects of driving forces and the results of the mechanisms differently.

Market forces sustain integrating forces against which the central government can do little (Brunet-Jailly, 1999). Ohmae (1990) suggests that cross-border relations result from free trade, stating that the new borders are those of information flows in the new “inter-linked economy (ILE)”. Thus, “cross-border economic zones of inclusion” result from the interdependency of markets across national borders but within cultural and economically coherent borders. Their distinguishing characteristic is that they may be geographically small but are extremely influential on an economic level. These market forces foster regional cross-border integration through a bottom-up process. Ohmae admits that these integrated regions may not be politically as influential as their economies ought to allow them to be. Thus he clearly states that changes in the global economy are affecting nation-states, as well as other lower level governments, and are creating a borderless economy.

International organizations such as European Commission might also have interests in cross-border linkages. Particularly since the reform of the Structural Funds, which introduced Community Policy Initiatives (CPI), that took place in 1988, the European Commission has played an important role in encouraging cross-border co-operation. Today, INTERREG -the largest CPI subprogram- deals with cross-border co-operation and networks both in the inner and outer border regions of European Union since 1990⁷.

⁷ Commission of the European Communities, *Cross-border Co-operation* Report, General Directorate for Regional Policies, 1992 This report on the European Initiative INTERREG, which fostered in 1991 13 interregional cross-border co-operation programs, is partially financed by the Community for 1.034 Millions of ECUs. A policy that broached cross-border co-operation was not a new idea. In

Co-operation across borders may also result from government actions. Tannam (1995) finds that the European Union Commissions INTERREG program generates little interest from local and regional actors. However, central and local governments have established infrastructure projects, training programmes, and tourism and transportation partnerships under the influence of this program. As central-government decision makers and their bureaucrats are key to the success of those partnerships, those community initiatives answer the needs of central government. O'Dowd and Corrigan's (1995) study of cross-border co-operation in Ireland partially confirms these findings. They conclude that most local actors agree that economic links would ease political ones, but that the reverse does not work.

Their findings also underline the capacity for co-operation and for control that central state administrations hold. They suggest that co-operation is limited due to the centralized nature of both states and because of their controlling roles. Moreover, the fragmentation of functions and asymmetrical geographic responsibilities of agencies across the border weaken their influence, as does their lack of "economic strategy".

1976, the European Parliament had published its first resolutions on the regional policies of border regions (Official Journal of the European Communities), and since then, it had published a number of resolutions and studies on the experiences of cross-border regions.

Table 3. Literature Review on Cross-Border Relations

		DRIVING FORCES	CREATES / TRENDS	TOOLS	MECHANISMS	(POLITICAL) APPLICATIONS	ACHIEVEMENTS	RESULTS
Political Economy Literature	Functionalist View	Market Forces	*Interdependency *Convergence	Free Trade Global Economy Global Finance	<i>Ohmae</i> : CB free trade areas, which are culturally homogeneous do not follow political arrangements, but precede them. <i>Keohane&Milner</i> : policy convergence across nations & functional interdependencies amongst central states. <i>Helleiner</i> : global finance & markets pressure central governments to follow macro-economic trends of convergence and interdependency	*Global economy limits the capacity of macroeconomic guidance of central governments.	*Central states submit to market pressures.	* Regional Cross-border Integration is reached * Only a bottom up process could achieve the integration.
				International Bodies	<i>Mitrany</i> : a change in both society and government under the influence of scientific innovation and the emergence of technicians.	* performing technocratic and scientific tasks for the common good *reproduction of communities' beliefs, values and loyalties in order to develop a sense of community (consensus and agreement)	*Management of policy areas by international webs of non-political but technocratic international agencies. *The transfer of sovereignty from the national to the international level.	
	Neo-Functionalist View	Supranational Institutions	*Functional links across nations *Local common interest	*Institutionalisation & Regulation *'Spill over' process	<i>Haas</i> : The development of a central body of institutions (like EU), and elite leaderships driven together by a common interest leads to CB linkages. * Policy regulation & creation of institutions *The linkage of governmental functions and politics *The pressure of interest groups on national states.	* A common body of doctrine and coalesce are developed on the ground of common ideology. *The economy is managed by international organizations. *Loyalties are shifted from national to supranational level.	* With their growing power, supranational institutions begin to function to answer the demands arising at the state level. Thus, central states upgrade their negotiations in the common interest, accepting the supranational law.	* The spill over effects of linkages, institutionalization and regulatory capacity of states are the main determining factors of cross-border integration.

	Urban Political Economy	Market Forces	*Competition *External Dependence	*International Agreements *Continental Integration (EU, NAFTA) *Free trade	*Reducing the impact of central governments' economic policies by removing borders; limiting central states subsidies to local and regional industries; and eliminating tariffs and non-tariff barriers. *Localities need compete with each other to protect and strengthen their autonomy	* The public choice approach favours competition and the resulting fragmentation of local governments. *Market forces organize public policy responsibilities of each level of government	*Local authorities are fragmented, overlapping & competitive *External dependence of cities constraints and limits the local politics	Competition leads to fragmentation, and thus hinders integration
State Centric Theories	Realist View	Interests of States	Functional Interdependencies	*Intergovernmental bargaining *Intergovernmental Institutionalism	*The role of the European Economic and social Committee is limited to consultation and to a limited number of issues. *National political parties do not merge into European parties.	*Supranational Institutions face a democratic deficit *The decision making process downgrades common interest	*States control both the policies; and the pace and process of amalgamation of national and supranational institutions.	*Interests of member states are the key to convergence *State structure is the determinant of state control of borders
	Neo-Realist View	Central Governments	Hegemony of states over economic and military powers	The principle of 'joute retour' & member states' right to veto (European Integration Process)	Gradual penetration of all nation-states by a new body of supranational laws			
	Supranational Institutionalism	State's Representatives	Central decision making bodies	*Spill-over process, but with limited use to secondary decisions.	* The political economy environment influences the 'convergence of preferences of major European government's.		Decision making process at the supranational level is controlled by states; but not their consequences.	

Table 3. continued

	Intergovernmental Institutionalism	Interstate Bargaining	International Interdependencies	Principles of (1) intergovernmental relations; (2) lowest-common denominator bargaining; (3) protection of sovereignty.	Moravcsik: Heads of states negotiate to further national interests and policies; and to control the bargaining process. *Member states' attitudes can change according to time and issues. *Behaviours of central states are influenced by local & national interests; and viewpoints of other states and international partners.	* As only state representatives bargain, the other levels of governments are excluded from central decisions.	Domestic accountability enter the bargaining process only after the national preferences and opportunities are balanced against the pressure of international interdependencies.	
Theories of Locality	The School of Organization	Behaviours of Actors	Collective action, Power, Games, Uncertainty	Negotiation	Crozier: Actors find ways to limit the influence of hierarchy, even within an hierarchical system of power. No organization can have perfect control over actors. The malfunctioning system tries to adjust to its environment; and therefore maintains a balance between the creation of rules and the integration of its evolving environment.	The relations/The structure at the bottom of a system are revealed.		The relations evolve from insecurity to interdependence; in a cross-cultural context.
	Urban Politics Literature	Local Level Actors	Networks (mechanism of social interaction) (may also include higher level governments)	Mutual interest and long-standing trust	Stone: (urban regime theory) socially embedded interactions of public and private actors (business and political groups) are the determinants of policy-making. John and Cole: Regimes could also include 'cultural and symbolic factors' or 'democratic conditions, market positions and intergovernmental relations'	*The core issue for a network is co-operation. * The expansion of city regime linkages across national boundaries could be an answer to the market pressures and central state resource uncertainty.	*Co-operation leads to co-production, design and implementation of policies. * Being complex, networks give chance to actors for seeking new resources and developing new strategies that may take them across borders.	Co-operative patterns of interaction (partnerships and mechanisms of policy production) enhance the independence and resources of local actors
	Multi-level governance	Local and Regional Actors	Multi-level Governance	Policy networks	Gary Marks: Programming, partnership; and additionally (principles framing European structural policies) bring together the supranational, regional, and local governments. Networks across borders are developed by the co-operation of private and public sector actors, in order to implement projects.	*Policy networks transform policy making. * Local and regional actors develop strategies with supranational actors, other central-states, and market forces, to reduce their dependency on central state.	Linkages of all levels of governments develop across borders in the co-production of local cross border policies.	Local governments' ability to control policy objectives are enhanced, while central state's sovereignty is weakened.

Table 3. continued

However, the literature is not unanimous in describing the relative level of influence local and regional actors have on cross-border co-operation versus that of central states. In North America, there is some evidence that local and regional actors engage in relations across borders. The co-operation ranges from personal informal relations to institutional committees and conferences. Dennis Maillat argues that a “privileged relationship” which results from a “proximity effect”, itself the consequence of shared language, culture, market proximity and of commuter frontier workers, best characterizes cross-border relations.

The literature focusing on *local activism across borders* suggests that such linkages may cause tensions between local and central state levels. Cross-border relations are analyzed traditionally as fostering tensions because they transcend nation-states’ sovereign boundaries. For instance, in Duchacek, four case studies outline transfrontier regionalism, and their primary argument are that cross-border relations cause tensions and impinge upon national state sovereignty. Similarly, the economist Maillat notes that, since the 1970s, collaboration and consultation between central states are used to ease tensions fostered by cross-border relations, but, once again, his argument aim to demonstrate that they perforate national state-sovereign boundaries.

For Rutan (1988), cross-border relations between Washington State and British Columbia are the exception; the rule is *competition in international markets and a disregard for co-operation*. Cross-border relations may not always exist. Co-operation and competition are the two sides of the coin. Given constraints facing local governments in economic development, decentralization and international relations, the predominant functional response seems to focus on competition. This is contrary to the preceding case, where central and local governments cooperate under market pressure. Therefore, co-operation does not seem to follow from free trade and open markets. On the contrary, governments at all levels may very well compete to attract investors. In this case, central governments do not have to stop the actions of non-central governments because competition drastically limits co-operation.

During 1990s several co-operation agreements have been signed between the neighbouring municipalities in the border region, mainly focusing on cultural and educational co-operation; several projects in environmental protection and SME development have been implemented. At regional and local level regarding cross border co-operation an increasing role is being played by informal networks, NGOs and other community groups. Sare and Tuubel (2003) reminds us some barriers of cross-border co-operation: Several unresolved problems at the intergovernmental level such as the absence of a state border treaty, double taxation of goods, etc. and also low support by central government for cross border co-operation have their negative impacts for the improvement of cross border co-operation.

2.3.2.2. Cross-border Co-operation

Gabbe (2005) defines cross-border co-operation (here after CBC) as: co-operation of neighbour regions along a border covering all actors at all levels (national, regional and local) in all areas of the daily life. The Schmitt-Egner's definition (1998, cited in Perkmann, 2003) describes the reason for this co-operation as the preservation, governance and development of their common living space, without the involvement of their central authorities.

According to Perkmann (2003), CBC can be defined as institutionalized collaboration between contiguous subnational authorities across national borders. He describes four criteria relating CBC: (1) As its main actors are always public authorities, CBC must be located in the realm of public agency, (2) CBC refers to a collaboration between subnational authorities in adjacent countries. The actors are therefore not allowed to conclude international treaties with foreign authorities. Thus CBC is often based on informal arrangements among the participating authorities. (3) CBC is concerned with practical problem-solving in a broad range of fields of everyday life. (4) CBC involves a certain stabilization of cross-border contacts over time.

CBC started to develop in Europe after the Second World War, motivated by the desire to remove barriers separating regions and communities on either side of the borders and to overcome everyday problems affecting the inhabitants of border regions. The pioneers of cross border co-operation were people living in the German-French, German-Netherlands border areas and between Scandinavian countries. In the above mentioned regions a large number of cross border arrangements have emerged in the 1950s, aiming at fostering general European integration, improving economic development and solving environmental problems (Sare and Tuubel,2003).

With the enlargement of European Union (EU) in May 2004, the cities in the external borders of EU had the chance to benefit from the probability of reactivating former cross-border linkages and relations. The need for co-operation was becoming apparent: Stronger competition between cities, the demographic change and as an effect growing costs for providing technical and social infrastructure, shrinking municipal personnel and financial resources, complex problems and in general the growing inefficiency of instruments of urban development are the motivation for cross-border co-operation between cities in border regions. (Knippschild, 2005)

In many countries, it has been understood that cross border co-operation could be one of the driving forces for development of local life and would also make a valuable contribution to the promotion of peace, security and the stability of states. Thus, the main motivation promotion of CBC has been to raise living standards, to ensure peace and stability and to overcome several restrictions, which had led to the separation of communities and institutions of those areas (Sare and Tuubel, 2003).

The *motives* to tackle the high transactions costs of CBC differ according to the different actors of it. While the EU -as an initiator of CBC- is aiming to reduce regional unequilibrium, the cities in the border regions are aiming to strengthen their own position by specialization, division of labour, exchanging experiences and using synergetic effects (Knippschild, 2005). While the multinational companies of U.S. aim to reduce their costs, borderlanders in Mexico aim to get a living and solve their infrastructural problems.

The *content* of co-operation is dependent on the phase of co-operation. Generally 'soft' topics (e.g. culture), topics with an urgent call for action and a common interest (e.g. prevention of environmental damage) are tackled first, while more complex ones with a higher potential of conflict are tackled in more advanced phases of co-operation (Knippschild, 2005). But the experiences showed that the so-called 'soft' topics are important to build up trust between the actors that is indispensable for passing through the following stages of co-operation.

Knippschild (2005) emphasizes the importance of actors for successful *process* of co-operation, and he suggests some approaches to develop CBC. According to him, any city (and any country) should be involved equally and every involved expert has to find his or her counterpart in the co-operation process. In the advanced periods, continuity, a common awareness of problems and development perspectives and thus common action are important to build up trust for long term alliances. He at last states that a coordinator is needed who initiates the contact between the actors and keeps the co-operation process going.

According to Knippschild (2005) *context* of CBC is of specific interest and has always to be born in mind. CBC takes this flexibility of its context from its voluntary character. The lack of legal cross-border regulations and hierarchies gives each actor an 'exit option' whenever he wants; and thus the contexts is every time open to change.

2.3.2.2. Cross-border Regions

A cross-border region (here after CBR) is a territorial unit that comprises contiguous sub-national units from two or more nation states (Perkmann & Sum, 2002). They act consistently and long term, not only when a co-operation is required (Gabbe, 2005). According to the definition adopted by the Council of Europe, CBRs are 'characterised by homogenous features and functional interdependencies because otherwise there is no need for cross-border co-operation' (CoE, 1972; cited in Perkmann, 2003).

First CBRs have emerged in 1950s together with the emergence of CBC, but they have proliferated following the relative decline in protectionism, the rise of neo-liberalism and globalism, the end of the Second Cold War, and political commitments to regional integration. CBRs represent specific forms of innovation in relation to space, place, time and scale. Jessop (2003) summarizes these innovations through the general properties of CBRs: (1) they involve the production of new types of place or space for producing, servicing, working, and consuming, (2) they are linked with new methods of place or space production to create location-specific advantages for producing goods and services and offer new regulatory structures, infrastructures, scale economies, new labour markets, etc. (3) they may involve creating competitive advantage by exploiting complementarities among sources of supply, and (4) they re-figure the scalar hierarchy and modify the position of specific places within this hierarchy.

The end of the Cold War had reasoned the emergence of new CBRs. The growth of CBRs on the borders of post-socialist economies and/or between post-socialist economies and their capitalist neighbours are the expressions of the regionalism phenomenon and the transformed rather than ended security questions. Similar problems can be found in Cross-Straits economic development between Taiwan and the PRC; the Tumen River Area Development, which involves parts of Russia, China Mongolia, Japan, North Korea, and South Korea (Jordan and Khanna 1995); the Greater Mekong Subregion; and areas of civil war or international conflict in the Horn of Africa and Subsaharan Africa or the Balkans. Security and immigration issues are also sources of friction in the development of cross-border co-operation on the US-Mexican border (Scott, 2002 and Jessop, 2003)

According to Perkmann (2003), it does not matter a CBR is built upon but it is precisely the process of construction that matters. Hence, Jessop's descriptions about these processes gains importance. Jessop (2003) exposes that the construction of cross-border regions is best related to the general rescaling of economic, political, and social processes. He describes **nine ways in which CBRs have emerged**, that are typically linked with quite different forms of cross-border co-operation. These varied trajectories are best analyzed together with the interscalar articulation

strategies noted to explain CBC. Jessop (2003) especially emphasized most cases of CBRs involve hybrid patterns. Below it is tried to summarize these ways of emerging CBRs with the related examples:

'Grey' or 'black' economic activities, the exchange of 'bads' as well as 'goods' (e.g., drugs, slaves, gun-running, smuggling to avoid customs and excise duties, movement of illegal migrants) are the examples of CBC which reasoned the development of grey markets (e.g., bazaar markets). Such activities may reflect the shared peripheral status of the border regions, distant from centres. The borderlanders strategy to surpass the rigidity of borders may become objects of governments, to eliminate or to transform and integrate them into broader economic strategies; and thus minimize the disadvantages of border areas that reasons this type of relations.

Second, they may involve a *revival of suppressed historical economic spaces* following the end of the Second Cold War, the collapse of the Iron Curtain, and the 'opening' of China. These kinds of border areas are often linked to shared resources; old trade routes; and the existence of a common language or ethnicity. The re-linking of Balkan countries once in the Ottoman Empire, the re-linking of the central Asian states that were once integrated into larger Turko-Islamic and Iranian formations, the development of North East Asia (China-Russia-Japan), the rise of 'Greater China', the Greater Mekong Subregion, and the SIJORI growth triangle (Johor-Riau Empire) are the important examples of such kind of CBRs. It should be determined that these CBRs which served as defensive buffer zones during the Cold War and were regarded as unsafe for investment, are now seen as 'bridges' linking potential economic partners.

CBRs also emerge as *part of nation-building projects in multinational territorial states*. This may reflect the desire to enhance national autonomy within a federal system. The development of trans-Pyrrhenean co-operation between Catalan peoples in Spain and France and the resurgence of historical economic territories in post-socialism may well illustrate this situation. This kind of formation of CBRs is generally the most problematic cases as in the examples in the Middle East (e.g., Kurds).

Another way of CBRs' emergence is *related to the supranational bodies that facilitate a two way movement both from above and below*. The strategy of the Europe of the Regions involves inventing new, indirect modes and means of steering lower level tiers and non-state actors so that they become strategic allies of the European Commission, and supporting the local projects by the means of Commission.

CBRs may be a *reaction to uneven development linked with other sub-, supra-, or trans-national region-building processes*. The growth of the Blue Banana triggered the Atlantic Arc project to promote peripheral EU regions; Tokyo's inability to meet the development demands of localities in the Japan Sea prefectures has helped to trigger Japan Sea cross-border co-operation, and the EU has promoted CBC for less favoured regions during the period of single market construction and now supports CBC for its external border to provide economic equilibrium.

CBRs may emerge *relating to the opportunities created by the crisis of national scale*. The initiatives of international organizations such as the Asian Development Bank or the United Nations Development Programme, supranational deregulation allowing regional re-regulation, the development of new infrastructures and logistics, are some of the examples leading the emergence of CBRs.

Creation of new functional economic and/or ecological spaces where there are complementarities and/or common problems, etc. generally reasons from the need for co-operation on issues such as the environment or transport infrastructure. Such cross-border regions are often linked with the constitution of new types of economic territories or economic spaces, e.g., growth triangles; export processing zones, innovation milieu, gateway cities, city regions, learning regions, bio- or eco-regions. The success of these economic spaces depends on building new governance mechanisms for cross-border co-operation between adjacent governments; without, eliminating the territorial differentials associated with the border (see also Perkmann, 2000).

CBRs sometimes *promoted by national states to enable national economies compete more effectively*. This top-down construction of new territorial scales of action involves re-bordering as much as de-bordering. These CBRs act as bridges to other national economies and/or as means of integrating national economic space into broader regional blocs and strategic alliances. Interest in this form of regional economic co-operation expanded in the late 1980s and 1990s, relating to the nature of globalization prompting states to adapt by increasing the competitiveness of local and regional sites.

Finally, CBRs may also emerge from *the spill over of metropolitan hinterlands and/or the growth of complementary towns either side of shared borders*, such as the twin cities along the Canada-USA and USA-Mexico borderlands. A well-known European example is the Regio Basiliensis, which has Basel/Basle as its metropolitan centre.

Growth of CBRs from the spill over of these “border cities” takes our attention to the urbanizations in the border areas. As the literature on border cities generally focused on European and U.S-Mexico borderlands, this thesis tries to define this concept appealing to these examples.

2.3.2.3. Border Cities and Border Planning

While many of the world's international boundary zones still remain sparsely populated, in Western Europe and the US-Mexico border regions rapid boundary urbanisation has occurred in the second half of the twentieth century (Hansen, 1986; Herzog, 1990). The emergence of urban centres along international boundaries reflects a pattern of gradual integration of border territory into the financial and economic circuitry of the global political-economic system. The new global territorial order, boundary regions may become centres of production and urban life. Thus, a new form of city has evolved: the international border-or transfrontier-metropolis. (Herzog, 1991)

While many of the world's international boundary zones still remain sparsely populated, in Western Europe and the US-Mexico border regions rapid boundary urbanisation has occurred in the second half of the twentieth century (Hansen, 1986; Herzog, 1990). The emergence of urban centres along international boundaries reflects a pattern of gradual integration of border territory into the financial and economic circuitry of the global political-economic system. Through the new global territorial order, boundary regions may become centres of production and urban life created by transnational economic and social forces. Herzog (1991) called this new form of city as “transfrontier-metropolis”.

The ‘transfrontier metropolis’ is emerging as a new type of urbanism, wherein city/regions become bridges between national cultures. A transfrontier metropolis, by the definition of Herzog (1997), is a place where the circulation of people, goods, and services across the border must be facilitated so that the boundary does not jam the economic circuitry of the region; and the region fulfil its destiny and become a city/ region operating in the global economy.

These changes manifested themselves first in Western Europe, as ethnic cultures had long occupied territories on either side of the man-made political boundaries. Thus, after the Second World War frontier towns began to grow facilitating people utilise resources in the border regions again. European scholars envisioned a more integrated system of nation-states, where political borders would become more permeable, allowing for exchanges of workers, consumers, products and capital in this new era (Anderson, 1982). Herzog (1991) stated that these towns are not only housed large populations, there was also considerable cross-border interaction in these urbanised border zones, particularly in the areas of cross-border labour exchange (Ricq, 1981), transport development, environmental co-operation, industrialisation and trade (Briner, 1986 ; Hansen, 1986). Consumers create a complex web of flows across the border, based on comparative advantages of products and complementarities. Due to the formation of border families which are divided between two sides of the border, immigrants began to buy homes on both sides of the border. Thus, the cross-border region becomes the true urban life space of the border dweller. (Herzog, 1997)

Along the border between Mexico and United States, citizens on both sides of the boundary are increasingly drawn together into a web of north-south relations, in which dichotomies of “Third World/First World” and “developing/developed” are cast aside as urban neighbours share common transnational living and working spaces. After a general examination of these cities/regions, Herzog (1991) states the forces uniting neighbours from two different cultures into a border city structure as: International Commuters / Transfrontier Consumers / Transborder Tourism / Global Factories / Transnational Housing and Land Markets / Transfrontier Architecture / Environmental Management / Transport Infrastructure, / and Urban Design-Land Use Planning. He then summarizes the most important forces responsible for this urbanisation as: (1) the social circuitry of border commuter workers, and (2) the spatial-economic ties of assembly plant infrastructure (maquiladora).

Following these developments, medium-scale (above 100 000 population) and large-scale (above 1m population) cities have grown along the international boundary in both Western Europe and US-Mexico border regions. Typically, the border cities have evolved as two separate urban settlements on either side of an international border. Over time, these settlements have fused together to form a single ecological and functional city-region (Herzog, 2003). Important European, cross-border urban agglomerations with populations ranging between 300,000 and one million inhabitants include Basel-Mulhouse-Freiburg (Swiss-French-German border); Maastricht-Aachen-Liege (Dutch-German-Belgian border); the Geneva metropolitan area (Swiss-French border); and the Strasbourg metropolitan area (French-German border). In North America, one finds border cities housing between 250,000 and four million people along the Canadian-U.S. border at Vancouver-Victoria-Seattle, Detroit-Windsor, and Toronto-Hamilton-Buffalo; and on the Mexican-U.S. border at Tijuana-San Diego, Ciudad Juarez-El Paso, Mexicali-Calexico and El Centro, Nuevo Laredo-Laredo, Reynosa-McAllen, and Matamoros- Brownsville.

As we look at the border region’s landscape, several design and land use planning questions arise. For instance, Tijuana’s border population density is high on the account of scarce land. Mountains and unstable canyons limit growth and there is a

shortage of housing. In contrast, San Diego is a freewheeling, sprawling city whose growth tends to thrust north and east, rather than south (Herzog, 1997). Thus, balancing the growth patterns of the two cities, and providing the required infrastructures stands as a project for planners.

An interesting project for planners concerns the design of the land adjacent to the international boundary. For example, there has never been a truly comprehensive urban design plan for the San Ysidro international border crossing. This crossing, the largest in North America, contains a chaotic juxtaposition of warehouses, parking lots, factories, retail stores, an immigration detention facility, freeways, residential neighbourhoods, commercial strips and commercial centres, open spaces for wetlands and flood control, and privately owned farms. A key challenge will be to create a plan that allows for circulation and economic development but does not compromise the work of immigration control and surveillance of smugglers. Good design strategies will help to resolve this and other cross-border dilemmas (Herzog, 1997).

Border cities' problems such as spatial development and transport can never be solved from single local authorities. Thus, a new cross-border interest area emerges for the physical planning, that must be managed with different partners and actors of the process through the institutions and regulations developed for this aim between the related states. Wulfhorst (2004) states that political, financial and administrative legitimacy is requested for the regional level, but co-operation between neighbours, with local and national/international level always will persist for the success. 'Tranformes'⁸ is a good example for such cross-border planning experiences. Geneva and Freiburg experiences are some of the good practices implemented in the EU (Wulfhorst, 2004).

⁸ TRANSFORMES ("Integration of TRANSport and urban FORM in the European region of Strasbourg") is a project funded by the European Commission within the Marie Curie Actions Program of the 6th Framework

Geneva has built up a powerful and detailed geographical information system through this project. The data has been provided by the different partners of the project and enables them to dispose of a common information base that is available on different scales from the cross-border region to the detailed parcel of land. Selections and requests are prepared on the various layers of information in order to enable the characterization the territories. Therefore, -for example- a quick regional analysis in urban potentials for housing or a specific commercial investment becomes possible.

Wulfhorst (2004) had evaluated the Strasbourg region and developed some proposals in the framework of Transformes project. In the Strasbourg region, mobility can on the one hand be regarded as a basic condition for local quality of life. On the other hand improvements in accessibility could contribute to the strengthening of Strasbourg as European region. The challenge is to enhance existing regional potentials – on a cross-border level. In order to play its role as a competitive European region, Strasbourg should consider both the metropolitan network within the Upper Rhine Valley and the cross-border region as reinforcing co-operation elements. There are differential effects due to the borderline along the Rhine in economy, demography, housing, urban structure and traffic. Transformes project proposed the creation of a common organization, with a political mandate and technical support. Then visions of a powerful cross-border public transport authority, a regional territorial strategy that is respected locally or integrated transport and land-use plans become realistic.

2.4. Conclusion

In this chapter, I had tried to constitute a practical concept area about cross-border co-operation, which would help for the framework of whole thesis. The transformation process of all the related concepts dependent on the transformations in the economical, political and geographical contexts due to time and space; the entire relations causing this transformation becomes important for this conceptualization.

The concept of 'border' was emerged through the nation-state formation period, as a tool for guarding the territorial areas through sovereignty idea. By time, with the advance of global technologies, formulation of supra-national institutions and the end of Cold War the territorial areas, thus the political map, had experienced so many transformations. Together with the strategies of border dwellers to surmount the rigidity of borders, these developments had altered the borders from dividing and excluding lines to unifying one through their new functional roles. Border areas had transformed from arid corridors to regions of socially and economically united twin sisters as zones of co-operation. Therefore, border studies have digressed from the 'demarcation of borders' to a wide area with verifying approaches having an interdisciplinary nature, since 1990.

The intensifying cross-border relations established between adjacent political economies constitute a special kind of regional economies, which is charged by interdependence, interaction and co-operation between two or more political regions. Border dwellers generally appeal to border economies as a strategy to surpass the rigidity of border in order to solve their vital everyday problems, most of which had generally reasoned from the division of their market areas by borders. This bottom-up process; which nourished from shared social customs, economic differences using the comparative advantages and complementarities, but sometimes hindered by the issues like trust environment, insufficient infrastructures, and differences between governmental approaches; had coerced central governments to intervene. With the increasing awareness that border regions cannot be studied independently, the governments began to cooperate, together with the other actors of CBRs, against the

problems of border regions, such as economic development, environmental protection, spatial planning, etc. Thus, cross-border regionalization emerged as one of the strategies⁹ organizing the global scale. Three different approaches tries to define this regionalisation process according to the relations of driving forces; such as market forces, central governments, international organizations, local activism: (1) political economy literature, (2) state centric theories, and (3) theories of locality. However, these three approaches affect the improving processes of cross-border co-operation; within the framework of three factors: *cross-border governance*, *cross-border society* and *cross-border economy*.

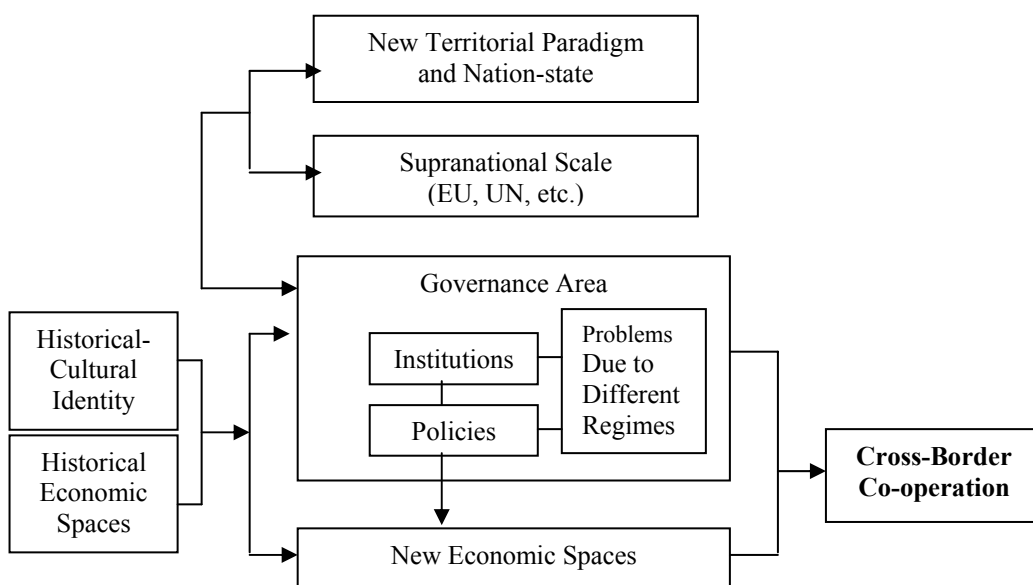

Figure 4. The Relationship between the Determining Factors of Cross-Border Co-operation

Dealing with cross-border co-operation as an effective tool for border regions to tackle common problems relating local and regional development, and an important mechanism offering new opportunities for these areas far away from centre; increase the importance of its success. As it can be understood from the above relation chains, the success of cross-border co-operation clearly depends on the quality of relation between these three factors.

⁹ Some other strategies are: internationalization, triadization, regional bloc formation, global-city networking, international localization, glocalization, glurbanization and transnationalization.

In order to analyse the conditions for success of cross-border co-operation and find clues for the problem areas of this thesis, examination of some cross-border experiences is thought to be useful. Thus, in the next chapter, the cross-border co-operation processes experienced in European Union, the border region between U.S. and Mexico, and between China and Hong Kong will be examined according to these three factors.

CHAPTER 3

EXPERIENCES OF CROSS-BORDER CO-OPERATION

Previous chapters give the theoretical framework for the evolution of border concept and cross-border co-operation as a tool of regional development. The concepts of ‘cross-border governance’, ‘cross-border social structure’ and ‘cross-border economy’ become critical structures for the organization of study. Nokia (Finland), Ikea (Sweden), Philips (Holland), Samsung (Southern Korea), and HSBC (Hong Kong) are all the great achievers of business operations through CBC (Leung, 2003). Thus, the examination of different CBC experiences is thought to be useful for the formulation of the case study and to put forward policy proposals.

CBCs in European Union will constitute the first example, which differ from others with the comprehensive unity idea, the symmetrical relations between members and a supranational organization as a facilitator. Being a candidate and neighbouring country, the appropriateness of the CBC implementations and the way they reach success gains importance for Turkey. The unique property of U.S.-Mexico example is its being CBC between a First and a Third World Country, and beginning with a bottom-up process. However, after the intensification of the relations together with the global changes in economy had coerced the governments into intervening the process and getting some regulatory decisions. The maquiladora program of U.S.-Mexico border region gains significance as it puts forward a process in which reciprocal complementarities are used. At last, CBC between China and Hong Kong will be examined for its profound impacts through a more different trajectory. The structural differences between two countries, and their varied visions had lead a new

way of co-operation in which every actor has a different but important role. Their relations began through complementarities had concluded with a process transforming the economic structures of both Hong Kong (from industrial to financial) and Guangdong (from agricultural to industrial).

These three examples have put forward that, even every successful CBC needs the togetherness of three structures; the varying trajectories of each region are the evidence of both the necessity to evaluate each region through its own characteristics and the obligation to organize unique relation structures for each of them. Thus, as a starting point, this thesis tries to find clues for the development of strategies for CBCs that would be established through Turkey's border regions.

3.1. CROSS-BORDER CO-OPERATION IN EUROPE

Together with the profound effects of new economy and rising technology; enormous changes took place in the in mentalities relating border issues. As it was mentioned in the preceding chapter, the boom in new and intense economic and social relations between adjacent border areas had reasoned the border issues became top priority for the citizens of that regions, scholars from various expertises and many politicians.

Regional and spatial development areas come to the fore as the institutional aspects of CBC in Europe. Organizing strong trans-national networks for obtaining a competitive EU, co-operation and cohesion in economic, politic and spatial issues were essential. Scott (1999) states that; various authorities, local governments, institutions and agencies¹⁰ promote co-operation in these development areas through a strategy of 'multilevel institutionalization'. Thus, these networks represent a multilevel governance network offering both new opportunities for existing actors and the emergence of new ones (Perkmann, 1999).

¹⁰ Some of them are: European Commission, The Council of Europe, the European Conference of Ministers Responsible for Spatial Planning (CEMAT), the Association of European Border Regions (AEBR),

While Sare and Tuubel (2003) determine the motivation of CBCs in Europe as “overcoming everyday problems of inhabitants of border regions”, Perkmann (1999) and Scott (1999) lay stress on the issues like facilitating the working of Single Market and increasing the socio-spatial integration of the EU. EU supports CBC in areas contiguous to its internal and external borders through INTERREG, PHARE and TACIS programs; the community initiatives under Structural Funds. In the “Europe 2000+” report of European Commission (1994) the strategic subjects relating EU support of CBC has been determined as “the opening of new markets, the maintenance of European security interests and general political stability, economic cohesion and viability, the avoidance of negative social consequences of greater competition between regions, and as a prelude to the accession of Poland and other Central European States, the improvement of national/regional economies in post- socialist transition”.

Gabbe (2005) designates two forms of CBC for in European context. While *national/regional* CBCs primarily exist through government and regional development commissions; *regional/local* CBCs exist through Euregios and similar structures. He adds that the second type of CBCs has been the most successful ones forming the most intense networks, as they include the socio-cultural co-operation as well as the economic one. He puts forward the basic elements of a successful co-operation based on his classification: citizens’ participation, involvement of politicians at all levels (European, national, regional, local), the mobilisation of all social partners (chambers, associations, unions, employers, culture organizations, tourism associations, etc.) (partnership inwards), the co-operation with state (for legal, political and financial reasons: partnership outwards), and cross-border structures and insurance of own funds.

3.1.1. Development of CBRs in Europe through a Historical Process

Cross-border initiatives date back to 1950s in Europe: to the arrangements between Germany-France; Germany-Netherlands and between Scandinavian countries. According to Perkmann (1999) the origins of CBCs had began in the western borders of Germany, or the Swiss-French-German border areas, leading to the Europeanization idea. Sare and Tuubel (2003) put emphasis on these arrangements as aiming at fostering general European integration, improving economic development and solving environmental problems.

The first official CBR was Dutch-German border area that was called as ‘Euregio’ and ‘Euroregion’ in 1958. While this was collaboration between border municipalities, bilateral and multilateral commissions had began to be established with the 1960s and 1970s in order to deal with local cross-border spatial planning and transport policy. Perkmann (1999 and 2003) especially stresses that the classical form of them as “twin associations” on account of different legal systems of each state. By time almost every local and regional authority in border regions involved in CBCs. While there were only 8 CBRs by the mid-1970s, the number of CBRs had suddenly increased to 26 by 1988, and exceeded 70 in 1990s (see Appendix 2). Perkmann (2003) had explained two driving factors behind this sudden boom: (1) the impact of nation-state specific variables on the emergence and shape of CBC initiatives and (2) the impact of EU regional policies on CBC (supranational policy making).

The Madrid Convention signed up in 1980 by 20 countries was the first step to provide a legal framework for CBC structures. This followed by BENELUX Cross-border Convention of 1986, the German-Dutch cross-border treaty of 1991, etc. The scope of non-central governments were no more sufficient, thus their scope was widened by the initiative of two supranational bodies: the Council of Europe (particularly active in improving the legal situation) and the European Union (provides substantial financial support for CBC initiatives). (Perkmann, 1999; 2003)

Perkmann (2003) explains the sudden boom in CBCs with the initiation of EU support schemes, stating that the newly founded CBRs (especially in Eastern and Central Europe) tend to be closely involved in INTERREG¹¹ implementation –which is one of the community initiatives of Structural Funds, financed by the European Regional Development Fund (ERDF), aiming to promote the developments in border regions of Europe.

The eastern enlargement of the European Union (EU) has given a major incentive to the development of CBCs. Sare and Tuubel (2003) emphasized that the cross-border co-operation motives of Eastern European countries are different than those of Western Europe. As the case of this thesis is a former communist block country, the approach of new Eastern European countries to CBC represents great importance. According to Sare and Tuubel (2003), the former communist block countries perceive the co-operation as a way of: “(1) Transforming the border from a line of separation into a place for communication between neighbours and integration to EU, (2) Overcoming mutual prejudices between inhabitants of the border region, resulting from historical heritage, (3) Strengthening democracy and development of operational public administration structures, and (4) Promotion of economic growth and improvement of the standard of living.”

The proliferation of CBRs across Europe had reasoned an institutional innovation. After 1994 micro-CBRs (small scale-CBRs) continue to flourish as a legitimate partner of the European Commission as INTERREG programme only applies to narrow border areas. Perkmann (2003) explains the spatial extension of these CBRs range between 50 and 100km in width, and determines that they tend to be inhabited by a few million inhabitants. In most cases the regions were too large to be considered as border areas giving way to the limitation of them to NUTS III areas, with INTERREG programme (Perkmann, 1999). As they became the standard model for pursuing CBC, regions involving Working communities like Austrian Länder have began to get stagnated in terms of political importance and budgets. (Perkmann, 2003)

¹¹ INTERREG program will be detailed in the following parts of this chapter.

After the 2004 enlargement of EU, relations with the new neighbours have become the EU's main external priority which gave way to the development of "The European Neighbourhood Policy (ENP)". ENP's¹² main objective is to strengthen the prosperity, stability, and security between the existing and new members, on the basis of 'mutual commitment to common values, to move beyond existing co-operation to deeper economic, political, cultural and security co-operation'. Each partner reach agreement on reform objectives relating certain areas¹³ for which EU provides financial and technical assistance to support the projects related to these objectives, in support of partner's own efforts.¹⁴

Explaining the emergence of CBCs only through EU initiatives would be wrong. The profound effect of EU politics on CBC is obvious; however Anderson (1997) emphasized the bottom-up processes running independent from EU policies had reasoned noteworthy co-operations between border regions of Europe. He observes that "at first sight, the EU could be regarded as an important causal factor here, notably through the diminishing importance of borders, the growing regional representation at the supranational level and the INTERREG programme" (Anderson, 1997, cited in Perkmann, 2003). However, he adds that the EU's impact is often overestimated as it disregards the fact that CBC initiatives are bottom-up driven as a response to growing cross-border functional interdependencies; and they had no financial support from supranational authorities.

¹² ENP applies to Algeria, Armenia, Azerbaijan, Belarus, Egypt, Georgia, Israel, Jordan, Lebanon, Libya, Moldova, Morocco, the Palestinian Authority, Syria, Tunisia and Ukraine. Although Russia is also a neighbour of the EU, 'Strategic Partnership' is used to develop the relations.

¹³ These objective take part in a wide range of issues from co-operation on political and security issues, to economic and trade matters, common environmental concerns, integration of transport and energy networks, scientific and cultural co-operation.

¹⁴ http://ec.europa.eu/world/enp/policy_en.htm; http://ec.europa.eu/world/enp/index_en.htm; http://ec.europa.eu/world/enp/howitworks_en.htm

3.1.2. Governance Context in CBC in EU

The success of a CBC clearly demands on the co-operation of multiple administrative levels across the border. Together with the new tendencies like globalisation, the enlargement of EU and the new European Constitutional Treaty, determining a new form of governance come across as a growing necessity. Because, as Gabbe (2005) stressed “the failure of the integration on the borders, would bring at risk the overall integration of the EU”.

As each country has a different constitution regarding different priorities, it would be a utopia to imagine all states to modify its competences and structures just because of its border regions. Furthermore, the diversity in Europe is regarded as richness strengthening EU presence. Thus, “only bilateral/trilateral co-operation (Euroregions) at the regional/local level across the borders provides practical opportunity for acting as an equalizing and stimulating level between these different competences and structures”. (Gabbe, 2005)

Here it would be useful to explain the varying approaches of EU member countries. The two-level structure of local authorities in Germany allows them to collectively engage in strategies of co-operation. Local level is predominant, constituting the main level of action in CBC initiatives of Germany. Nordic municipalities also enjoy their considerable degree of autonomy and their customs of inter-municipal co-operation. The institutional differences between Northern and Southern European local governments including the levels of discretion and responsibility supports local actors to group together and form strategic coalitions across borders. By contrast, regional level paid more attention to CBC initiatives due to the weakness of local level in France and Italy. On the other hand, there have been some opposing approaches like the Italian central state authorities’, who afraid intensified co-operation to provide unwelcome political capital that would reinforce separatist or autonomist tendencies. Similarly in Eastern Europe, as Perkmann (2003) states, “central state authorities have tended to keep tight control over EU-funded CBC initiatives with local and regional actors attempting to leverage co-operation to obtain more autonomy.” He then concludes that CBCs attain success in countries

with a strong tradition of communal autonomy across the borders politically unproblematic, and promoted by central governments only where suitable conditions for co-operation and strategy formation on municipal level prevail. (Perkmann, 2003)

Perkmann (2003) makes a generalization that, CBC often pursued by local actors in countries with strong inter-municipal associations, while regional authorities pursue CBC in countries with a two-tier regional administration and a minor role for inter-local action. This political differentiation together with the diversity of the cross-border tasks coerce them to be handled by one body. Gabbe (2005) determines CBRs (so-called Euroregions) to handle this work best because: “they act across the border from morning to night, they maintain particularly intensive partnerships inwards and outwards, problems can be identified and solved in the preliminary stages already, psychological barriers are eliminated, agreements in the preliminary stages lead to joint acceptable proposals: legal and other problems are ‘so to say rejected’, and there is no national proposal, which must be forwarded to the neighbours for approval.” These Euroregions are the driving forces and focal points for all cross-border relationships. For example, AEBR which was established to constitute and promote CBRs on the German-Polish border; and The Carpathian Euroregion which co-operates with the Euregio Rhein-Maas on the Belgian–German–Dutch border (Perkmann, 2003). The most difficult field in CBC is the vertical partnership between the entire levels; European, national, regional and local levels on both sides of the border (Gabbe, 2005).

Perkmann (2003) states that; the ‘co-operation intensity’ of these cross-border bodies regards to the degree of their autonomy. He quotes three criteria proposed by AEBR for estimating the co-operation intensity: (1) co-operation based on some type of legal arrangement, common permanent secretariat controlling its own resources, (2) existence of an explicitly documented development strategy, and (3) broad scope of co-operation in multiple policy areas, similar to conventional local or regional authorities.

Local authorities were first to implement CBCs. However, the most dynamic CBC initiatives are still driven by municipal and inter-municipal action; INTERREG has increased the importance and effectiveness of being in the networks involving higher level public authorities. Thus, CBC consist of three separate institutional realms: “(1)the locally based structures (e.g.the Euroregions); (2) the INTERREG related structures; and (3)the governmental commissions(some cases)” (Perkmann,1999).

CBCs are governed by a ‘twin structure’ which involved CBR organizations with their representative and administrative bodies, and the supra local structures constituted by the INTERREG committees and the authorities. Perkmann (1999) summarizes the management of these bi-national twin structures: CBRs are responsible for the design and submission of project proposals, but the projects are selected by he INTERREG coordination bodies. All other operational matters and decision making processes are the responsibilities of a supervisory monitoring committee and a steering committee, which composed of civil servants of the public authorities (e.g. European Commission officials in the case of the monitoring committee).

3.1.2.1. INTERREG Programme

This support program of EU is founded in 1990 to develop CBC, as a community initiative aiming to “ensure that national borders do not form a barrier to Europe’s balanced development and integration”, and “to create opportunities for activities and co-operation”¹⁵. The activity areas of this programme are creating possibilities for the existing and potential development environments in the programme area to enter CBC, developing the existing networks and co-operation venues in the long term, identifying and eliminate the administrative and other obstacles that hamper CBC, supporting co-operation that strengthens the regional identity and cohesion, increasing coordination and joint planning processes between regional and local authorities, supporting projects that enhance equality between men and women, developing expertise and welfare in the area, and improving functionality and transport and telecommunications connections in the area.

¹⁵ http://www.interregnord.com/scripts/en/what_is_interreg.asp

Cross-border Action Programmes are developed by INTERREG, in order to improve cross-border development strategies with short, medium and long term development goals. Scott (1999) states that these strategies include socio-economic and geographical analyses of regional strengths and weaknesses, the declaration of future development goals and the identification of specific projects taking precedence economic development, cross-border infrastructure and improved co-operation in environmental protection issues. Even the priorities differ from region to region, these programmes generally include technical infrastructure improvements, basic capital investment projects, environmental protection measures, as well as cultural and youth exchange initiatives. While in the internal borders of EU more emphasis is placed on developing informal networks between local governments and enterprises, public transportation, tourism and the co-ordination of local land use plans, in the regions along the external borders basic infrastructure projects are prioritized (Scott, 1999).

INTERREG III

INTERREG III¹⁶ defines the third programme period between 2000 and 2006, and is financed under the European Regional Development Fund (ERDF)¹⁷. Within this third period special emphasis has been placed on integrating remote regions and those which share external borders with the candidate countries. Thus, the attention will be given to the external borders of EU and the co-operation concerning outermost regions of the EU¹⁸.

The most evident distinction from the precedent programme periods is the three strands of new one regarding the different co-operation levels: (1) *Strand A*: cross-border co-operation; (2) *Strand B*: transnational co-operation, and (3) *Strand C*: interregional co-operation.

¹⁶ The INTERREG Community Initiative launched by the European Commission in 1990, and was re-confirmed as INTERREG II in 1994 and INTERREG III in 1999. (Perkmann, 2003)

¹⁷ http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/index_en.htm

¹⁸ http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/foire/faq1_en.htm

Before giving details about the implementation of CBC through INTERREG programmes (Strand A), it would be useful to give a summary of other strands and programmes implemented under INTERREG III. While Strand A promotes CBC between adjacent regions aiming to develop cross-border social and economic centres through common development strategies, Strand B promotes transnational co-operation between states for the formation of large groups of European regions that will promote better integration within the Union. Strand C aims to improve the effectiveness of regional development policies and instruments through large scale information exchange and sharing of experience (networks) between regions in different parts of Europe, and improve regional development and cohesion throughout the territory of the Union¹⁹. Particular emphasis is placed on ultra-peripheral regions and islands within strand B, and underdeveloped regions and undergoing structural adjustments within strand C.²⁰ Perkmann (2003) relates this differentiation with the geographic scope of co-operation initiative, and states that “the cases of contiguous co-operation fall under the category of CBC, while non-contiguous ‘long-distance’ interaction is referred to as ‘interregional co-operation’”.

A lot of sub-programmes²¹ have been developed under INTERREG, to supplement these three strands:

ESPON²² (The **E**uropean **S**patial **P**lanning **O**bservatory **N**etwork): (Network of co-operation between national spatial planning institutes) Observes the territorial and regional development trends in Europe, and finance the research studies in the field of spatial planning.

INTERACT²³ (**I**NTERreg - **A**nimation, **C**oordination, **T**ransfer): This programme is built to improve the effectiveness of implementation of INTERREG III. It provides

¹⁹ http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/foire/faq1_en.htm

²⁰ http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/abc/voletb_en.htm

²¹ **MEDA**: Mediterranean-European Development Agreement (to accompany the reform to the economic and social structures in non-member countries of the Mediterranean basin).

ISPA: Instrument for Structural Policies for Pre-Accession.

SAPARD: Support for Pre-accession measures for Agriculture and Rural Development.

²² www.espon.lu.

²³ <http://www.interact-eu.net>

the exchange of experiences and networking, distribution of information, and support in managing the sub programmes.

PHARE: As INTERREG support can only be allocated within EU territory, facilitating CBC across external EU borders has needed a new instrument. This programme is established to under the EU's 'pre-accession strategy', to support CBC in Eastern Europe within Central and Eastern European Countries (CEEC). (Perkmann, 1999 and 2003)

TACIS: This programme supports the CBC for Newly Independent States (NIS), together with the scheme called 'Credo' promoting CBC between CEECs and NIS border regions. (Perkmann, 2003) TACIS promotes technical assistance to the Commonwealth of Independent States.

INTERREG is the most important source of funding for CBC initiatives. All NUTS III areas located on both external and internal borders are eligible for INTERREG funding (Figure 5); but using these funds depend on the Operational Programmes (OPs) formulated by at least two neighbouring states, for their respected border areas. (Perkmann, 1999) Implementation of joint cross-border/transnational strategies and development programmes basically depends on; (1) A wide partnership between different administrative levels with socio-economic actors and relevant actors, following a "bottom up" approach; (2) Complementarities with the "mainstream programmes" of the Structural Funds (Obj.1,2 and 3); (3) Follow a more integrated approach to the implementation of the Community Initiatives , and (4) Effective co-ordination between INTERREG III and external European Union policy instruments mentioned above. ²⁴

The funds for approved projects (by European Commission) –performed all the criteria- are granted to the states, not directly to Euroregions or similar cross-border bodies (Perkmann, 1999). These subsidies are undertaken collaboratively by local authorities and other organizations located in adjoining border areas. (Perkmann, 2003)

²⁴ http://www.interregnord.com/scripts/en/what_is_interreg.asp

Source: http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/down/pdf/europe.pdf

Figure 5. Eligible Areas for INTERREG IIIA

However, decision making on the expenditure of INTERREG funds remains with the Steering Committees, involving local actors as well as higher level authorities such as central states and/or regions from the participating countries. Thus the local CBC structures, do not formally administer the INTERREG budget but are in fact themselves 'projects' that receive INTERREG, functioning as implementation agencies (Perkmann, 1999 and 2003).

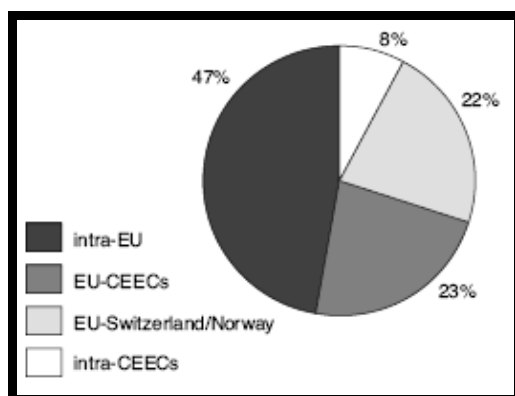
For the period 2000–6, INTERREG III commands a budget of €4.875b (1999 prices), (approximately 2.3 percent of the total Cohesion Policy budget) and allocated between the strands depending on the decisions by the Member States: Strand A-

between 50% and 80% of the total, strand B- between 14% and 44%, and strand C- 6% of the total.²⁵

Project co-financing for INTERREG includes, public and private financing, and project-related unpaid voluntary work. Public finance provides the parallelism between the aims of national public financiers. It should be noted that all these co-financing sources must be secured for the conceding of EU financing. The projects applied for the funding must fulfil other certain criteria, called as 'joint minimum criteria': complying with the Programme / Having evident cross-border importance: implementing a project, field of activity or action on a cross-border basis evidently adds to its value / Involving co-operation parties from at least two countries / Not distorting competition.²⁶

STRAND-A of INTERREG for Cross-Border Co-operation

Almost 50/60 programmes are managed for each border between different Member States (with the possibility of having sub-programmes for regional borders).²⁷ According to the analysis of Perkmann (2003) (Figure 6), nearly half of the CBC projects take part in the EU territory.

Source: Perkmann, 2003

Figure 6. Geographical Distribution Percentage of Initiatives According to Area

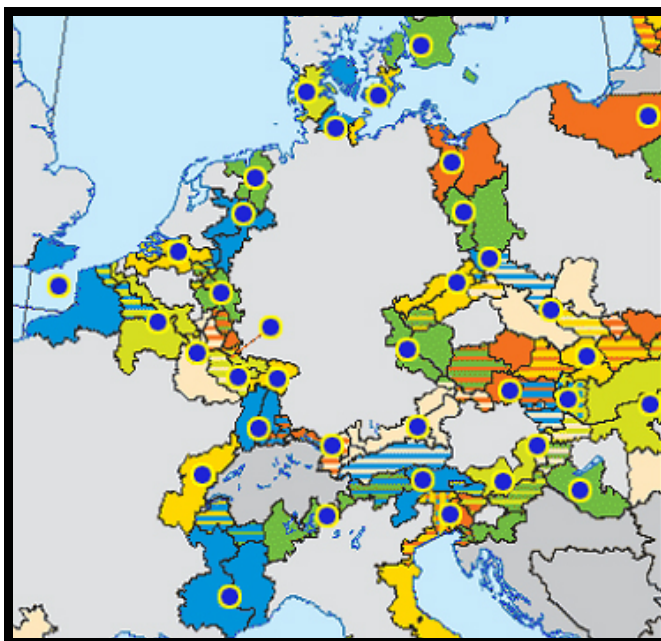
²⁵ http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/foire/faq1_en.htm

²⁶ http://www.interregnord.com/scripts/en/what_is_interreg.asp

²⁷ http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/foire/faq2_en.htm

Strand A is concerned with the following fields of co-operation which have set out in the Annex 2 of the guidelines approved by the Commission on 28th April 2000²⁸:

- promoting urban, rural, coastal development
- encouraging entrepreneurship and the development of small firms (including those in the tourism sector) and local employment initiatives,
- promoting the integration of the labour market and social inclusion,
- sharing human resources and facilities for research, technological development, education, culture, communications and health to increase productivity and help create sustainable jobs;
- encouraging the protection of environment (local, global), increase energy efficiency and promote renewable sources of energy,
- improving transport (particularly measures implementing more environmentally-friendly forms of transport), information and communication networks and services and water and energy systems;
- developing co-operation in the legal and administrative spheres to promote economic development and social cohesion;
- increasing human and institutional potential for CBC to promote economic development and social cohesion

Source: http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/abc/voleta_middle_en.htm

Figure 7. Cross-border co-operation areas defined through EU

²⁸ http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/foire/faq1_en.htm _ C 143 of 23 May 2000

3.1.2.2. Cross-Border Planning as a Cross-Border Governance Example

Herzog (2003) emphasize cross-border planning (CBP) as an excellent example of successful CBC in Western Europe with its significant characteristics such as “geographic proximity and historically integrated border regions, a common fate in economy and defence that tends to tie nations together, and relatively similar economic levels across nation-state boundaries”. He attach importance to these projects also for reflecting good implementations of multi-level governance involving a combination of formal agreements between national governments, and informal ones between officials and private entrepreneurs.

The Regio-Basiliensis, as a regional entity in the Swiss-German-French border region, -where more than two million people live in- represents a successful CBP. The framework for CBC was fist established in 1960s, and a commission of three nations was formed in 1975. The commission and various regional and informal working committees meet regularly through the year in order to address several planning problems including traffic/transportation, culture, economic development, and the environment. The most important achievements of the Regio-Basiliensis’ trilateral planning and coordination is the construction of a trilateral airport in Mulhouse, and solve the environmental problems caused by the nuclear plants’ of three nations. (Herzog, 2003)

The success of this region depends on the coordination applied at the local level through the informal cross-border coordination about common interests. Herzog (2003) adds the efforts of large pharmaceutical companies in Basel to seek new markets and ensure the stability in their home region as the principal force behind this Euroregion.

Source: Google Earth

Figure 8. Map of the Regio-Basiliensis

3.1.4. Critics Related to CBC Policies in European Union

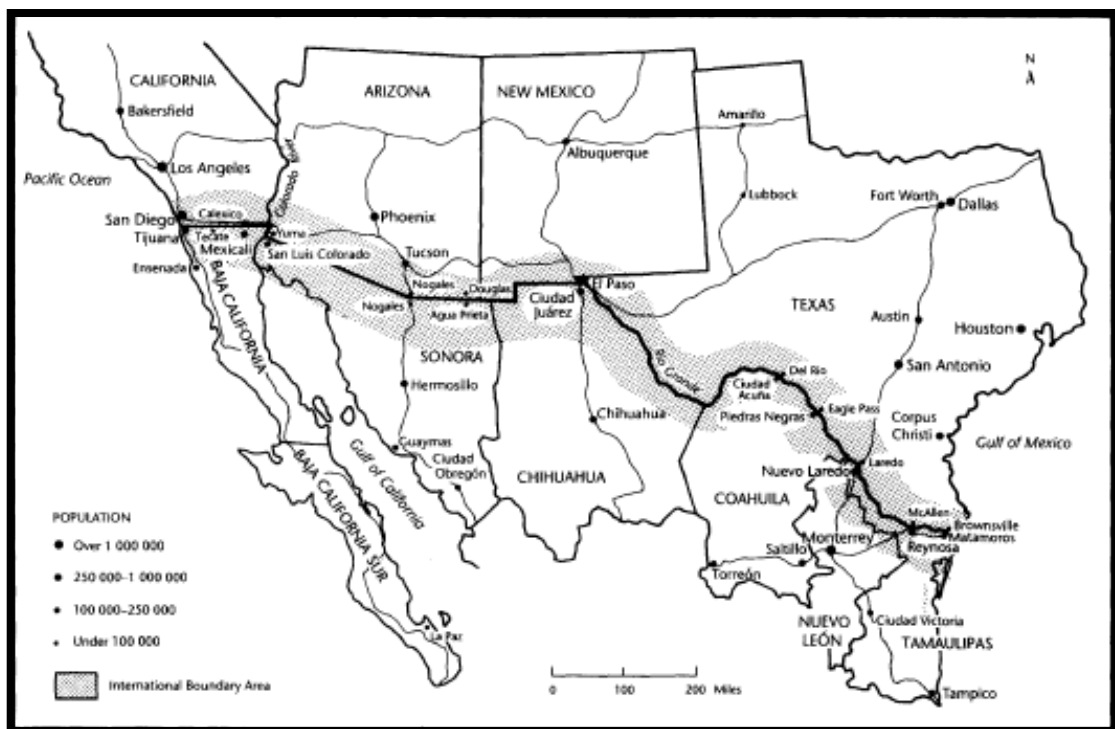
All the critics aimed at INTERREG emphasize the incapability of present forms of co-operation to implement and reach the aims of European CBC. Both Scott (1999) and Gabbe (2005) determine the reasons of this failure as administrative complexity, too much bureaucracy, large scale of programmes covering several borders or along border section, public sector dominance and local dependence on co-operation incentives.

Even a lot of networking relating to common problem areas has flourished with good criterions; some of the primary goals such as private sector involvement of land use plans and urban development have not been met. On the contrary, as Scott (1999) determines that some localities have “resisted most attempts to regionalize land use and growth management policies insofar as they affect housing, industrial and commercial development”. Moreover, the cultural homogeneity in border regions such as North Belgium and Southern Holland were not sufficient for the co-operation incentives through “changing nationally-focused investment behaviour and inter-firm networking”.

Gabbe (2005) suggests additional qualitative criteria for INTERREG programmes such as (1) Quality of the long term integrated programmes and cross-border character of the programmes, (2) Involvement of all regional and local, public and private actors from both sides of the border in development of the programme and projects (monitoring/steering committee is not necessary), (3) Impacts on the labour market, the economic structure and the advantage of the location, (4) Links (not dependence on) to national support programmes and to European aims, and (5) Joint cross-border criteria and indicators as well as definition of the common eligibility.

3.2. CROSS-BORDER CO-OPERATION BETWEEN U.S. AND MEXICO

The border area between United States and Mexico –more than three thousand kilometres long ranging from the Pacific to the Gulf of Mexico- both shares certain common conditions regarding the physical proximity and also has enormous differences. It is also the highly urbanized border area with approximately 12 million people, and has the highest number of human settlements (twin/sister/pair cities) (Herzog, 2003). Ponton (1997) pays attention to this border are sharing common natural resources, regional histories and cultures, and including the presence of ethnic groups; but have distinguished by its contrasts, differences, diversity, tensions and conflicts. Reflecting the biggest economic asymmetry of any border region in the world, having different political and legal systems besides these commonness, this border region have transformed into a zone of convergence constituting the most dynamic regions in the world (Ganster, 1997).

Source: Herzog, 1991

Figure 9. The US-Mexico Border Region

Defining a border region depends on the effects of the relations within these areas. Thus, rather than a classification made through the geographical distance from the border, a classification of zones of influence is more significant. Marmolejo and Leon-Garcia (1997a) analyse the border region within three zones (Table 1) expressing the intensity of reciprocal relations. This intensity also shows itself with their population. 57% of the Mexican side and 43% of the U.S. side have lived in Zone 1 during 1995-96 years. It will be useful to state that 68 percent in the U.S. border region and 32 percent in Mexico side population have lived collectively in these three zones, reflecting the significance of the cross-border relation between U.S. and Mexico for both countries.

Table 4. Main Urban Areas in the U.S.-Mexico Border Region

ZONES OF INFLUENCE	MEXICO	UNITED STATES
ZONE 1 Border Cities/Counties	Tijuana-Tecate Mexicali San Luís Río Colorado Nogales Agua Prieta Ciudad Juárez Ojinaga Ciudad Acuna Piedras Negras Nuevo Laredo Camargo Ciudad Miguel Alemán Reynosa Matamoros	San Diego Calxico-El Centro Yuma Nogales Douglas El Paso Presidio Del Rio Eagle Pass Laredo Rio Grande Roma McAllen - Edinburgh Brownsville-Harlingen
ZONE 2 Region with Secondary Influence	Ensenada Hermosillo Nuevo Casas Grandes-Cuauhtmoc-Chihuahua Nuevo Rosita Monterrey	San Marcos, Irvine, Riverside, Anaheim, Pomona, Santa Ana Tucson-Sierra Vista Las Cruces San Antonio-Corpus. Christi-Kingsville
ZONE 3 Region with Marginal Impact	Ciudad Obregón-Guayas Saltillo-Torreón Ciudad Victoria	Los Angeles-San Bernardino-Indio Santa Barbara-Bakersfield Albuquerque Austin

Source: Marmolejo and Leon-Garcia; 1997a

The analysis of CBCs between U.S. and Mexico will provide a unique example for the case study of this thesis through the asymmetries and commonalities, and as a case of developing reciprocal relations through history with both bottom-up and top-down processes all together.

3.2.1. Development of Cross-Border Economic Relations through a Historical Process

The large economic asymmetry between two countries had caused a reciprocal dependency characterizing the economic relationship between them²⁹. Although these enormous asymmetries together with the differences in physical and human resources made CBC difficult for the governments, border economy is quite dynamic since the post--World War II period. While Mexico has a long history of economic dependence on the U.S., the opportunities created by border relations had put forward the most important phenomena describing border relations: immigration and assembly plants. Illegal workers went across the north while multi-national capital come south for cheap labour. Development of these assembly plants (so-called *maquiladoras*) beginning in the late 1960s, had resulted a significant job creation, intense urbanization in the border regions, and this *maquila*- and border trade-driven economies had helped these border cities insulated from the economic recessions of Mexico. (Ganster, 1997 and Herzog, 2003))

3.2.1.1. Maquiladora Program

U.S.- Mexican border relations had entered e new era after Mexican government had established the Border Industrialization Program (BIP) in 1965. Mexican government aimed at attracting U.S. firms to Mexico, taking the advantage of U.S. firms' relocating their labour-intensive operations (Herzog, 1991). With this maquiladora program Mexican government had aimed to encourage Mexican exports, develop the Mexican manufacturing base and lead to the technology transfer³⁰.

At the beginning maquiladoras could only be established in the border area of Mexico, on a narrow band of 20km from the border, and in the Baja California free trade zone. Thus, fist maquiladoras were established in Baja California and Ciudad

²⁹ For reflecting the asymmetry it will be good to give an example. The biggest asymmetry along the border is between San Diego and Tijuana, of which 1996 GRP some 70 billion dollars and around only 3 billion dollars respectively (Ganster, 1997)

³⁰ http://www.maquilaportal.com/Visitors_Site/nav21.htm

Juarez³¹. Herzog (1991) stated that Mexican law allowed duty-free import of all necessary machinery, equipment and raw materials, but stipulated that “all products had to be exported from Mexico and 90 per cent of the labour force had to be Mexican nationals”, whose wages and conditions of work had to conform to the designated measures. By time maquiladoras began to be established anywhere in Mexico and since mid-1960s to early 1990s, nearly 1500 maquiladoras were built in Mexico.

U.S. firms were aimed to take the advantage of Mexico’s cheap labour costs, but strategically located on both sides of the border forming a new co-production system. U.S. firms selected their locations in Mexican side within easy reach of U.S. highways, airports and banking and communication facilities; and located their capital intensive facilities north of the border while locating labour intensive ones to the south. Herzog (1991) emphasizes that a symbiotic relationship had emerged throughout the border region with this twin plants: the inputs are produced in north, and they are assembled in Mexico to be shipped back to U.S. to be distributed. However, after 1995 border trafficking was restricted to a border zone ranging from 3 to 20 miles, along the entire U.S.-Mexico border. This rigidity surpassed within the San Diego-Tijuana, extending the border commercial zone to 45 miles or to the city limits of Oceanside. Only after 5 years, all limits have been phased out. (Kiy and Kada, 2004)

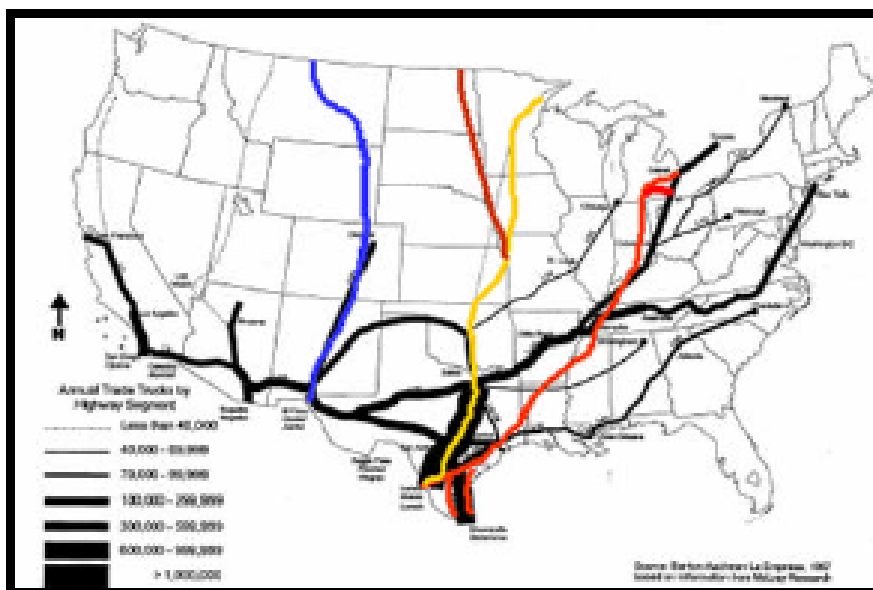
Mendoza (2002) attracts attention the effects of “foreign investment and opening of export markets abroad”; and states that as a consequence of these new determinants, the border cities of Mexico have experienced an increase both in their manufacturing activities and populations during 1990s. The foreign investments reasoning this agglomeration economy were not only from U.S., but also from Japan, Canada and etc. which aims to take the advantage of the geographic proximity to U.S. market. Having very few restrictions about the foreign investments, these maquiladoras are 100% owned by their foreign parents³². This agglomeration economy has concluded with a specialization on border cities. Mendoza (2002) states that Ciudad Juarez is

³¹ http://www.maquilaportal.com/Visitors_Site/nav21.htm

³² http://www.maquilaportal.com/Visitors_Site/nav21.htm

dedicated to the production of electrical components; Tijuana, Chihuahua and Matamoros are focused on electronics and the television assembly. Saltillo is specialized in automobile assembly, and at last industries oriented towards domestic market located in Monterrey and Saltillo. Hanson (2001) states that the sizes of the border cities, their geographical locations, and pre-existing supply networks have effected this specialization on U.S. border cities. According to him, while smaller U.S. border cities function as intermediaries in cross-border trade, providing transportation and distribution services; the larger ones constituted the base for manufacturing operations of U.S. firms. These larger cities have been chosen by the U.S. manufacturers to relocate the complementary activities to lower the costs. Thus, this border region transformed to a “bi-national regional production centre” from a “low-skill product assembly area”.

This intensified relations had some other effects on U.S. border cities. Being a “bi-national regional production centre”, a lot of special facilities serving Mexican plants has located on the U.S. side creating 1274 jobs in one year (1985). Herzog (1991) also explains a process through which some maquiladora workers choose to live at the north of the border; thus, “it was estimated that 60-75 per cent of all wages earned along the border were spent in the US”.

Source: Leonard and Conroy, 2004

Figure 10. Major U.S. Trade Corridors with Mexico

Hanson (2001) determines that the process U.S.-Mexico integration has gained an impetus with Mexico's liberalization of trade in the mid the 1980s. After NAFTA had begun to be implemented in 1994, trade between U.S.-Mexico has effectively improved leading to the increase both in the numbers of maquiladoras and U.S.-Mexico ports-of-entry. According to Leonard and Conroy (2004), the number of maquiladoras has been doubled during the NAFTA era (increased from 1700 plants in 1990 to 3600 in 2001, with 2700 plants located along the border region).

The intensification of U.S.-Mexico trade relations –especially after NAFTA- resulted in resistance from northern states of U.S. The relocation of U.S. economic activities towards border region have made the northern states anxious of losing jobs to southern states, after they lost some to Mexico (Hanson, 2001).

Since 1965 maquiladoras have changed drastically according to the increasing relations. Thus, it is possible to classify the development of maquiladoras within three generations: (1) Labour-intensive with limited technology and dependent on decisions made by parent companies and principal clients - low skilled workers are employed- (2) Oriented less toward assembly and more toward manufacturing processes, using automated and semi-automated machines and robotics -more technicians and engineers are employed in this generation- (3) Oriented toward research, design and development –highly skilled labour, such as specialized engineers and technicians.³³

Both the specialization of particular industries in certain cities, and the intensification of trade relations increasing the number of maquiladoras in the border city within their own developments since 1960s, had coerced an educational policy. According to the initial aim of BIP, the technology and know-how transfer were provided through these years. ACE-ANUIES U.S.-Mexico Higher Education Network (created in mid 1990s) is established to develop linkages among higher education institutions located in the U.S.-Mexico borderlands, for realization the idea of educational collaboration (Ponton, et. al, 1997). Mendoza (2002) emphasizes the importance of

³³ <http://www.maquilaportal.com/editorial/editorial244.htm>

developing coordinated efforts between local and federal governments to establish educational programs to reinforce the labour skills demanded.

In 2000s, maquiladoras are operating under a special customs regime allowing them import into Mexico, living behind the technological dependence on the parent company and gaining an autonomous decision making process. Thus, they became more competitive in this CBC and worldwide.³⁴

3.2.2. Urbanization of Border Area: Border Cities

U.S.-Mexico border area is the most densely urbanized border region in the world with its 12 million populations. As a by product of First World-Third World economic integration, the border area became part of a common cross-border living and working space (Herzog, 1991 and 2003). Interestingly, these border cities possess two properties of Friedmann's world cities: (1) a growing concentration of international capital; (2) large volumes of international migrant workers (Herzog, 1991).

Ganster (1997) states that more than 90 percent of the border population lives in the twin city pairs. He demonstrates the difference between western and eastern settlements as well as the northern and the southern ones, not only due to the populations but also by the rapid growth rates. The western end of the border tends to be more highly urbanized regarding to the intense industrialization, than the eastern end. Mexican border cities have twice the growth rate of their U.S. twins. He then gives the examples of Tijuana and San Diego, of which population has doubled every 14 and 29 years respectively. It is surprising that Mexican border cities have always grown faster than the U.S. side, and as Arreola (1996) states, every Mexican border city (except Tijuana) is larger than its U.S. partner³⁵.

³⁴ <http://www.maquilaportal.com/editorial/editorial244.htm>

³⁵ Here it will be helpful to demonstrate the populations of some of the largest Mexican-U.S. urbanized border regions (Herzog, 2003): Tijuana-San Diego: estimated population, 4.5 million / Ciudad Juarez-El Paso: 2.5 million / Mexicali-Imperial Valley: 1.5 million / Reynosa-McAllen: 0.8 million / Matamoros-Brownsville: 0.7 million / Nuevo Laredo-Laredo 0.5 million

Herzog (1991) demonstrates some 160 000 Mexican workers commuting to jobs in the U.S., adding that another 100 000 Mexicans commute illegally to jobs in the U.S. However, either U.S. or Mexican governments take any precautions to moderate these flows. The frequency of border crossings varies according to the immigration status, legal place of residency, citizenship, socio-economic status and place of employment or school (Kiy and Kada, 2004). The dual citizens have the ability to live and work on either side of the border, while 'Laser Visa' holders could cross the border for up to 72 hours but may or may not have legal work authorization. The SENTRI program which provides rapid passage across the border line are is used by nearly 50 000 person by 2004. There are also day visitors who can legally travel in an area extending no more than 40 km. These commuting populations had become "a medium for economic exchange between the two nations" giving way to the economic integration (Herzog, 1991).

According to Herzog (1991) these cross-border urban structures owe their existing not only to the economic integration between two countries after 1960s, rather century-old social system evolved in these border areas, and interconnections between two social worlds (border families, shared culture, social interaction and factors of production) had reasoned the emergence of border cities. Arreola (1996) pays attention to this long-standing social connections focusing on the vernacular names of twin cities (e.g. Laredo & Nuevo Laredo).

Therefore, these settlements has functionally unified by time by the common daily activity systems³⁶, shared natural resources and environmental features, and overlapping product and labour markets. These networks of activity systems integrate adjacent settlements transcending the political boundary. Herzog (2003) classifies these activity systems as: Transfrontier Activity Systems (including Transfrontier Labor Markets / Transfrontier Consumer Markets / Transfrontier Services / Transnational Housing and Land Markets), and Transfrontier Ecosystem.

³⁶ Legal and illegal daily labour migration from residential origins in Mexico to employment locations on the US side of the border; Mexican shopping trips to US commercial sites; US shopping trips to Mexican commercial locations; US consumer trips to Mexican entertainment, tourist and other service locations; social, family and other recreational trips north and south of the border; and Mexican children attending school north of the border. (Herzog, 1991)

The integration of twin cities across the borders reasons the interconnection of infrastructures, such as sewer systems, transit projects, industrial developments, etc. Although they are connected across the border, each border city maintains their nationally derived structures as density, social geography, road configurations and physical design etc. These two activity systems merge within the project development processes, as economy and environment together determines the form and functioning of urban regions. As these two systems work straddling the border, they should be coordinated on a binational basis through land-use planning and policy development. (Herzog, 1991 and Herzog, 2003)

The economic asymmetry reasoning the economic integration (and spatial integration by time) had also formed some objections. According to Herzog (1991) “north of the border, urban interest groups have protested about the impact of Mexican workers on job opportunities for US citizens; Mexican residents worry about increasing ownership of property and business enterprises by US interests”. As the border region itself becomes the “true urban life space of the urban dweller”, a new border nation emerges with common life experiences, cultures, social and economic existence. However, communities on either side of the border blame the other side for their physical and environmental problems. (Herzog, 1991; Arreola, 1996; and Herzog, 2003)

3.2.3. Border Culture and New Social Forces

As the border area becoming the “true urban life space of urban dweller”, very different cultures, values, living customs varying approaches about cities, land development and environment are gathered together constituting a “new border nation” (Arreola, 1996; and Herzog, 2003). Arreola (1996) especially emphasize that the difference between the adjacent border communities is less than the difference of them from the rest of their respective nations. Changes in the language seem to be the main indicator of this convergence forming a new border culture. According to Ponton (1997), these local communities’ ways of speaking ‘spanglish’ or ‘pocho’ clearly puts forward the emerging of new regional ways of expression and communication.

Kiy and Kada (2004) pay attention to the strong ties between border dwellers and their native communities, leading their contribution to native economies. Many of these migrants pass across the border frequently to visit their family and friends, and they generally save up their earnings to buy land and build homes in Mexico, to live after retirement.

The intensification of collaborative cross-border relations gave rise to the different kinds of social groups, involving local and state government agencies, higher education, nongovernmental organizations of all sorts, private businesses, political parties, regional pressure groups, chambers of commerce, and different business, civic and cultural groups. Thus, the number of people involving cross-border activities had increased rapidly spreading over the whole binational region. Moreover, the role of women in the work force has deeply changed effecting economic, social, and family structures, leading to a functional change in the roles of traditional male/female roles. (Ganster, 1997; and Ponton, 1997)

These new historical and cultural processes give way to local, national and cross-border frictions. Ponton (1997) gives the examples of lack of jobs, public utilities, schools, hospitals, urban infrastructures like electricity and water, facilities and housing as the result of unplanned rapid urbanization. Together with the extreme poverty and misery, these social consequences of urbanization at the border areas cause violence as a part of everyday life. Kiy and Kada (2004) state that San Diego's migrant workers live in migrant worker camps with no adequate infrastructure, and risky living conditions. Thus, due to the similar living conditions of U.S. border area (especially at the first zone of influence), legal visitors also seem responsible for the violence, crime, etc.

3.2.4. Cross-Border Governance

As Herzog (2003) states, the asymmetry between U.S. and Mexico is not limited only to economic factors. These two states have different forms of government and notions of politics, with the U.S. system derived from British common law, and the Mexican from Napoleonic codes. The distinction between legal systems including individual rights, environmental laws, property rights, land use laws, and etc. had hindered the cross-border activities in past (Herzog, 2003 and Ganster, 1997).

However, a study made by Form and D'antonio (1959) had shown that, the integration between two nations had begun even before the BIP, in a bottom-up process by both business and political influentials. They had determined that the integration was dependent on the power of businessmen and politicians both in business and politics, shared social values, participation in voluntary associations, agreements on major common problems and the solutions of them, and at last, the way business and government work.

In the same periods, when opposing groups were revealed in a common problem, a process based on consensus had implemented. Klapp and Padgett (1960) defined a nine staged process that has started by a top influential. In this process, he brings the focal groups together (mayor, other top influentials from other sectors, etc), and organizes civic meetings to reach consensus about problem solving. This collaborative practice enables them to create a social dynamism related to active participation in taking responsibility through problem solving process.

With the liberalization and administrative decentralization implemented in Mexico after the 1980s, Mexican central governments had begun to facilitate local initiatives promoting cross-border co-operation. This was an achievement for localities on both sides of the border that encourages their problem solving capacity. (Ganster, 1997)

Despite the convergence of governmental approaches, the nature of public service remained a bottleneck for border relations. U.S. officials complain about the lack of continuity in Mexican side, which slows down the implementation of bilateral

governmental co-operation (Ganster, 1997). But, the rapid urbanization of border cities coerces especially the local governments to produce and implement at least main urban infrastructural projects. Thus, it becomes necessary for the governments of both sides to cooperate for development of bilateral projects, agreements etc. for the steady growth of the region (Mendoza, 2002). With the 1980s, U.S. and Mexico have come together for the binational management beginning with cross-border environmental problems.

3.2.4.1. Programs Related US-Mexico CBC

In this part of the thesis I will try to give a summary of agreements made between U.S. and Mexico in order to provide a binational management of the border region. Policymakers always continue to search for balanced mechanisms gathering together all related institutional levels into cross-border alliances for multi-level governance. Herzog (2003) gives some examples of innovative public sector border alliances: Border Liaison Mechanism (BLM) / Consultative Mechanism / State Alliances / The U.S.-Mexico Border Counties Coalition / Empowerment Zones / Councils of Government (COG). Sharing the borderland resources and tackling with the environmental problems were always the first issues of both governments. Thus, the third period for the cross-border relations between U.S. and Mexico have began with the 'La Paz Agreement' (Agreement on Co-operation for the Protection and Improvement of the Environment in the Border Area) in 1983, and go on with other binational agreements (Kourous, 1999). These agreements go on with the Integrated Border Environmental Plan (IBEP), Border XXI Program (B21), and so on. NAFTA, will be detailed soon, was a turning point for the cross-border relations of U.S. and Mexico. And Border 2012 Program was agreed on in 2002.

The 1983 La Paz Agreement: This agreement constituted a framework for cross-border co-operation on environmental issues. EPA (U.S.) and SEMARNAT (Mexico); administrative units relating environmental issues, begin to work together national coordinators. A Joint Advisory Committee (with equal members from both countries), and some work groups had established under the implementation of this agreement. La Paz Agreement has defined the border area as 100 km on either side

of the border, but recognizing the environmental impacts, this has increased to 300 km for the southern part of the border area. The critics directed toward this agreement judge it being symbolic, rather than practical (Kiy and Kada, 2004; and Leonard and Conroy, 2004).

Integrated Border Environment Plan (IBEP) 1992-1994: This plan has focused on trade-related environmental impacts due to the supposition about the additional pressure increased trade liberalization would made on border environment. Having no implementation plan and low funding, it was criticized as being “nothing more than a plan to plan”, and a political tool designed to support NAFTA (Leonard and Conroy, 2004, and Kourous, 1999).

The North American Free Trade Agreement (NAFTA): It was the first trade agreement between a First and a Third World Country, and was aimed to promote trade and cross-border investment reducing the barriers. With removing the barriers, it was intended also to “exploit the economic complementarities of Canada, Mexico and the US, and to improve global competitiveness” (Scott, 1999). Leonard and Conroy (2004) put forward the main provisions of this agreement being about: Tariff liberalization / Rules of origin for content in manufactured goods / Foreign investment / Financial services / Intellectual property / Government procurement / Trilateral side agreements on labour and the environment / Bilateral agreements on the border environment. Besides all, this agreement also aimed to cut off illegal activities of border, such as illegal migration and drug trafficking. By time, NAFTA has not only accelerated the CBC between U.S. and Mexico, but also increased the governmental involvement and funding on border issues (Ganster, 1997).

Thus, a substantial institutional change had practiced after NAFTA. It has lead to many other agreements, and also the establishment of many institutions such as the ‘trilateral North American Commission on Environmental Co-operation (CEC)’, ‘the Border Environment Co-operation Commission (BECC)’, and ‘the North American

Development Bank (NADB)' and 'Environmental Protection Agency (EPA) Border offices'³⁷ (Leonard and Conroy, 2004; and Scott, 1999).

The Environmental Side Agreements:

The Commission on Environmental Co-operation (CEC): The main practices were the establishment a council of environmental ministers and an independent secretariat for the implementation of the agreement; management of disputes and assessing the effects of NAFTA (Leonard and Conroy, 2004).

The Border Environment Co-operation Commission (BECC): aimed at arrangement and certification of infrastructural projects about environment for financing of NADB (Leonard and Conroy, 2004).

The North American Development Bank (NADB)-1997: aimed at controlling private-sector capital for financing BECC-certified projects, especially for water and waste water projects; using the Border Environmental Infrastructure Fund (BEIF).

Border XXI (B21)-1995: This plan has intended to gather together all the binational applications about environmental issues under one guiding framework, as a follow-up program of IBEP (Kourous, 1999; and Leonard and Conroy, 2004).

Aiming the sustainable development through a balance among social and economic factors; B21 had three main mechanisms: “public involvement in policy making; decentralization of environmental management through state and local capacity building; and enhanced communication and co-operation among federal, state, tribal, and local government agencies”. Thus, with this increased co-operation it was possible to reach a binational consensus on environmental indicators (Leonard and Conroy, 2004; and Kourous, 1999).

³⁷ CEC: facilitates general consultations on environmental issues

BECC: identifies, evaluates and certifies infrastructure projects in a broad community participation process

NADBANK: is responsible for providing loans to certified projects on the US-Mexican border.

Border 2012 Program-2002: This program operates as a regionally based program aiming to protect public health and environment in the border area. It is the first time to involving a three-tiered organization: regional workgroups, local task forces and border-wide policy forums; and a wide range of stake holders (local, state, tribal and federal governments, as well as communities, businesses, environmental organizations, academia and other interested entities) in these organizations (Leonard and Conroy, 2004).

Private Cross-Border Coalitions: In many border cities, private cross-border coalitions have constituted in order to handle economic development issues. These cross-border chambers of commerce and other economic coalitions also focus on managing investments, environmental problems, and border cities other problems as poverty, housing, community development, and etc. Herzog (2003) gives some examples:

- The McAllen Economic Development Corporation has an International Relations Committee.
- The World Trade Centre (an important CBC mechanism for Ciudad Juárez-El Paso)
- The Rio Grande Valley Partnership (in the Rio Grande region)
- The U.S.-Mexico Border Chamber of Commerce (a public-private coalition seeking to coordinate cross-border efforts to grow the regional economy)

3.2.5. Critics related NAFTA

According to Leonard and Conroy (2004), there is no clear agreement on the results of NAFTA. While some of the scholars still complain about the exclusion of border issues from national policy, some others see NAFTA as a chance for border region to be noticed through policy formulation processes.

The significant critics directed towards NAFTA is its not being comprehensive enough to involve the social, political, legal, environmental and demographic effects of such an enormous free trade. While aiming to cut off illegal migrants, NAFTA did not even include a labour agreement, or a border regional development program for improving the life conditions of border dwellers (Leonard and Conroy, 2004). Moreover, having an essence of economic integration project, Scott (1999) claimed

national governments to be insensitive to local and regional needs overlapping with sovereignty concerns. According to him, this has constituted a barrier to cross-border co-operation of local governments about issues like urban infrastructures, health services, educational matters, etc.

The strongest oppositions to NAFTA come out as the result of fears of losing decision making abilities to localities and supranational institutions remain one of the largest sources of resistance to NAFTA (Scott, 1999). A basic comparison between European approach and NAFTA give prominence to sovereignty issues; as sovereignty remain a great importance in North American context even all the bilateral agreements aims at functional interdependence. Anyhow, Yoder (2002) states that Mexican border cities are the most dependent localities of global economy, despite NAFTA legislation makes whole Mexico feasible for multinational companies to locate maquiladoras.

3.3. CROSS-BORDER CO-OPERATION between HONG KONG and CHINA

Cross-border co-operation is a product of capital flow from First to Third World countries, in order to remain competitive through the forces of globalization. However, CBC between Hong Kong and China expresses an example of FDI flows from semi-periphery countries to the periphery. Being one of the Asian newly industrialized economics³⁸, Hong Kong had benefited this regionalism process, which is reflected in increasing integration of labour, commerce, finance and investment. (Ho and So, 1997)

This CBC process of Hong Kong and China has begun with a bottom-up process, through capital and labour flow from Hong Kong to China, long before its de jure recognition. This CBC has begun with the cross-border economic activities, influencing and influenced by the social structures, and empowered by the interventions (new economic visions and strategies) of both governments. Thus, this CBC experience having a two-way integration capacity can be defined by three main characters: new strategies of Hong-Kong capitalists, the outprocessing form of investments, and two-way direction of CBC.

Source: Shen, 2004

Figure 11. Location of Hong Kong, Pearl River Delta and Guangdong

³⁸ These newly industrializes economies (so-called dragons) are Korea, Taiwan, Hong Kong and Singapore.

Hong-Kong small capitalist, having limited resources and capacity for improving their R&D activities, has lead the way to the economic integration through a cost-cutting strategy in order to remain competitive. Thus, they began to carry their plants to Guangdong region, which is only half-an-hour's train ride, and having lower labour cost from Hong-Kong at comparable skill and productivity level. (Ho and So, 1997)

The “outprocessing” form of investments depends on the agreement between two partners through which Hong Kong investors supplies the machinery, material, technology and product design and is responsible for marketing while their Chinese partners provides the plant, labour, water, electricity and other basic facilities, and assembles the product according to the Hong Kong design. This process had resulted with 20000 Hong Kong plants in China Guangdong Region by 1991, employing three times more than in original location. (Ho and So, 1997)

Ho and So (1997) emphasized the two-way traffic between two countries leading them to be the largest investors in ones another reciprocally. The Chinese investments in Hong Kong has began with the open-door policy implemented since 1979, and however has been much diversified then the Hong Kong investments in China (covering nearly all sectors of the Hong Kong economy, namely, banking, insurance, entrepot trade, shipping, aviation, real estate and manufacturing).

The outprocessing strategy has preferred due to its providing less political risk and more flexibility that let them to take quicker production and output decisions (Ho and So, 1997). Leung (2003) emphasizes the passenger and commodity flows between Hong Kong and southern China's PRD as the largest cross-border flows in the world. He adds that a population of 11 million workers or staff is employed in PRD; that is 1.6 times of Hong Kong's own population, and 3.1 times of Hong Kong's labour force. Ngai (2003) emphasized another result of the related survey that is the hegemonic discourse leading especially the university graduates of Hong Kong to Mainland China, in which a majority of newly created jobs are open to managerial class, professionals or skilled workers. However, this cross-border labour market is “highly skewed in terms of age, gender and skill factors”, excluding females.

Hong Kong's capitals' relationship with governments had played a significant role in this integration process. While Hong Kong government was improving the infrastructure (such as low-cost housing, subways, tunnels) with no assistance to upgrade technology and no subsidies for any target industries, Guangdong county and municipal government took lots of initiatives to ensure a hospitable environment for Hong Kong investors. Besides, the kinship and community ties between two nations encouraged Hong Kong investors to make aids to local community projects in Guangdong, which soon made local officials of Guangdong flexible to them. Thus, the interventions of Guangdong governments had helped Hong Kong investors to remain competitive in world market (Ho and So, 1997).

3.3.1. Evolution of Border Relations between Hong Kong and Southern China

Evaluation of the cross-border relations between Hong Kong and China puts forward four periods historically in which governments of Guangdong localities, and businessmen and residents in Hong Kong were the key players: 1841-1949; 1950-1970s; 1978-1997; and 1998-so on.

First period (1841-1949): The first period can be characterized by both 'no government control on the border', and 'one way allowance of Chinese to enter and leave Hong Kong freely'. Due to the changing geopolitics of both sides and the establishment of the People Republic of China in 1949, a new period of cross-border relations had begun. (Shen, 2004)

Second period (1949-1970): This period can be characterized by the results of United Nation's embargo on China and with the separated urban governance, which had transformed the economies of both Hong Kong and China. Hong Kong's entrepot trading had stopped and she advanced industrialization efforts. With this industrial breakthrough, Hong Kong became one of the four newly industrialized dragons in East Asia, while Guangdong remained economically backward during this era. However, the refugee capitalists and refugee workers from China provided managerial skills, international networks and abundant cheap labour to Hong Kong;

and food products, raw materials, and even water supplied from China lowered the costs in Hong Kong strengthening the competitive power of Hong Kong in the world market (Shen, 2004; and Ho and So, 1997).

Third period (1978-1997): The Open-door policy and Economic Reform of mainland China, in order to tackle the economic stagnation with foreign investments had established the beginning of third period in cross-border relations. These policies have led the establishment of Special Economic Zones (SEZs) in Guangdong - Shenzhen was chosen for setting up the first SEZ in 1980- and opening Canton and the Pearl River Delta for foreign investment, and produced a pulling effect on Hong Kong industries and capital. This experimental practice had resulted thousands of people move across the border from Hong Kong to Shenzhen that is very close (Shen, 2004; Ngai, 2003; and Ho and So, 1997).

This open-door policy has resulted in a significant economic transformation for both countries which has lifted the level of development of both of them to a higher level. The rapid industrialization in Hong Kong had led to the limitations of export-led development by labour shortages, rising wages, escalating land prices and growing pressures of new middle class. Thus, Hong Kong capitalists were in need of China's economic advantages in order to decrease the cost of protection and thus remain competitive improving the factor and demand conditions. The active participation between business sector and residents having kinship relations with China, have emerged cross-border opportunities for investments, leisure, shopping, housing, etc. Besides, Ngai (2003) attracts attention to informal and soft integration between the nations according to the creation of cross-border spatial structures together with intense labour flows, which has established a cross-border society through these co-operation years. However, this co-operation between two countries has also encouraged the technological modernization in of China and increased the decision-making power of its local governments. (Leung, 2003; Shen, 2004, and Ho and So, 1997)

The de-industrialization process begun in Hong Kong in the mid-80s has led nearly 30% of Hong Kong manufacturers relocate their plants to Pearl River Delta (Ngai, 2003 and Leung, 2003). Ngai (2003) states that the relocation of some industries such as electronics and plastics industries has been amounted to 70-80%, and lead a severe increase in workforce in industrial employment.

The Hong Kong economy has experienced a transform into a post--industrial one as service provider of China. Through a "front shop, back factory" model (Sit and Yang, 1997 in Ngai, 2003); while China has transformed into a production area owing to the infusion of Hong Kong know-how and capital, Hong Kong has altered its economic structure constituting the service part of this production process with its service industries including trading, transport and communication finance and business services. According to Ho and So (1997) while the share of manufacturing industry in GDP and employment in Hong Kong has been decreasing, the share of service sectors were increasing. This development has constituted the engine of Hong Kong's rapid and powerful economic growth into a regional financial city. As Leung (2003) declares Hong Kong's service sector has reached 86% of the total share in 2003, with the promotion of the four pillar industries (financial services, logistics, tourism and producer services.) This CBC also provided Hong Kong to tackle the international economic crisis by solving the unemployment problems through the industrial plants in Guangdong (Ngai, 2003).

Hong Kong government had put forward an approach that is far away from promoting the co-operation between China and Hong Kong –between a socialist and government driven economy. Through its 'positive non-intervention policy', Hong Kong government "neither supported nor restricted the increasing cross-border economic links initiated mainly by local businessmen". Moreover, it closed its doors to professionals on China –establishing a one-way traffic through which Hong Kong people can move freely while most of the Chinese can only gaze at- while opening to professionals from other countries (Ngai, 2003; and Shen, 2004).

Hong Kong government had made no interventions about the cross-border infrastructure needs, too. However, it did not respond to the calls of Shenzhen city since 1997. This serious lapse has tackled with the high-level framework established through the “Hong Kong-Guangdong Co-operation Joint Conference” in 1998. (Shen, 2004)

Fourth period (1998 and so on): A new economic restructuring together with a new strategy of Hong Kong’s government on cross-border relations were in need of implementation by the end of 1990s. With the transfer of Hong Kong’s sovereignty to Mainland China in 1997, political obstacles to further trans-border economic fusion were removed, and thus the first Hong Kong Special Administrative Region (SAR) government acted as a bridge between China’s economy and the global economy. (Ngai, 2003 and Shen, 2004)

The increasing relationships between two governments lead a new phase of CBC in which both of them provide support for the manufacturing industries and cross-border activities. Hong Kong also serves as a gateway city linking up global sourcing, trading and producer servicers (Ngai, 2003), as a financier, supplier, middleman, technical consultant and at last as a catalyst in mainland China’s economic modernization (Ho and So, 1997). The co-operation between two governments has lead the re-mapping of Hong Kong through vigorous economic interactions reflected in “South China Economic Circle”, “Chinese Economic Community”, “Border Free Trade Zone”, and “Triangular Growth”. However, Shen (2004) emphasizes that the significant progress about this co-operation only took after late 2001 with important changes in the government’s vision of its role in the Hong Kong-PRD region.

Since late 2001, a new period of cross-border governance, through which the central government of Hong Kong has been more active as facilitator and coordinator for development of CBC, has begun (Shen, 2004). Due to the intensified network linkages to the global by this co-operation, Shanghai had risen as a global city, China had entered to the World Trade Organization (WTO) in 2001; and 2008 Olympics will be held in Beijing. Becoming a ‘world-class city’, both Hong Kong’s and

Shanghai's governments began to take more active roles in initiating projects on both internal matters (such as education, urbanization, poverty, etc), and co-operation matters; together with new governance approaches formulating alliances between external non-state actors and domestic state and state-related actors (Ngai, 2003; and Shen, 2004)

The relocation of Hong Kong manufacturing industries into Guangdong region has been followed by the relocation of many transnational companies' back offices to Shenzhen or Guangzhou after 2001. With this relocation decisions, the working class in Hong Kong had faced increasing unemployment, and they followed these capitals becoming a part of cross-border move. The cost benefiting advantages of PRD thus made working in China a trend for Hong Kong professionals in trading, financial and administrative fields. (Ngai, 2003)

Leung (2003) offers Hong Kong to position itself as a "small and independent economy", whether it is financial and service centre of China, emphasizing that no change in the internationally recognized permanent arrangement of "one country and two systems" between two countries. Thus, as an independent customs area, Hong Kong can retain its role providing free flows of the production factors.

3.3.2. Conflicts to the Cross-border Economic Integration Process

CBC process experienced between Hong Kong and Guangdong region of China has both some similarities and differences from other trading blocs as NAFTA and EU. However, all of them seek to establish a common market benefiting the complementarities of border areas and all share a common cultural structure; they have significant distinguishing properties.

First of all, while CBC in EU is the result of relations between symmetric countries, CBC between Hong Kong and China has emerged within the economic relations between asymmetric countries as it is for NAFTA. But it should be emphasized that while NAFTA has established between a First and a Third World country, here it is

the co-operation between semi-periphery to periphery. The second difference is the conflict between provincial governments with the federal ones in the example of Hong Kong-China. And thirdly; while the so-called trading blocs exclude the rest of the world through economic autonomy, Hong Kong and China had benefited this CBC together with other bilateral and multilateral co-operations with third countries (Ho and So, 1997).

Such a co-operation process through borders may cause conflicts among different levels of relations: conflicts over national sovereignty, local autonomy, cultural identity and everyday practices. Thus, a tension free model of such kind of a regional integration has never experienced, even through EU and NAFTA (Ngai, 2003; and Shen, 2004). Leung (2003) especially defines CBC as a “double-edged sword” which leads to capital and job outflow while benefiting the parent economy. However, sometimes two economies are the winners of this co-operation, as the true policies are implemented in the transformation process. As it can be figured out, the complexities in the governance network –that would be embedded in different political systems, cultures and values; and would have different priorities- causes the most powerful conflicts and barriers to CBC.

Ho and So (1997) designated new forms of conflicts among the actors of CBC: between the Guangdong and the Beijing government, between the capitalists and the government in Hong Kong, and among the Hong Kong and Guangdong communities. Beginning with the late the 1980s, the fiscal revenues have increased the tensions between Guangdong provincial government and the central Beijing government –which increases the contribution of Guangdong to central budget faster than its economic growth. Moreover, this CBC caused a rivalry between Guangdong and other Chinese regions leading the embargoes they implemented against Guangdong products. CBC between two countries has led to high inflation rate and a rapid price increase in Guangdong and to the increase of smuggling, armed robbery, vehicle theft and gang activities in Hong Kong.

Being the main subjects of cross-border relations, workers contribute to the bridging of different spatial scales through their everyday practices. Ngai (2003) emphasizes border as a dividing line for cultural identification between two nations; first by its' excluding character and second by the effects of its permeability (as mentioned above). However, Ngai (2003) puts forward the cultural segregation created and embedded in the daily experiences of these border crossers in spite of kinship and cultural ties facilitated the CBC at the beginning.

3.4. Conclusion

In this chapter, three different cross-border co-operation experiences were examined in order to find out the effects of varying approaches to success. All these examples were analysed through the three factors of cross-border co-operation within a historical process; which are cross-border governance, cross-border social network and cross-border economy. However, the contents of all three sub-chapters are diversified as the reflection of their varying processes.

The first example was the cross-border co-operation in European Union, which clearly differs from the others with the symmetrical relations between its members and a supranational organization as a facilitator. Establishing cross-border networks has profound significance for EU for increasing the socio-spatial integration, obtaining a competitive EU, facilitating the working of Single Market, and hindering the conflicts (especially the ones on the external border areas). EU promotes the cross-border co-operation in its internal and external borders through a multilevel governance network which offers new opportunities for existing actors and the emergence of new ones; and supports these co-operations through community initiative funds, such as INTERREG, PHARE and TACIS programs. The increasing and intensifying border relations had coerced EU, to improve different strategies according to different levels of co-operation. The PHARE and TACIS programs put forward the varying approaches of EU to the internal and external borders due to both security issues and socio-economic development dissimilarities. Besides, the three strands of INTERREG also show the varying approaches for the interior co-operations, as being cross-border (strand A), trans-national (strand B) and interregional co-operation (strand C).

The EU experience becomes important as a governance approach depending on the social and economic integration. Thus, both through the project development and implementation processes, it puts forward a compromising participation culture through symmetric relations and socio-economic cohesions; and the importance of supranational body's facilitator role.

The analysis of CBCs between U.S. and Mexico will provide a unique example through the asymmetries and commonalities shared through the longest border line which ranges from the Pacific to the Gulf of Mexico. It gains its uniqueness from reflecting the biggest economic asymmetry of any border region in the world, being between a First and a Third World Country. Border areas of two countries both share certain common conditions regarding the physical proximity together with enormous differences, such as differences in political and legal systems. This border area has transformed into a zone of convergence as the strategies of Mexican government has started the process of rapid industrialization and urbanization. The intensification of border relations, together with the global changes in economy, has provided new opportunities for governments in order to benefit the complementarities of the other side. Mexican government has started the maquiladora program in its northern border region to provide the socio-economic development attracting the foreign investments. With this industrialization programme, Mexican government has aimed to encourage Mexican exports, develop the Mexican manufacturing base and lead to the technology transfer, with the advantage of providing cost benefit for labour-intensive investments of U.S. However increasing population and industrial investments in the border have produced lots of new problems. Thus, the co-operation between two countries had spread out a wide area from economy to urban development, social tensions, environmental protection, improving infrastructures, etc. NAFTA was aimed to promote trade and cross-border investment, reducing the barriers. It established an important base for joint policy formulation processes and accelerated the intensification of reciprocal relations. However, it was criticized not being comprehensive enough to involve the social, political, legal, environmental and demographic effects of such an enormous free trade. An important difference between two examples is their approaches to the sovereignty issues. The lack of a unifying idea, increases the rigidity of U.S.-Mexican borders, and removes sensitiveness to local and regional needs overlapping with sovereignty concerns.

At last, CBC between China and Hong Kong was examined for its profound impacts on the economic structures of both cooperating regions, through a more different trajectory from others. Having a colonial and a communist political structure, the differences between two countries, and their varied visions had lead a new way of

co-operation in which Hong Kong government was improving the infrastructure while Guangdong county and municipal government took lots of initiatives to ensure a hospitable environment for Hong Kong investors. Their relations began through complementarities within a bottom-up process, through capital and labour flow from Hong Kong to China, long before it's recognition by the governments. These economic relations have supported by the social ties between two nations at first, but empowered by the interventions of both countries. The positive non-interventionism of Hong Kong has strengthened the Hong Kong capitalists, providing them to establish a new way of co-operation. Hong Kong's capitals' relationship with governments had played a significant role in this integration process. As they made aids to local community projects in Guangdong, the interventions of Guangdong governments had helped Hong Kong investors to remain competitive in world market. This CBC can be identified through its three main characters: new strategies of Hong-Kong's small capitalists, the "outprocessing" form of investments, and two-way direction of CBC. As a cost-cutting strategy of Hong Kong's capitalists, the "outprocessing" form of investments depends on the agreement between two partners through which Hong Kong investors supplies the machinery, material, technology and product design and is responsible for marketing while their Chinese partners provides the plant, labour, water, electricity and other basic facilities, and assembles the product according to the Hong Kong design. Due to the open-door policy of Hong Kong, this co-operation has transformed into a two-way relation. They are the largest investors in ones another reciprocally, however, the Chinese investments in Hong Kong has been much diversified then the Hong Kong investments in China. This two-way cross-border co-operation process has led a transformation for both. Through a "front shop, back factory" model, Guangdong (China) has transformed into a production area from an arid agricultural land, owing to the infusion of Hong Kong know-how and capital; while Hong Kong has altered its economic structure constituting the service part of this production process with to a financial centres providing service for China. However, such a co-operation process had caused conflicts not only among the concepts such as sovereignty, local autonomy, cultural identity; but also between the actors of cross-border co-operation: between the Guangdong and the Beijing government, between the capitalists and the government

in Hong Kong, and among the Hong Kong and Guangdong communities (led to a cultural segregation between them).

These three examples have put forward that, even every successful CBC needs the togetherness of three structures, there is no such examples. The varying trajectories of each region indicate the importance of cross-border co-operation for the development of border regions, but such kind of a regional integration has never been tension free. Thus, the cross-border governance functions both as a regulator and a facilitator. Even, the economic development provided by these cross-border co-operations benefits both sides of the border, the starting development levels and the power structures of actors makes it difficult to constitute a co-operation in which two sides of the border benefits the process equally.

As Turkey shares some common socio-economical problems through its border regions, the probability to use cross-border co-operation as a tool for providing regional and local development becomes significant. Thus, in the following chapter, the developments in Turkey will be analysed throughout the same framework, and the border regions of Turkey will be evaluated within this context. These developments will be evaluated through the comparisons with the experiences stated in this chapter, and it will be tried to seize some clues for the future approaches in order to adopt new political, economic and social strategies to border regions.

CHAPTER 4

BORDER EXPERIENCES OF TURKEY

Turkey provides an interesting case study of border regions because of the diversity of its international borders. This chapter tries to put forward the development trajectories of Turkey's border regions within a historical process, comparatively. The broad aim is to understand these trajectories in the context of the combination of different global integration processes, changing cross-border economic, social and political relationships.

4.1. Cross-border Co-operation and Turkey

Cross-border co-operations have vital importance for the undeveloped border areas, having very little opportunities being cut off their original market areas, being far away from the inner ones, and generally because of the national governments' cautious approaches to border areas due to security issues.

While the foreign trade percentage of Germany with its neighbours was 60%, Turkey's percentage was only 2% in 2000³⁹. As a country having 130 custom gates⁴⁰ (both open and closed ones) on its 2875 km long border, this serious difference indicates the problem related to cross-border co-operation between border regions.

³⁹ Dünya Gazetesi, "Taşımacılık Yasasının Çıkması Anayasa Kadar Önemli", 3 September 2003

⁴⁰ Hürriyet Gazetesi, "Yenilenen Gürbulak sınır kapısı açılıyor", 30 May 2003

Important Border Gates of Turkey (from left to right in sequence):

Kırklareli: Dereköy – Aziziye	G.Antep: Elbeyli	Hakkari: Esendere
Edirne: Kapıkule/Kapitan Andrevo	Karkamış	Van: Kapıköy
Karaağaç – Pazarkule	Ş.Urfa: Mürşitpınar	Ağrı: Gürbulak
Uzunköprü	Akçakale	İğdir: Dilucu
İpsala	Ceylanpınar	Kars: Akyaka
Hatay: Yayladağı	Mardin: Şenyurt	Ardahan: Çıldır-Aktaş
Cilvegözü	Girmeli	Posof-Ahalcık
Kilis: Öncüpınar	Şırnak: Habur	Artvin: Sarp

Figure 12. Border Cities and Border Gates of Turkey

In border regions except western ones no significant CBC undertakings have experienced yet, especially because of the insufficiencies relating the body of current law about CBC, and financial insufficiencies. However, the examples of CBC through out the world are generally widespread on the issues like environmental protection, usage and management of natural resources and cultural relations. Thus, it would be appropriate to state that Turkey is still at the starting point for CBCs, although first legal implementations date back to the 1980s.

In 1984, the task of “Establishing sister city relations and reciprocal co-operations with foreign municipalities” has clearly given to Metropolitan Municipality Council with “Regulations Related to Implementation of Law numbered as 3030 on Administration of Metropolitan Municipalities” (12.12.1984 dated and 18603 numbered OG). (Toprak, 2005)

Co-operation between border regions have not institutionalized in Turkey yet, although it is a concept getting importance through improving relations with neighbours (Toprak, et. al., 2004). However, the “Customs Union” agreement with EU, which was put into practice by 1996, had been a turning point for Turkey. After entering this union, that means coming together of two or more countries in order to provide free movement of goods between them, to remove the customs taxes reciprocally and their implementation same custom taxes to third countries, Turkey had to liken her custom laws to the laws of EU.⁴¹ But unfortunately; with this agreement Turkey had lost the flexibility to determine its foreign trade policy and this situation damages its potential to produce foreign trade policies flexible through changing conditions (Büyükdere, 2005).

Erbay and Yener (1998) stated that in 1997, Turkey had taken active roles in lots of international activities related to CBCs in our region that has the probability to be realized through the operations of the “Committee of Elected Experts on Cross-Border Co-operation”⁴².

A comprehensive survey had been accomplished by General Directory of Ministry for Internal Affairs Local Governments in 1997, in order to search the opinions and proposals of local governments about CBC implementations such as establishment, concept and methods of these co-operations. Only 3% of 319 municipalities did not want to establish CBC, while all of the “special provincial administration” (32) were willing to make CBC with their neighbours. Ministry for Internal Affairs had added a new article to the draft bill of local governments related to foreign relations of local governments, according to the results of this survey (Erbay & Yener, 1998):

Foreign Relations:

Additional Article 10: Municipalities, special provincial administrations, sister cities or the foreign municipalities and city administrations, which have sister city relations or share same border, can organize common activities, cooperate and help each other, realize common service projects about the issues related

⁴¹ <http://gumrukler.gumruk.gov.tr/?s=tarihce>

⁴² This committee aims to increase the CBC between local governments as a committee working under the “Steering Committee of Local and Regional Governments” of European Council.

infrastructure, environment, tourism, culture and sports and in the case of disasters, in order to help the solution of common problems, to develop reciprocal co-operation, and to provide the introduction of the country and localities.

*Establishment of sister city or sister province relations and the principles about the co-operation and reciprocal helps that will be made according to this article are determined by the regulations made by Ministry for Internal Affairs taking the opinion of Ministry of Foreign Affairs.**

With this article CBC issues are limited to infrastructure, environment, tourism, culture, sports activities and disaster cases, neglecting the economic activities (except tourism) related to local development. Furthermore, no precautions to facilitate the process have been taken. Thus, lots of projects can lose persuasiveness, as decision making and implementation processes take long times. In order to increase the probabilities of the realization of CBCs, principles related to all border areas and border cities one by one should be determined initially, the developments through the process should be followed by supervisor organizations, and at last, local actors should be activated in both decision making and implementation processes. However, the most important problems of localities are their financial insufficiencies; which is the most determinative factor about implementation of these projects. Financial problems are especially more problematic ones for eastern and southern border regions, as western ones can benefit from EU community initiative funds. Thus, related structural arrangements should be made in order to provide these regions to improve opportunities for gathering sufficient budgets for their CBC projects.

Two basic regulations, which had prepared by Local and Regional Congress of European Council, had carried the issue of CBC to international platform: “European Charter of Self Government” and “Framework Agreement about Cross-border Co-operation between European Local Communities or Governments” (Toprak, 2005).

* Translated by me

European Charter of Self Government is the one of the most significant arrangement in both local and international levels. Turkey has signed it in 1988, but it could be approved in 1992 in order to begin implemented. However, Turkey had put drawbacks to some articles due to 90th article of 1982 Constitution: art.4/6, art.6/1, art.7/3, art.8/3, art.9/4, 6, 7; art.10/2,3 and art. 11. The ones related with CBC are:

- *art.10/2: Every government, will recognize the rights of local offices to be members of associations and participate in international local office associations in order to protect and improve the common interests .*
- *art.10/3: Local offices can establish co-operation with the local offices of other countries within the conditions have probably put forward by law.**

Turkey had signed the “Framework Agreement about Cross-border Co-operation between European Local Communities or Governments”⁴³ at 4 February 1998; and approved in 2000, with the rule numbered 4517, by notifying that the implementation of this agreement is in use through the co-operations that would be established between Turkish local governments and the local governments of the countries having diplomatic relations with Turkey. However, Toprak (2005) especially emphasizes that this agreement does remove neither the current ways of CBC nor the current co-operation agreements. As Erbay and Yener (1998) states Turkey government has designated its openness to international relations through local governments and thus, continued its vigorous activities relating to CBC after signing this framework agreement. Thus, CBC projects have been improved after this agreement.

This agreement aims basically to improve the co-operation and convergence between the members of EU. Thus, the significance of the joint projects between local and regional governments of neighbouring border regions about environmental protection, immediate assistance to each other in emergency, improving the services and local and regional development. Toprak (2005) especially emphasize such a co-

* Translated by me

⁴³ This so-called “Madrid Agreement” was signed in 1981 with the approval of four countries.

operation depends on the participation of the actors of both sides, and can be provided by reciprocal administrative agreements.

The survey made to determine the perceptions relating to neighbours has shown that as the physical distance grows the ‘sympathy’ to neighbours differ due to the changing urban identity. Therefore, Toprak et. al. (2004) state that the values given to different social groups like Kurds (42,4%), Arabians (39,8%) and Iranns (33,2%) indicate the possibility to develop cross-border relations with neighbours like Iran, Iraq, Syria and Armenia. They especially emphasize the reason of this tendency as the consequence of historical-cultural ties, kinship relations and religious factors. However, the value given to western neighbours remained at 21% and this situation necessitates taking the trust problem into consideration in cross-border relations. “Framework Agreement about Cross-border Co-operation between European Local Communities or Governments”⁴⁴ is thought to be useful in overcoming these problems providing to activate the principles of ‘co-operation and solidarity’, renovation and strengthening of governmental and institutional capacities, and thus supporting the position in the network of global relations.

The increasing border relations after this agreement had coerced the government to show more interest on border issues. As the western border areas gains more significance due to the results of this agreement, and the CBC projects negotiated on with Bulgaria and Greece, the promotion of border gates’ conditions gained priority. Thus, Turkish Union of Chambers and Stock Exchanges had started the modernization process of border gates. Beginning with Kapıkule border gate, TOBB had accomplished the modernization of four border gates with build-operate-transfer model: Gürbulak (2003), Habur (2005), Cilvegözü (2006)⁴⁵.

⁴⁴ <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm>

⁴⁵ Dünya Gazetesi, “Gürbulak kapısı Mayıs’ta açılıyor”, 18 April 2003
Hürriyet Gazetesi, “Yenilenen Gürbulak sınır kapısı açıldı”, 30 May 2003
Hürriyet Gazetesi, “4 sınır kapısı daha özelleştiriliyor”, 31 December 2004

Turkish government had taken a decision about the opening of “Border Trade Centres” (BTC) in 13 border cities except Edirne and Kırklareli in 2003⁴⁶. This decision mainly determines the principles and methods of imports and exports that will be made through these centres. Thus, BTCs can be established by the coordination with Undersecretary of Foreign Trade and according to the State Ministry’s approval of the decision taken by the unanimous votes of the Commission constituted by the representatives of Ministry of Defence, Ministry of Finance, Ministry of Internal Affairs, Undersecretary of Customs and State Planning Organization. The administrators of these BTCs will be the anonymous firm constitution by the participation of special provincial administrations, Chamber of Commerce and Industry, Chamber of Craftsmen and Artisans and at least two related associations of exporters. Such a system having central government in every stages and in which authority is shared upon so many institutions seems to be difficult to run effectively.

After the completion of legal infrastructures and technical works about BTCs, the prototypes for these BTC have improved. The process relating the establishment of first BTCs on Syrian border has started in 2003⁴⁷ according to these prototypes. The BTCs that will be established in the customs areas of Cilvegözü, Öncüpınar, Karkamış, Yayladağı and Nusaybin border gates will include 2000m² lands. By May 2003, two probable places has determined for the location of BTC in Karkamış and 180 acres land has been cleaned from the mines⁴⁸. BTCs are planned to be established in Iranian, Georgian and Nahcivan border areas in the second period. However, first concrete steps have taken with the preparation of customs area in the Saray-Kapıköy (Van) border region⁴⁹. After the anonymous firm has given appropriateness certificate to 33 applications, first BTC has begun to work by

⁴⁶ 2003/5408 numbered “Council of Minister’s Decision on Establishment of Border Trade Centers” was published in 25075 numbered Official Gazette at 10.04.2003. The decision about its modification was published in 25315 numbered Official Gazette at 13.12.2003 including two instructions: “Instructions on Import and Export Made within Border Trade Centers” and “Instructions on The Implementation of the Decision on Establishment of Border Trade Centers” (translated by me)

⁴⁷ Dünya Gazetesi, “İlk Sınır Ticaret Merkezi Suriye Sınırına Kuruluyor”, 24 April 2003

⁴⁸ Gözlem gazetesi, “Sınırı Aşıp Ekonomimizi Güçlendireceğiz”, 26 May 2003. www.bianet.org

⁴⁹ Dünya Gazetesi, “Van’da Sınır ticaret Merkezi hazırlıkları hızlandı”, 5 December 2003

January 2004 officially⁵⁰. By January 2006, there are three BTC that continue its activities at Van-Kapıköy, Ağrı-Sarısü and Hakkari-Esendere⁵¹.

It should be noted that, on July 2003, with the modification made to the customs law's rules related with border trade⁵², Council of Ministries were authorized about designation of border trade principles. Therefore, Council of Ministries was authorized to (art.1);

- *determine the scope of border trade, the establishment of BTCs, the principles and methods of export and import activities that will be made in these BTCs,*
- *execute a single and fixed price list showing the taxes that will be taken from the goods which will enter free circulation by border trade, on condition that it will not exceed the maximum limits stated in the related laws. **

It is clearly known that, border trade re-started in 1995 had profound effects on a wide area through Eastern and South-eastern Anatolian Regions, which had caused the start of reverse migration. Thus, when it was prohibited after the increasing security problems experienced in border regions, especially the border dwellers had many complaints which will be detailed in the following parts of this chapter. However, nearly all border dwellers had given up other jobs after border trading. Their lands were cultivated by the workers coming from Adana, etc⁵³. Thus, the real problem was not the ending of border trade, but being only a few investments leaning against production in the region and the operation of no economic activities other than border trade in the region. The BTC projects has the opportunity to revive the economy of the region, however it has a difficult process⁵⁴. It is inevitable for the future of these border regions to provide new investments, may be transferring the capital accumulated by border trade to investments in the region.

⁵⁰ Prestij Haber, "İlk Sınır Ticaret Merkezi Açıldı", 29 January 2004, www.bianet.org

⁵¹ Zaman Gazetesi, "2005:İhracatta yeni bir başarı öyküsü", 04 January 2006

⁵² Official Gazette, 1 July 2003

* Translated by me

⁵³ Radikal Gazetesi; "Yasaklar, İzinler, Yapılamamış Haberler"; 30 November 2002

⁵⁴ The Chamber of Commerce and Industry of Hopa complained about the heavy procedures of BTC processes, and stated the insufficiencies of them (Appendix F.7)

Municipality Law numbered as 5393 has redesigned in 2004 including arrangements about CBC. 18th article states that “making reciprocal co-operations with other municipalities, and foreign municipalities and local governments with the permission of Ministry of Foreign Affairs, establishing sister city relations, developing projects and activities in fields such as culture, art and sports in order to improve the economic and social relations; and building, renting or allotting land, building, etc in this framework (article 18/p)” and “establishing associations with other local governments, participating or leaving the established ones (article 18/o)” are the duties of municipalities states.

Having made a quick entrance to the area of border relations of Turkey, differences between border regions and both the problems and advantages of these border areas will be highlighted. Historical processes of relations with neighbour countries will be evaluated here, for making the development trajectories more clear.

4.2. Border Regions of Turkey: Opportunities and Threats

While the meanings and functions attached to borders change; border regions began to represent both the areas of opportunity and exclusion. Turkey takes part in a geography indicating both of these conditions, through its relations with neighbours. A West-East dichotomy clearly represents the differentiation of the trajectories of border regions in Turkey. Discussing these dichotomies about the border regions and CBC experiences in Turkey through the regional economic politics and historical processes is thought to be useful for putting forward the problems in the border regions of Turkey.

Regional inequalities have been the focus of the regional politics of Turkey for years. Unequal distribution of GDP per capita clearly shows that east and south border regions of Turkey are the less developed ones. The socio-economic order research made by SPO in 2003 (Figure 13), supports this situation, too. The policies implemented since end of 1960s for the improvement of these undeveloped areas and minimization of the regional disparities has never reached their goals. As Gezici and Sezgin (2005) state, this situation points out being spatial periphery means also being

economic periphery. However, in the case of Turkey, being at the periphery does not affect the western border regions as the eastern ones; as they locate on the major trade routes.

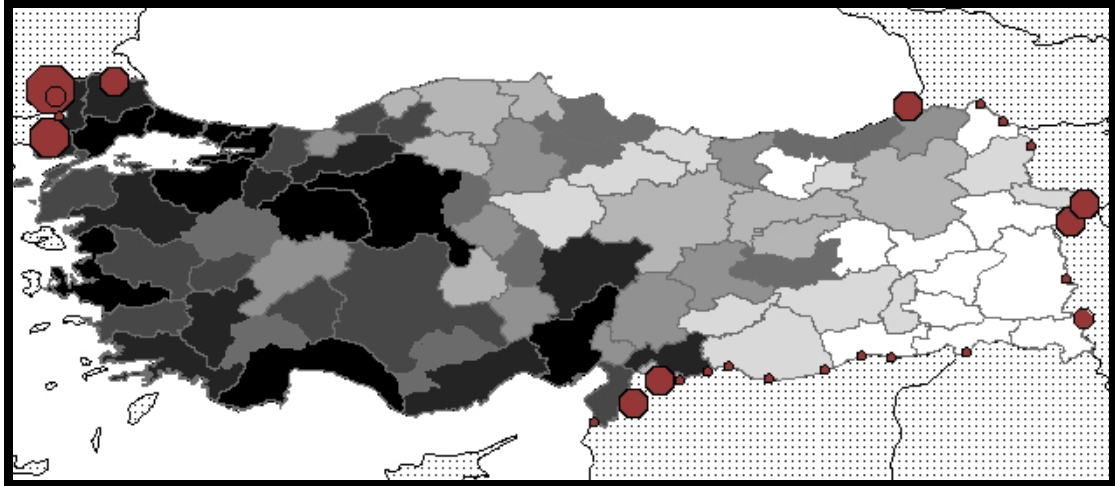

Figure 13. West-East Dichotomy between the Border Regions of Turkey

Unfortunately Turkey's border regions are generally the least developed ones due to lots of socio-economic indicators such as GDP per capita, unemployment ratios, ratio of literacy, etc. However, insufficient distribution of resources, hard climate conditions, topographical structure, insufficient investments, migration, insufficient infrastructures and terror in some of them; all cause the continuity of underdevelopment of border regions. All the experiences show that CBCs open a new door as an opportunity for tackling these problems; not only in improving economic structure but also solving conflicts between neighbouring regions. Thus, border regions can catch the chance for development and competition, and also for the finalization of illegal activities in border regions. According to Gezici and Sezgin (2005) border regions should have administrative and organizational structures that are open to co-operation, entrepreneurial, can produce projects and can activate the local capacities, in order to maintain long lasting co-operations.

An analysis of border cities of Turkey clearly puts forward both their underdevelopment in respect of other cities; and western ones being more developed in respect of the eastern ones. It is clear that border cities are in need of different development strategies than before. CBC experiences examined in the previous

chapter indicate that thinking border cities together with their economic and social hinterland through the process of project development and institutional organization would benefit the development of border cities more than ordinary strategies implemented within the limits of territorial borders.

Table 5. Socio-economic Comparison between the Border Cities of Turkey

	Population Increase % (1990/2000)	Net Migration Rate (%) (1995-2000)	Growth Rate %	GDP per capita* (2001) (\$)	Export Values (2001)	Unemployment Ratio (12+ pop.) % (2000)
AĞRI	19.23	-56.4	5.9	568	2.305	10.0
ARTVİN	-10.33	-63.6	-0.6	2137	4.231	7.0
EDİRNE	-0.49	-14	11.7	2403	9.332	5.0
GAZİANTEP	24.05	3.1	11.7	1593	600.814	11.4
HAKKARİ	31.59	-12.5	17.6	836	3.92	12.2
HATAY	12.19	-33.9	4.5	1757	354.222	6.7
KARS	-9.05	-61.1	1.2	886	1.59	6.1
KIRKLARELİ	5.94	18	9.0	3590	23.333	5.1
MARDİN	23.34	-67.6	3.0	983	60.245	13.0
ŞANLIURFA	36.55	-38.9	12.7	1008	1.742	14.5
VAN	31.96	-43.6	10.5	859	9.533	10.8
ŞIRNAK	29.86	21.8	-1.3	638	20.943	10.7
ARDAHAN	-20.22	-106.7	-4.1	842	254	5.0
İĞDIR	16.76	-9.3	5.7	855	21.874	8.9
KİLİS	-12.65	-38.9	15.1	1817		6.2

Source: Statistical Institute of Turkey (related years)

However, having very different dynamics through its border regions, Turkey needs a flexible policy implementation that can be adapted to varying characters of border regions (development potentials, socio-economic developments, poverty, requirements, political relations with the neighbouring country, etc). While security problems hinders the CBC initiatives on most of the eastern border areas, CBC projects are supported and implemented on the western border areas that are the neighbour of EU. Thus, eastern border cities are disadvantageous in taking the opportunities of CBC projects, even at the starting point. However, Gezici and Sezgin (2005) determine that the improving relations with Syria, in spite of the security issues, can be evaluated as new opportunities for the establishment of CBC.

Here, it should not be neglected that through the demarcation of Turkish borders after the First World War, very most of the new border areas had to abandon their previous market relations. Being cut off their market areas indicates its effects in the above mentioned east-west dichotomy. Edirne had been a centre for its periphery being the capital city of Ottoman Empire for years; and has benefited from its proximity to Istanbul and being on the way of linkages to European countries. However, the eastern cities' linkages with their economic and administrative centres had been cut off by the demarcation of borders. Having physical remoteness and no trading relations with the new centre, the approaches of nation-state policies to border cities have profoundly influenced the continuity of eastern border cities' underdevelopment. Western border cities also have the advantage of benefiting from EU's CBC funds, while the agreements about customs of eastern border cities has put under restraint due to the Customs Union Agreement with EU. Other significant hindrances of eastern border cities are the low economic development levels, the political and economic instability of their neighbours, and also the security issues that strengthen the rigidity of borders and impede the needed investments to the region. Through these varying advantages and disadvantages, Turkey needs new policy-making strategies together with neighbouring countries, according to the border cities need and opportunities in order to provide socio-economic development. Thus, beginning with the neighbouring localities, all actors should be able to gather together to solve the common problems and benefit the economic complementarities, and should be able to prepare joint projects within the framework of international laws and the support of their central governments.

4.3. Evolution of Cross-border Relations with Border Neighbours

It is thought to be useful to make the analysis of the evolution of border relations of Turkey due to the dichotomies mentioned above. Thus, this part is organized in two parts including western and eastern border regions in general, and border relations with each neighbour in order to put forward the changing trajectories.

Table 6. Basic Economic Data of Neighbouring Countries (2001)

	GDP (million \$)	GDP per capita (\$)	Export (million \$)	Import (million \$)
Bulgaria	13.599	1.728	5.115	7.263
Greece	117.136	11.69	9.483	29.928
Syria	No data	No data	21.648	19.599
Iraq	No data	No data	No data	No data
Iran	379.603	5.883	23.716	17.938
Armenia	2.118	612	343	874
Georgia	3.14	682	No data	No data
Turkey	148.166	2.123	31.334	41.399

4.3.1. Relations with Western Neighbours

Being the neighbour of EU, our western border cities –Edirne and Kırklareli- had the advantage of benefiting from EU’s CBC funds (Interreg, Phare). Thus, EU has determined three CBC projects relating western border cities, in the framework of “Financial Aid in Pre-Accession Period_ 2004 Programme”⁵⁵ which are:

- Restoration of Edirne Ekmekçizade Caravanserai (investment)
- CBC with Bulgaria – Common Small Scale Project Fund (institutional organization)
- Turkey – Greece CBC (investment and institutional organization)

Having different trajectories and different characters of integration, relations with Bulgaria and Greece will be handled one by one.

⁵⁵ <http://www.abgs.gov.tr>

4.3.1.1. Evolution of Cross-border Relations with Bulgaria

Just like the case study of this thesis, the border between Turkey and Bulgaria presents a transforming experiment from a barrier to an area of meeting and co-operation. This significant change in the post--1989 period had a profound effect of the role of this border. While it was an alienated area at the Cold War period with a only few populations, highly militarized with mines and wires; it turned to be the major transit route connecting Europe to Middle East. Thus, as Baklacioğlu (2004) states being one of the most intensive routes, Kapıkule/Kapitan Andrevo border point had not only bilateral and regional but also international importance.

The Turkish-Bulgarian border area had experienced a significant and unexpected change during the 1923-1939 years, because of the exchange program put into force by two governments. Therefore, a huge numbers of people -exceeding nearly 250.000- had left their country and settled beside the border area forming an ethnically homogenized society between two sides of the border. (Baklacioğlu, 2004)

Intense daily relations between these border dwellers had continue till the new border regime introduced by Bulgarian Communist Party; and the relations between two society had cut off by the wire fences and mined zones constructed by early 1950s. The alienation relating border areas had continued till breakdown of Cold War, transforming these areas sparsely settled. (Baklacioğlu, 2004)

With the opening of border gates by 1989, an increasing interdependence between border areas of two countries has begun to be realized again. Baklacioğlu (2004) expresses the border through the increasing mobility along the Balkan routes, and defines it as an active translator of cross/trans-border business and affairs; and also different types of human movements; however the distrust and insecurity had continued to hinder the potential co-operation and development initiatives until mid-90s.

Source: Baklacioglu, 2004

Figure 14. Population Movement Routes across Turkish-Bulgarian Border

Unfortunately the intense usage of this border had resulted in the growing illegal trafficking and refugee applications on the way to EU countries, especially in the first period. The profound and widespread poverty experienced during the transition period had influenced the socio-economic structure of the whole society, providing a ground for illegal trafficking, organized crime and smuggling. Baklacioglu (2004) especially states that “before the application of the Schengen system and the exemption of Turkish visa for Bulgarian citizens, the border had faced dense truck trafficking of Turkish families, children and young people to Turkey”. As these are the main criteria of EU to cope with for integration to the Union, many programmes has been financed by the EU countries, the U.S.A. and the Stability Pact for the Balkans increasing the CBC within Turkey-Bulgarian border area. (Baklacioglu, 2004)

The above mentioned socio-economic structure had also led the shuttle trade across Turkish-Bulgarian border. Owing to these trade relations, Bulgarians had provided the exchange of experiences, trade habits and know-how from their Turkish business partners. As well as the Georgian ones, many Bulgarian, Russian and Romanian traders and businessmen have learnt first free market rules only after their opening to the world; and from their trade partners. However, shuttle trade and smuggling goes hand in hand in many border areas of the world. Thus, as Baklacioglu (2004) states

smuggling of different kind of industrial products, food, cigarettes, alcohol etc. was the most intensely realized activity from the both sides of the border till the Free Trade Agreement had signed in 1999. This agreement had increased the cross-border mobility towards Turkey together with the visa-free entrance allowance of Bulgarians.

1999 had been a turning point for the relations between Turkey and Bulgaria. The agreements between two governments relating the cleaning of the borderlines from mines⁵⁶, increased mutual investments, opening of new check points, new custom and visa regimes, co-operation against terrorist organizations and drug trafficking are all made just after the Free Trade Agreement. The Bulgarian government was aiming to provide the development of the border areas in order to activate international economy and attract foreign direct investments to Bulgaria. Thus, an important priority has given to the agreements about improvement of free trade zones and tax-free trade between Turkey and Bulgaria. (Baklacioğlu, 2004)

This new era had been characterized by the increasing co-operation between Turkish and Bulgarian border officials and municipalities; and the intensive CBC projects. These projects were generally focused on the straightening of mutual border control practices and technology; thus, exchange of information, data, knowledge, experience, mutual specialization courses, and educational trainings for custom officers and police had constituted the main daily relations in the border area. At last, in 2000, the border gates Kapikule/Kapitan Andreevo and Dereköy/Malko Tranovo were connected through a common computerized information network (Baklacioğlu, 2004)

The Schengen regime, loaded in 2001, had increased the commercial and other economic relations done through the border, however these increasing economic relations had also caused an increase in the degree of two-way smuggling between the two sides on the route between Russia, Romania, Bulgaria and Turkey. (Baklacioğlu, 2004)

⁵⁶ Hürriyet Gazetesi, "Bulgaristan'la Mayısız Sınır"; 31 January 2002

The main subjects of the CBC projects between Bulgaria and Turkey are related to the improvement of border control, infrastructure modernization and joint protection of the environment in border regions. Cleaning the Meriç River, which is polluted together by the churns of Bulgaria, Turkey and Greece, is one of the projects that has begun to be implemented with the support of EU in the framework of “Turkey-Bulgaria Small Scaled CBC Projects”; but no sufficient co-operation has yet constituted. (Baklacıoğlu, 2004; and Gezici & Sezgin, 2005)

CBC Program between Turkey and Bulgaria⁵⁷ (INTERREG III-A): This program, supported by the EU’s Financial Aids for Pre-Accession Periods, has been jointly made by the Turkish and Bulgarian governments for the 2004-2006 years. A border area including Edirne and Kırklareli from Turkey, and settlement of Hasköy, Yambol and Burgas in Bulgaria has been determined as the first co-operation area of this CBC program. The programme generally aims at the sustainable development of Turkish-Bulgarian border area, constitution of co-operation networks between two sides of the border and initiating the linkages between these networks and EU. Three priority areas have been designated as: (1) Cross-border Infrastructure; (2) Protection, Development and Management of Environment; and (3) Individual and Social Activities. A Programme named “Joint Small Projects Fund Donation Programme” has been arranged in 2003, as a pilot project for this programme.

Another agreement⁵⁸ reached between the governments of two countries in 2004 has taken the modernization and increasing the capacity of existing border gates, increasing the quotas applied within highway transportation between two countries and the increasing the number of the maritime journeys together with airways.

The increasing cross-border relations between Turkey and Bulgaria had positively affected the development of adjacent border cities dependent on the intense of the border crossing activities: Edirne and Svilengrad. Ottoman Empire’s old capital city, Edirne, could not indicate a considerable development tendency and remained an agricultural city with mainly military character, till 1989. However, it became a

⁵⁷ http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbb/Programlar/CBC_bilgi.html

⁵⁸ Dünya Gazetesi, “Bulgaristan ile Ticarete Yeni Dönem”, 13th January 2004

dynamic and developing strategic city which connects European, Middle Eastern and Turkish markets; and also the markets of Bulgaria, Republic of Macedonia, Greece and Romania. Edirne Organized Industrial Region, the TEM highway, and Edirne Mimar Sinan Airport had established owing to the intensifying border relations that increased the economic activities in Edirne. Baklacioğlu (2004) adds the supportive efforts of the local governments, which promotes the trade and economic partnerships in the border area creating a “peaceful investment climate”. In the same way, the economy of Svilengrad is dependent on the border relations, too. As a city which experienced a transformation from a trading city to agricultural one with the migrants in 1913, has experienced its second transformation after 1989 through the shifting policies of local authorities. The main goal of Svilengrad local authorities was a shift of its duty free zone into a zone where Bulgarian-Greek and Bulgarian-Turkish enterprises could locate, in order to provide the development of cross-border economic relations; in production, tourism, trading, etc. However, the dual citizenship between two countries constitutes significant opportunity for the development of reciprocal relations, not only by the facilitating effects of social ties but also by creating political links between two governments. (Baklacioğlu, 2004)

**Figure 15. The Border Area between Bulgaria and Turkey
Svilengrad and Edirne**

The evolution of border relations between Bulgaria and Turkey have revealed a series of transformations from a combined social arena to alienated region, then to a passage zone for illegal trafficking, and at last a zone of co-operation with the support of both citizens, governments and supra-national organizations. Every era gain importance with diversified forms of relation; but it is clear that the last period presents a much more multi-level relation type with all the related actors involved: economic actors, citizens, local and central governments and also the supra-national bodies. Even, it is in just the beginning period of CBC programme, the conditions for a successful co-operation are seemed to be present in the Turkish-Bulgarian relation.

4.3.1.2. Evolution of Cross-border Relations with Greece

The long lasting hostility between Turkey and Greece had hindered the development of sustainable economic relations in spite of the positively changing social relations through time. However, Turkish membership to EU's Customs Union in 1995 has been a turning point for the relations of two countries, which was then accelerated again with the elevation of Turkey to EU candidate status in 1999. These developments administered by EU policies are thought to constitute a more sustainable relation than before.

As Rumelili (2005) states in his qualitative study of Turkish-Greek relations, Greek-Turkish relations have significant pressures on cross-border relations and the remaining of identities and history. The 1995 EU-Turkey Customs Union Agreement has transformed the relations between two countries, by opening the Greek-Turkish border to trade and investment flows. However, in spite of the actors related with border issues from two countries have interested in making the border more flexible –facilitating both the cross-border economic and social relations-; the Schengen system hinders the free movement of people being an external border of the EU; and thus constitutes a significant barrier for improving the cross-border links.

With 1998, two governments have begun to develop joint projects related to the border region; which was generally about the improvement of infrastructural structures (Baklacioğlu, 2004): Thrace highway, Maritsa Thermoenergy Station,

Gorna Arda Cascade, Orizovo-Kapitan-Anreevo highway, Makaza and Lozenets border checkpoint. However, Rumelili (2005) emphasize that the political status of two countries in the EU membership (Greece being an EU member and Turkey being a non-member) has affected both the political discourses and social perceptions. The elevation of Turkey to a candidate status in EU had lessened the powers of these discourses and facilitated the co-operation between two countries. Therefore he adds that this new period has heralded more sustainable cross-border relations between Greece and Turkey as “it possesses an EU dimension”; and as this ‘European path to co-operation’ has empowered the elites of both countries in promoting the relations.

The improving relations between Greece and Turkey since 1999 had facilitated the increase in both social and economic cross-border interactions to functional co-operations between two countries. After 1999, two countries have signed many co-operation agreements on diversified issues; such as tourism, incentives for joint investment, environmental protection, fight against terrorism, organized crime, and illegal migration, economic co-operation, scientific and technological co-operation, customs services, maritime transport, culture, species protection, agriculture, and the agreement on the exemption from double-taxation. (Rumelili, 2005)

However, the real rise in cross-border relations between Greece and Turkey have realized after the improvement of the bilateral relations. According to Rumelili (2005) cross-border trade between two countries has raised from 200 million dollars (in 1998) to 1.3 billion dollars (in 2003) in five years time.

Dates of the agreements above put forward the increase in bilateral relations and support the opinion that Turkey’s being a candidate to EU has accelerated the cross-border relations between two countries diminishing the social and historical barriers. The bilateral agreements effecting the cross-border relations have continued to be made between Greece and Turkey: clearance of the border areas from the mines, the avoidance of double taxation, etc. In addition to all of these agreements, Turkey and Greece have prepared a bilateral programme and signed up this INTERREG Programme in Brussels at 2004, in order to improve the CBC with the support of EU funds.

Table 7. Bilateral Agreements between Turkey and Greece

Agreement on Air Transportation	22 July 1947
Trade and Payment Agreement between Greece and Turkey	7 November 1953
Agreement between Greece and Turkey on the International Highway Transportation	2000; In force
Memorandum of Agreement on Environmental Protection	20 January 2000
Agreement On Reciprocal Initiative and Protection of Investments	20 January 2000
Agreement on the Prohibition of Organized Crime, Drug Smuggling and Refugees	20 January 2000
Agreement about Scientific and Technologic Co-operation	4 February 2000
Agreement on Mutual Assistance and Co-operation between Customs Administrations	4 February 2000
Agreement On Cultural Co-operation	4 February 2000
Agreement On Economic Co-operation	4 February 2000
Agreement on Maritime Transportation	4 February 2000
Protocol on Technique, Scientific and Economic Co-operation in Agriculture	22 June 2000

Source: Sapmaz, 2004

CBC Program between Greece and Turkey⁵⁹ (INTERREG III-A): This programme, financed by the Community Initiative INTERREG III-A, has been jointly made by the Turkish and Bulgarian governments for the period 2004-2006; and covers the whole eligible Greek-Turkish border areas concerning 8 millions inhabitants. This programme generally aims to “achieve sustainable cross-border socio-economic integration by increasing the sustainable development of the area; overcoming existing barriers and developing human resources”. This programme has three main priorities: (1) *Upgrading Cross-border Infrastructure* in order to both facilitate the integrated management of border crossings and improvement of their links to the urban areas and networks, (2) *Economic Development and Employment*; to reinforce entrepreneurship on both sides of the border and to foster co-operation between actors; and (3) *Development of CBC in Environment, Culture and Providing Quality of Life*; in order to upgrade the institutions providing the improvement in environmental and cultural resources management with a view to increase the quality of life.

⁵⁹<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/179&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

All of these development related the cross-border relations of Greece ad Turkey have increased the reciprocal investments. Rumelili (2005) states that while only 10 Turkish companies operate in Greece (mainly in tourism and logistics sectors), nearly 77 Greek companies are operating in Turkey (mostly in the services sector).

4.3.2. Relations with Southern Neighbours (Syria, Iraq and Iran)

Both Turkey's southern border cities and their neighbours locate in the valley of Dicle, which includes historical trade routes; and thus had constituted a geographical, cultural and economic integrity through the region. The southern border cities were economically and administratively linked to Baghdad (Iraq) and Aleppo (Syria) and through the demarcation of the borders all the links connecting them each other have been cut off causing serious economic, social and political problems. The demarcation of the border has not only cut off the markets of Turkey's border cities. With the designation of border between Syria and Turkey on 20 October 1921 by Ankara Treaty, Syria had lost one of its ports –İskenderun Port-, which is the centre of loading the merchandise of eastern trade (Yılmaz, 1997).

These regions had experienced serious economic drawbacks having lost their market areas. However, in the first times the border was not so rigid for local populations having properties on the other side⁶⁰. The reciprocal relations (decreased but not ended) between the border dwellers has caused the formation of sister villages between two sides of the border. However, now the border from Hatay to Hakkari passes between these sister villages⁶¹.

Through the increased security issues after the Second World War, the rigidness of the borders was increased with the mines laid down the border areas. That was barricading the trade routes completely. Together with the increased terror, and Iraq war trade in the southern border region has left its field to newly increasing smuggling, which has been the only way for making a living for a considerable

⁶⁰ They were using certificates called 'pasavan' for crossing the border. These certificates were providing them daily passages within 50km.

⁶¹ Sabah Gazetesi, "Sınır Ticaretinin Şırnak ve Güneydoğu Kentleri için Önemi" 5 September 1997

majority of the people living in these border areas. Yılmaz (2003) has stated that the geographic conditions of Syrian border area facilitate smuggling (most general and significant problem of border areas) as it has no natural thresholds that allow passing easily. The differences in economic structures and production activities of neighbouring countries are the other factors causing the increase in smuggling, too. For example, as livestock in Turkey was more fruitful from Syria, living animals were smuggled to Syria for years, while manufactured goods like electronics, etc (which were brought to Syria from other countries) were smuggled from Syria to Turkey. Border dwellers (whose lives have been the subject of novels⁶²) have been dealing with smuggling for years in spite of the mines and other difficulties.

Özgen (2005) had executed a research supported by TUBITAK, through the borders of Iran, Iraq and Syria. In this research called “The Sociology of Border Towns” Özgen (2005) has examined the transformations of Syrian and Iraq border areas in a historical process. According to her, Turkish borders have always thought within the security problem by both Turkish governments; and the terror among the eastern and southern borders of Turkey have negotiated as a problem related to borders and border security. However, she adds that border creates its own culture and living styles which transforms by time; and that this culture then creates its institutional structure which changes continuously adapting the change of the culture. After all, Özgen (2005) examines the southern border regions of Turkey in four historical periods between 1928 and 1992: 1928-1952; 1952/4-1975; 1975-1984; 1985-1992.

1. The Period between 1928 and 1952 (frontier): This period is characterized by the smuggling⁶³ made through traditional feudal relations. Smugglers generally took tobacco, grape molasses, timber, etc. to Syria, and brought good for daily needs, such as gas, salt, cigarette paper, ampoule and paper.

The demarcation of the border between Turkey and Syria had caused the division of so many families, villages, etc. The borders were remained porous through this period, as border dwellers could pass the border with “*pasavan*” and reap their lands

⁶² Dursun K, T. (1996), “Kurşun Ata Ata Biter”; 3rd edition, Bilgi Yayınevi, İstanbul

⁶³ Özgen (2005) has called this type of smuggling as “sırt kaçakçılığı”.

remained in Syria. Thus, cross-border relations with the other side had continued through daily experiences, affinities, etc.

2. The Period between 1952/4 and 1975 (frontier/border): This period can be classified into two sub-periods due to the changing relations. Smuggling has been continued increasingly; but in the first period (1952-1960) the feudal systems pressure on smugglers has been increased, and in the second the effects of these trading relations nourished by smuggling has spread out the system of feudal lord to a wider area from border region. However, the most significant development in this period is the mining of border area due to the increasing security problems. This period can be characterized by the barbed wires, mines, ambushes and watching towers.

Through this second period the impact area of border has widened to Maraş, Van and Gevaş, as their sheep has began the subject of smuggling. The migrations of important families from these border cities to bigger ones have started the division of these kinship relations. While smuggling was executed through these affinities till 1954, a merchant class had emerged in this period due to the increasing risks of smuggling. However, the goods taken to Syria has not changed (sheep, cattle), good brought from there has been diversified (electronic goods, porcelain, lamps, thermos, gold watch, English cloths, etc.) in this period. The subjected goods clearly puts forward the underdevelopment of border cities.

As the rigidness of borders has increased, border has begun to constitute its own institutions and rules, which hardens parallel to the rigidness of the border. Some of the new concepts relating these border relations are: *ber/bar* (the cargo), *bertil* (bribes given), *barber* (smuggler), *rezan* (border guides), etc. Moreover, lots of smuggler passages have began to be opened especially in Nusaybin, Gaziantep and Kilis, in which the smuggled goods had become after entering them. Thus, the above mentioned merchants have begun to make investments with the capital gained by smuggling.

3. The Period between 1975 and 1984 (border/gate/custom): The rigidity of the border is increased in this period. However, the re-pavement of the mines is determined as the declaration of the uselessness of the border line. Moreover, first passport applications have begun within this period, within the end of 1970s. As the border passages are narrowed, the border gates and customs emerged as new border category.

As the shuttle trade has become widespread in this period, more worthy goods began to be subjects of smuggling, such as perfumes, make-up materials, luxurious kitchen materials, spare machinery parts, etc. However, especially after 1975, smuggling of these goods has begun to be given up for the goods offering more prices; such as weapons. While Gaziantep and Kilis was the entrance door of the traditional smuggled goods, Nusaybin has begun to be mentioned with weapon smuggling. The novel “Kurşun ata ata biter”⁶⁴ has especially described the conflicts and contradictions experienced within the smuggler societies of this period.

The migrations experienced within whole Turkey have profoundly affected border regions. With the migration of educated people together with the wealthier families, lots of settlements began to be disappeared and the poverty has begun to increase affecting the whole border region. As the smuggling’s becoming a little bit legal as apart of trading system in the period after 1980, with the appropriate arrangements in customs law etc though the liberalization process, the border line began to disappear. However, the effect area of border gained importance not through trade but politics. As the actions of border area became political, the smugglers have begun to be matched with terrorists.

4. The Period between 1985 and 1992 (gate/custom/frontier): In this period border has become international owing to the gates. Thus, together with the obligatory migrations and changing relation of trade, the institutions and rules of border are changed again.

⁶⁴ The first edition of this novel made in 1984. (Dursun K, T. (1996), “Kurşun Ata Ata Biter”; 3rd edition, Bilgi Yayınevi, İstanbul)

Smuggling routes has changed through Istanbul Mersin, and free zones. Together with the prohibition of going to pastures; border dwellers had become almost completely unemployed. The increasing poverty has coerced them to migrate; thus 6800 villages were emptied during this period. The remaining ones had to find new ways to tackle this increasing poverty. Petroleum trade from Iraq has been the subject of smuggling in this period. It has begun to be carried on the depots patched on the tankers, and continue with the fibre depots on the trucks, taxis or vans. Moreover, truck fleets have also emerged in this period due to the organizations' becoming bigger and powerful.

1991 is another turning point for the southern border relations. In order to make humane aid (nourishment, drugs, etc) to north Iraq, border trade had started through the Habur border gate⁶⁵. Border trade has increased the oil smuggling, as it was duty free to bring oil due to necessities of border region. Instead of the government's countless precautions, smuggling has increased so much as almost the only way to earn money. However, border region could not benefit this development, as it could not continue so much. Border trade from Habur was not stable because of the war in the Middle East.

Government has allowed the border trade for Bulgaria, Iran, Iraq, Nahcivan, Georgia and Syria on 22nd December 1998. The border trade system was managed by the governors of border cities. They were preparing the need lists of cities, and sending them to Undersecretary of Foreign Minister. The authorized firms, with border trade authorization certificates, could import these allowed goods with 40% exemption from custom taxes, fees and funds.

The designation goods that are subject of border trade were made taking the needs of border dwellers into consideration. However, some border dwellers has sold their authorization certificates to bigger importers, and these gates had become the cheap entrance doors of luxurious goods, such as kiwi, shrimp⁶⁶, and banana. While

⁶⁵ Sabah Gazetesi, "Yaşam Sımira Dayandı", 27 October 2003

⁶⁶ Sabah Gazetesi, "Karidesten Korktular", 5 October 1999

Turkey's annual banana need was only 9000 tons, 2000tons banana had brought from Şanlıurfa in only one day⁶⁷.

According to the increasing the tax losses⁶⁸ of Turkey from petroleum trade and also the increasing pressures of businessmen related to liquid oil trade; government had limited the range of goods that are subjects of border trades with a decision of Council of ministers on 22 June 1998⁶⁹. With this decision the liquid oil products subjected to border trade has been both limited and had additional taxes. This decision has also limited the exit of them from the border cities; and also prohibited the third countries to bring goods through border trade. At last, in 1999, the number of the goods subjected to border trade had increased from 254 to only 31⁷⁰. While fuel oil had been limited to 169.000 ton annually, border trade of fresh vegetables and fruits completely prohibited.

This limitation has confronted some negative approaches of border region localities. They were defending border trade as the salvation of border dwellers. The old terrorist had begun trading; local economy had become active (Gezici & Sezgin, 2005) and not only traders lots of sub-sectors had begun to gain owing to border trade⁷¹. Unfortunately, even the new riches of border trade have not made any permanent investment in the region; neither industrial nor agricultural. Thus, the poor border dwellers had always been dependent to border trade controlled by these new riches.

The different regimes of neighbouring countries had been another barrier in front of CBC for years. However, after the regime change in Syria with the implementation of more liberal politics and Turkish government increasing efforts of Turkish

⁶⁷ Sabah Gazetesi, "Şanlıurfa Muz Cumhuriyeti", 9 April 1998

⁶⁸ Government has allowed the cheaper entrance of fuel oil from Iran, Georgia, Nahcivan and Iraq through the border gates of Ağrı (Gürbulak), Van (Kapıköy), Hakkari (Esendere), Artvin (Sarp), Iğdır (Dilucu), Ardahan (Türkgozü) and Şırnak (Habur), in 1995.

⁶⁹ Sabah Gazetesi, "Petrolcülerden Boykot Tehdidi", 22 December 1998
Sabah Gazetesi, "Petrolcüler Kazan Kaldırıyor", 10 January 1999

⁷⁰ Sabah Gazetesi, "Sınır Ticaretinin Kapsamı Daraltıldı", 13 January 2000

⁷¹ Sabah Gazetesi, "Karidesten Korktular", 5 October 1999

government about strengthening relations with neighbouring countries, new opportunities about improving border relations have emerged. Together with facilitator effect of multi-linguistic structure of border regions, significant co-operation projects have began to be improved by Syria.

According to the intensified relations and decreasing security problems, Turkish government has allowed the border dwellers to celebrate the religious bairams with their affinities on the other side of the border. This application continues since 1999 dependent on the agreements made between governments. Thus, people having affinities on the other side can pass across the border with the administrative letters given them, and stay there for 48 hours.⁷²

The project about the clearance of the mined area constitutes another turning point through the reciprocal relations with Syria. According to “Ottawa Agreement”⁷³, all the mines located upon the 600m wide agricultural land on Syrian border region should be cleared within 10 years⁷⁴. Turkish government has improved projects such as organic farming, and manufacturing these organic products, in order to economically benefit these 30.600 ha land, and make jobs for nearly 6000 families⁷⁵. No concrete steps have taken yet within 4 years that passed, even the adjudications for clearance of some parts of this area has been made. However, the increasing security problems through the war in the Middle East, hinders the investments to the border areas. But we know that some Syrian citizens are using the Turkish land and established vineyards, orchards and farms on these lands upon which no mines left because of the passages of smugglers and terrorists, and some natural disasters⁷⁶ (Yılmaz, 2001).

⁷² Hürriyet Gazetesi, “Ceylanpınar’da Sınır Ötesi Bayramlaşma”, 4 December 2002

⁷³ This agreement has brought into force in 1999. The countries signed this agreement have the obligation to annihilate the mines on the stocks within 4 years, and the settled ones within 10 years. <http://www.belgenet.com/yasa/k4824.html>

⁷⁴ Turkey had signed this agreement on 2003, and brought into force on 1 March 2004. 3,5 million acres land of Turkey through its 2000km long border lines are mined.

⁷⁵ Zaman Gazetesi, “Mayınlı Araziler Ekmek Kapısı Olacak”, 5 November 2003

⁷⁶ Milliyet Gazetesi, 20 October 1997

Syrian and Turkish governments have made an agreement about opening these areas to organic farming on 8 January 2004. Within this agreement two countries had also agreed upon making related industries within this border area by joint firms. This agreement⁷⁷ had also included the opening of a Syrian Consulate to Gaziantep, and establishing 4 *Border Trade Centres* in the border region in Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa and Kilis. Moreover, Gaziantep and Aleppo local governments had signed a protocol⁷⁸ just after this agreement relating to improving reciprocal relations by co-operations about trade, tourism, culture and education. Thus, after the implementation of these agreements obligations a strong CBC process will be able to begin within two countries.

4.3.3. Relations with Eastern Neighbours (Armenia and Georgia)

Trade relations between Turkey and Soviet Union had been executed through the Armenian-Kars border gate till 29 July 1993. There are still railways and highways between Turkey and Armenia, and customs building 40km forward Kars. This gate has been closed because of the political problems between two countries. The Armenian's genocide arguments and problems related to 'Yukarı Karabağ' cause the continuity of this situation. Even there is no direct relation between two countries, the trade relations carried on through Georgia.

The exports from East Anatolian Region to Turkish Republics on Asia has executed through Iran for years. The exporters of the region together with the tradesmen of both Iğdır and Kars, wants the border gate to be opened to benefit from the shorter highways and railways passing on Armenia⁷⁹. They have put pressure on the government to open the gates of Doğukapı and Iğdır border gate till 1997⁸⁰. The tradesmen of Kars hold a public demonstration at 30 June 2004, and gathered 50.000

⁷⁷ Dünya Gazetesi, "Gaziantep'e Suriye Konsolosluğu", 8 January 2004
Radikal Gazetesi, "Suriye ile Organik Tarım", 9 January 2004

⁷⁸ Dünya Gazetesi, "Halep'te protokol imzalandı", 13 January 2004

⁷⁹ Dünya Gazetesi, "İhracatçılar Ermenistan sınır kapısının açılmasını istiyor", 12 September 2003

⁸⁰ Sabah Gazetesi, "Ermenistan Sınır Kapısının Açılmasından Vazgeçildi", 20 August 1997

signs for the same aim⁸¹. They generally complain about their marketing problems, the longer routes they had to take and increasing costs. They also puts forward the closeness of border gates as a reason for the running away of investments because of the problems related to the limited market area.

Through these 14 years governments and businessmen of two countries have put forward lots of efforts in order to open the gates. However, as the political problems between Turkey and Armenia continue, there seems to be no probability of opening the doors. Moreover, increasing pronouncements of Armenian lobbies about the genocide decreases this probability, too.

The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline Project executed by the co-operation between Georgia, Azerbaijan and Turkey is the biggest CBC project of the region. Kars-Tbilisi Railway project is the second significant CBC that will increase the convergence between related countries. In spite of the Armenia's pressures, the first concrete steps for this project has taken by the beginning of 2007.

As the cross-border relations with Georgia constitute the case of this thesis, it will be detailed in the next chapter. Thus, after this brief evaluation of Turkey's relations with neighbours, it is thought to be useful to examine the evolution of cross-border relations of Turkey in a more general perspective.

⁸¹ Sabah Gazetesi, ...10 July 2004

4.4. Conclusion

Turkey provides an interesting case study of border regions due to its geographical location offering a rich diversity of relations. In this chapter, I tried to indicate the development trajectories of Turkey's border relations beginning with the governmental issues. Then, I tried to put forward the socio-economic situations of border regions through a perspective of border relations; and concluded with an evaluation of cross-border relations with our neighbouring countries, within a historical process, comparatively.

The first concrete steps have taken by 1997, with a survey of Ministry for Internal Affairs, in order to search the opinions and proposals of local governments about CBC implementations such as establishment, concept and methods of these co-operations. A new article has added to the draft bill of local governments related to foreign relations of local governments, according to the results of this survey. With this article CBC issues are limited to infrastructure, environment, tourism, culture, sports activities and disaster cases, neglecting the economic activities (except tourism) related to local development. The "Framework Agreement about Cross-border Co-operation between European Local Communities or Governments" which has began to be implemented after 2000, together with the candidate status in EU gained in 1999, have increased the border relations of Turkey (western ones).

Having different economic, political and social properties, our relations with neighbours have diversified. Border relations with western neighbours depend on the EU policies, and important CBC projects have developed in 2003. However, the instable political structure and increasing terror problems in South-eastern region coerce border policies depend on security issues. Unfortunately, the security problem impedes the increase of relations with Syria, which has provided advance through the last few years with joint projects. The Armenian border has been closed for 14 years, due to the political problems. The radical politic and economic changes experienced in Georgia, the north-eastern neighbour, had been the determining factors of reciprocal relation with Georgia since 1989.

Especially after 2002, the changing policies of government to develop the reciprocal relations attract attention. The joint cross-border projects in the western border regions, the opening of border trade centres, the project about clearance the mined areas and the joint industrial projects with Syria in this area; the economic integration on the Georgian border, are all the positive developments of this era. Together with these developments, the improving reciprocal relations with Syria offers new opportunities for border dwellers, who has established relation through smuggling in past.

An analysis of border cities of Turkey clearly puts forward a dichotomy between eastern and western ones. Eastern border cities, which cannot benefit from the EU CBC projects, are the most underdeveloped cities of Turkey. It is clear that border cities are in need of different development strategies than before. CBC experiences examined in the previous chapter indicate that thinking border cities together with their economic and social hinterland, through the process of project development and institutional organization, would benefit the development of them more than ordinary strategies implemented within the limits of territorial borders. However, having very different dynamics through its border regions, Turkey needs a flexible policy implementation that can be adapted to varying characters of border regions. In order to increase the probabilities of the realization of CBCs, negotiations should be held by the active participation of actors; principles should be taken so that it can be adapted to the changing dynamics of borders. As the most important problems of localities are their financial insufficiencies to implement these projects, related structural arrangements should be made in order to provide these regions to improve opportunities for gathering sufficient budgets for their CBC projects.

CHAPTER 5

CASE STUDY: HOPA-BATUMI BORDER REGION

After the theoretical reflections on the evaluation of the ‘border’ concept, a summary of ‘cross-border economic relationships’ between neighbouring countries, and the detailed account of Turkey’s own experiences about border relations, this part of the thesis tries to make the empirical verification of the obtained data through a case study of Hopa-Batumi border region.

This chapter consists of two parts in general. In the first part, the construction of the empirical data is described. The second one explains the cross-border relationships between Georgia and Turkey, mentioning all the factors influencing this relation. At the beginning I tried to give a brief presentation of Georgia, and its transition period after the independence. It is considered necessary to give information about the Georgian’s social and economic structure and its historical development in order to better understand the process after the border has been opened. I had benefited from a qualitative study (Dudwick, 2002) realized between 1993 and 1998 at Georgia, while explaining the socio-economic structure of Georgia in the transition period. As I could not get direct and sufficient information about the transition period in Georgia, I frequently necessitate appealing to this qualitative study. Thus, I had the chance of comparing the experiences of Turkish entrepreneur with that of Georgians. The following parts indicate the scope of economic relations of the companies included in the survey, trying to expose the spatial influence of the border and historical evolution of this influence.

5.1. The Aim and the Empirical Modelling of the Case Study

This research is aimed at studying the influence of the border on cross-border economic relationships in the border region after the opening of Sarp Border Gate at 1989. Having no concrete precedents, this research concerns an inventory of the cross-border economic relationships between the Eastern Black Sea Region-Turkey and Batumi-Georgia.

Hopa-Batumi border region has not yet been investigated on *the influence of the border on cross-border economic interweaving within the process coming up since 1989*. The research is investigating *how far concrete economic relationships existed between institutions (business institutions, NGOs, public authorities, etc) in the border region, and what bottlenecks and problems they were facing in establishing relationships across the border through this process*. In this thesis, the attention is directed towards an explanation of the process of the formation of cross-border economic relationships. Besides, this study is not focused upon the analysis of the network structure of these relationships, but on the measurement of the magnitude of the influence of the state border. Hereby the research has to be sensitive to the awareness process of individual entrepreneurs with regard to the changes that set in with the opening of the borders and also the changes set in through time; whether they regard these changes as threats or simply as new opportunities. This research has aimed not only to investigate the evolution of cross-border relations after the opening of the gate at 1989, but also the dynamics effecting these relations, how these dynamics changed through time, how does the spatial distance to the border effected these relations, how these relations effected the lives of people living in this border region, whether any supportive infrastructure established in the region, what the decision makers' reaction to the dynamics of border and how do they effect these relations. Finally, this research aims at finding some clues in order to design policies about local and regional development of border regions.

Limiting the research area only to Hopa-Batumi area has thought to be insufficient measuring the magnitude and the difference of the influence of the border. Thus, the research area widened including all Eastern Black Sea Region between Samsun and Batumi. The most important reason for choosing such a wide area was to discover how the spatial distance to the border gate influences the cross-border economic relations, and figure out the other dynamics creating this influence.

I have prepared three questionnaires according to different actors relating to cross-border relations: One for the entrepreneurs having cross-border relations with Georgia, one for the representatives of local government and one for the representatives of other organizations related with these economic relations, like Export Promotion Centre. The most important queries concerned the evaluation of the relations since 1989, including the evolution process and the bottlenecks experienced by entrepreneurs in developing economic relationships across the national border, especially with entrepreneurs (their foreign partners) located in the neighbouring region. During the interviews made with entrepreneurs emphasis lay most notably on gaining more insight into the problems experienced related to the relationships with their partners across the border, their own business experiences across the border, and their strategies of transcending the rigidity of border and overcoming the problems encountered, whether or not with the aid of a third party. The last two groups (local governments and organizations) were mainly investigated about both their implementations and projects related developing cross-border economic relations, solving the problems of both entrepreneurs and localities, and their observations about the evolution process of these relations. Finally the most important parts of the questionnaires were consisted of questions relating to the extent of cross-border economic relationships between enterprises in the border regions. In total, the survey distinguished approximately 10 different relationships, ranging from relationships relating to reciprocal trade, partnership, transport, storage and/or distribution, outsourcing (or sharing) production, development activities, development supports, trust, kinship, cultural and language differences, legislation to financial and professional servicing.

These cross-border contacts and relations have been analysed in a qualitative study, through in-depth interviews with a total of 30 interviewees, in the period from 1 December 2006 to 8 December 2006. Any appointments had been made with any of the interviews. Related interviewees had been reached through *snowball technique*, which helped me to gain the trust of them and comforted them through the interviews.

Firstly I had interviewed with Prof. Dr. Bilal Dindar –who has strong relations with Georgia’s upper level bureaucrats- from the University of 19th May, and Mehmet Atalay –one of the counsellors of the rector. With Mr. Dindar’s guidance I had interviewed with the general secretary of the Chamber of Commerce and Industry of Samsun and reached the list of enterprises having cross-border economic relations with Georgia. And with Mr. Atalay’s guidance (he called and made a date for me) I could interview with the enterprise which is the first for entering upon an economic relation with Georgia, U. (a firm in food sector). This point forward at the end of each interview, I wanted the interviewee to help me about contacting the enterprises settled at the Eastern Black Sea Region, having economic relations with Georgia. The enterprises interviewed have also chosen through their sectors, aiming to interview as different sectors as possible. Thus, overall 30 interviews, the shortest of which lasts more than 30 minutes, has been done: 6 at Samsun, 3 at Trabzon, 2 at Rize, 1 at Arhavi, 8 at Hopa, 4 at Customs (Turkish Customs) and 6 at Batumi.

Interviews have done in a semi-structured way. After the explanation of the aim of the research, the interviewees have set free to determine the progress of the conversation. Interviewees were asked to think of their most important relation in Georgia and how the conditions influenced their relations. This retrospect enabled me to follow the process of the formation of relationships overtime. Before beginning the interview, the interviewee’s permission has taken to open the voice recorder; thus only 12 interviews could be recorded. I had taken notes during the other interviews, or just after them. Ones who did not permit to record the interviews –in Turkey- had two main reasons. Some were sorry to have only little time to interview as they were so busy; and the others, who were not the owner of the enterprises, were avoiding giving any information that would be a problem. The

other three interviews which could not be recorded were made at the city hall of Hopa: the secretary of the mayor, the executive officer of a neighbourhood in Hopa, and an entrepreneur operating inner city mini-buses. Lastly the interviews made with the four Customs officials could not be recorded as these interviews were made in a non-structured way. I could not record any of the interviews in Batumi as I had foreseen. Narratives related to the lives of Georgian's after 1989 and especially after the revolution at 2004, have reflected the fear of Georgians from the administration. Nevertheless, I tried my chance by asking if I could open the voice recorder to the assistant of Turkish Consul, the first person to interview at Batumi. He refused saying that it was unnecessary as he could not give comprehensive information, because he resided at Batumi for only two months. At the end of the interview he requested for not notifying the source of some personal comments he made about the Georgians. Therefore I did not ask any one to record the interview at Batumi. As I could go to Batumi on Friday, because of a passport problem⁸², and as weekends were official holidays, I had to be contented with six interviews at Batumi.⁸³

5.2. Cross-Border Co-Operation between Georgia and Turkey

As Rautio and Tykkyläinen (2000) express, the opening of borders has not always meant an increase in the cross-border economic activities in general. The adverse socio-economic development and unstable political geography of many new countries has pulled down the expectations of many neighbouring border areas. Nevertheless, some examples show that entrepreneurs can benefit from the opening of the borders. Many enterprises had found ways to benefit from these new markets in a changing geography, as it is for Turkey and Georgia.

I will analyse the operation of Turkish-Georgian economic activities since the borders are opened. As it was mentioned before, in this thesis the attention is directed towards an explanation of the process and the dynamics of the formation of CBC.

⁸² The Georgia permits to pass the custom only that has passports more than six months. Ankara Police department had given me a six month passport in respect of the writing I has taken from University. Thus, I had to take a new one-year passport at Artvin in order to pass the Georgian Custom.

⁸³ All of the quotations from these interviews are translated by me.

This was only possible by investigating the three independent variables: *cross-border governance*, *cross-border economy* and *cross-border social structure*. Thus, a micro level approach is applied aiming to find out what is the role of institutions, pure economic factors, the socio-economic change during transition period, and mental boundaries in this process.

Understanding a CBC needs dealing with the relation chains (Figure 4) behind this concept. These relations have different trajectories for every border region. Turkey-Georgia cross-border co-operation, the empirical part of the thesis, has a unique character due to the region's historical properties, political and economic transformations, and changing structure of reciprocal relations.

In this part, I will discuss the concepts presenting inputs to 'Turkish- Georgian Cross-border Co-operation'. First of all, I will explain the dissolving process of Soviet Union in particular with Georgia, which then determines the evolution of border relations.

5.2.1. Changing Geographies of Georgia, Batumi

Georgia, a country of 4.6 million people⁸⁴, is located between the Caucasus Mountains and controls the routes through them owing to its strategic location. Despite its small size, Georgia has an economically, linguistically, and culturally diverse population. Dudwick (2002) determines these ethnic minorities with their geographical position: "Georgian Muslims in Adjara; ethnic Armenians on the Armenian border, in Tbilisi, and dispersed throughout the republic, the ethnic Azeris on the Azerbaijani border and in Kvemo, Kakheti, and Tbilisi as well as Ossetians, Kurds, Greeks, Jews, Russians, and other minorities". Due to 2002 census, 83.8 of its population is Georgian and it has significant minorities: Azeri 6.5%, Armenian 5.7%, Russian 1.5%, other (Ossetians, Abkhazians, Greeks, Jews, etc) 2.5% (CIA, Dudwick et al, 2002). %82 of Adjara's population is Georgian (www.ajjci.ge). 2002 census also puts forward the religious diversification of

⁸⁴ CIA-The World Fact Book _ July 2006 est : Georgia's population is 4.661.473

Georgia: Orthodox Christian 83.9%, Muslim 9.9%, Armenian-Gregorian 3.9%, Catholic 0.8%, other 0.8%, none 0.7%.

Georgia was known for its wealth in the Soviet era. Its strategic location also influenced its agricultural abundance, spectacular resorts, rich architectural legacy and entrepreneurial population (Dudwick et al, 2002). Batumi is one of the Georgia's most important settlements owing to its harbour and its appropriate location for international trade. Thus, Batumi had encountered many power wars through years, and its unstable politico-institutional environment always influenced its economic existence.

Figure 16. Map of Georgia

Batumi, one of the flags of the Ottoman Empire, had abandoned to Russian Empire at 1878 (Peace Treaty of Ayastefanos), and she had left back with the Treaty of Brest-Litovks at 1918. But as the Montrose Armistice had suggested the occupation of her by allies, Ottoman army had unloaded Batumi. With the treaties of Moscow (March 1921) and Kars (October 1921), signed between Turkey and the Soviet Union, the Adjara Region had left to Georgia. These treaties had supplied autonomy to Adjara within the issues of religion, culture and agriculture regime owing to the Muslims living in Adjara (Turkish Batumi Consulate, 2006). Thus Adjara was incorporated into the USSR until the Soviet Union dissolved in 1991. Batumi,

neighbouring settlement of Turkey, is the capital city of one of this autonomous republics of Georgia, Adjara.

With the break-up of the Soviet Union, the Abkhazia and South Ossetia regions' seeking independence had embroiled Georgia with a civil war in the beginning of transition period. These conflicts had resulted with displacement of 200.000 people (Dudwick et al, 2002), impoverishment of large segments of population and distortion of important infrastructures in a period the new state has no budget for renovation. This new born country had achieved a relative political stability only after 1996, with its new president, Eduard Shevardnadze.

After the independence of Georgia from USSR, Adjara Autonomous Republic were dominated by Aslan Abashidze with the position of President for 13 years (Turkish Batumi Consulate, 2006). After the revolution called "Rose Revolution" Eduard Shevardnadze –president of Georgia since 1995- had to resign. And with the new elections in 2004, Mikheil Saakashvili had come into power with %96.3 votes (CIA-The World Fact Book).

The relation between Adjara administration and Tbilisi had always been so taut, but after the Rose Revolution this relation had stretched more than ever before; and Saakashvili had begun working to overturn Abashidze government. He closed the Sarpi border gate and added the revenues of Batumi Harbour and Customs to the Central Budget. He took the support of world public opinion by declaring the illegal actions of Abashidze, such as smuggling, improprieties and violation of human rights. By the May 2004, Abashidze left Georgia after "May Revolution" (Turkish Batumi Consulate, 2006).

The transition from central planning to the market has been accompanied by attempts to preserve some form of economic union or regional trading bloc through The Commonwealth of Independent States (CIS)⁸⁵ (Smith, 1999). Following Georgia's

⁸⁵ Created on December 8,1991; in Minsk by Ukraine and Belarus.

accession in December 1993, it includes all the post- Soviet states⁸⁶ except the Baltic Republics which have opposed joining (Dana, 2005 and Smith, 1999).

The CIS's initial aims were modestly formulated: to provide a forum for discussing and managing the economic and geopolitical problems bequeathed by the USSR's sudden fragmentation. These included defence issues; the division of the USSR's assets and liabilities (including the Soviet debt to Western economic institutions), the creation of mechanisms to resolve armed conflicts, unstable borders and minority disputes; trade interdependency, and transfrontier pollution (Smith, 1999).

Georgia signed several diplomatic agreements with Turkey in the early 1990s, including a Georgian guarantee to respect existing common borders, and official Turkish support of Georgian national integrity against the Abkhazian separatist movement.⁸⁷

In 1992 Georgia became a member of the Black Sea Economic Co-operation Organization. In December 1992, Turkey granted Georgia a credit equivalent to US\$50 million to purchase wheat and other goods and to stimulate Turkish private investment in the republic. Georgians took advantage of the opening of border traffic with Turkey to begin commercial activities with her nearest neighbour.

Since September 1993, however, when the Treaty on the Creation of an Economic Union was signed, the Commonwealth has been committed to a long-term policy of deepening integration through the establishment of 'a common CIS economic space', while at the same time preserving the newly won territorial independence of its members. There remains considerable debate over the viability of CIS, either in its present form or as a regional trading bloc comparable with the European Union or even the NAFTA. Scholars could not come to an agreement on the grounds of economic interdependency, whether the CIS or a similar regional trading association is a practical necessity within an increasingly regionalising global economy. The debate had been polarized in two different opinions. While some were determining

⁸⁶ Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, Moldova, the Russian Federation, Tajikistan, Turkmenistan, the Ukraine, and Uzbekistan.

⁸⁷ [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?fd/cstdy:@field\(DOCID+ge0085\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?fd/cstdy:@field(DOCID+ge0085))

such a union is essential to the economic and social welfare of both Russia and other CIS countries, others argue that, the CIS is a geopolitical smokescreen aimed at preserving Russian security interests, despite the end of Cold War (Smith, 1999).

During the Soviet era the economic activities between Turkey and Georgia were impeded by the governments. Ollila (1999, in Rautio and Tykkyläinen, 2000) stated the expectations towards newborn markets were overestimated and too hopeful. But this was not the case for Turkey as it was for the East European countries, and thus Turkey could not take this advantage at first glance. Turkish people have met with Georgians and cross-border trade when they had come to Turkey to sell their goods to earn money for a living, by 1989. By the time an increase in cross-border social and economic activities (such as trade, flows of people and capital, and investments) had realized. During 1990s, due to the change of economic and political environment, direct business contacts between entrepreneurs had increased. Georgian new market area had began to be an answer to many of the structural problems -such as unemployment, lack of a market within easy reach, lack of investment and business innovation-especially in border areas, at least in the long run.

In addition, there was not a suitable politico-institutional environment. The problem of a suitable politico-institutional environment for the economic environment in Georgia has impacts on the development of border areas. The development of economic co-operation is effected by the differences in formal institutions and socio-economic structures. Today, all the entrepreneurs' complaint about lacking legislation and taxation rules in Georgia, and they still have no trust in legislation and its enforcement, or taxation. Although the Georgian human capital is well educated, the entire socio-economic system has only few suitable attributes fitting well to a market economy. Since independence, the ongoing progress on market reforms and democratization has been complicated by two civil conflicts in the regions of Abkhazia and South Ossetia. This continuing chaos hinders a stable environment for entrepreneurs to develop economic relations, deteriorating existing infrastructures, hindering the state to make required infrastructures for economic development, and constitutes a dissuasive environment for foreign investments. Thus, the intense of international economic relations and value of foreign direct investments could not

have been increased as it was expected, in spite of Georgia's attractive position for an investor: low-cost and natural resources areas, outdated industrial capital etc.

5.2.2. Economic Structure of Georgia and Transition

The politico-institutional capacity and trading consciousness are the basic needs of a cross-border economic relation, but former Soviet Countries generally lack these peculiarities. As an attempt to restructure the Soviet economy, *perestroika* reform and the following period constituted the beginning of wider economic straits. Thus, discussing *perestroika* and its outcomes will provide us to understand the dynamics of today's problems relating the cross-border economic relations, and the drawbacks exerting the formation of a well processing cross-border co-operation.

5.2.2.1. Transition to Market Economy

The soviet economy was managed by a hierarchy of committees, headed by *Gosplan*, the State Planning mission, which had taken its instructions from the Communist Party. Thus, production goals were centrally planned, ignoring market forces, and prices were independent of supply and demand; in turn, leading to shortages. Corruption, fraud, and politics were blamed for the shortages, but Kvint argued that "the real cause was the lack of structural incentives to be efficient", in his 1991 writing (Dana, 2005).

In the Soviet Union private ownership first permitted under the leadership of Lenin, in agricultural sector. But with 1929, the collectivization of farms by Stalin had reasoned only small agricultural holdings remained in private hands. As Dana (2005) states, Soviet agriculture was organized into 70.000 collective farms (*kolkhozes*) and 6.000 state farms with wageworkers (*sovkhazes*) by 1950, and these collective farms were permitted for only one-and-a quarter acres of their own use, in order to sell in surplus markets (Dana, 2005).

In 1985, Mikhail Gorbachev announced that the Soviet Union was entering a new period of its history, and he initiated *perestroika* (meaning restructuring, rebuilding, changing) –reform communism- in the February 1986 (Smith, 1999).

Smith (1999) indicates that this economic restructuring contained three main elements:

- 1. *Economic Modernisation through Economic Acceleration:*** The only way to modernise economy was thought be obtained by the means of technological innovation and gains in labour efficiency. When greater access both to western technology and western investment was felt to be necessary, the idea of economic acceleration lead its way to a further opening up of the Soviet economy to outside trade.
- 2. *Local Responsibility:*** Economic modernisation sought to give the regions, factories and farms more responsibility in the running of their localities and enterprises, including plans to decentralise. This also gave enterprises and localities greater responsibility over their own budgets.
- 3. *A Limited Market Sector:*** Realizing that the centrally planned economy could not meet the needs of its consumers, the reform supported the establishment of small, flexible, non-state enterprises, providing the economic space for the establishment of new-market type enterprises. This operated especially in the underdeveloped area of urban consumer services as co-operative ventures, ‘involving a minimum of three persons but no hired labour’. Closing the way to ‘petty-bourgeoisie or runaway capitalism’, these co-operatives were subject to heavy rates of taxation.

After *perestroika*, over sixty cooperative and commercial banks sprung up across the Soviet Union, and this *glasnost* (openness) was about to change the mind-set. Reforms also affected farms allowing farmers to freely use the surplus produce that exceeded planned quotas; the surplus could be sold to the state at fixed prices, or to the public at market prices that reflected supply and demand (Dana, 2005).

Until 1987, when the Enterprise Law was drafted, the word ‘entrepreneurship’ was associated mainly with ‘criminal activities’. With Gorbachev’s proposition of the cooperatives’ establishment to compete with state-run enterprises the word

'competition' first used for the Soviet Economy. Kuteinikov (1989, in Dana 2005) stressed that the word 'competition' (in its positive sense) officially first appeared in the USSR in 1988 in the draft of Law on Cooperatives, which laid the basis for the economic activity of small state enterprises. Crook (1990, in Dana 2005) stated the number of cooperatives in the Soviet Union jumped from 78.000 to 133.000 during the first half of 1989. With the act "On Measures Concerning the Creation and Development of Small Enterprises" signed in 1989, it became possible for people in the Soviet Union to become entrepreneurs outside the centralized economic system. This act also opened the way for families to have fifty-year leases on land and to keep their earnings. Thus, that year 5 percent of agricultural land was privately controlled, and this provided almost one-third of the nation's food. Dana (2005) expresses that; by 1989 much of the economy had experienced some degree of liberalization.

The co-operative experiment immediately ran into a number of problems particularly in obtaining supplies. Thus, to obtain supplies, many co-operatives were forced to turn elsewhere, to the black-market, which made them easy targets for arbitrary prosecution. As the short-age-economy fuelled high prices in the co-operative sector, public resentment also developed, particularly as the living standards of the average Soviet citizen were continuing to deteriorate. Many ordinary Soviet citizens appeared to feel that co-operatives had spawned a *nouveau riche*, who had no place in a socialist society (Smith, 1999).

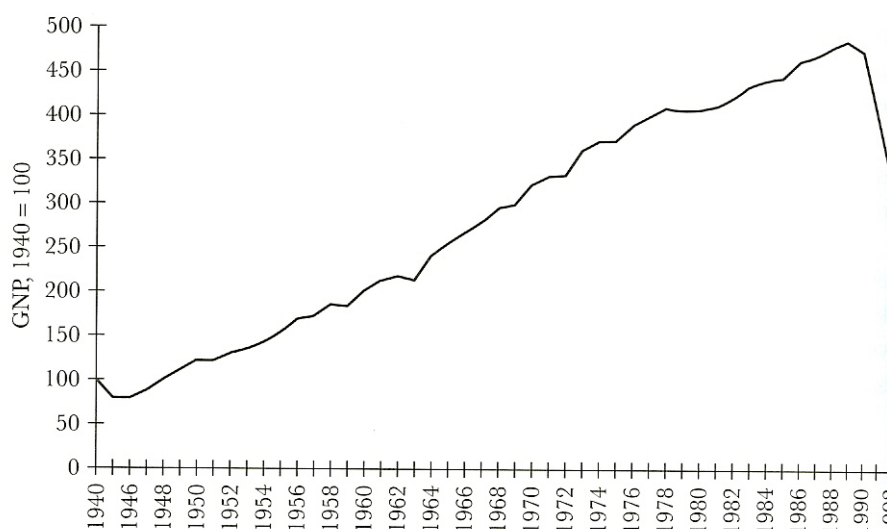
The measures designed to privatise the Russian economy had effects that their liberal advocates did not officially anticipate, "industrial enterprises that remained in the hands of the state were made into shareholdings to open the way for later partial privatisation". Dunford (1998) emphasized that the change in ownership, did not lead to the emergence of a group of Schumpeterian entrepreneurs. He then very well states the economic situation of the transition period: as 'pauper-entrepreneurs' who 'cannot survive without state protection', the new owners did not have sufficient capital to modernise the enterprises they acquired, and were disinclined to make long-term investments because of the weakness of demand and the disorganisation of economic life.

Another problem for entering the market economy was the inconvertibility of the rouble. By April 1990, the rouble had several exchange rates. Dana (2005) exposes two official rates of exchange in 1990s, according to which \$1 was worth six rubles, and, \$1 could fetch 20 rubles on the black market.

Despite the existence of some problems, with the monumental changes brought about by *perestroika*, several elements of the former centralized economic system were altered forever. These changes, and others, have had a profound impact on the Russian people, their economy, their standard of living, and their outlook on life. Some of the most important changes included (Dana, 2005): (1) the reduction or elimination of subsidies to unprofitable state enterprises; (2) the introduction of competition within the system, often from outside the country; (3) the breakdown of *Gosnab* (the centralized or “state” supply system) to all enterprises; (4) the elimination of *Gosplan*; and (5) the introduction of market forces.

Dunford (1998) states that the reforms did not have the anticipated economic effects - GDP fall by 3.5 per cent in 1990 (Figure 17)- but did disorganise the former system. Some republics tried to find local solutions to the greater shortages, widespread speculation, and they ceased paying taxes and sought to secede, further exacerbating the budgetary crisis. What followed was the break-up of the perestroika coalition and of the Soviet Union itself, and a switch to a neo-liberal programme of transition to capitalism (Dunford, 1998). In March 1990 Lithuania and Estonia started the process, and by March 1991, Georgia was the tenth to declare its independence (Dana, 2005).

Popov (2004) emphasizes that the reforms initiated by Gorbachev failed because of the weakening of the state's institutional capacity. The state was unable to perform its traditional functions as collecting taxes, constraining the shadow economy, as well as ensuring property and contract rights, and law and order in general. But the economic situation worsened after the independence. In October 1991, Oliver (1991, in Dana 2005) reported that bribes and the mafia were ruling Moscow and by December 1991, assembly lines were kept working by barter economy.

Source: Hanson, 2003

Figure 17. Soviet GNP, 1940-92

By the end of the 1990s, output (GDP) fell by about 50 percent compared to the highest pre-recession level of 1989 (shown in Figure 17). Investment dropped even more, income inequalities raised greatly so that real incomes declined dramatically for the majority of the population, and death rates increased by about 50 percent with a concurrent decline in life expectancy. In Russia output fell by 45 percent in 1989-98; suicide rates, crime rates, and murder rates skyrocketed; and death rates increased from 1 percent in the 1980s to 1.5 percent in 1994 and remained at this higher level thereafter, which was equivalent to over 700,000 additional deaths annually (Popov, 2004).

Table 8 illustrates the transition era of former Soviet countries from centrally governed economy to a market economy. Conditions at the first years of independence were affecting the economy of these newborn countries negatively, but 1994 constituted a major breaking point for Georgian economy. With 1994, Georgian GDP began to increase above %100.

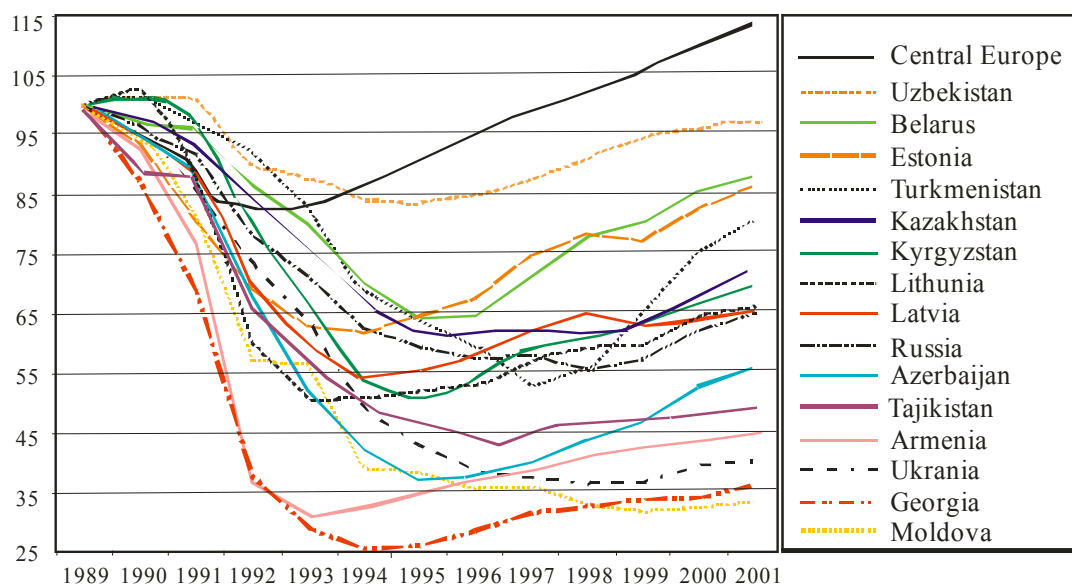
Table 8. Gross Domestic Product of CIS Member States, 1990-96
(in constant prices as a percentage of the previous year)

		1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
	Russia	97.0	95.0	85.5	91.3	87.3	95.9	95.1
South-western borderlands	Ukraine	—	91.3	90.1	85.8	77.1	87.8	90
	Belarus	98.1	98.8	90.4	92.4	87.4	89.6	102.6
	Moldova	97.6	82.5	71	98.8	69.1	98.1	92.0
Transcaucasia	Armenia	94.5	88.3	58.2	91.2	105.4	106.9	105.8
	Azerbaijan	88.3	99.3	77.4	76.9	80.3	88.2	101.3
	Georgia	84.9	78.9	55.1	70.7	108.7	103.3	111.2
Central Asia	Kazakhstan	—	89.0	94.7	89.4	87.4	91.8	101.1
	Uzbekistan	—	99.5	88.9	97.7	94.8	99.1	101.6
	Kyrgyzstan	—	92.2	86.1	84.5	79.9	94.6	105.6
	Tajikistan	—	—	—	82.7	87.3	87.6	83.3
	Turkmenistan	—	—	—	101.5	82.9	90.0	100.1
	CIS	—	94	86.1	90.3	86	94.7	95.4

Sources: Ekonomicheskies /IOvosti Rossii i Sodruzhestva, no. 21, 1997; CIS Interstate Statistical Committee, Official Statistics of the Countries of the CIS, 1997-2 [CD-ROM] (Moscow, CIS Interstate Statistical Committee, 1998).

Source: Smith, G. (1999)

Table 8 shows the affects of this transition period to the economy of former Soviet Countries. The 1995 GDPs of the majority of newborn countries were nearly half of 1989 GDP. Table 2 shows that the GDP of Georgia, decreased to one fifth of its 1989 value and with this considerable decrease, Georgia had the lowest GDP among all newborn countries in 1994. Despite the economic growth since this 1994, the country has been among the poorest in the region (Figure 18) with its increased chronic poverty and vulnerability.

Source: Popov, 2004

Figure 18. GDP Change in Former Soviet Union Countries, 1989=%100

The Soviet era was characterised by the existence of several poles of development in the west. In the 1980s, there was a wide divide between a developed north-west and an underdeveloped south-east. When the Soviet Union was collapsed she was characterised by large disparities between old industrialised areas in the north-west and Central Asia, to which one could add a part of Transcaucasia (Dunford, 1998).

Table 9. Transition Period and GDP Growth

	Average annual growth 1971-80	Average annual growth 1981-9	1995 GDP as % of 1989	1995 GDP as % of 1995 non-transition GDP	Net present value of forgone GDP with no growth as % of 1989 GDP	Net present value of forgone GDP at 1981-9 growth rates as % of 1989 GDP
Armenia	14.5	3.5	37.9	30.8	-184.0	-235.9
Azerbaijan	21.5	2.9	28.3	23.9	-173.1	-215.7
Belarus	6.6	5.0	54.1	40.4	-81.2	-157.1
Estonia	5.1	0.2	58.4	57.7	-144.6	-147.4
Georgia	6.8	1.2	19.0	17.7	-229.2	-246.4
Kazakhstan	4.4	2.0	44.6	39.6	-117.1	-146.0
Kyrgyz Republic	4.4	4.0	47.3	37.4	-91.8	-151.6
Latvia	4.7	3.7	50.7	40.8	-132.2	-187.3
Lithuania	4.6	1.8	44.9	40.3	-158.2	-184.2
Moldova			43.6	43.6	-146.0	
Russia	6.5	3.0	60.0	50.1	-91.9	-136.0
Tajikistan	4.9	3.3	33.8	27.8	-152.5	-201.3
Turkmenistan	4.0	4.0	77.0	60.9	-44.3	-101.1
Ukraine			115.8	45.8	-117.3	
Uzbekistan	6.2	3.4	82.4	67.4	-32.3	-82.6
Albania		1.7	74.3	67.1	-125.8	-150.3
Bulgaria		4.9	74.4	55.9	-93.6	-167.9
Croatia			74.4	74.4	-82.6	
Czech Republic		1.8	85.1	76.4	-63.8	-89.8
Hungary	4.6	1.8	88.0	79.0	-47.1	-73.1
Macedonia			62.9	62.9	-87.0	
Poland		2.6	98.8	84.7	-50.9	-88.9
Romania	7.6	1.0	78.7	74.1	-89.4	-103.7
Slovak Republic		2.7	84.0	71.6	-72.1	-111.6
Slovenia			94.3	94.3	-37.4	
China	5.5	11.1	178.1	94.7	147.0	-38.8
Mongolia		57	88.4	63.4	-55.6	-143.1
Vietnam		4.4	154.6	119.4	105.2	39.0

Source: Dunford, 1998 (* Elaborated from data in World Bank 1996:173)

As it can be distinguished from Table 9, due to both GDPs and GDP per head, Georgia was the 7th highest in all Soviet Union countries; however it was the lowest in 1995 (the leader in the value of forgone GDP).

Industry was highly centralized and politically controlled in the Soviet era, aiming to industrialize and urbanize the whole country. Thus industrial production was planned and organized from top to bottom, prioritizing resource-based heavy industry. During this era the regions had very few, if any, direct regional foreign co-operations (Rautio and Tykkyläinen, 2000).

The collapse of the Soviet Union brought about severe crisis for industries of newly born countries. The usage of many resources was not economically viable in the new economic conditions where global market prices determined the internal prices and where the financial support from the state was not possible. The inability to make replacement investments indicated serious structural problems in the resource-based industry of this region. In addition to these problems, the rouble crisis happened in August 1998 caused several difficulties for these newly economies. Some foreign investors had withdrawn their investments. Entrepreneurs working with subsidiaries or other Georgian entrepreneurs complained about the payments they could not receive. These problems caused a pause in the Turkish-Georgian economic relation for approximately one year.

Opening up the borders in this new economic structure had emphasized that economic habits of Soviet era had to be given up, because there were no favourable conditions for profitable production in this new economic system. There was too much labour force, and the industrial capital equipment has dated back several decades. Foreign partnerships and collaboration have been considered as one alternative for relieving restructuring problems. These restructuring problems have brought to light the importance of international co-operation, foreign companies and borders (Rautio and Tykkyläinen, 2000).

Table 10. Regional disparities in the former Soviet Union

	Population (000)	GDP (million of US\$ -1990)	GDP per head (USSR=100) (US\$-1990)
Armenia	3400	16363	83
Azerbaijan	7250	30026	72
Belarus	10300	65619	110
Estonia	1600	13832	149
Georgia	5500	29520	93
Kazakhstan	16850	98513	101
Kyrgyzstan	4500	13158	50
Latvia	2700	21423	137
Lithuania	3750	27327	126
Moldova	4400	20242	79
Russia	148800	990360	115
Tajikistan	5400	13158	42
Turkmenistan	3750	11471	53
Ukraine	52000	257079	85
Uzbekistan	21000	78777	65
USSR	291200	1686868	100

Source: Maddison 1995, in Dunford, 1998

These renovation projects generally handled by the privatization of state owned structures, such as factories, hotels, etc. Georgian government still dependent on the foreign investments, as its budget is insufficient for the renewal and technologic modernization of old factories (which were ruined by people to earn a living), restoration of old buildings and implementation of urban infrastructures. Thus, foreign investments are attributed great importance for the development of this newborn state.

5.2.2.2. Economic Overview of Georgia

Georgia's main economic activities include the cultivation of agricultural products such as grapes, citrus fruits, and hazelnuts; mining of manganese and copper; and output of a small industrial sector producing alcoholic and non-alcoholic beverages, metals, machinery, and chemicals (CIA-The World Fact Book).

The main economic activities of Adjara Autonomous Republic include tourism, agriculture and transportation sectors. As the factories of Soviet era closed after the independence, mining, machine spare parts, drugs, construction materials, leather and rubber factories has ended their production (Turkish Batumi Consulate, 2006).

Despite the severe damage the economy has suffered due to civil strife, Georgia, with the help of the IMF and World Bank, has made substantial economic gains since 2000, achieving positive GDP growth and curtailing inflation. Georgia had suffered from a chronic failure to collect tax revenues; however, the new government is making progress and has reformed the tax code, improved tax administration, increased tax enforcement, and cracked down on corruption. In addition, the reinvigorated privatization process has met with success, supplementing government expenditures on infrastructure, defence, and poverty reduction. Despite customs and financial (tax) enforcement improvements, smuggling is a drain on the economy (CIA-The World Fact Book).

Georgia also suffers from energy shortages due to aging, badly maintained infrastructure and poor management. It has sizeable but underdeveloped hydropower capacity. The country imports the bulk of its energy needs, including natural gas and oil products. After the electricity changing protocol signed between Turkey and Georgia in 2005, she takes energy from Turkey in winter as the compensation of electricity she gave Turkey in summer (Turkish Batumi Consulate, 2006). Due to concerted reform efforts, collection rates have improved considerably to roughly 60%, both in T'bilisi and throughout the regions. Continued reform in the management of state-owned power entities is essential to successful privatization and onward sustainability in this sector. The country is pinning its hopes for long-term

growth on its role as a transit state for pipelines and trade. The construction of the Baku-T'bilisi-Ceyhan oil pipeline and the Baku-T'bilisi-Erzurum gas pipeline has brought many investments and job opportunities. Nevertheless, restructuring the sector and finding energy supply alternatives to Russia remain major challenges of energy strategies of Georgia (CIA-The World Fact Book).

Table 11. Main Economic Indicators of Georgia (as % of previous year)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Gross domestic product	102,6	111,2	110,5	103,1	102,9	101,8	104,8	105,5	111,1	105,9	109,3
Industrial production	86	107	108	98	107	111	95	107	115	109	116
Agricultural production	113	106	104	93	107	88	108	99	110	93	112
Capital investments	151	106	152	180	49	97	111	118	191
Freight carried	103	94	139	122	107	116	111	113	110	100,2	112
Retail trade turnover	255	121	128	112	105	111	106	104	109	107	113
Industrial producers price index	102	116	106	104	106	102	105	108
Consumer price indices	263	139	107	104	119	104	105	106	105	106 ¹⁾	108 ¹⁾
Export to CIS countries	81	136	107	78	100,1	121	112	116	136	143	125
Export to other countries	147	123	145	83	154	148	89	102	133	135	144
Import from CIS countries	58	170	126	79	84	102	111	115	127	177	152
Import from other countries	363	175	145	102	61	127	104	100,7	154	154	125

Source: <http://www.cisstat.com/eng/georg.htm>

While tea and citrus fruits had the first place in Georgian's agricultural exports in the Soviet era, tea farms has not been cultivated since independence. Dudwick et al (2002) states that a German firm had leased a tea enterprise after the five year non-cultivation, and offered pickers 10 tetri per kilogram or about 2 lari a day. Although the production of citrus fruits continue, its fruitfulness and quality decrease quickly (Turkish Batumi Consulate, 2006)

5.2.3. Socio-Economic Structure of Georgia in Transition Period

In this part of the thesis, I will try to explain the socio-economic structure of Georgia after the independence. This issue affects not only the beginning of cross-border relations, but also the way these relations happen. The attitudes of people in constituting cross-border relations –both economically and socially- attach so much importance, and constituted by not only the historical commonness, but also by the existing socio-economic structure.

Examining the socio-economic structure of Georgia, and their experiences through transition period will show that the conditions Turkish entrepreneurs complain about are generally valid for Georgians, too. Their sudden impoverishment and state's being incapable to cope with these problems, government's so-called illegal attitudes not only affected foreigners. Dudwick's (2002) qualitative study carried out between 1993 and 1998 indicates the experiences of Georgians, which thought to be helpful in understanding the relationships between Georgian and Turkish people, the way and reasons economic relations had built.

5.2.3.1. Poverty

Dunford (1998) explained the dramatic increase in inequality by “the increase in prices, incomplete indexation of pensions and other welfare payments and decline in output led to spectacular falls in real income for large sections of the population”. The above mentioned qualitative study documents the emergence and the institutionalization of this poverty at all Former Soviet Countries. As the sudden impoverishment after the collapse of Soviet Union was unprecedented, poverty itself and the way people interpret it have undergone a dramatic transformation, which can be studied in three moments (Dudwick et. al., 2002): (1) Shared material conditions, practices, and ways of interpreting the social world had caused people through out the new born countries have reacted poverty similar ways during the first years of the collapse; (2) By the time, responses to poverty has differentiated, due to the different ways these countries have approached the task of nation and state building, differences in legacies of resources and assets, and differences in social and cultural

traditions; and (3) By the late 1990s, this serious poverty had become a normal aspect of everyday life. People had gained mastery with temporary and deviant coping mechanisms.

An unprecedented inequality has witnessed in new born countries. Dudwick et. al. (2002), states that this economic collapse had spared no social group with the exception of elites, “who were able to convert power over resource allocation into ownership of important assets”. Thus, 1.1 per cent of the population received 27.7 per cent of all income, and the new rich are thought to export illegally \$20 billion each year (Dunford, 1998). The narrative of the printer I had interviewed in Trabzon supports this thought:

I remember the periods I had get through the Customs with 4 million \$ in a jug bag. I had made lots of work during Aslan Abashidze government, with him. They sent me money either with legal and illegal ways. In illegal ways, money had come in jag bags. I had spent his money, and gave report to him.

The newly poor came from all walks of life, which had been employed, housed and socially integrated into their communities before the collapse (Dudwick et. al, 2002). People had expected the transition would increase affluence, they also believed state to provide full employment, free education, and health care; and prevent the emergence of huge economic inequalities. But, there was a remarkable decline in the status of professional, scientific and technical occupations. Access to wealth depended rather on contacts with western capital, connections with officials and elites, involvement in criminal activities involving extortion, drug trafficking, prostitution, etc. (Dudwick et. al, 2002; and Dunford, 1998).

At the beginning of the 1990s the opening of the border made people to realize that this border comprised a significant economic gap. During 1990s this gap became even wider not only in GDP per capita, but the difference is huge also in the quality of life. The Turkish Consulate of Batumi states that due to the incapability of gathering statistical data, it was difficult to determine GDP per capita. But the salaries can demonstrate the serious difference between income distribution:

minimum wage is 118 lari, retirement pay is 38 lari⁸⁸) (Turkish Batumi Consulate, 2006).

One of the reasons for the increase of the gap can be found in the process of transition. The economic chaos in Georgia has meant a huge crisis to the domestic markets which has led to the collapse of output and the industrial production. One of the transition factors was that in the beginning of 1990s Georgian industry was forced to face global competition which was a new kind of reality to the formerly central controlled and mainly domestic markets operated industry (Rautio and Tykkyläinen, 2000).

The social impact of this restructuring went much further. The impoverishment of large sections of the population and increases in inequality were reflected in the reappearance of diseases once regarded as conquered (such as diphtheria, tuberculosis, polio and, in some areas, cholera) (Dunford, 1998). This sudden impoverishment made families unable to satisfy even the basic needs like food and shelter. Dudwick (2002) states that in some cases children missed school because they lacked coats and boots. They were unable to repair their homes, and they had to resort temporary solutions: cardboards, sheet irons and plastic in broken windows and balconies, buckets under leaky roofs, sheet irons. These terrible and sometimes risky living conditions and having nothing to serve caused a considerable isolation for Georgians. This poverty has made the traditionally hospitable Georgian fear from both being hosts or even guests (Dudwick, 2002). The apartment buildings I had entered in, in Batumi, had reflected the bad living conditions, with the deep moisture scent, ruinous washbasins between the flats, etc. Chamber of commerce of Batumi has declared that their primary projects are the renovation of all the infrastructures of Batumi, emphasizing that the projects were finished but there was no sufficient budget.

⁸⁸ 1 \$ = 1.2 lari (1 lari = 100 tetri) in 1995 (Dudwick et al, 2002)

This deterioration is not only restricted with houses, all the urban infrastructure had worsened because of lack of maintenance as the state/localities could not afford to repair them. The districts lacked electricity, running water, postal service, and garbage collection, had few telephones, and rarely received newspapers. According to Dudwick (2002) in 1989 only 40 percent of rural households had piped water. Some villages did not even receive television broadcasts, because local relay stations had broken down. Villagers in border areas received neither Georgian television nor Georgian radio; instead they followed neighbours' broadcasts; Azerbaijan, Armenia, and Turkey.

Beginning with the first years of independence extortion and theft had spread out all Georgia, both rural and urban areas. In rural communities, households complained of frequent thefts of livestock and harvest; barnyard animals, crops, and household items. City dwellers complained of street robbery as well as burglary. But this was not the only problem they faced. Dudwick (2002) states they often failed to report the crime because they feared police involvement. However, the interviews I had made have reflected that these complaints had continued till the 2004 revolution and not only threatening the Georgians, but also the foreigners (who they thought to have money). All the interviewees had complained about their past experiences; the extortion of their both their goods, and capitals, personal invasions in streets, the bribes taken as tributes, etc. one of the interviewees had told that the Georgians still see the foreigners as "walking dollars". However, due to the personal relations with elites or new riches, few of the Turkish investors could have got rid of such meddling.

5.2.3.2. Education

Human capital is one of the keys to economic development, and Georgian population was among the best educated of the Soviet republics with its %100 literacy. The experiences of the respondents in Batumi had explained the intellectual structure of Georgia. The Turkish entrepreneur has told about the beggar he saw every time he went to Batumi, in the same corner. The surprising thing was that, while one of the beggars hand was open for money, the other was handling a book. I then learnt that,

one of the rooms in every house was used as a library, and there was a piano in every house, but almost every house keeper had rented their houses, and went to the rural areas or the cheaper houses living behind their books and pianos. As one of the respondents told, today almost in every office, rented from Georgians, they were left in one of the rooms with heavy dust on them.

Dudwick (2002) states that with the beginning of 1990s, the drop in family incomes, together with reduction of state-support and the introduction of fees, with the breakdown of health services means that poor children and youth are systematically excluded from opportunities that will allow them to compete on an equal basis with others. As the outcome of these, an increasing number of poor children had stopped going to school; many worked informally with their parents, while others worked independently as traders, goods handlers, or assistants, some doing heavy manual labour at young ages (Dudwick, 2002).

One of the reasons for leaving school was the official and unofficial fees (Dudwick, 2002). With the new school reform schooling was paid after the first nine grades, with fees changing from region to region. And by the time of the study Dudwick managed, 2,100 teachers had left their jobs: to leave the country, to work in trade, or just because of the shift from Russian to Georgian as the language of state. Another reason for the decrease in schooling was the closing of schools because the deterioration of both schools and transportation.

By the time the number of street children had grown up and among them the situation of homeless ones were the most terrible. They were responsible for the thefts and some other crimes; they were on their way to become fully criminalized. Dudwick (2002) states some tried to injure themselves by falling under cars so that they could then extort money from the driver.

5.2.3.4. Labour Migration

Migration data of CIS countries is important as the indicators of the troublesome period. Many Georgians resorted to working abroad, going to Russia where wages are relatively high. But the research shows that they can prefer migration to other neighbour countries such as Turkey. Through the interviews, I had learned that many of the Georgians, who has migrated to Turkey for earning money, generally work in labour intensive jobs such as construction, agriculture, and even in prostitution:

Here, we use them in daily works. Some of them are agricultural engineer, some are geologist, and some are gynaecologist. We are shocked when we hear this, but the dominant apprehension in Eastern Black Region –I can not imagine which apprehension- can be determined as the main factor reinforcing prostitution in hotel sector. The labours who work in grounds in small groups during the tea season are generally the Georgians. (Mayor of Hopa)

Dudwick (2002) states nearly every family had a member who left for Russia. The table below (Table 12) shows that during 1990-94 years every year more then 30.000 people had migrated from Georgia. Gaining a balance of these migration data with 1995 is not a surprise, because with 1994 the GDP of Georgia had increased %108.7 percent of previous year (Table 8).

Table 12. Net migration to and from CIS countries, 1990-96

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Russia	164,000	51,600	176,100	430,100	810,000	502,200	343,60
Ukraine	79,300	148,400	288,100	49,600	-143,200	-	-
Belarus	-32,000	3,000	53,800	32,400	-3,300	-	-
Moldova	-29,800	-33,700	-36,800	-15,100	-14,800	-17,100	-
Armenia	1,100	20,000	28,000	-12,300	-13,200	-11,200	-
Azerbaijan	-86,200	-40,200	-61,300	~57,900	-49,000	-44,600	-
Georgia	-39,000	-44,000	-45,000	-30,300	-32,300	-	-
Kazakhstan	-130,900	-48,900	-179,200	-203,300	-409,100	-243,300	-
Uzbekistan	-179,600	-95,900	-74,700	-54,000	-138,900	-89,000	-
Kyrgyzstan	-40,900	-36,600	-77,400	-120,600	-51,100	-18,900	-
Tajikistan	-60,300	19,000	-142,300	-2,200	-51,800	-	-
Turkmenista	-7,300	-4,800	342,700	7,800	-9,200	-	-

Source: CIS Interstate Statistical Committee, *Official Statistics of the Countries of the CIS, 1997-2*

[CD-ROM] (Moscow, CIS Interstate Statistical Committee, 1998).

Such kind of an economic structure slowed down the possible CBCs which could create good opportunities for both of the border regions. Thus, explaining the bottlenecks of the CBC between Turkish-Georgian border regions (poverty of the

Georgian side, attitudes of the people of the region, etc), and the extreme examples of these relations realized (shuttle trade and prostitution) will be useful for the rest of the thesis.

5.2.3.5. Shuttle Trade and Prostitution

Initially, people responded to their sudden loss of income, savings, and services by building on and expanding strategies already in place during the Soviet period. When reducing consumption, pilfering from state-owned industrial or agricultural enterprises, or finding cheaper alternatives did not suffice; people began to sell their assets. In some cases they sold centrally located apartments, bought cheaper housing in poorly served urban outskirts (Dudwick, 2002).

People tended to sell possessions in three stages; beginning with personal property such as jewellery received as wedding gifts, linen, clothing, or fine crystal; then furniture, appliances, and cars; and finally their homes. Sometimes Tbilisi women exchanged used clothing, costume jewellery, or perfume. For respondents with nothing left to sell, their own blood provided the final source of income (Dudwick, 2002).

Already before perestroika, border-trade was conducted in smuggling by mafia, and the goods were sold in black market for whole Soviet Union (Rautio and Tykkyläinen, 2000). The opening of the border made it possible for both companies and individuals to conduct business. The vast markets and resources on the ‘other’ side did not constitute an enthusiasm for Turkey at the beginning. Due to the respondents, the economic relations had begun with the demands of Georgians. As the interviewers told, there were two groups of Georgians coming to Turkey. The first group, having a little capital, came to Turkey with all the money they had and tried to buy something they could sell in homeland, or learn about new technologies, or etc. They generally proposed to work together after a few times.

The others having no money came to Turkey to sell their own goods, initiating the shuttle trade. This second group was Georgians dependent on the money they earned by shuttle trade to buy basic daily needs like foods, clothes or blankets, etc.; to supply a living for their families. Mayor of Hopa told that people living in Hopa had first faced with such a variety of toy after the Sarp Border Gate was opened:

I could remember those days. The days when 'shuttle trade'; namely 'the Russian Bazaar, had opened though the coast; and our citizens had filled the coast both to make little buyings. Now it has finished, to bigger monopolies, or others..

But the goods they could sell had finished and they began to sell whatever they found; they even began to break the factories into pieces. One of the interviewers told that in Tbilisi all the copper electricity lines used by the tramcars had been unravelled in one night and sold in Turkey.

Although women have been harder hit by unemployment than men, their secondary position in the labour market has paradoxically made them more flexible and adaptable. Women, perhaps because they had multiple identities as workers, wives, and mothers, were able to adapt more successfully to the loss of formal employment than did men, whose social identity was more tightly bound to their role as breadwinner. They sought service sector jobs locally and abroad as housekeepers, nannies, and waitresses. Women had come to play an important role in trade, even travelling abroad without their husbands and absenting themselves from their families, behaviour once considered unseemly. Some women travelled in small groups by bus, train, or air to the Russian Federation, Turkey, Hungary, Poland, and other Eastern European countries as often as once a month. Others traded inside Georgia. The wives of unemployed miners in Tkibuli came to Tbilisi, where they shared small rented rooms, to trade in produce. Their concern for the daily welfare of their children and family was a strong incentive to move into such unprestigious activities as street trade. The practice of returning from organized tourist trips abroad with suitcases full of scarce, foreign-produced commodities to sell expanded rapidly into an international "shuttle trade." Women, in particular, moved into this arena, ignoring the low social estimation of commerce as "speculation." Some engaged in

prostitution locally, in new urban brothels, or abroad. Female traders had to overcome problems with police and organised crime (Dudwick, 2002).

Prostitution was believed to have increased in every region of Georgia, and especially in the cities, even among girls and new mothers with nursing infants at home. A major commercial thoroughfare in Tbilisi had become the venue of several new clubs, which reportedly attracted the newly rich along with narcotics users and prostitutes. Some women found it less shameful to engage in prostitution in Greece or Turkey, in connection with the shuttle trade, sometimes sending money home to their families (Dudwick, 2002).

Shuttle trade and prostitution are related to each other in Turkey, especially in the cities having a seaport. Opening of the Sarp Border Gate and beginning of shuttle trade had significant impact on increasing prostitution in especially Trabzon, having a seaport. Generally the so-called 'Russian Bazaars' had built in front of the harbour door (Değirmendere, Trabzon). In the first years of independence so many travellers had come on ships, not only from Georgia but also more from Russia and other old Soviet Block Countries. All of the shuttle trade has run in these bazaars, and thus they had resided near the bazaar, and harbours. The number of the hotels in these areas had rapidly increased constituting a residential area for these shuttle traders and also for prostitution. The General Secretariat of the Export Promotion Centre at Trabzon had stated that they still continue coming Trabzon, but their numbers have decreased as they seek bigger markets, and by time Trabzon became insufficient for their satisfaction. Laleli in Istanbul is a result of this process⁸⁹.

The relation between shuttle trade, cross-border trade and prostitution shows itself through another process, too. Especially in Hopa, the number of hotels had risen rapidly after the opening of the border due to the intense of the visitors coming. But the interviewees generally agree upon the idea that most of these hotels were built with the capital saved with shuttle trade, or at least cross-border trade then

⁸⁹ See Yüксеker, 2003 for a detailed analyse the effects of these trans-border trade relations, especially the shuttle-trade, in Laleli.

transferred to hotel investments⁹⁰; and that these hotels has generally been used for prostitution.

Prostitution still continues at least in the areas providing daily movement. I had observed the sudden increase in the numbers of women passing the border from Georgia to Turkey after 5 p.m. in Georgian time –the end of working hours-. However despite their similarity both in dressing and behaviours; they were all very different from the ones I had seen in Batumi.

5.2.3.6. Mindscapes and Attitudes

As it was mentioned before, after 1921 Batumi region was inaccessible for Turkish people. The demarcated border divided the settlement of Sarp, living behind the families apart. As the respondents told, they were afraid even to look at the other side of the border through the years border was closed. This fear created after the demarcation of border between was same for the two sides. One of the interviewee talked in Hopa has told that the elders had told him not to point out his finger to the other side of the border, adding that they would shoot. Interestingly, when he passed to the other side in the first years of independence, he had talked to an old women and she had said: “Don’t point out your finger! They’ll shoot!”. However, it is so pleasing that this fear had not oriented toward the Turkish citizens, and cross-border social relations had grown rapidly, without any barriers in mind.

Even the Sarp Border Gate had been bordered with a wall for along time, we had never experienced hostility. Until 1930s, all the goods produced in Artvin’s catchment area had moved to Batumi to be sold, and marriages had been done reciprocally. They had separated by a wall in a short time, and experienced a deep nostalgia and alienation through these years, but neither malice nor hate had seeded till 1989. Thus, with the opening of the border a meeting had been realized almost through one language, common life styles and traditions. (Mayor of Hopa)

⁹⁰ The interviewee working in a hotel had told that the three and four starred hotels were built after that capital accumulation, as their owners were old transporters.

Of course the people living in Sarp and Sarpi were not the only ones that had to leave their families. When Batumi was one of the flags of Ottoman Empire, Hopa was administratively dependent on Batumi. Through the war years, much of them had migrated to Turkey and much of the remaining was forced to migrate somewhere else in Soviet Union. Thus most of the people living in Eastern Black Sea had grown up by listening to stories about Batumi. When the border opened at 8th month of 1989, and permitted to pass for one day without a passport, a lot of people went to Batumi with their nostalgic memories and a great curiosity. One of the firm owners in Rize told that he first passed the border to see the places his grandpa had lived, and to see his grandpa's shops if they still existed.

The logic of the analysis is based on the causal thinking that local people behave according to the following sequence of reasoning, leading co-operation with foreign actors: (1) awareness of economic problems, (2) a need to find ways to restructure the company successfully (relying on existing organizations), (3) a search for advanced technology and ways of implementing it (in this case from the global markets), (4) using foreign technology and capital inputs, and (5) accepting both a foreign company as a shareholder and foreign contract work (Rautio and Tykkyläinen, 2000).

Domestic technology is not a real alternative in the restructuring period of industry, because of the widened technology gap between Georgia and the advanced industrialized countries. Rautio and Tykkyläinen (2000) explained this as a cause of the ignorance of production development and research in Soviet Union. Turkish experiments in Georgian markets shows both the employees and entrepreneurs have some experiences with foreign experts and consultation. Georgians generally come to Turkey to be trained for using new technology. The printer in Trabzon told his support to Georgian entrepreneurs, who are now his partners:

“After Mr. Jani asked me to help them, I went and looked at their place. Their machines were too old, East Bloc’s machines. I said, ‘let’s sell them’. They sold he machines, and I took the employees with me to Trabzon. We bought new machines made in Germany, trained the employees here with our machines. After a while I told them to turn towards stationery business, there was a great vacancy in this sector. Now we have four market type shops in Georgia; 2 at Batumi and 2 at Tbilisi”

We can talk about two different points of views about working with a foreign partner. State tries to attract foreign direct investments for a number of reasons such as supplying money for the restructuring of both the economy and country, modernising the industrial infrastructure, decreasing the unemployment, etc. While state puts a lot of incentives into practice, employees show more protectionist attitudes. Employees clearly would like to keep the control of the company in Georgian hands. These protectionist attitudes are common especially for the large companies, but not for business in general. They agree that the foreign investments and foreign partnerships are needed for the modernisation of the firms, to make the needed investments Georgians would not make because of the lack of capital, but still think that Georgians should be the decision makers of the firms. Anyway, almost every entrepreneur I had interviewed told that in order to stay in business in Georgia, every investor should have a Georgian partner, even there is not such a legal obligation. It is pleasing that, they also told it is easier to make investments without a partner after the Rose Revolution.

Every Turkish entrepreneur running business in Georgia helps their foreign partners in everyday operations. They supply daily needs of their partners, help them to make collaborations in different sectors, etc. Such kind of a relation strengthens reciprocal trust, and helps to improve the economic relations. The entrepreneur working in marble sector⁹¹ told that his jobs in Georgia had grown after he helped his former client by sending his requests just in time, and without asking for money.

⁹¹ The entrepreneur was in Trabzon, and his former client was an agent of KGB. He wanted some presents in order to give to the Russian generals, and the interviewee had sent the presents just in time providing the agent make a nice gesture.

5.2.3.7. Urbanization in Border Cities

The geographic conditions of border region between Georgia and Turkey do not permit intense cross-border economic relations to develop integrated urban spaces such as European and US-Mexican examples.

The affects of cross-border relations has revealed by the infrastructure investments. The realized social and economic development, and the related future targets had begun to affect the urban development in respect to both its development direction and priorities about urban infrastructure in urban regeneration projects implemented in Batumi.

Although the physical structure of Batumi is so much deteriorated, the initiated regeneration projects have been the renewal of facades directed towards the main streets. Through this project the facades looking at the frequently used main streets have been painted by the central and local government's supports. However, back facades of the same buildings and the interiors of them are still so much deteriorated. Furthermore, green axes constructed parallel to the coast line and these so called main streets together with this regeneration projects are all part of an advertisement project aiming the attraction of tourists and foreign investors to the city.

Figure 19. The Map of Batumi

According to the assistant of the chief of Batumi Chamber of Industry and Commerce, Batumi's urban development has been realized towards Turkey. The map (Figure 19) indicating the current status of Batumi clearly demonstrates that the physical development of Batumi realized towards west.

People living in Hopa had to deal with transportation business, and were in business relations with Iran until the Sarp Border Gate has opened. Respondents have told that every man in Hopa had at least one truck in the Iranian trade era. Thus, the firms dealing with transportation to Georgia and to Caucasian region had began this trade with only one truck, but now they continue transportation with more than ten TIRs. The capital accumulation in Hopa, in which there are 800 recorded TIRs, has not been transferred to production investments yet. The geography of Hopa does not allow neither industrial nor agricultural development. The analysis of current physical conditions in the framework of Hopa-Batumi relation puts forward the appropriateness of the geographic conditions of Batumi for a variety of economic sectors. The German investors had begun undertakings for organic agriculture in Georgian land which had cultivated through organic methods for years. However, any similar project is not mentioned among any Turkish investors⁹². It is a serious problem that CBC does not run effectively for the economic development of both cities independently as united.

The opening of the border had seriously affected the physical structure of Hopa. Hopa had constituted a buffer zone in the first years. Anyhow, passing through Hopa had been restricted till 1991. Only after 1991, the visitors had permitted to enter Rize; at 1992 Trabzon and 1994 Samsun had added to this zone (Interviewee in Rize, Appendix F.4). Thus, Hopa was always an important settlement being the nearest to the Gate, and being reached very easily till the opening of the border.

As having a seaport and being on the trade routes Hopa was always a suitable place for staying for nights. Nevertheless, mayor told that, while Hopa had a few small scale hotels before 1990s, shuttle trade had deep impact on the numbers of these

⁹² None of the interviewees has told a future project about such an investment in Batumi, and the examples given about the investments in Georgia were generally targeted to Tbilisi.

hotels. He said that “even houses were operated as hotels in those days”. Manager of one of these first hotels in Hopa has told the process⁹³:

Before the border has opened, only the marketing experts and representatives were staying in the hotels. But with the opening of the door, an incredible intensity had occurred. Our rooms were insufficient, that the tourists (traders) requested to sleep on the corridors. Streets and the coast were full of people, that at last the governorship had intervened. He proposed people to let the tourists in their home. Thus many of the houses, apartments and constructions were arranged and had begun to be used as hotels. Therefore, now especially the coast road is full of hotels remaining from those days. (from my notes)

According to Mayor of Hopa, it is impossible to talk about an intense migration affecting the urban population and settlements. There have been some marriages between Georgians and Turks, but the number of them was too few. These married couples has preferred to live in Turkey making us think that the Georgians want to get away the living conditions of Georgia and get permission of working in Turkey. Anyhow, some of the interviewees mentioned that much of these marriages were only formality arranged by agreement; so that the Georgians left for work after the marriage and migrate anywhere in Turkey. But of course this is not same for all. Mayor has told that the cultural convergence between two nations could lead long lasting marriages:

Now, the children of them can be distinguished as “Look, whose child!!” due to their physical differences and their varying ways of pronouncing.

With the development and intensification of economic activities, a considerable migration from Artvin to Hopa had been realized, especially from Borçka, Şavşat and Ardanuç. In the same way, after 1990s there were others who came back to Hopa who had migrated to other cities to work, after 1990s. Mayor especially stated that Hopa has preserved its population balanced, while Artvin has always experienced out migration.

⁹³ He has worked in the same hotel since 1987; just before the border has opened.

Herzog (2003) gives a successful experience of implementing local programs, through the border region between U.S. and Mexico, where territorial apprehensions hinder governments' support from projects overlapping security issues. He explains how the local informal linkages provided CBC between twin city regions especially the ones sharing a common history, language, culture, etc. At the beginning of 1990s, both cities' awareness that they should work together to address their common unpredictable growth had led them to create a 'joint urban plan'. According to this plan (Dos Laredos), Laredo and Nuevo Laredo had identified a set of common actions including environmental protection, tourism development, traffic management, and historical and cultural protection; which then provided the support of both governments (U.S. and Mexico). Nevertheless, in Europe, at the local level, cities and towns within a distance of 40-80 km from the common border have established municipal associations for the specific purpose of forming four German-Polish Euroregions based on international private law (Scott, 1999 and Kratke, 1999).

The interview made with the Mayor of Hopa has shown that the encouraging cross-border relation with Batumi region is not an issue taking precedence through project development. Although the project about mini-bus journeys between Hopa and Batumi, the problems relating public improvements are the major issues of municipality of Hopa. The Municipality's prejudice about having no sufficient power to produce projects affecting cross-border relations and to take part in the development of these relations should be taken into consideration. The mayor has seemed hopeless about municipalities' participation in the processes exceeding its borders authority, although he emphasized that the participation politics are tried to be practiced through the municipalities own dynamics. Certainly this is about nearly all municipalities in Turkey having no sufficient power and budget to deal with their own problems. Thus, being at most excluded areas of nation-states border regions generally lacks significant support of central state due to the security issues. This debate emphasizes the significance of localities' powers and believes in both producing and implementing the projects relating development.

5.2.4. Cross-Border Economic Relations between Turkey and Georgia

The economic relation between Turkey and Georgia is an asymmetric one. Turkey constitutes a model for Georgia, which is undeveloped in respect of Turkey. Especially in the first years of independence, Turkey was the only door for Georgia to reach the whole world. Existence of trust -reasoning from the shared history- and low transportation costs has consolidated the economic relations. However, especially in the beginning of 1990s, these reciprocal relations has developed in a bottom-up process; not a top-down one, according to the affects of the nation-state's excluding approaches about border and border areas, and Georgian state' being powerless for developing such supportive projects. Thus, it will be appropriate to liken the development type of the cross-border relations between Turkey and Georgia to the example of U.S.-Mexico (but of course it is not an exact similarity). In U.S.-Mexico example not only the economic relations, but also the problems caused by the rapid urbanization along border lines has been solved with the collaboration between border dwellers (see chapter 3). Finally depending on the intensification of population and reciprocal relations, various governmental units had come together and developed a project named "Border Industrial Program" at 1965. This program has been updated by time providing to solve new problems, and define new joint-working areas. However, it is impossible to mention such a development with respect to Turkey-Georgian relations. Although after 2002, some developments about straightening our relations with our neighbours have been provided, they are not sufficient.

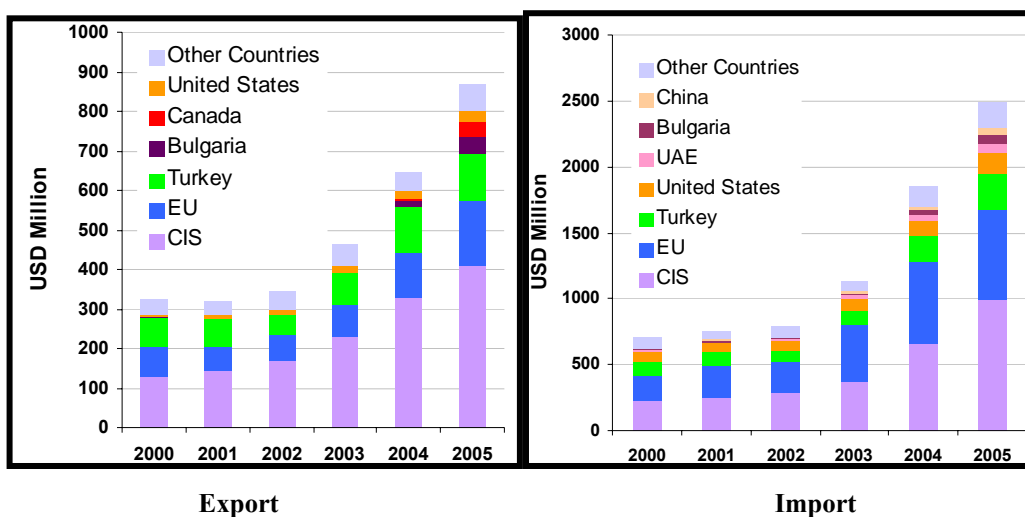
Black Sea Region has always been a trade centre being on the route of Silk Road. However, after the Bolshevik Revolution in 1917 and constitution of Soviet Union, trade between Blacksea countries had reduced, causing the underdevelopment of Black Sea Region. Through the years until the Sarp border Gate has opened, this region had protected its existence owing to the trade especially with Iran, and some Middle East countries. Just after the independence of Middle Asian Turkish Countries and Caucasian countries, and the opening of Sarp Border Gate, the region has become economically active even more than the past. Yomralioğlu (2005) emphasize that this process puts forward the importance of the region in

development of Turkey through the economic, social and cultural roles it would undertake.

However, Trabzon had been the most effected city through all Black Sea Region, especially owing to its harbour. In the first years of dependence, the permitted transition from Sarp Border Gate had been increased gradually. Thus, Trabzon was the nearest place to go on ship. While there had been 600.000 entrances to Trabzon through 'shuttle trade' only in the first year, the number decreased to 100-120.00 at 1997⁹⁴. The most important effect of this increased activity in Trabzon could be observed in the increasing numbers of foreign trade companies; which were only 3 before the door has opened, has reached 400 by 1997. It should be noted that %60-70 of wholesalers in Black Sea Region were located in Trabzon in the same year. Schriek (2003) states another effect of this cross-border relation to the black Sea Region. He focuses on the shuttle traders in the first years of independence, and observes that they generally work together with Turkish tradesmen. These shuttle traders, generally the ones having working permission in Turkey, have opened their own shops through the whole region; Hopa, Artvin, and also Ardahan. Schriek (2003) has especially emphasize that this process going on with small scale trade relations opened the way for both Georgian and Turkish entrepreneurs to work together, either in Georgia or Turkey.

Anyway, Turkey is an important trade partner of Georgia. Due to the data of Batumi Chamber of Commerce, Turkey takes the second place in Georgian import (%11) and export (%14) values (figure 20). Trade with Georgia has a vital importance especially for the Eastern Black Sea Region of Turkey, of which economy depends on export business. Thus, after a brief description of factors affecting this relationship, representing the present situation of cross-border economic relationship between two countries will be helpful in order to figure out the development problems of border areas.

⁹⁴ Sabah Gazetesi, "Sarp Sınır Kapısının Açılmasıyla Trabzon'da Yaşanan Değişim", 7th May 1997

Source: Chamber of Industry and Commerce of Batumi, 2005

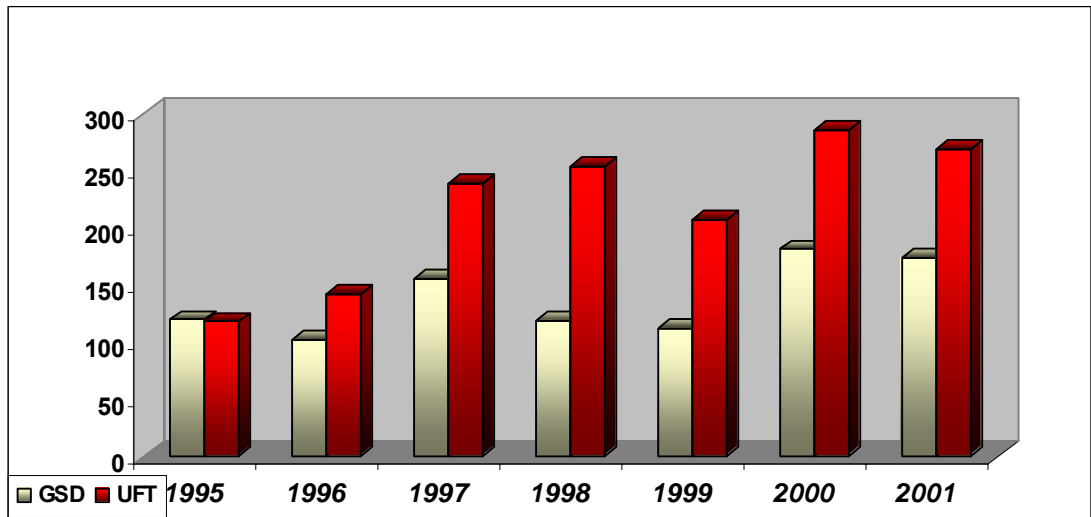
Figure 20. Georgian Export and Import Values, 2000-2005

However, due to the 2003 years' data of Undersecretary of Turkish Foreign Trade (UFT), Turkey takes the first place in Georgian export with %20, and second place in import with %14. Thus, the statistical data relating to the taxed trade does not indicate the truth. The differences between two data show the undeclared trade between two countries.

The cross-border trade between Georgia and Turkey depends on comparative advantages of products on either side of the border. According to the data from UFT %95 of Turkish export to Georgia depends on manufactured goods. According to the interviewees, the most important imports from Georgia depend on timber and scrap.

Due to the analyze of cross-border economic relations between Turkey and Georgia in respect of the phases of Van Houtum's (2005) 'Interface Model'⁹⁵, it seems to be a successor about a lot of issues, going to success. However, analysis of relations between Georgia and Turkey in this thesis is not restricted with the cross-border economic relations. The transformation of these relations to cross-border co-operation is considered important for the development of border areas. Thus, the issues constituting the relation chains defined in the model should be investigated together with the required conditions for this transition.

⁹⁵ 'Interface Model' describes the process in a successful cross-border co-operation as:
 Contact→Attraction→Interaction→Transaction→Relation→Success

Source: Turkish Undersecretary of Foreign Trade, 2001

Figure 21. Comparative Foreign Trades between Georgia and Turkey

Georgian experience shows that, as the asymmetry –both relating the balance between economic structures and power relations- between neighbour countries decreases in the advantage of undeveloped one, the relations with the more developed one could be forsaken in respect of others, such as European countries. Georgia gained importance within the system of global relations due to its strategic location. The Rose Revolution in 2004 clearly puts forward this significance as Georgia has become a good market both for many European countries and America, just after this revolution. However, Turkey could not be prepared for such a development, and could not realize necessary legal and infrastructural projects. The interviews had shown that this lack of foresight especially depends on the customs gained by being economically powerful neighbour during the transition period. However, while Georgia has transformed herself rapidly, Turkish entrepreneurs has sustained on same style of making business. Besides after the entrance of Turkey to Customs Union with Europe, the application of “Border Trade” had come to an end; which had negative effects on the cross-border trade relations (Berber, 2000)

Field research revealed that this economic relation between two countries eventuates in two forms: Turkish foreign direct investments in Georgia, and trade relations between Turkish companies’ subsidiaries at Georgia. Thus in the following part of the thesis, will explain the reciprocal relations in two titles; Turkish FDI and Other

trade experiences; after a brief explanation of Georgian current economic structure. I will finish this part by representing the projects affecting, or will be affecting in time, the cross-border relations.

Table 13. Bilateral Trade Data (1000 USD)

Years	Georgian Share in General Export of Turkey (%)	Turkey's Share in General Import of Georgia (%)	Georgian Share in General Import of Turkey (%)	Turkey's Share in General Export of Georgia (%)	Volume	Balance
1995	0,31	19,29	0,14	32,49	118.283	17.969
1996	0,47	29,07	0,07	16,10	142.262	78.076
1997	0,66	26,81	0,14	26,36	239.444	107.576
1998	0,60	15,39	0,20	46,66	251.863	70.813
1999	0,43	18,34	0,23	38,76	207.489	20.911
2000	0,48	18,76	0,29	46,97	286.297	-23.621
2001	0,46	21,05	0,31	25,63	271.280	16.818
2002	0,29	13,97	0,27	23,47	240.985	-34.239
2003	0,33	13,55	0,39	32,65	426.827	-117.135
2004	0,31		0,31		498.976	-101.498

Source: UFT, Georgian Report, 2004

5.2.4.1. Experiences of Turkish Enterprises in Georgian Markets

Turkey was the first country to recognize the independence of Georgia. A shared common history and Turkey's being the only guarantor of her in past had empowered the trust between two countries. The collapse of the Soviet Union opened the Georgian markets to every exporter, but the Turkish companies gain privileges owing to the proximity and trust between. Anyhow, the initiative dynamic was the shuttle trade which needs easy and cheap reach besides trust facilitating the face to face relations. Thus, Hopa was the most appropriate place for Georgian traders who needed the money they earned by shuttle trade to make a living especially in the first years of independence.

In the first years of transition, both Georgian State and individuals have no money to make investments. Shuttle trade has emerged as a strategy of Georgian people to earn money, and thus buy most vital goods for a living. The profit of Turkish entrepreneurs were dependent on these trade relation; they had bought goods from Turkish shops with the money they gained by selling their own goods. Thus, in the first years these trade relations were managed through the principles of barter

economy. However, as the Georgian economy develops through years and the Georgians saved some capitals to make investments, cross-border economic relations between two countries has developed. Within a few years after the opening of the border, Turkish entrepreneurs began to act in Georgian markets more intensively.

To cope with the turmoil in Georgian markets has turned out to be extremely challenging for Turkish entrepreneurs. They have complaints about the issues as legislation, unstable taxation, corruption, barter trade, and lack of reliable partners in Georgia. The lack of a clear legal framework is not a problem for only foreign entrepreneurs, it caused disaster for Georgians who would-be entrepreneurs, too. According to Dudwick's (2002) account, when the Georgians attempted to expand into formal entrepreneurial activity, they had to cope with complicated administrative procedures and the corrupt and exclusionary practices of local officials. However, the Turkish entrepreneurs I interviewed with had told how easy it was to begin a business in Georgia. They were agreeing upon that the bureaucratic processes were easier than it was in Turkey.

Small businesses especially could not cope with high rents, taxes, fees and bribes demanded by the officials, not to mention extortion from organized crime. Having a protector is an obligation for the entrepreneurs to have good relations with powerful figures in the police force and for being protected against unforeseen "accidents." (Dudwick, 2002). The experience of one of the interviewees in Trabzon is important for realizing the significance of a protector. He had told how he began to work with Georgians, and how his works changed after he performed the demands of a powerful person in government⁹⁶:

After that, my name and the number plate of my car has informed to all police organizations, customs, everywhere. Thus, I and my family went to Georgia as a citizen for years, without having any problem.

A Turkish investor in Batumi has told that he could help his friends owing to the important people he knew. He added that he sometimes borrowed their cars for helping his friends without any hindrance of police.

⁹⁶ A KGB agent who is also the brother-in-law of president of Georgia

Bribery was another strategy of employers, entrepreneurs and investors (especially the foreigners) to make business in Georgia. Generally the quantity of the bribe was determined by the importance of the job: The more lucrative the job, the larger the bribe. However, people with more effective personal networks were better able to overcome these obstacles, too. Anyhow, those without the right connections were pushed out of business.

Except the negative market conditions like bribery, life safety, emerging of mafias, and political instability; Turkish entrepreneurs complain about a lack of confidence relating payments. A lot of them could not get the price of the goods they had exported. Their application to the banks had not even helped. A flour factory in Samsun had taken a guarantee letter from Georgian Invest Bank, of which the brother of Shevardnadze was partner, in 1998; and had sent the flours only as the recompense of the letter. After the firm did not pay the money, they asked the bank for the money. But the bank bankrupted. (Appendix F.1)

In the first years of independence all the payments was made in cash, and trading was realized in respect of reciprocal promises. Thus, no written documents were used in the trade relations. It was not only the lack of legislation, the socio-economic structure of Georgia and insufficient infrastructures in transition to market economy had caused this situation. The banks of Georgia were in the ownership of some statesmen, and Georgians were in afraid of declaring their earnings in respect of the corruption probabilities. As the banking in Georgia has developed, and the Georgian entrepreneurs have increased their capital, a lot of firms have begun to work with letter of credits. As demonstrated in the report of Tbilisi consultant of Turkey, there were only four banks in Tbilisi in 2003, one of which is Turkish: The Tbilisi Department of T.R. Ziraat Bank, United Georgian Bank, Bank of Georgia JSC and TBC Bank.

However, there were entrepreneurs have not mentioned such a trust problem. They even stated that such problems relating payments could be experienced in all trading relations, emphasizing the ‘avarice’ of Turkish entrepreneurs as the reason of the increase in such problems. They have added that the type of building relations and

taking so many risks without reckoning the payment capacity of their Georgian partners also gave way to these problems.

Comparing the experiences of entrepreneurs in different sectors through the transition period puts forward that some opinions at both of these different sayings are valid. Anyway, the number of entrepreneurs who had gave up Georgian markets are so less, in spite of the innumerable crisis. These entrepreneurs have tried to maintain their existence in Georgian markets instead of giving up with these crises. However, their approaches were generally dealing with solving the existed problems instead of producing projects regarding future relations; which then affected obtaining progresses changing the dimension of reciprocal economic relations.

Many companies have mainly concentrated on trade actions, instead of direct investments in production assets. In spite of all, several Turkish companies have managed to enter successfully in the Georgian markets. Turkish entrepreneurs have gained noticeable amount of experience and learnt how to do business in the Georgian markets.

Field research has shown that kinship in the border region doesn't have any affect on building trading relations. Having made business in past, or proposal of a trusty acquaintance are more valuable in building partnerships. It was striking that entrepreneurs of both side were sharing the same opinion; as they experienced a similar process. Turkish entrepreneurs have stated that they are cautious about the trade relations between Georgians, because of their past experiences with Georgian entrepreneurs having no trade consciousness in the first years of independence and problems related to the sudden decrease in incomes of Georgians, and their socio-economical structure. Thus, Turkish entrepreneurs are more attentive and cautious especially about choosing partners, then before. Firms working with 15-20 partners in the beginning of 1990s now declared that they are working with 5 firms at most.

Although the kinship does not influence border relations, the common culture –with increasing influence getting closer to the border- has a facilitator affect on developing these relations. The Georgian-Turkey border region reflects a multi-

lingual structure same as much of the border regions. Especially the traders of the border area can speak almost all the languages of this geography. The entrepreneurs I interviewed in Hopa have known all Georgian, Armenian and Azerbaijani languages, and they all told they learned these languages through their business relations. I had observed that, this is same for Batumi, too. So many Georgians have known Turkish, Russian and Armenian languages. As known, local languages as ‘Lazca’ and ‘Hemşince’ are similar in their general structure to Georgian and Armenian languages, in sequence. Having an affect making the adaptation easier, this is the evidence of intense relations in history.

5.2.4.2. Turkish FDI to Georgia

The ownership of at least 10 per cent of the voting shares of a foreign enterprise is the definition of IMF for foreign direct investment (FDI). In addition, the character of FDI is to make profit for the investment by getting into the decision making process of the target enterprise (Rautio and Tykkyläinen, 2000). Turkish investors in Georgia usually acquire the majority share in their direct investment projects. After the Revolution some of the entrepreneurs began to make investments with 100% ownership. However some still cannot dare to this, even there is no legal compulsion for a Georgian partner.

The long experiences of Turkish enterprises had caused expectations that they would have abundant knowledge of the market and would be eager to invest in Georgia. In addition, the economic crisis in Turkey motivated Turkish enterprises to find new markets. Therefore, Georgia was seen as a promising market area which could lower the effects of economic crisis. The owner of a furniture shop in Samsun told his story of beginning trade with Georgia as:

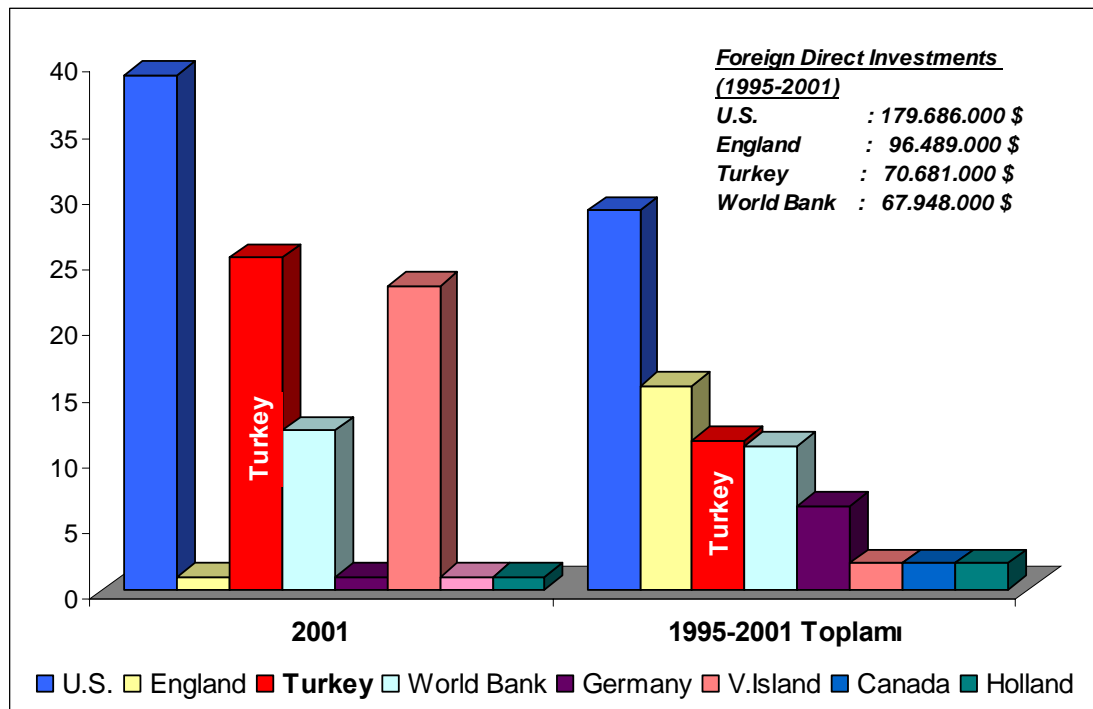
Our relations with Georgia had begun in 1999. The shrunk in the trade potential of Black Sea Region, and the decrease in our profits because of the competition in domestic market, we decided to visit our neighbour Georgia..... After the 2001 crisis in Turkey we cut off domestic market and have began export to Georgia.

Kazakhstan, Ukraine, Armenia, Denmark and Holland also show interest on investing Adjara Autonomous Republic. As the Turkish Consulate states, infrastructure investments are generally undertaken by the firms using financial sources of Germany, Italy and Switzerland. "Turan Alem Group" -a firm from Kazakhstan- has bought 21 hotels taking part at the sea side on May 2006, planning to make them work till 2010 (Turkish Batumi Consulate, 2006).

The cautious investment policy of Turkish enterprises in Georgia can be explained by external reasons. Turkish internationally operating enterprises were SMEs from the Eastern Black Sea Region, mainly the nearest ones. However by time as the reciprocal relations began to spread to west, the large enterprises began to enter the market. But till the beginning they prefer to work with subsidiaries. Factors such as size⁹⁷, legacy, and instability explain the low level Turkish FDI to Georgia. Thus every entrepreneur I interviewed stated that Georgia is a small market for making big investments in this unstable political environment. They have been extremely cautious in taking risks in Georgia.

Turkish entrepreneurs has made investments in a wide area in the sectors of tourism, construction, textile, nutriment, tea, petroleum products, leather trade, wood products, flour and detergent product, scrap, restaurant and transport. In May 2006 Adjara Turkish Businessmen Association had established in Batumi with 32 members. Some Turkish investments at Adjara are; "KARTUTEKS" (textile), "ATK" (textile), Urehi Flour Factory, Çakvi Tea Factory (organic tea), "BEKO", "Be1lona", "Taç", "Savarceli" (furniture), "ETSUN" (nutriment import) (Turkish Batumi Consulate, 2006).

⁹⁷ Georgia's population density is only 66.8 p/km², less than Turkey (90.2 p/km²). The most dense region of Georgia is Adjara (136.7 p/km²), and its population is only 410.000 (CIA-The World Fact Book)

Source: Turkish Undersecretary of Foreign Trade, 2001

Figure 22. Foreign Direct Investments in Georgia

The geographical distribution of investments indicates that the investments are directed to the main metropolises, Tbilisi and Batumi. It is just lacking demand, idle production and production factors located disadvantageously which are primary causes for low investments in the border area (Rautio and Tykkyläinen, 2000).

5.2.5. Projects Affecting Cross-Border Co-operation

CBC examples indicate that, some associated projects are implemented for accelerating the development dynamics in border regions, and various supportive programs are operated actively. ‘Border Industrial Program’ and NAFTA are related American and Mexican border relations, and INTERREG programs are implemented among Europe countries. However, as the case study demonstrated, such a development has not yet realized among Eastern Black Sea Region. Nevertheless, the intensity of the cross-border relations between two countries has coerced the governments to make negotiations. Thus, they made some important agreements influencing reciprocal trade relations (Table 7).

Table 14. Treaties between Turkey and Georgia

	Date of sign	Place	Official Gazette (Date and Number)
Co-operation Agreement on Trade and Economy	30.07.1992	Tbilisi	14.04.1993 – 21552
Agreement about Reciprocal Incentives and Protection of Investments	30.07.1992	Tbilisi	04.06.1995 – 22303
Co-operation Agreement between Turkish and Georgian Customs	28.01.2005	Sarp	-

Source: UFT, Georgian Report, 2003

In Europe, settlements within a distance of 40-80 km from the common border have established municipal associations for specific purposes (Scott, 1999 and Kratke, 1999). On the U.S.-Mexican border binational strategic planning exercises involving wide range of actors at various levels has been developed between the federal states. Scott (1999) especially emphasize that this plan would improve the capacity of cooperative efforts to determine the complementarities, international competitiveness and the development potentials of different sectors. However, such a project development process has not been revealed between the localities of two sides, yet.

Cross-border relation beginning with shuttle trade had changed both in density and form; but transformation into associated projects has not yet been realized. Analysing the commercial relations, we can see that these relations have changed both in scope and in space by time. Cross-border relations, which began in Hopa, after the opening of Sarp Border Gate, had moved through Rize and Trabzon depending on increasing incomes and the diversification of needs. In this process, the prejudice against Turkish goods beginning to emerge among the Georgian markets had reasoned them to search for new markets. Thus, depending on the increase in incomes, the Georgian entrepreneurs began to turn towards European markets. This situation constitutes an important problem for the Eastern Black Sea Region (especially for Hopa) of which economy is intensively dependent on export, as it has no sufficient infrastructure for industrial production. It would be wrong to interpret this change only according to Georgian attitudes. Turkish entrepreneurs were so cautious about making investments, and sometimes about making business in Georgian markets, because of their past experiences. Turkish entrepreneurs, I had interviewed with, has told they lacked of confidence especially about two issues. First was about the safety of their lives in Georgia, and distrustfulness about the

Georgian partners. These entrepreneurs, who made business with Georgia since the times it was dangerous even to walk around, were avoiding higher risks of the Georgian market which was controlled by widespread poverty, shadow economy and mafia. Second reason was related to continuing instability of economy and policy; and also lack of government (both Turkish and Georgian government) support and protection. Thus, the negativities in socio-economic conditions and deficiencies in institutional structure hindered Turkish investors to develop projects related to Georgian markets. However, Turkish investors, whose confidence about sustaining stability is increasing by time, are more positive to the Georgian markets relating to the changing dynamics after the Rose Revolution in 2004. They began to develop projects, and also making market research and sub-structural investments (ex. buying building lands).

The interviews showed that Turkish investors are still cautious about Georgian markets. But through the interviews, I had observed that improving nationalism has its effects on investment decisions, too. As the examined experiences show, benefiting from the complementarities between two countries constitutes the focus of CBC in the advantage of undeveloped border regions. While the U.S.-Mexican maquiladora program is the extreme example of this situation, CBC between Hong Kong and China had helped the development of both countries in general. However, Turkish investors in Black Sea Region –especially the ones in Hopa- see making investment in Batumi as a big mistake for Turkey. They generally complained about the unemployment in Turkey, and said that they would make their investments in Turkey, but they could not get the permission as there is no sufficient land for it. As it can be seen, using the complementarities between two countries is indispensable (for example, land from Batumi and technology from Turkey). However, the crucial condition is the reciprocal agreements that will be made between two countries' governments in order to establish a co-operation system that will benefit both nations.

After 2004 Revolution some big scaled projects, which could be appreciated as CBCs, has began to become fact. Some of these projects were relating to the legal arrangements relating to protection of entrepreneurs reciprocally; such as the annulment of visas, custom interventions, and Georgian incentives to FDIs.

An important part of these projects was about the transportation infrastructures that would effect cross-border relations directly. The information about these projects were gathered through the interviews made with the chairmen of Chamber of Commerce and Industry of both Batumi and Hopa, the secretary general of Export Promotion Centre, and the Consul of Turkey in Batumi. The interviews made with entrepreneurs provided to be informed about their point of views about these projects. Below, I will try to give information about these important cross-border projects.

5.2.5.1. Airports

The projects about the airports in Georgia, generally aims the modernization of them. The airport in Tbilisi had been modernized by a Turkish firm, TAV who will make the management of it for 20 years. It is same for Batumi airport, too. TAV is the partner of the joint modernization program of Batumi airport, which was explained to be opened by the end of January 2007. But the opening of the airport has been postponed to May 2007 when the president of Turkey has signed the laws relating the arrangement of common use of Batumi airport by two countries, at March, 2007⁹⁸ (but the construction still continues at the time of the end of this thesis).

The importance of Batumi airport project comes from the signed protocols letting its usage as a domestic line of Turkey, without a need of passports and visas. However, it is necessary to prepare an area in the backyard of Hopa port, for the transitions of passengers. Thus, the deterrence effect of the transportation will be surpassed; and not only Batumi, but also a considerable part of Eastern Black Sea will be more accessible. This project also aims at realizing the ‘one holiday two country’ project benefiting the tourism potentials of Batumi.

⁹⁸ Sabah Gazetesi, “Batum havaalanı ortak kullanılacak”, 19 March 2007

5.2.5.2. Ports

The port of Hopa has constituted the most important economic dynamic until 1989. However, today it lost its function as used only for coal trade from Russia. As the mayor said, even the manager of Hopa Port (Turgay Ciner) uses the Batumi Port in his transfers to Adana, Nevşehir etc. The interviewees generally determined that the realization of railway project between Batumi and Hopa would provide its development as a strategic port. However, some of the interviewees had proposed the usage of port for tourists through a comprehensive –even joint- tourism project.

As the respondents told, negotiations about the joint use of Hopa and Batumi Harbours are just about to end. If this agreement will be realized, the ships will be able to use Hopa harbour when the capacity of Batumi harbour is insufficient.

5.2.5.3. Railways

There are two important railway projects between Turkey and Georgia. One of them is Kars-Tbilisi railway project, for which the negotiations last for years. Almost all entrepreneurs have given up hope of this project, as it could not be realized on account of insufficient capital. This project also faces with the pressure of Armenian lobby, which wants the railway route pass over Armenia. However, the project had been signed on 07 February 2007, at Tbilisi, after 14 years⁹⁹.

The Kars-Tbilisi-Baku railway project is 125 km long, of which 92.5 km part is in Turkey. When finished, this common project of Turkey, Georgia, Azerbaijan, Kazakhstan and China, will provide fast cargo and passenger transportation between Asia and Europe. Thus, historical Silk Road will be revived, and the marketing of the products of South Eastern Anatolian Region of Turkey will be provided by transportation to Black Sea Region and the hinterland of Hazar.

⁹⁹ Sabah Gazetesi“Demirden İpek Yolu Tamam”, 8 February 2007

The first agreement on this project has been signed with Georgia, after the closure of Armenian border at 1993. The reason for the long delay of this project was the financial lack of Georgia. Therefore, Turkey and Azerbaijan have taken on the finance of Georgian part, and then Georgia will repay them by taking no fee from Turkish and Azerbaijani loads. According to this agreement between countries, the railway project will be realized in two years period.

The negotiations about a second railway project continue between Georgia and Turkey. With this 40 km line, between Hopa and Batumi ports, Turkey will be connected to the railway network reaching out almost all Asia. This project faces with the pressure of transporters' lobby that are afraid of loosing their business in Georgian markets. It is an improvement that some transporters see this project as an opportunity to extent into Asian distant markets such as China. However, demonstrated by the secretariat of Foreign Trade Union, this project has not yet gained enough government support, as its importance for Turkish foreign trade could not been understood.

5.2.5.4. Public Transport

The municipality of Hopa negotiates with Georgian authorities in order to organize regular mini-bus journeys between Hopa and Batumi. The importance of this project is increasing on account of the probability of the prohibition of passing customs on foot. Although Batumi authorities had notified positive views about the project, the Mayor of Hopa complain about no concrete action has been taken, yet.

5.2.5.5. Highways

Continuing Black Sea Coast Line Project has quietly effected the cross-border economic relations. It provided the intensification of trade relations, decreasing the transportation costs (fuel, time, repairment expenses, etc.). However, none of the interviewees has said a word about the increase in the intensity of transportation or about extending to the new markets. They were generally related the increasing profits to the decreasing costs.

This coastline highway project is a part of TRACECA plan that aims to revive the Historical Silk Road. With this project providing all the transport modes operate in a network (Figure 23), European and Asian markets will be connected to each other. Turkish entrepreneurs should utilize this development to be a part of bigger trade network.

**Figure 23. Multi-model Transport Routes of TRACECA
(Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia)**

5.2.5.6. Modernisation of Custom Gates

The custom areas are the first places the visitors see, and generally establish a memory about the whole country at first sight. Thus, the modernisation of the Customs gains importance not only for facilitating the crossing processes, but also providing a good opinion about the country and developing the social and economic relations. The great difference between the custom areas of Georgia and Turkey should be evaluated with these thoughts in mind.

After the revolution, new government take the advertisement of whole country, especially Batumi –which attracts so many tourists-, as a priority. Renovation and modernisation of the customs is handled as one of the projects for creating an image

for the country. The custom area reorganized so that cafes, restaurants, parks, etc welcomed the new comers.

Unfortunately, Turkish customs area includes nothing to serve peoples needs; no cafes, no parks, even no toilets. This constitutes a considerable problem especially for the drivers waiting days in the queue to cross the gate. They are obliged to meet their everyday needs by their own and just there. Thus, the Turkish customs area becomes a place that can be defined by dirtiness, bad smell, and a crowd of wronged people.

However, there is a common problem for both areas: the taxi drivers meeting the new comers. They come closer to the visitor immediately and begin bargaining. This disturbing welcome unfortunately establishes a bad memory in the minds which, in turn, influences the reciprocal relations between two countries.

All the entrepreneurs involving the transporters have complained about the problems at custom gates. They mentioned the past problems experienced (especially bribes taken so many times on the road) in the Georgian side, stating that they are not valid since the May Revolution. They state that it is easier to pass the Georgian Customs after its modernization. By the time the case study was conducted, all of them complained about the long queues reaching 4-5 km, and bribes and other ways of corruption happening in the Turkish side. Thus, some of the entrepreneurs propose the custom to be planned as having only one gate, providing to pass with only one operation, stating this would affect the trade relations positively.

Modernisation projects of Custom Gates have begun in order to reach the European Union standards. In the framework of this project executed by the Association of Turkish Chambers and.... (TOBB) plans and models for modernization of Sarp Custom Gate had been prepared. However, as the respondents stated, an agreement about co-operation with Georgian government has not yet been reached.

5.2.5.7. Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline

The BTC pipeline has begun to be used at 25th May 2005. This 1774 km line will work with the capacity of 1 million barrels in a day, and 50 million tons in a year.¹⁰⁰

The BTC pipeline is one of the most important projects of west-east energy corridor that will transmit the Caspian oils to west. It pointed out that the powerful and comprehensive co-operation between Caucasian countries will be able to realized.

5.2.5.8. Cultural Activities

Cultural activities are one of the most significant cross-border activities that would facilitate co-operation by creating sympathy between two nations, providing them an influencing atmosphere to come together.

The Mayor of Hopa stated that they invited Georgia to the cultural festivals organized in Hopa for three years. He demonstrated that he thought about a youth centre project due to the cultural commonness between two nations, and his observations about the harmony between them. As he told he began the negotiations between the municipality of Batumi, but no concrete steps has been taken yet:

I think that this youth centre involving whole Georgian society especially the youths can be realized by the participation of both municipalities of Hopa and Batumi, and all the related institutions, and also by getting the financial support of EU. I hope this project can be realized by benefiting the appropriate physical places of Batumi, with the help of our Council, going beyond the good intentions.

Another important cultural activity between Georgia and Turkey was organized by the co-operation between municipalities of Tbilisi and Istanbul.¹⁰¹ “Istanbul Culture Days” was realized in Tbilisi, in 2006. This activity provided a significant meeting which gathered together the mayors of Istanbul, Usküdar, Eminönü and Tbilisi, and the representatives of the

¹⁰⁰ Sabah gazetesi, “Gurur hattı”, 26 May 2005

¹⁰¹ Sabah Gazetesi, “Tiflis’te İstanbul kültür günleri”, 20 September 2006

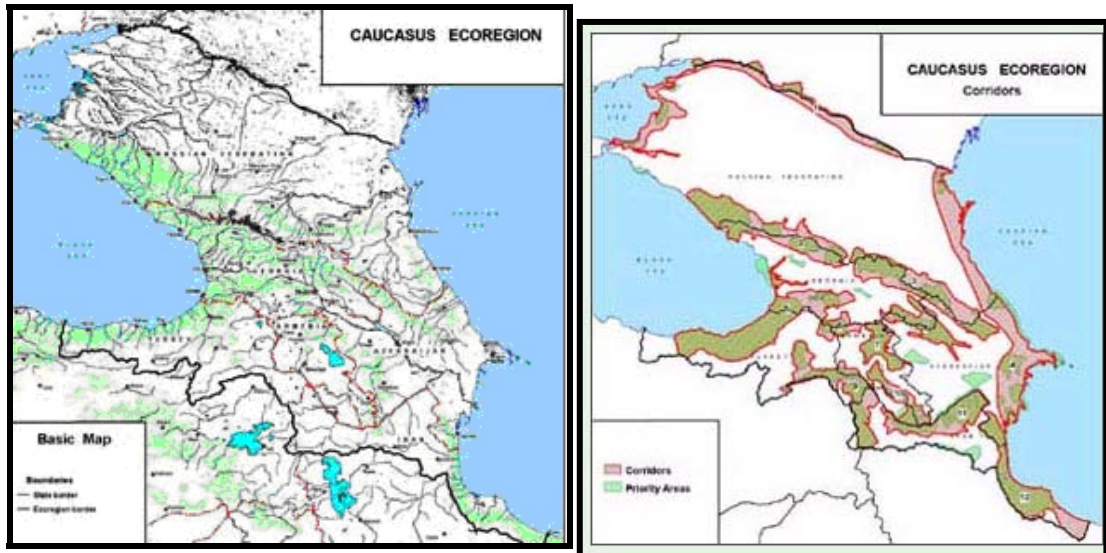
Association of Turkish-Georgian Businessmen and the International Black Sea University.

5.2.5.9. Caucasian Eco-region Conservation Project

Ecologic regions in the world generally shared upon more than one country. These natural conservation areas are defined beyond limits of territorial borders attaching more importance to the ecological dynamics. Moreover, ecological conservation projects deal not only with the biological and ecological processes, but also necessitates a comprehensive approach involving socio-economic processes, and policies relating conservation issues. Thus, such a definition makes the cross-border co-operation inevitable in ecologic projects that coerce multi-discipliner approaches with the participation of all related actors.

Caucasian Eco-region¹⁰² spreads out six countries: whole lands of Azerbaijan, Armenia and Georgia, and some parts of Iran, Russia and Turkey (Figure 24). WWF has started the ecologic region conservation process that gathers together these six countries in 2001. Through the process supported by WWF and Critical Ecosystem Partnership Fund (CEPF), every country made the biological diversity and socio-economic analysis for the areas in their borders, and the priority areas and ecological corridors connecting them was defined, and conservation strategies designated by gathering these data together.

¹⁰² For detailed information, see http://www.wwf.org.tr/tr/ormanlar_kafkas_main.asp & <http://www.panda.org>

Source: www.panda.org

Figure 24. Map of Caucasian Eco-region

WWF defines the aim of this project as “establishing a protected areas network (Eco-net), and providing the protection of natural resources and sustainable development by the activation of socio-economic mechanisms”. However, the results of this project had not limited to this target. By developing the communication and partnership culture between related countries, this project has opened the way for following planning attempts.

5.3. Conclusion

The Hopa-Batumi experience indicates a different trajectory from the other border regions of Turkey; within an economic interdependency through trade relations. This chapter had aimed to analyse the opportunities and barriers of the cross-border relations in this border region, which represents a shatter zone characterized by historically shifting governmental influence; economic relations; linguistic and ethnic identifications. Thus, the process beginning with the opening of the Sarp border gate (1989) had been analysed within a historical process, and through the impact area of border relations.

The opening of the border gate in 1989 had been a turning point for the revitalization of a historical market area, which was linked together by major trade routes of the past; Silk Road. Georgia's membership to Soviet Union and Turkey's nation state politics had hindered the relations between neighbour border areas, which were completely integrated in the past. The demarcation of the border between Georgia and Turkey had separated the families and relatives living at the border region. However, when the border has opened in 1989, it was understood that this separateness did not cause a social fragmentation.

The collapse of USSR had materialized a sudden shift for Georgia. The profound impacts of this shift had been put forward by the sudden decline in both social and economical structure. The factories are closed, the unemployment had risen rapidly; and thus poverty has spread out the whole country. Georgian citizens had to develop their own strategies in order to tackle this poverty; such as selling own properties. Shuttle trade and prostitution seen in Turkey was the result of this process.

During the transformation period of Georgia, Georgian and Turkish traders had built a strong relation, which has led the economic integration. However, the political instability and security problems in Georgia had hindered these relations to be more integrated such as a one region. They had learnt both the principles of trade and know-how by the relations between Turkish entrepreneurs. However, the reciprocal problems have caused the trust environment to go bad.

The Rose Revolution in 2004 had constituted a second shift in Georgian economic and social structure. New government has the priority to bring stabilization to the political and economic structure. Due to the liberalization endeavours of new government and the reciprocal projects developed by two neighbour governments, the relations between Turkey and Georgia have changed its trajectory.

It will be helpful to evaluate this process through the three factors of cross-border co-operation.

The opening of Sarp border gate has impacted a wide area from Hopa to Samsun, with varying relation types and intensifications. The cross-border economic relation determines the economic structure of Hopa and Batumi, which are dependent on the trading relations with the other side of the border. Trade with Batumi, has transformed Hopa into a transportation centre for the whole Black Sea Region. However, even there is an integrated economic relation between two regions, due to the low trust environment, political instability and lack of a regulatory system, this long lasting trading relations could not transformed into an economic system benefiting the comparative advantages and complementarities. The accumulated capital in the region could not be transformed into productive investments, which will benefit border region as a whole. New opportunities for such an economically integrated region should be provided by the cross-border projects that will be developed by the participation of related actors in a multi-level governance approach.

The relations between border dwellers had dependent of the face to face relations for a long time. After the Rose Revolution in Georgia, so many problems have begun to be tackled by the negotiations of governments and other powerful actors in the border region. In this process, so many problems relating to everyday relations have been solved. Moreover, so many important projects; such as infrastructural, environmental, and cultural projects, have been improved and began to be implemented. The priority has given to the joint transportation projects which will facilitate the reciprocal relations, and attract new investors to the border region. However, these cross-border projects have not yet focused on developing joint

policies and strategies for an economically and socially integrated border region. Thus, still the face to face relations are determinants establishing both economic and social relations.

Even the demarcation of a rigid border, and the great differences in political and economical structures had diminished the social unity in the border region; the border dwellers could develop good relations immediately. The multi-lingual structure of the region, and the similar cultures affected from the similar geographies, and the geographical proximity had facilitated the integration of the societies. However, by time, according to the negativities experienced through trade relations, and the prejudices emerged because of shuttle trade and prostitution, had started a fragmentation process between the border societies. In this situation, developing cross-border projects, which will unite these societies, gain more importance; as cross-border co-operation could not be realized without its most important actors: border dwellers.

CHAPTER 6

CONCLUSION

The first aim of this thesis was to examine the effectiveness of cross-border cooperation as a tool for the development of underdeveloped regions, and to explore its appropriateness for implementation on Turkey's border regions. Both from the literature survey and case study, it is understood that border regions are the most excluded regions and also the regions of poverty, having very limited network relations in the market and also being far away from the intervention areas of central governments. Beginning with the localities' own strategies to surmount the rigidity of border in order to reach wider market areas, cross-border co-operation has been a useful tool for border regions constituting new opportunities for both sides of the border. Nevertheless, this study has shown that to reach a successful co-operation providing sustainable development, the three factors of cross-border co-operation have to be managed within a balanced and coherent approach. These three factors can be sequenced as cross-border economy, cross-border governance and cross-border social structure.

6.1. Final Evaluation

Through the second half of 20th century, increasing communication technology and globalisation effects had caused the significant transformation of development strategies. Together with the transition of representation systems from areal to networks, the settlements began to be contemplated as nodes of their network relations. Thus, it came out that strategies should be designed within their relations, in order to benefit from the positive externalities of these networks. However, border

areas do not operate in their actual network areas being cut off by the border lines. Thus, border areas generally come forward as the least developed regions of the world, having so many unappreciated potentials.

The intensifying relations of settlements through globalisation affects had caused the blurring of borders while increasing the significance of the regions involving their network relations. Cities have begun to be thought as the totality of the activities spread out in their regions. Such a regional urbanization has realized through two different processes running together: de-territorialization and re-territorialization. The thesis of “the end of the nation-state”, “the borderless world” and “the cyberspace” had emerged through the first process, however, re-territorialization had provided the international boundaries not to vanish but to be altered their form and functions. Within these new models of settlements, such as city-regions, the economic activities in the region, determined by the network relations, affect each other and provide development benefiting from the proximities, relations and interdependencies between them; their localities. The development literature clearly indicates the significance of such relations in the encouragement of technologic improvement and reciprocal learning. Throughout this impact area, all the industries and services co-operate each other, benefit the tacit knowledge of the region, and constitutes a social sphere with this co-operative relations. These relation types constitute complementary advantages for regions that will provide the development of economic facilities as well as the settlements participated in this network system. However, the Westphalian ordered state system has determined the territorial areas of sovereign nation states by demarcating rigid borders, and thus, cut off the market areas of many new border regions. These new international lines had emerged as dividing and excluding actors of new sovereign states till the end of the 1980s. These border regions, unfortunately, lacked the above mentioned opportunities of being in network relations. Together with the increasing affects of globalisation, the awareness about the significance and power of these networks has increased leading the co-operation projects exceeding border lines.

This development can be best observed through the change of border studies and the perception of borders. Border studies have shifted from ‘how borders are

demarcated' to 'how they are socially constructed' parallel with the new approaches to regions in general, which see them as the main units of social interactions. Thus, borders were no more dividing lines, but unifying through their new functional roles. The intensifying cross-border relations established between adjacent political economies constituted a special kind of regional economies through network relations, which is charged by interdependence, interaction and cooperation between two or more political regions. Therefore border areas, which accomplished to set powerful network relations with the other side of the border, have transformed from arid corridors to regions of socially and economically united twin sisters as zones of cooperation. Shared social customs and history, increasing social relations had generally nourished the process, facilitating the benefiting from complementarities reciprocally and constituting comparative advantages through the opportunities gained by these networks. However, sometimes the process can be hindered by the issues like lack of trust environment, insufficient infrastructures, and differences between governmental approaches. Interestingly, the world experiences have shown that both of these dynamics can be observed in each border region, at the beginning or somewhere during the process. Thus, a cross-border society can be best defined through their commonalities and conflicts.

Globalisation did not only affect the economic or social relations, but also the governmental structures. In this new administrative structure, the participation of all related actors is crucial for decision-making processes. This new participatory approach -called governance- offers new opportunities for border regions, which run as one city region but locates among the territories of two or more governments. As the central governments have generally been insensitive to the problems of border areas, border dwellers have to find their own ways to tackle with their everyday problems. Thus, cross-border governance generally experienced by the border dwellers through their strategy improvement processes. After the participation of central governments into the process, these governance activities have entered a new phase, in which all the related actors of cross-border relations are participated in. However, the dimension of the participation is not the main problem. Its content and targets are more crucial. Such a cross-border co-operation is not only effective for problem solving mechanisms, but also resolution of social conflicts and constituting

united social structures through the border areas. Thus, cross-border co-operations are useful for border areas to constitute social capital that is one of the crucial driving forces of local/regional development.

As the literature survey has shown, cross-border regionalisation is realized depending on the relation between varying factors. As stated above, market forces, central governments, international organizations and local activism are all the driving factors of it. Depending on the relations between them, there exists so many ways for a cross-border region to emerge. Political economy literature, state centric theories and theories of locality all explain this process differently, but all of the experiences put forward the importance of approaches in which all these factors managed in a balanced way. In this thesis, three different experiences of cross-border co-operation from three continents were given to offer a diversity of approaches supporting this thought.

The co-operations in U.S.-Mexican and Hong Kong-Chinese border regions come forward as they were all realized benefiting from the reciprocal complementarities. However, while the Chinese experience puts forward a bottom-up process, the American one is important for its top-down process beginning with the implementation of *maquiladora program*. European Union has separated from them through its target: to reach an economic and social unity. The experiences have shown that cross-border co-operations have resulted in not only the developments of border regions alone, but also the whole countries as it is for Chinese Shenzhen region. The realized development in this region has provided China as a new and powerful economic actor who articulates the global economy.

Cross-border co-operations between U.S. and Mexico provides a unique example reflecting the biggest economic asymmetry of any border region in the world, being between First and Third World Countries. This border area has transformed into a zone of convergence benefiting from the physical proximity, shared commonalities and the negotiations between the governments of two countries having different political and legal systems. Mexican government has started the *maquiladora* program to supply know-how and technology transfer that would provide the socio-

economic development. Attracting the foreign investments, Mexican government has aimed to encourage Mexican exports and to develop the Mexican manufacturing base, by providing the cost benefit advantage for labour-intensive investments of U.S. However, the process did not realize as the Mexican government aimed. The rapid industrialization in the border regions provided a considerable development, but the technology transfer and the accumulated knowledge could not be transferred into new progresses, and thus, these maquiladoras have continued to be the labour-intensive industrial areas supporting cost-cutting strategies of U.S. investors. Moreover, the rapid industrialization and urbanization have resulted in various environmental, infrastructural, social and urban problems. NAFTA has established an important base for joint policy formulation processes and accelerated the intensification of reciprocal relations through increasing numbers of cross-border co-operations. It was aimed to promote trade and cross-border investment, reducing the barriers. However, it was criticized not being comprehensive enough to involve the above mentioned social, political, legal, environmental and demographic effects, which have accelerated with increased free trade by the promotion of NAFTA. It is interesting that, many of the co-operation projects realized within NAFTA are focused on environmental problems instead of reciprocal development. The lack of a unifying idea, increases the rigidity of U.S.-Mexican borders, and removes sensitiveness to local and regional needs overlapping with sovereignty concerns. It is clear that, nationalism hinders the strategies for reciprocal development for border regions, which would provide more effective and sustainable development.

The cross-border experiences of European Union offer a striking example in which all three factors of co-operation is implemented through a governance approach depending on the social and economic integration. Both through the project development and implementation processes, it puts forward a compromising participation culture through symmetric relations and socio-economic cohesions; and the importance of supranational body's facilitator role. European Union has aimed to reach a competitive Europe and hinder the conflicts through establishing cross-border networks. This multilevel governance network offers new opportunities for existing actors and provides the emergence of new ones; and supports these co-operations through community initiative funds. However, the strategies are

differentiated for external and internal borders of EU. While EU offers a borderless unity for its members, it increases the rigidity of its external borders due to security issues and socio-economic development dissimilarities. Nevertheless, in order to both hinder the conflicts and provide the development of its external border regions, EU supports joint small co-operation projects with PHARE and TACIS programs. The three strands of INTERREG show the improved approaches for the interior co-operations, as being cross-border (strand A), trans-national (strand B) and interregional cooperation (strand C).

China-Hong Kong border region puts forward a different trajectory with its realization process and profound impacts on the economic structures of cooperating regions. According to the positive non-interventionism of Hong Kong government, the small capitalists has benefited from their social ties in the Guangdong region, which had provided them a freedom in turn. These cross-border economic relations have empowered by the interventions of both countries through a new way of cooperation in which Hong Kong government was improving the infrastructure while Guangdong county and municipal government took lots of initiatives to ensure a hospitable environment for Hong Kong investors. The strategies of Hong-Kong's small capitalists, two-way direction of cross-border relations and the "outprocessing" form of investments (depends on the agreement between two partners about the responsibilities) are the main determining factors of cross-border cooperation in this border region. They are the largest investors in ones another reciprocally, however, the Chinese investments in Hong Kong has been much diversified then the Hong Kong investments in China. This two-way directed relation has resulted in structural transformations of their economies. Through their "front shop, back factory" model, Shenzhen region transformed into a production area, supporting China to articulate global economy; while Hong Kong has altered to a financial centre providing service for China. However, no such developments have been tension free. This rapid and powerful development had caused many conflicts between the actors of cross-border co-operation; putting forward the importance of the cross-border governance, functioning both as a regulator and a facilitator, taking into consideration the all possible results.

The underdevelopment of border regions is a common problem for Turkey, which increases the significance of the probability to use cross-border cooperation as a tool for providing regional and local development. The dichotomy between eastern and western border regions of Turkey clearly supports the idea that being in a network would enhance development.

The regional policies of Turkey have focused on decreasing the inequalities between regions through regional development projects related to underdeveloped regions. However, neither the regional development projects nor the incentives oriented towards priority areas for development have provided these regions to socially and economically develop. Beginning with pre-accession period to EU, Turkey's regions have rearranged as NUTS regions in order to benefit from EU Structural Funds. However, none of them had solved the main problem of border areas. Being cut off their market areas, they have no chance to benefit from the externalities of network relations through joint actions. Thus, it becomes clear that border cities are in need of different development strategies than before.

Turkey provides an interesting case study of border regions due to its geographical location offering a rich diversity of relations. Turkey's relations with neighbours have diversified due to their different economic, political and social properties. The western border regions have always benefited from their proximity to Istanbul and from being on the major trade routes. Together with the cross-border co-operation projects with Greece and Bulgaria, a new period has begun for their development trajectories since 2003. However, the instable political structure and increasing terror problems in South-eastern region coerce border policies depend on security issues; leading the localities establish their own strategies to surmount the rigidity of border. These grey and black economies are seen as a way of cross-border regionalisation that should be transformed into legally structured co-operations. The changing approaches of government to borders have led new negotiations with Syria about co-operation projects since 2002. Unfortunately, the security problem in Middle East impedes the increase of relations with Syria as well as Iraq. The border relations with Iran continue through international trade principles for years. Turkish traders also use Iran as a transit corridor for reaching the markets of Asia and Turkic

Republics. The Armenian border has been closed for 14 years, due to the political problems. Finally, the radical politic and economic changes experienced in Georgia in 1989 and 2004 had been the determining factors of reciprocal relations.

For improving cross-border co-operations, the eastern border cities are disadvantaged from western ones, due to their insufficient infrastructures, being socio-economically less developed, having lower population density and the development levels of their neighbour countries. The globalization effects and Turkey's being candidate to EU are the external factors that coerce border regions to establish cross-border relations with their neighbours. Thus, Turkey needs new strategies for its border regions, which should provide them develop cross-border relations surpassing borderlines, and act within their true economic and social hinterlands.

However, having very different dynamics through its border regions, all of the border regions offer different cross-border co-operation opportunities. Turkey needs new legal arrangements providing flexible policy implementations in which priorities and complementarities would be determined through the local contexts. This flexibility can provide Turkey to adapt varying characters of border regions: the probable political and economic instabilities of neighbouring countries; and varying opportunities and drawbacks of Turkish border regions. Moreover, the localities will be able to reach power of decision making and a freedom of action through project implementations. In order to increase the probabilities of the realization of cross-border co-operations, negotiations should be held by the active participation of actors; principles should be taken so that they can be adapted to the changing dynamics. Policies and tools should be designed sensitive to the local differentiations. Joint cross-border criteria and indicators which have links to national programmes of each country should be defined through the negotiations. Short term small projects are crucial as well as the long term integrated programmes. The realization of these small projects would increase the confidence of border dwellers, and thus their active participation in the process. Involvement of all regional and local, public and private actors from both sides of the border in the negotiation processes is crucial for the success, as such an involvement provides to shorten decision making process by solving the conflicts at the beginning.

Having insufficient awareness about the significance and power of cross-border co-operations in local and regional developments, the central governments' implementations cause the powerlessness of both local administrative actors and NGOs. Thus, improvements in order to empower them become crucial for realizing cross-border projects. By 2004, with the redesigned Municipality Law (5393), the responsibility to establish sister city relations, develop projects and activities in fields such as culture, art and sports have given to municipalities. However, this arrangement is not sufficient to generate any cross-border co-operations and no joint projects that would have direct benefit to local development. For sustainable development projects that will be able to attract investors to the border regions and to provide reciprocal investments, an activity area should be constituted which gathers all related actors together through a compromising framework. That is to say, local governments' responsibilities and opportunities of local governments should be redesigned in order to provide them not to compete but work together. Additionally, as the most important problems of localities are their financial insufficiencies to implement these projects, related structural arrangements should be made in order to provide these regions to improve opportunities for gathering sufficient budgets for their cross-border co-operation projects.

Turkey's border politics is experiencing a shift with intensified projects on border areas demonstrating parallelism with a policy shift from national politics to binational policy. The more crucial ones of these projects can be sequenced as the modernization of customs with respect to integration to e-state policies and adaptation politics to European Union; spread of 'border trade centres' unified with free trade zones, shared use of airports, renovation of infrastructures, and clearing up the mined areas and usage of them in agriculture and industrialization mutually. However, co-operation between border regions have not institutionalized in Turkey yet. After entering the Customs Union of EU, Turkey had to liken its custom laws to the laws of EU, thus lost its flexibility to determine its foreign trade policy. The "Framework Agreement about Cross-border Co-operation between European Local Communities or Governments" signed in 1998 has improved cross-border co-operation projects in western border areas, generally focused on solving common problems like environmental ones. The increasing border relations have provided

government to show more interest on and to be more flexible to border issues. The above mentioned projects can be seen as the positive results of this process.

In spite of all these positive improvements related to development of cross-border relations and to provide comparative advantages gathered benefiting from the complementarities; the perception of border and the increasing nationalism negatively affects the formulation process of strategies and policies. Although the border dwellers have constituted cross-border relations according to their own strategies, affecting a bottom-up process, they generally do not support the investments that will be made on the other side of the border. While some of them evaluate such developments as negative actions against national benefits, some others only hesitate to make investments due to lack of trust as a result of political and economic instabilities. A social and cultural sphere within border regions should be established by the common cultural projects, in order to empower social ties and benefit the social capital. Thus, these socio-cultural areas can tackle with the conflicts between border dwellers, and provide them to participate in co-operation projects actively. Here it should be emphasized that, the content and the aim of the participation is more important than the dimension of it, to provide a sustainable and manageable cross-border co-operation process leading reciprocal development; and to finalize the conflicts based on nationalism.

Turkey is dependent on European politics about relations with neighbours since it became a member of Customs Union. This process has empowered within the pre-accession period to EU, impeding Turkey to develop independent policies through its border regions. In order to develop border related policies as mentioned above, Turkey should gain the capacity of decision making and acting independent from EU policies.

Hopa-Batumi region gains importance among the other border regions, due to the economic interdependencies established through trade relations in a bottom-up process after the Sarp border gate has opened in 1989. This border region represents a shatter zone characterized by historically shifting governmental influence; economic relations; linguistic and ethnic identifications. Hopa-Batumi border region

offers an opportunity, in which many social, political and economic stages have been tackled, for Turkey to remain more independent from exogenous impacts.

The opening of the border gate in 1989 had been a turning point for the revitalization of a historical market area, which was linked together by major trade routes of the past. The collapse of USSR had materialized a sudden shift for Georgia, of which profound impacts had been put forward by the sudden decline in both social and economical structure. The collapse of the Soviet Union brought about severe crisis for industries of newly born countries. The lack of financial support of the state has indicated serious structural problems in the resource-based industry; and so many labours have become unemployment with the crisis of industry and other related sectors. Together with this sudden poverty, the border between Turkey and Georgia comprised a significant gap between the income levels, the quality of life and the technological structure; which Georgians evaluated as an opportunity through the geographical proximity. Their strategies in order to tackle this poverty had resulted in shuttle trade and prostitution seen in Turkey, as a starting point for reciprocal relations. However, the rouble crisis happened in August 1998, caused a pause in the Turkish-Georgian economic relation for approximately one year, due to Georgian entrepreneurs' inability to make payments.

The survey has shown that especially during the first years, cross-border economic relations has established through horizontal lines with face to face relations. A moderate trust environment and geographical proximity has been the determining factors of the process. However, increasing and intensifying relations together with the political instability and security problems in Georgia had sometimes reasoned these trust relations to be wrecked. Nevertheless, Georgians had learnt both the principles of trade and know-how by their relations with Turkish entrepreneurs, and strong reciprocal economic and social relations between two sides have improved during these years.

Foreign partnerships and privatization of state owned structures have been considered as an alternative way of diminishing the problems of Georgia. Thus, Georgian government has allowed and supported its citizens, to make partnerships with foreign entrepreneurs. The meeting of Turkish entrepreneurs with Georgians depends on Georgians' seeking new partners in Turkey, and reciprocal relations have increased strengthening the trading integrations. Interviewees from both side of the border clearly emphasize that the border dwellers think Hopa and Batumi have integrated years before. However, Turkish entrepreneurs had complained about the increasing crime in Georgia which hinders the improvement of this integration, adding that only the ones having personal relations with elites or new riches could be rescued from these crimes.

The Rose Revolution in 2004 had constituted a second shift in Georgian economic and social structure, through the new government's implementations to bring stabilization to the political and economic structure. Due to the liberalization endeavours of new government and the reciprocal projects developed by two neighbour governments, the relations between Turkey and Georgia have changed its trajectory. Moreover, it is understood that, foreign investments have great importance for the renewal and technologic modernization of old factories, restoration of old buildings and implementation of urban infrastructures; and thus, for the development of Georgia. New government has given additional priorities to foreign investments, by providing some incentives and providing the entrepreneurs more flexibility in the Georgian market. However, Turkish investors still hesitate to make important investments in Georgia, while some other countries as Kazakhstan, Holland, or America has begun their investments in important sectors of Georgia.

The opening of Sarp border gate has impacted a wide area from Hopa to Samsun with Trabzon as an important centre, with varying relation types and intensifications. Trade with Batumi, has transformed Hopa into a transportation centre for the whole Black Sea Region, and Trabzon into a centre of exporters. However, due to the low trust environment, political instability and lack of a regulatory system, this long lasting trading relations could not transformed into an economic system benefiting from the comparative advantages and complementarities. The accumulated capital in

the region could not be transformed into productive investments because of having no appropriate lands in the Black Sea Region. Unfortunately, no such economic co-operation projects among this border region, which would benefit border region as a whole, have been accomplished yet. New opportunities for such an economically integrated region should be provided by the cross-border projects that will be developed by the participation of related actors in a multi-level governance approach. However, no significant legal arrangements have accomplished yet; neither between two governments through joint criterions nor through self organizing principles. Thus, lack of an institutional and legal framework hinders the border region to benefit from the existing potentials for local and regional development.

The current cross-border infrastructural, cultural and environmental projects offer new opportunities for further co-operation projects, although the local governments and NGOs have complaints about so many other projects which had negotiated but could not be initiated through years. They had emphasized it as the reason of many social actors to loose confidence causing them to leave the process. This event constitutes the evidence for the necessity to joint small projects mentioned above.

The current economic relations are based on the trade relations between firms according to the international trade principles. Thus, both of the settlements lack the comparative advantages they could seize with their reciprocal complementarities acting as a one region. Batumi needs know-how, technology transfer and financial supports in order to realize its development targets. Batumi's appropriate geography for industrial investments and its target to be a tourism centre for the whole Caucasian and Black Sea hinterland, improves its potentials for Hopa. However, Hopa-Batumi border region lacks a multi-level cross-border governance system, through which negotiations could be made in order to develop strategies for the benefit of both regions.

Unfortunately, the survey has put forward that there is no considerable vision for future relations through the traders of Hopa. The Turkish entrepreneurs' future related projects are diversified proportional to the increasing distance. Entrepreneurs of Hopa, generally hesitate loosing their current jobs that they proved success. The

transporters' lobby's conflict to railway project between Batumi and Hopa is an example that the conflicting interests hinder the co-operation projects (another barrier of co-operation). Transporters opposed railway project as they fear to lose their current jobs. However, thinking this railway project together with the airport in Batumi and shared use of ports offers new opportunities for Hopa as a node integrating all these connection types through a multi-mode transportation approach.

The multi-lingual structure of the region, the similar cultures affected from the similar geographies, and the geographical proximity had facilitated the integration of the societies. Developing cross-border projects, which will unite these societies, gain more importance; as cross-border cooperation could not be realized without its most important actors: border dwellers. Thus, every future policy relating cross-border co-operation should involve the interests of border dwellers as well as the other actors.

The economic relation between Turkey and Georgia is an asymmetric one through which Turkey constitutes a model for Georgia. Being the only door of Georgia to reach the whole world, the reciprocal relation between two nations has developed in a bottom-up process. However, the long lasting trade relations could not be transformed to the powerful and effective cross-border co-operation habits within the border region. The developments experienced especially after the Rose Revolution has constituted new opportunities for two countries to develop a co-operation area. It has thought to be necessary to put forward initial proposals for providing co-operation between Georgia and Turkey.

Before explaining the policy proposals for cross-border co-operation, it is thought to be useful to put forward the differences and similarities between the examined experiences throughout the thesis in order to provide a supportive base for policy proposals. Table 15 compares four border experiences due to the three variables of cross-border co-operation, and the driving factors of it. And finally, the comparative advantages gained with these relations and constituting complementarities; the ways how the cross-border regions emerged, the main focuses of cross-border projects and the spatial reflections of all these dynamics are summarized. This table puts forward the relation between Hopa and Batumi are still in the first stages of co-operation, and

crucially needs the supportive and regulatory legal arrangements. Thus, the next part basically tries to put forward some policy proposals for generating a balanced, coherent and sustainable cross-border co-operation between Hopa and Batumi. These proposals also expected to constitute a useful framework for the future cross-border co-operation developments all through Turkish border regions, with the awareness of being only a starting point for these future developments.

Table 15. Comparison between Cross-border Co-operation Experiences through their General Characteristics

		U.S. - Mexico	Europe	Hong Kong - China	Hopa-Batumi
Cross-border Economy	Market Forces	<ul style="list-style-type: none"> *Free Trade *Functional Interdependency *Convergence *Functional links across nations 	<ul style="list-style-type: none"> *Free Trade *Functional Interdependency *Convergence *Functional links across nations 	<ul style="list-style-type: none"> *Free Trade *Functional Interdependency *Functional links across nations 	<ul style="list-style-type: none"> *Free Trade *Interdependency
	Type of Production	Symbiotic Production: inputs are produced in north (capital intensive facilities), and they are assembled in Mexico (labour-intensive facilities)	Clustering of activities through interregional co-operation and cross-border exchange (agglomeration synergies)	“Outprocessing” (depends on the agreements between partners about the responsibilities): Hong Kong designs, China assembles	No co-production activities
	Source of Regional Growth	Externally Driven	Both Externally and Internally Driven	Internally Driven	Internally Driven
	Elements of Regional Growth	<ul style="list-style-type: none"> *Transportation of plants to the border areas in U.S. *FDI in Mexican border area (Maquiladoras) *Traded Interdependencies 	<ul style="list-style-type: none"> *Factor mobility: Free movement of capital and labour within EU *Social Capital *Untraded Interdependencies 	<ul style="list-style-type: none"> *Transportation of Hong Kong’s industrial plants to Guangdong *Traded interdependencies 	<ul style="list-style-type: none"> *Capital accumulation through transportation facilities
	Entrepreneurs’ Approaches	<ul style="list-style-type: none"> *Cost-benefiting Strategies 	<ul style="list-style-type: none"> *Greater economic co-operation for economic growth *Rising competitiveness 	<ul style="list-style-type: none"> *Cost-benefiting *Prevent conflicts by social aids 	<ul style="list-style-type: none"> *Economic profit through transaction costs *Prejudices to co-production facilities (low trust environment, economic political instability, nationalism)

Cross-border Governance	Mode of Governance	<ul style="list-style-type: none"> *Business and governmental actors in U.S. *Business, governmental actors and increased local capacities in Mexico *Bilateral governmental co-operation *Increasing cross-border relations had increased the variety of cross-border actors 	*Multi-level governance through European Policies	<ul style="list-style-type: none"> *Governments as facilitator and coordinator *Co-operations between NGOs and governmental actors *Relation between government and business 	<ul style="list-style-type: none"> *Negotiations between Central Governments *Non-effective participation of Local Governments and NGOs
	Supranational Institutions	<ul style="list-style-type: none"> *NAFTA *Central Decision Making Bodies 	<ul style="list-style-type: none"> *EU Regional Policy *Community Initiatives: INTERREG, PHARE, TACIS, etc. 	*No such agreements between governments	<ul style="list-style-type: none"> *No such agreements between governments *Unrealized efforts (Black Sea Economic Co-operation Agreement)
	Policy Instruments of the State	<ul style="list-style-type: none"> *Regulative Measures on Productive and Distributive Issues *Control over flows (capital, labour) 	<ul style="list-style-type: none"> *Policy convergence across nations *Strong emphasis on local authorities *Open to institutional innovations 	<ul style="list-style-type: none"> *Open-door policy of Hong Kong *Control over flows (labour) 	<ul style="list-style-type: none"> *Infrastructure Development *Regulative Measures on Customs *Control over flows (goods, labour)
	Central Governments	<ul style="list-style-type: none"> *U.S. governments' insensitiveness to problems overlapping with security issues *Central decision making bodies 	*Negotiation between central and supranational bodies	<ul style="list-style-type: none"> *Positive non-interventionism of HK *China government's facilitating policies *Tensions between Chinese central and local governments 	*Powerful Central Decision Making Bodies
	Determining Factors of Bargaining Process	<ul style="list-style-type: none"> *Asymmetrical relations between First and Third World Countries (both economic and political) 	<ul style="list-style-type: none"> *Symmetrical relations between member states *Regulatory policies of EU 	<ul style="list-style-type: none"> *Bottom-up economic development process managed by HK small capitalists 	<ul style="list-style-type: none"> *Economic and political shifts in Georgia *Asymmetrical relations *Georgian government's facilitating approaches

Table 15 continued

Cross-border Governance	Interests of State	<ul style="list-style-type: none"> *Increase global competitiveness (U.S.) *Hinder illegal labour migrations to U.S. *Development of border regions *Attract FDI to provide know-how and technology transfer (Mexico) *Provide environmental protection 	<ul style="list-style-type: none"> *Provide social and economic unity *Prevent regional inequalities *Promote the competitiveness of EU in global economy *Benefiting from advantages of border regions' complementarities (exceed the barrier effect of national borders) 	<ul style="list-style-type: none"> *Profound transformations of economic structures *Attract FDI to provide know-how and technology transfer (China) *Increase social benefits through the aids of HK capitalists *Benefit from the geographical advantages of Guangdong (HK) 	<ul style="list-style-type: none"> *Provide security on borders *Provide the economic development of border areas *Provide new markets for Turkish entrepreneurs *Meet the needs of citizens condoning unrecorded trade (G) *Acquire know-how and technological infrastructure through reciprocal relations(G) *Renovation of infrastructures(G)
	Local Governments	<ul style="list-style-type: none"> *Allowed to constitute co-operations for solving everyday problems of border dwellers, which do not overlap security issues 	<ul style="list-style-type: none"> *Empowerment of local governments through decentralization process *Co-operations between local governments in project development and implementation processes 	<ul style="list-style-type: none"> *Centralized bureaucracy diminish the financial sources of local governments (C) *Increased decision-making power of local governments 	<ul style="list-style-type: none"> *Local governments are not authorized within their true economic hinterlands (T) *Hegemony of central states over decision making processes of local governments (T,G) *Lack of sufficient financial support (T) *Co-operations between local governments on cultural activities
	Social Structure	<ul style="list-style-type: none"> *Cultural convergence facilitating the co-operation process * Multi-lingual structure (spanglish) 	<ul style="list-style-type: none"> *Historical-cultural social ties facilitates the co-operation processes *EU aims to create a united European cultural identity 	<ul style="list-style-type: none"> *Strong social ties provided the co-operation process *Economic outcomes of co-operation caused social conflicts 	<ul style="list-style-type: none"> * Historical-cultural similarities and roles facilitate the reciprocal trade relations *Multi-lingual structure *Protectionist through the foreigners
	Mindsapes and Attitudes	<ul style="list-style-type: none"> * A new border nation/culture has emerged *Local, national and cross-border frictions as the result of unplanned rapid urbanization 	<ul style="list-style-type: none"> *Border regions are evaluated objectively according to the interest of border dwellers. 	<ul style="list-style-type: none"> *Informal and soft integration between the nations 	<ul style="list-style-type: none"> *Entrepreneurship in Hopa *Lack of trust due to political instability in G. (T) *Perception of foreigners as 'walking dollars' (G) *Nationalism based on religion (G) *Reciprocal prejudices emerged after 1989

CBS (continued)	Perception of Border	*Mexican sees it as an opportunity for socio-economic development *American sees it as an opportunity for new investment strategies	*Borders seen as linguistic frontier *Rigid lines through exterior regions, while they are blurred at the interior EU	*as a diving line for cultural identification between two nations: its' excluding character and the effects of its permeability	*Lines protect the sovereignty of nation-state
	Reasons of Comparative Advantages	*Network Externalities *Agglomeration Economies	*Network Externalities *Shared Infrastructure	*Network Externalities *Geographic Advantages	*Geographic Advantages (G) *Advantages gained by the proximity to such a country with a declined economic and social structure (T)
	Cross-border Regionalisation ¹⁰³	1, 4, 5, 6, 7, 8, 9	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8,9	2,6, 7, 8	2, 6, 7
	Spatial Reflections of Cross-border Relations	* Transportation of industries to border areas (head offices at the U.S. side; labour-intensive assembly plants on the Mexican side) * Twin/sister cities * Metropolitan Cities (integrated urban spaces) (spill-over process)	*Border crossing cities acting as a unity (integrated urban spaces) *Innovative Learning Regions *Shared Infrastructures *Spill-over process	* Transportation of Hong Kong industries to Guangdong (China) * New industrial areas on China * Innovative Learning Region * Transformation of Hong Kong to a financial centre	* Urbanization of Batumi towards Hopa * Urban regeneration projects in Batumi * Increase in the numbers of hotels in Hopa * Increase in the numbers of TIRs in the main roads of Hopa
	Cross-border Co-operation Projects	*Focused on environmental issues, urbanization problems and economic improvements	*Emerges depending on the EU Regional Policy	*Agreements between economic partners	* Focused on projects of transport infrastructures

Table 15 continued

¹⁰³ CBR can be evaluated in nine different ways due to;

(1) 'grey' or 'black' economic activities, (2) revival of suppressed historical economic spaces, (3) nation-building projects in multinational territorial states, (4) the supranational bodies that facilitate a two way movement both from above and below, (5) a reaction to uneven development linked with other sub-, supra-, or trans-national region-building processes, (6) the opportunities created by the crisis of national scale, (7) Creation of new functional economic and/or ecological spaces, (8) promotion by national states to enable national economies compete more effectively, and (9) the spill over of metropolitan hinterlands and/or the growth of complementary towns either side of shared borders

6.2. Policy Proposals

Cross-border co-operation, which is a very effective tool for sustaining regional development, is profoundly influenced by both the governance context and the strength of the economic relations in the border regions. The experiences show that, even the governance conditions are insufficient to develop formal economic relations; societies always generate their own strategies to tackle with the rigidity of the borders. Historical cultural identities and historical economic relations are the factors facilitating the communication and thus providing the realization of border dwellers' strategies. However, experiences also show that even where these two factors did not exist; improving economic relations can motivate strong social ties. Thus, this part of the thesis tries to figure out some policy proposals framing all these relations together with their priorities.

As co-operation at the local and regional level between adjacent border regions having different regimes, cross-border co-operation aims both to reduce the disadvantages of these regions and provide a sustainable development process for them. However, the content of co-operation depends on the phase of co-operation; beginning with soft topics like cultural, environmental and infrastructural projects. These so-called soft topics are the keys to tackle some important conflicts and built up trust between the actors. Hence, cross-border co-operation does not only involve economic co-operation; but also a social co-operation, and a strong and joint governance approach. As emphasized for innumerable times throughout this thesis, the success of a cross-border co-operation depends on the balanced and coherent management of these three factors. Hence, while developing policy proposals this issue will be dealt with as the most important determining factor.

Cross-border governance depends on the degree of multi-level governance involving the participation of all related cross-border actors in a wide range from supranational bodies to border dwellers. As border regions are the regions at which two or more different types of regimes come across, an integrated border region basically needs new policy implementations; which could be achieved throughout a compromising approach between adjacent governments.

Cross-border economy, being in the area of intersection between international economics and regional economics, generates so many opportunities for border regions having spatial limitations of market areas for years. However, formal border regulations and different legal systems constitutes barriers for cross-border economy together with the incompatible infrastructure, coercing institutional structure, trade barriers and mental barriers constituted through the formation of the borders. The culture generated by the border institutions providing advantages to the border areas through reciprocal dependencies overcomes these barriers constituting a social area and then mobilizes social action supporting cross-border relations. As cross-border regions are socially constructed spaces, cross-border social structure facilitates cross-border economy; and thus cross-border co-operation.

Having very different dynamics through its border regions, all of the border regions offer different cross-border co-operation opportunities. In the framework of above mentioned priorities, policy proposals relating the development of cross-border co-operation will be generated taking the border relations of Hopa and Batumi into consideration, as a starting point for Turkey's future cross-border co-operation processes. Hopa-Batumi region gains importance among the other border regions, due to the economic interdependencies established through trade relations in a bottom-up process after the Sarp border gate has opened in 1989. It also offers an opportunity, in which many social, political and economic stages have been tackled, for Turkey to remain more independent from exogenous impacts. While generating the policy proposals it should be paid attention that the relation between Hopa and Batumi are still in the first stages of co-operation.

Before a detailed expression, it is thought to be useful to give a brief organization of the proposals: **(1)** An administrative reform involving supportive and regulatory legal arrangements about border issues should be materialized with the negotiations between adjacent governments through institutionalized collaboration between subnational authorities across national borders¹⁰⁴, **(2)** New coordinator bodies acting in the realm of public authority should be constituted in order to tackle with the

¹⁰⁴ See Perkmann, 2003 in '2.3.2.2. Cross-border co-operation' in this thesis

conflicts and shorten decision making processes, (3) A new institutional organization is needed in order to provide every actor could find its counterpart during the negotiations, (4) Cross-border projects should be designed in two basic structures as short-term and long-term projects, (5) Necessary arrangements should be made in order to provide top-down cross-border initiatives, (6) A local activity area involving a re-defined social sphere should be generated, and (7) A joint information space from which all of the cross-border actors can be benefited should be constituted.

As the case study has shown; cross-border economic relations between Hopa and Batumi had established through horizontal lines with face to face relations. However, this relation pattern is also valid for cross-border governance issues through so many important decision making and implementing processes about the policies relating border issues. Thus, the lack of an institutional structure and legal framework for cross-border issues had forced trust environment to be the only determining factor of cross-border co-operation through years, and also hinders the border regions to get the complete benefit from the existing potentials for local and regional development.

Perkmann's (2003) four criteria about CBC and Jessop's (2003) interscalar articulation strategies had been benefited from for the proposal about an *administrative reform*. As the main decision makers of CBC are always public authorities and subnational authorities, while the main actors of it are border dwellers (both businessmen and other citizens); the CBC must be located in the realm of public agency through a network of different scales (vertical, horizontal, transversal and virtual).

Through this *administrative reform* the priority should be given to constituting a *flexible legal framework*, determining *shared joint criteria and indicators* with the adjacent governments, and *increasing the authorities of local governments* about cross-border project development processes within the *supervision of central governments*. The flexibility of legal arrangements would provide Turkey to adapt varying priorities and complementarities through local contexts. However, while determining the joint criteria and indicators through negotiations appropriate *links to each nation's laws*, national priorities and programmes should be generated. The

legal arrangements should also activate *top-down supportive cross-border initiatives*, at least in order to solve problems relating financial insufficiencies. The formation of a multi-level governance system has a vital significance for this process. This administrative reform should include new arrangements re-designing the opportunities and responsibilities of border localities providing them to have the power of decision making and a freedom of action through project implementations. These new arrangements would provide localities to be active and powerful in problem solving in a broad-range of field of everyday life, and also provide adjacent localities to collaborate about border issues. Such kind of an administrative reform would provide Turkey to be flexible and more independent through determining foreign policies regarding its border issues. However, the relations between actors of CBC and the basic activity areas should also be determined through these negotiation processes.

Active participation of actors is the key point for successful CBC. Hopa-Batumi region lacks the institutional organization letting every actor to participate in the process actively. Thus, *new institutional arrangements* with *coordinator bodies* are essential to provide the effective management of CBC processes and also to provide every actor to find its counterpart during the negotiations. These *coordinator bodies*, such as AEBR in EU, would be constituted as separate bodies under the control of each nation state but acting in a collaborative manner; or one comprehensive body with the representatives of all the actors of border region (NGOs, business institutions, border dwellers, local and sub-national governments, traders, etc). The representation system is very essential for the operation of CBC; thus through the negotiations the most appropriate way among the local contexts should be explored. These coordinator bodies act in the realm of public authority diminishing the destructive effects of bureaucracy. They should act as the arm of the central governments through given responsibilities and shorten the decision making processes by solving the conflicts at the primary stages.

Implementing joint policies and developing joint projects, these *coordinator bodies* should generate a *joint activity area* among the border region. This activity area gathers all related actors together through a compromising framework could provide

to attract investors to the border regions and to provide reciprocal investments for sustainable development projects. This activity area would also help to overcome the barriers depending on the mental distances and provides to get use of generated social capital for CBC. Although having social affinities depending on the multilingual structure, cultural commonness and kinships, a mental barrier had occurred between two societies (Hopa and Batumi) through the years basically depending on the trade relations, political instability and security problems in Georgia, increasing nationalism in Turkey and nationalism in Georgia which has a religious pattern. Generating a *joint local media* through which news and articles would be exchanged and a first step for *joint information space*, through which information exchange projects should be realized, would be taken. These two bodies see essential for providing stabilization of cross-border contacts over time; which is essential both to overcome the social conflicts and other problems, and to generate an actively operating economic integration. This activity area managed within the supervising of coordinator bodies would also *increase the awareness* about the effectiveness of cross-border co-operation for local/regional development through varying interests by the help of organizations like festivals, training projects, symposiums. Having insufficient awareness about the significance and power of cross-border co-operations in local and regional developments, the central governments' implementations cause the powerlessness of both local administrative actors and NGOs. Thus, this increasing awareness could also provide the improvements of top-down initiatives in order to *empower the local and sub-national authorities* that become crucial for realizing cross-border projects. These cross-border projects should be arranged in two folded structure involving short-term projects as well as the long-term ones. As the local authorities are the first to implement cross-border projects, these *short term projects* should be designed through common interests and generally should be about everyday life experiences. These short term projects have two basic advantages; (1) generates the stabilized participation of the actors in the whole process providing conflict resolution that could result from losing believes to CBC, and (2) provides a strong basis for long term projects. Being bigger budgeted and including wider areas of interest *long term projects* generally depends on the compromise of adjacent central governments among whole processes of the projects.

These cross-border co-operation projects can be classified into different types such as infrastructural, environmental, social and economic ones. Nearly all of them depend on benefiting from the complementarities between adjacent countries or solving shared common problems. By these co-operation projects border regions began to act as one integrated region having comparative advantages gathered benefiting from the complementarities.

Georgians had learnt both the principles of trade and know-how by their relations with Turkish entrepreneurs through the transition period, providing a new market for Turkish entrepreneurs. However, Turkish investors and entrepreneurs generally hesitate for integrated economic projects. The above mentioned administrative reform would provide a faithful basis for two sides to generate such kind of projects. Both of the settlements lack the comparative advantages they could seize through their reciprocal complementarities. Batumi needs know-how, technology transfer and financial supports in order to realize its development targets. Batumi's appropriate geography for industrial investments and its target to be a tourism centre for the whole Caucasian and Black Sea hinterland, improves its potentials for Hopa. Hopa and Batumi should develop joint tourism projects including their hinterlands offering "one holiday two countries" trips. The airport project in Batumi provides to tackle the barriers resulting from the dissuasiveness of hard reach to the region. Together with the common use of Batumi and Hopa ports, and the realization of railway project between these two ports, Hopa could be redesigned as a multi-mode transportation node.

I could not have enough time to examine the existing socio-cultural structure and the potentials of craftsmen; but the past experiences of Georgia shows its great potentials for Hopa. Thus, together with the industrial and agricultural investments; some joint cultural projects should be generated. Education programmes executed by Georgians would provide Turkish citizens to develop their skills in wider areas and obtain new opportunities for their future lives. The realization of 'youth centre' project of the mayor of Hopa would be a good starting point for this socio-cultural projects. However, realization of such projects basically depends on the administrative and institutional reforms mentioned above.

This thesis mainly puts forward the effectiveness of cross-border cooperation as a tool for the development of underdeveloped regions. Thus, through appropriate arrangements, cross-border co-operation strategies should be improved in order to provide the sustainable development of border regions by establishing strong ties with the other side of the border, and benefit from varying complementarities such as wider market areas, social and cultural structures, geographic structures, etc. However, this thesis only constitutes a starting point through its framing proposals for further studies that should be focused on strategy development for successful cross-border co-operations.

REFERENCES

Anderson, M.; (1982); “The Political Problems of Frontier Regions”; West European Politics, vol.5, pp: 1-17

Anderson, J. and O’Dowd, L. (1999), “Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance”, Regional Studies, Vol:33.7, p: 593-604

Arreola, D.D. (1996) “Border-City Idee Fixe” ; The Geographic Review 86(3):356-369 http://geography.asu.edu/arreola/articles/border_city_idee_fixe.pdf

Asian Development Bank, (2005), “REG/South Asia Subregional Economic Co-operation: Executive Summary”, The Energy and Resources Institute

Asian Development Bank, (2005), “Technical Assistance Report: South Asia Subregional Economic Co-operation III”; Project Number: 37648

Baklacioğlu, N. (2004), “Cross-border Movements Across Turkish-Bulgarian Border: Problems and Prospects”

Bartolini, S., (2006), “A Comparative Political Approach to the EU Formation”, ARENA Seminars Spring 2006, Centre for European Studies, University of Oslo

Berber, M., (2000), “Trabzon'da Ticaret Sektörünün Geçmişi, Mevcut Durumu, Geleceği”, Trabzon Valiliği Yayınları, Trabzon

Boman, J. 2005, “Identity and Institutions Shaping Cross-Border Co-operation: A Comparative Study Of Cross-Border Co-operation In The Estonian-Russian And Romanian-Moldovan Borderlands”, M. A. Thesis, Tartu

Brunet-Jailly, E.; (1999); “Cross-Border Relations in Lille (France) and Detroit (USA)”, PhD. Thesis, The University of Western Ontario, London

Brunet-Jailly, E. (2005); “Theorizing Borders: An Interdisciplinary Perspective”, Geopolitics, vol: 10,(winter) number 4,633–649
<http://taylorandfrancis.metapress.com/media/agxy6yxgtj3kqgvrlh87/contributions/h/1/6/3/hl631k28p7152813.pdf> (10 February 2006)

Büyükdere, K. (2005), “Türkiye’nin Dış Ticaret Gelişimi”;
<http://www.gumruk.gov.tr>

Caporaso, J.A., 2000, “Changes in the Westphalian Order: Territory, Public Authority, and Sovereignty”, The International Studies Review Volume 2 Issue 2

CIA-The World Fact Book, Georgia
<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/gg.html>

Dana, L.P., 2005, “Chapter 5: the Commonwealth of Independent States(CIS)”, p:205-270, in “When Economies Change Hands: a Survey of Entrepreneurship in the Emerging Markets of Europe from Balkans to the Baltic States”, the Haworth Press

Dış Ticaret Müsteşarlığı, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü; (2005), “Gürcistan Ülke Raporu”

DPT, 2000, “ DOKAP: Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı. Cilt1: Yönetici Özeti”

Dudwick, N. (2002), “No Guests at Our Table: Social Fragmentation in Georgia”, p:213-257, in “When Thing Fall Apart: Qualitative Studies of Poverty in the Former Soviet Union”, ed. by Dudwick, N., Gomart , E. & Marc, A. with Kuehnast, K.; World bank

Dudwick, N., Gomart , E. & Marc, A. with Kuehnast, K., (2002), “From Soviet Expectations to Post- Soviet Realities: Poverty During the Transition”, p:21-27, in “When Thing Fall Apart: Qualitative Studies of Poverty in the Former Soviet Union”, ed by Dudwick, et al, Worldbank

Dunford, M. (1998), "Chapter 4: Differential Development, Institutions, Modes of Regulation and Comparative Transitions to Capitalism: Russia, the Commonwealth of Independent States, and the Former German Democratic Republic", p: 76-111, in "Theorizing Transition: The Political Economy of Post--Communist Transformations", ed. by Pickles, J; and Smith A., published by Routledge

Dursun K, T.; (1996), "Kurşun Ata Ata Biter"; 3rd Edition, Bilgi Yayınevi, İstanbul

Erbay, Y. & Yener, Z. ; (1998); "Sınırötesi İşbirliği: Türk Yerel yönetimleri İçin Yeni bir Açılım"; Çağdaş Yerel Yönetimler, 7(2); p:11-26

EUROPEAN COMMISSION, (1994), "Europe 2000+: Co-operation for European Territorial Development", European Commission, Luxembourg.

EUROPEAN COMMISSION, (1996), "First Report on Economic and Social Cohesion", European Commission, Luxembourg.

Form, W. H.; D'Antonio W. V.; (1959) "Integration and Cleavage Among Community Influentials in Two Border Cities"; American Sociological Review, Vol. 24, No. 6.; pp. 804-814.

<http://www.jstor.org/view/00031224/di974212/97p03457/0>

Gabbe, J. (2005), "Governance and Cross-border Co-operation", speech on the occasion of the RFO Annual Conference in Joensuu, North Karelia, Finland; March 2005

Ganster, P.; (1997), "The U.S.-Mexican Border Region" in "A Region in Transition: The U.S.-Mexico Borderlanders and the role of Higher Education", ed. by Ponton, B.C; Ganster, P; Leon-Garcia, F. and Marmolejo, F., (1997), A Working Paper Series on Higher Education in Canada, Mexico and the United States: Understanding the Differences; no.6

Gezici, F. & Sezgin, E.; 2005); "Sınır Bölgelerinin Gelişiminde Fırsatlar ve Tehditler", presented in 29th kolokyum of 8th November World Town Planning Day: "Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler: Riskler ve Fırsatlar", İstanbul

Guo,R.; 1996; "Border Regional Economics", Heidelberg: Physica Verlag, Germany

_____, 2004, "Cross-Border Resource Management: Theory and Practice", Ph.D. Thesis, Regional Science Association of China at Peking University, Beijing, China, <http://www.eadn.org/reports/wpweb/wp28.pdf>

Gültekin, B., 2005, "Prospects For Regional Co-operation on NATO's South Eastern Border Developing a Turkish-Russian Co-operation in South Caucasus", Final Report - Manfred Wörner Fellowship 2004 / 2005

Hanson, G., (2001), "U.S.-Mexico Integration and Regional Economies: Evidence from Border-City Pairs", *Journal of Urban Economics* 50, p: 259-287

Hanson, P., (2003), "Chapter Nine: The Soviet Economy in Retrospect", p.240-255, in "The Rise and Fall of the Soviet Economy: An Economic History of the USSR from 1945", published by Longman, Great Britain

Hagemann, K., Berger, S., Gemie, S., Williams, C., (2004) "Creating and Crossing Borders: The State, Future and Quality of Border Studies" Centre for Border Studies; University of Glamorgan

<http://www.glam.ac.uk/hassschool/research/border/docs/CCrossBorders.doc>

Herzog, L. A. (1991) "Cross-national Urban Structure in the Era of Global Cities: The US-Mexico Transfrontier Metropolis"; *Urban Studies*, Vol.28, No.4, pp.519-533
<http://taylorandfrancis.metapress.com/media/64t4yjxqmh0qfeg2dr2p/contributions/x/j/k/f/xjkfdb5exejkw2ab.pdf>

_____; (1997), "The Transfrontier Metropolis", *Harvard Design Magazine*, Winter/Spring, Number 1
http://www.gsd.harvard.edu/research/publications/affiliated_publications/hdm/back_issues/1herzog.pdf (10 February 2006)

_____; (2003) "Cross-Border Planning and Co-operation" in "Monograph 1: The US-Mexican Border Environment: A Road Map to a Sustainable 2020" ed. by Paul Ganster; ch:7; pp:139-161; SCERP Publications ; <http://www.scerp.org/>

Ho, K.C., and So, A., (1997), "Semi-periphery and borderland integration: Singapore and Hong Kong experiences", *Political Geography*, vol. 16, n0.3, pp:241-259

Jessop, B. (2003), "The Political Economy of Scale and the Construction of Crossborder Microregions", *Urban Regions*, 29:89, pp: 25-41

Kamazima, S.R., (2004), "Borders, Boundaries, Peoples And States: A Comparative Analysis Of Post--Independence Tanzania-Uganda Border Regions"; PhD. Thesis, University of Minnesota

Kiy,R., Kada, N. (ed), (2004) "Defining The Border and its Trans-Nationali Trans-Border Communities", pp:17-29; in "Blurred Borders: Transboundary Issues and Solutions in the Sandiego/Tijuana border Region", International Community Foundation

Klapp, O.E.; Padgett,L.V.; (1960); "Power Structure and Decision Making in a Mexican Border City"; American Journal of Sociology 65; pp: 400-406 .

Knippschild R., (2005), "Cross-border co-operation as a new tool for urban development?", Leibniz Institute of Ecological and Regional Development, Dresden

Kolossov, V., (2005), "Border Studies: changing Perspectives and Theoretical Approaches", Geopolitics, vol: 10, p: 606-632

Kourous, G., (1999), "The Border XXI Program: An Overview"; Borderlines, vol. 7, no. 4, p: 1-5

Leonard, W., and Conroy C., (2004), "The environmental Economic Consequences of Border Industrialization in the NAFTA Era", Center for Environmental Resource Management, University of Texas

Leung, T.K., (2003), "The Development of Cross-border Economic Activities and Hong Kong's Strategic Positioning",
<http://www.tdctrade.com/econforum/boc/boc030302.htm>

Marmolejo, F. and Leon-Garcia, F.; (1997a); " Higher Education in the US-Mexico Borderlands: A Profile" in "A Region in Transition: Te U.S.-Mexico Borderlanders and the role of Higher Education", ed. by Ponton, B.C; Ganster, P; Leon-Garcia, F. and Marmolejo, F., (1997), A Working Paper Series on Higher Education in Canada, Mexico and the United States: Understanding the Differences; no.6

_____; (1997b); " The Border Pact Survey" in "A Region in Transition: Te U.S.-Mexico Borderlanders and the role of Higher Education", ed. by Ponton, B.C; Ganster, P; Leon-Garcia, F. and Marmolejo, F., (1997), A Working Paper Series on Higher Education in Canada, Mexico and the United States: Understanding the Differences; no.6

Mendoza, J.E., (2002), "Agglomeration Economies and Urban Manufacturing Growth in the Northern Border Cities of Mexico", *Economía Mexicana*, Vol. XI, No.1, Centro de Investigación y Docencia Económica

Minghi, J. (1963); "Boundary Studies in Political Geography", *Annals of American Geographers*, p.407

Ngai, P. (2003) "Locating Trans-border Subjects: Hong Kong Working People in Mainland China",
http://www.lit.osaka-cu.ac.jp/geo/pdf/frombelow/0308_frombelow_pun.pdf

O'Dowd, L. And Corrigan, J. (1995), "Buffer Zone or Bridge: Local Responses to Cross-border Economic Co-operation in the Irish Border Region", *Administration*, vol:42; pp:335-351

Ohmae, K. (1990), "The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy"; New York: Harper Business

_____. (1995), "The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies", New York: Free Press

Olsen, J. P., (2001), "The terms of Political Order in the Europe of Tomorrow", Presented at The Research Council of Norway's Conference on Foreign Affairs: "Europe in transition - How can research Contribute", Oslo, 11 June 2001; <http://www.arena.uio.no/news/articles/Olsen-110601.html> (10 February 2006)

Özgen, H.N.; (2005); "Sınırım İktisadi Antropolojisi: Suriye ve Irak Sınırında İki Kasaba"; in "Gelenekten Geleceğe Antropoloji" ed. by Kümbetoğlu, B. and Birkalan-Gedik, H., Epsilon Yay., p.100-129

Perkmann, M., (1999), "Building Governance Institutions across European Borders", *Regional Studies*, vol: 33.7, P: 657-667

_____, (2003), "Cross-Border Regions in Europe: Significance and Drivers of Regional Cross-Border Co-operation", *European and Regional Studies*, 10 (2), p: 153-171

Perkmann, M. and Sum, N.L. (eds); (2002); “Globalization, Regionalization and Cross-Border Regions: Scales, Discourses and Governace”; in “Globalization, Regionalization and Cross-Border Regions” ed. By Perkmann, M. and Sum, N.L.; Houndsmills, New York: Palgrave.

Ponton, B.C., (1997), “The Border: An Approach Through History and Culture” in “A Region in Transition: Te U.S.-Mexico Borderlanders and the role of Higher Education”, ed. by Ponton, B.C; Ganster, P; Leon-Garcia, F. and Marmolejo, F., (1997), A Working Paper Series on Higher Education in Canada, Mexico and the United States: Understanding the Differences; no.6

Ponton, B.C; Ganster, P; Leon-Garcia, F. and Marmolejo, F.; (1997); “A Region in Transition: Te U.S.-Mexico Borderlanders and the role of Higher Education”, A Working Paper Series on Higher Education in Canada, Mexico and the United States: Understanding the Differences; no.6

Popov, V., (2004), “Chapter 3: Circumstances versus Policy Choices: Why Has the Economic Performance of the Soviet Successor States Been So Poor?”, p: 96-129, in “After the Collapse of Communism: Cooperative Lessons of Transition”, ed by, McFaul, M. and Stoner-Weiss, K., Cambridge University Press

Rautio, V. and Tykkyläinen, M., (2000), “Economic Co-operation Across Finnish-Russian Border – Factors of Sluggish Development and Success of Enterprises”, interim report, no: IR-00-071/December, International Institute for Applied Systems Analysis

Ribas-Mateos, N. (2005), “Western Europe and its Borders: Reflections on the Concept of the Border City”

Rumelili, B.; (2005); “The European Union and Cultural Change in Greek-Turkish Relations”, Working Paper Series in EU Border Conflict Studies, No:17, University of Birmingham

Sapmaz, Y.; (2004); “Yunanistan Ülke Raporu”, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi

Sare, M. and Tuubel, V. (2003), “Regional Development and Cross-Border Co-operation in the Estonian-Russian Border Area”, Report of Piepsi Forum III, Tartu and Kallaste, www.ctc.ee

Sassen, S. (1991), *The Global City: New York, London;Tokyo, Princeton, NJ: Princeton Universty Press*

Scott J. W., (1999), “European and North American Contexts for Cross-Border Regionalism”, *Regional Studies*, vol. 33.7, p:605-617

Shen, J., (2004), “Cross-border Urban Governance in Hong Kong: The role of State in a globalizing City-Region”, *The Professional Geographer*, vol.56, no.4, pp: 530-543

Smith, G.; (1999); “The Post- Soviet States: Mapping the Politics of Transition”; Arnold Publishers, London

Tannam, E. (1995) *European Regional Policy and the Irish/Northern Irish Cross-border Administrative Relationship, Regional Policy and Politics*

Toprak, Z. , Köktaş, M.E., Tenikler, G. ; (2004) , “21. Yüzyıla başlarken Türkiye’de Uzlaşmacı ve Çatışmacı Değerler Çalışması: ‘Sınırötesi İşbirliğinde sınır ve Sınırötesi Komşularımıza Bakış’ Tablolarının Değerlendirilmesi”; İzmir Yerel Gündem 21 Yayını
http://www.la21turkey.net/_dl/down/kent/d/izmir/sinirotesiisbirligikom_bakis.doc

Toprak, Z. (2005), “Belediyelerde Yurtiçi ve Sınırötesi İşbirliği”,
http://www.la21turkey.net/_dl/down/kent/d/izmir/BLDsinirotesi_isbirligi.doc

Turkish Batumi Consulate, 2006, ‘Acara Özerk Cumhuriyeti (Gürcistan) Raporu’

Van Houtum,H.; (2005); “The Geopolitics of Border and Boundaries”; *Geopolitics*,vol:10, n:4, p:672-679
<http://taylorandfrancis.metapress.com/media/d48072euln3tulcn8q9x/contributions/l/m/x/g/lmxg011k11572886.pdf>

Wulfhorst, G.; (2004); “Transformes: Cross-border Strategies for Integrating Land-Use and Transport Development in the Strasbourg Region”; paper presented at the European Transport Conference held in Strasbourg on 04/10/2004

Yılmaz, H. (2001), “Türkiye-Suriye İlişkileri”, Ms. Thesis, Marmara University, Middle East and Islamic Countries Research Institute, Branch of Political History and International Relations

Yılmaz, N. (2003), “Cilvegözü Sınır Kapısı'nın Ortadoğudaki Önemi”, Ms. Thesis, Marmara University, Middle East Research Institute, Branch of Geography of Middle East

Yılmaz, T. ; (1997) ; “Türkiye'nin Ortadoğu'daki Sınır Komşuları ile İlişkileri (1970-1997)” Phd. Thesis, Gazi University, Social Science Institute, Branch of International Relations

Yin, R.K. (1994) ‘Case Study Research: Design and Methods’, Thousand Oaks, London, and New Delhi

Yomralıoğlu, T., (2005), “DOKAP için Coğrafi Bilgi Sistemleri: Trabzon İl Bilgi Sistemi Modeli”, Doğu Karadeniz Bölgesi Kalkınma Sempozyumu 2005 , s.357-380, KTÜ, held on 13-14 Ekim 2005 at Trabzon

Yoder, M.S., (2002), “A Mexican Border City in the Global Periphery: Piedras Negras and Steel Manufacturing, 1935-1990”

Yükseker, H.D.; (2003); “Laleli-Moskova Mekiği: Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet İlişkileri”; İletişim Yayınları, İstanbul

Zillmer, S., 2005, “Chances for German-Polish Co-operation- A German Point of View”, Working Paper; Erkner, Leibniz-Institute for Regional Development and Structural Planning(IRS)

Internet References

[http:// www.exlinea.org](http://www.exlinea.org)

<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm>

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/179&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

<http://gumrukler.gumruk.gov.tr/?s=tarihce>

[http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+ge0085\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+ge0085))

<http://www.abgs.gov.tr>

<http://www.ajjci.ge>

<http://www.belgenet.com/yasa/k4824.html>

http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abbb/Programlar/CBC_bilgi.html

<http://www.lib.byu.edu/~rdh/wwi/versa>

<http://www.maquilaportal.com/editorial/editorial244.htm>

http://www.maquilaportal.com/Visitors_Site/nav21.htm

News Papers

Dünya Gazetesi, “Bulgaristan ile Ticarete Yeni Dönem”, 13th January 2004

_____, “Gaziantep’e Suriye Konsolosluğu”, 8 January 2004

_____, “Gürbulak kapısı Mayıs’ta açılıyor”, 18 April 2003

_____, “Halep’te protokol imzalandı”, 13 January 2004

_____, “İhracatçılar Ermenistan sınır kapısının açılmasını istiyor”,
12 September 2003

_____, “İlk Sınır Ticaret Merkezi Suriye Sınırına Kuruluyor”,
24 April 2003

_____, “Taşımacılık Yasasının Çıkması Anayasa Kadar Önemli”,
3 September 2003

_____, “Van’da Sınır ticaret Merkezi hazırlıkları hızlandı”,
5 December 2003

Gözlem gazetesi, “Sınırı Aşıp Ekonomimizi Güçlendireceğiz”, 26 May 2003.
www.bianet.org

Hürriyet Gazetesi, “4 sınır kapısı daha özelleştiriliyor”, 31 December 2004

_____, “Bulgaristan’la Mayıs’ta Sınır”; 31 January 2002

_____, “Ceylanpınar’da Sınır Ötesi Bayramlaşma”, 4 December 2002

_____, “Yenilenen Gürbulak sınır kapısı açılıyor”, 30 May 2003

Milliyet Gazetesi, 20 October 1997

Official Gazette, 1 July 2003

Prestij Haber, “İlk Sınır Ticaret Merkezi Açıldı”, 29 January 2004, www.bianet.org

Radikal Gazetesi, “Suriye ile Organik Tarım”, 9 January 2004

_____, “Yasaklar, İzinler, Yapılamamış Haberler”; 30 November 2002

Sabah Gazetesi, ...10 July 2004

_____, “1 milyon dolar yatırıp Türkiye'nin en büyük LCD televizyonunu üretti”, 1 May 2007

_____, “Antakya Firmaları Suriye'de Sanayi Yatırımı Yapıyor”, 1 May 2007

_____, “Ermenistan Sınır Kapısının Açılmasından Vazgeçildi”, 20 August 1997

_____, “Karidesten Korktular”, 5 October 1999

_____, “Karidesten Korktular”, 5 October 1999

_____, “Petrolcüler Kazan Kaldırıyor”, 10 January 1999

_____, “Petrolcülerden Boykot Tehdidi”, 22 December 1998

_____, “Sınır Ticaretinin Şırnak ve Güneydoğu Kentleri için Önemi” 5 September 1997

_____, “Yaşam Sınıra Dayandı”, 27 October 2003

_____, “Şanlıurfa Muz Cumhuriyeti”, 9 April 1998

_____, “Sınır Ticaretinin Kapsamı Daraltıldı”, 13 January 2000

Zaman Gazetesi, “2005:İhracatta yeni bir başarı öyküsü”, 04 January 2006

_____, “Mayınlı Araziler Ekmek Kapısı Olacak”, 5 November 2003

APPENDICES

APPENDIX A : Abbreviations

AEBR	: Association of European Border Regions
B21	: Border XXI Program
BECC	: Border Environment Co-operation Commission
BEIF	: the Border Environmental Infrastructure Fund
BIP	: Border Industrialization Program
BLM	: Border Liaison Mechanism
BTC	: Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline
BTC	: Border Trade Centres
CBC	: Cross-border Co-operation
CBP	: Cross-border Planning
CBR	: Cross-border Region
CEC	: North American Commission on Environmental Co-operation
CEEC	: Central and Eastern European Countries
CEPF	: Critical Ecosystem Partnership Fund
CIS	: Commonwealth of Independent States
COG	: Councils of Government
CPI	: Community Policy Initiatives
ENP	: The European Neighbourhood Policy
EPA	: Environmental Protection Agency
ERDF	: European Regional Development Fund
ESPN	: The European Spatial Planning Observatory Network
EU	: European Union

EXLINEA	: Lines of Exclusion as Arenas of Co-operation
FDI	: Foreign Direct Investment
GDP	: Gross Domestic Product
IBEP	: Integrated Border Environmental Plan
ILE	: Inter-linked economy;Y
IMF	: International Monetary Fund
INTERACT	: INTERreg - Animation, Coordination, Transfer
ISPA	: Instrument for Structural Policies for Pre-Accession
MEDA	: Mediterranean-European Development Agreement
NADB	: North American Development Bank
NAFTA	: North American Free Trade Agreement
NGOs	: Non Governmental Organizations
NIS	: Newly Independent States
NUTS	: The Nomenclature of Territorial Units for Statistics
OPs	: Operational Programmes
PRD	: Pearl River Delta
SAPARD	: Support for Pre-accession measures for Agriculture and Rural Development.
SEZs	: Special Economic Zones
SPO	: State Planning Organization
TEM	: Transnational European Motorway
TRACECA	: Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia
U.S.	: United States
UCEAT	: Union of Chambers of Engineers and Architects of Turkey
UCSE	: Turkish Union of Chambers and Stock Exchanges
UFT	: Turkish Undersecretary of Foreign Trade
USSR	: Union of Soviet Socialist Republics
WTO	: World Trade Organization
WWF	: World Wildlife Fund

APPENDIX B : Cross-border Regions in Europe, 1958-99

Year	Name	Countries	Type	Level
1958	EUREGIO	DE,NL	iC	loc
1964	Öresundskomiten	DK,SE	Sc	reg
1971	Nordkalottkommitten	NO,SE,FI	Sc	reg
1972	Kvarken Council	SE,FI	Sc	reg
1972	Arge Alp	AT,CH,DE,IT	WC	reg
1973	Euregio Rhein-Waal	DE,NL	iC	loc
1974	The Franco-Genevan Regional Committee	CH,FR	WC	reg
1975	Internationale Bodenseekonferenz (Regio Bodensee)	AT,CH,DE	WC	reg
1976	Euregio Maas-Rhein	BE,DE,NL	iC	reg
1977	Ems Dollart Region	DE,NL	iC	loc
1977	Mittnorden Committee, Nodens Gröna Balte	NO,SE,FI	Sc	reg
1978	Euregio Rhein-Maas-Nord	DE,NL	iC	loc
1978	Arko Co-operation	SE,NO	Sc	reg
1978	Skargardssamarbetet ('Archipelago')	SE,FI	Sc	reg
1978	Alpes-Adria	AT,CH,DE,IT,CR,SL,HU	WC	reg
1980	Four corners Co-operation	DK,SE	Sc	loc
1980	Granskommitten Østfold/Bohuslan	NO,SE	Sc	loc
1980	Nordatlantiska Samarbetet	IS,DK	Sc	reg
1980	Benego	BE,NL	eC	loc
1982	COTRAO (Communaute de Travail des Alpes Occidentales)	CH,FR, IT	WC	reg
1982	Comite de Travail des Pyrenees	ES,FR	WC	reg
1984	Benelux Middengebied	BE, NL	iC	reg
1985	Working Community of the Jura	CH,FR	WC	reg
1987	Transmanche Region (Kent/Nord-Pas de Calais)	FR,UK	eC	reg
1987	Conseil du Lemman	CH, FR	eC	reg
1988	PAMINA	DE, FR	eC	reg
1989	Scheldemond	BE, FR, NL	iC	reg
1989	Euregio SaarLorLuxRhein (prviously COMREGIO)	DE, FR, LU	iC	loc
1989	Arc Atlantique	ES, FR, PT,UK, IRL	WC	reg
1989	PACTE (Hainaut-Pas-de-Calais)	BE,FR	eC	reg
1990	Working Communities of the Riparian States of Danube	AT,DE,HU	WC	reg
1990	Rat Wallis-Valle d'Aosta	CH,IT	eC	reg
1990	Storstroms Amt/Ostholstein Interreg	DE,DK	eC	loc
1991	Transmanche Euregion	BE,FR,UK	WC	reg
1991	Mont-Blanc Conference	CH,IT	WC	reg
1991	Comunidade de Trabalho Regiao Norte de Portugal-Galicia	ES,PT	WC	reg
1991	Euroregion Midi-Pyrenees-,languedoc-Roussillon-Catalunya	ES,FR	eC	reg
1991	Nieuwe Hanze Interregio / Neue Hanse Interregion	DE,NL	eC	reg
1991	Euroregion Neisse-Nisa-Nysa	DE,CZ,PL	eC	loc
1992	Erzgebirge	DE,CZ	iC	loc
1992	Euroregion Elbe/Labe	DE,CZ	iC	loc
1992	Euroregion Pro Europa Viadrina	DE,PL	iC	loc
1992	Euroregion Euskadi-Navarre-Aquitaine	ES,FR	eC	reg
1992	Comunidad de Trabajo Extremadure-Alentejo	ES,PT	eC	reg
1992	Hungarian-Austrian Cross-border Regional Council	AT,HU	eC	reg
1993	Egrensis	DE,CZ	iC	loc

Year	Name	Countries	Type	Level
1993	Carpathian Euroregion	PL,HU,SK,RO,UR	WC	reg
1993	Rives-Manche region	FR,UK	eC	reg
1994	Inn-Salzach-Euregio	AT,DE	iC	loc
1994	Euroregion POMERANIA	DE,PL	iC	loc
1994	Euregio Bayerischer Wald-Böhmerwald-Sumava	AT,CZ,DE	eC	loc
1995	Euregio Salzburg-Berchtesgadener Land-Traunstein	AT,DE	iC	loc
1995	Euregio TriRhena	CH,DE,FR	iC	reg
1995	Arc Manche	FR,UK	WC	reg
1995	Euroregion Oberrhein	CH,DE,FR	eC	reg
1995	Region Insubrica	CH,IT	eC	reg
1996	Euroregion Glacensis	CZ,PL	eC	loc
1996	Union of Municipalities of Upper Silesia and Northern Moravia	PL,CZ	eC	loc
1996	Euroregion Tatry	SK,PL	eC	loc
1996	Regio Sempione	CH,IT	eC	loc
1996	Danube-Tisza-Körörs-Maros Euroregion	HU,RO	eC	loc
1997	Euroregion Via Salina	AT,DE	iC	loc
1997	Sonderjylland-Slesvig	DE,DK	iC	loc
1997	Nestos-Mesta	BL,GR	iC	loc
1997	Baltic Sea Islands B7	EE,DE,DK,SE,FI	eC	loc
1998	Euregio Zugspitze-Wetterstein-Karwendel	AT,DE	iC	loc
1998	Euregio Baltyk	PL,LV,LT,SE,DK,RO	WC	reg
1998	Europaregion Tirol	AT,IT	eC	reg
1998	Danube-Drava-Szava Euro-Regional Initiative	HU,CR,BOS	eC	reg
1998	Euregio Weinviertel-Südmähren/West-Slovakia	AT,CZ,SK	eC	loc
1998	Euregio Inntal	AT,DE	eC	loc
1999	Ipoly Euroregion	AT,SK	eC	reg

Source: Perkmann, 2003

Note:

Types of CBRs

iC : integrated micro-CBRs

eC : emerging micro-CBRs

Sc : Scandinavian Groupings

WC : Working Communities

Levels of CBRs in terms of actors involved

loc : local authorities

reg : regional authorities

APPENDIX C: Questionnaire for Cross-border Traders

Görüşmenin Yapıldığı Şehir:.....

Cinsiyet:.....

Yaş:.....

Doğum Yeriniz:.....

Milliyetiniz:.....

Eğitim Durumunuz:.....

Yabancı Diller:.....

Mesleğiniz:.....

Mesleki Deneyimler

Mesleğiniz:.....

Uzmanlığınız:.....

Çalıştığınız kurum:.....

İlgili sektör:.....

Buradaki göreviniz:.....

Şirketinizde kaç kişi çalışıyor?.....

Sınırı hiç geçtiniz mi? (Batuma kaç kez gittiniz?)

Hiç geçmedim 1-2 kez Ayda bir Her hafta Hergün

Amacınız:.....

En son ne zaman sınırı geçtiniz?..... Amacınız?

- Hiç işinizi değiştirdiniz mi? Evetse, önceki işiniz ne idi? Neden değiştirdiniz? Ne zamandır bu işinizdesiniz?
- Sınırın açılması işinizi nasıl etkiledi?
- Sınır ötesi işbirlikleri işiniz açısından ne gibi avantajlar sağlayabilir?
- Çalıştığınız kurum sınır-ötesi ticaret yapabiliyor mu? Hayır ise, neden? Sınır-ötesi ticaret yapamadığınız için kaybettiğiniz işler oldu mu? / Sınır-ötesi ticaret yapamadığınız için hiç kaybınız oldu mu?
- Yaptığımız ticaretin ne kadarı sınır ötesi ticaret olarak değerlendirilebilir? / Üretimimizin ne kadarını komşu ülkelere pazarlıyorsunuz?
- Sizden daha küçük firmalar için sınır-ötesi ticaret yaptığımız oluyor mu? / Sizden daha küçük firmalar sizin üzerinden sınır-ötesi ticaret yapıyorlar mı?
- Komşu ülkede (TR-GUR) herhangi bir yatırımınız var mı? Evetse, nerede? Hangi sektörde, nasıl bir yatırım?
- Son beş-on yıl içinde sektörünüzden herhangi bir yerel firma aktivitelerini komşu ülkeye transfer etti mi/taşıdı mı? Evetse, neden? Nereye?
- ‘Sınır’ın ve sınır ötesi ilişkilerin hayatınızdaki rolleri nelerdir?
- Sizce sınırın hangi tarafı sınırı ilişkilerinden daha çok yararlanmaktadır?
- Sizce sınır-ötesi ilişkilere/işbirliklerinin gelişmesini engelleyen konular nelerdir?
- Sınırı geçerken yaşadığımız problemler nelerdir?
 - Kontrol noktalarının kapalı olması
 - Kontrol noktalarının yetersizliği
 - Vize prosedürleri
 - Pasaport görevlilerinin tavır ve davranışları
 - Gümrük görevlilerinin tavır ve davranışları
- Sınırın açılması sizin hayatınızı nasıl etkiledi?
- Sınırdaki kısıtlamaların-kuralların tamamen kaldırılması sizce ilişkileri nasıl etkiler?

- İlgili kurumların çeşitli olanaklarından yararlanabildiniz mi? Yardımlarını aldınız mı?
 - Yerel Yönetimler
 - Bölgesel Yönetim
 - Ulusal Yönetim
 - Uluslararası organizasyonlar (AB vb.)
 - Yerel/Bölgesel İş Ortaklıkları/Dernekleri/İşbirlikleri
 - Esnaf ve sanatkarlar odası
 - Ticaret odaları
 - Kosgeb
 - İgeme
 - Vb...
- Sizce aşağıdaki konular karşılıklı ilişkilerinizi etkiliyor mu? Bu ve benzeri konularda zorluklar, problemler yaşadınız mı?
 - İki ülke arasında yaşanan tarihi olaylar
 - Kültürel farklılıklar
 - İnanç farklılıkları
 - Etnik farklılıklar
 - Farklı dillerin varlığı
 - Hükümetler arasındaki mevcut ilişkiler
 - Yerel ve bölgesel otoriteler arasındaki ilişkiler
 - İki ülke arasında yerel ve bölgesel ölçeklerde idare şekilleri arasındaki farklılıklar
- Gürcistanda yaşayanlarla ilişkileriniz nasıl? Anlaşabiliyor musunuz? Sınırın öte yakasında yaşayanlar hakkında neler düşünüyorsunuz, onları nasıl tanımlarsınız? Bu düşünceleriniz zaman içinde değişti mi? Değiştiyse, nasıl?
- Sizce iki ülke arasındaki ilişkilerden en çok yarar sağlayanlar kimler? (Hangi ülke?)
 - Ülke
 - Başkent
 - Sınır bölgesi
 - Sınıra en yakın büyük kentler
 - Sınıra yakın kırsal yerleşimler
 - Organize suç örgütleri
 - Zengin ve varlıklı sınıflar
- Gürcistan'la karşılıklı ekonomik ilişkileri yeterli görüyor musunuz? Hayır ise, neden? Geliştirmek için neler yapılabilir?
- Karşılıklı ticari koşulları nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce ekonomik ilişkilerin gelişmesini engelleyen unsurlar neler?
 - Vergiler
 - İhracatta uygulanan kotalar
 - İhracat ve ithalatta uygulanan bürokratik prosedürler
 - İhracat ve ithalata ilişkin teknik gereksinimler
 - Diğer.....
- Gürcistan ile günübirlik ticari aktiviteleriniz var mı?
 - Evetse, bu amaçla sınırı hangi yoğunlukta geçiyorsunuz?
 - Ticaretinizin konusu ne? Hangi yerleşime gitmeyi tercih ediyorsunuz, neden?
 - Neden sınır-ötesi ticareti tercih ediyorsunuz?
- Gürcistan'da sınır-ötesi ihracat ve ithalat yaptığınız yerleşmeler? Yoğunluğuna göre belirleyiniz?
 - Batum, Tiflis,...
 - En yakın yerleşmeler....
 - Yakın bölgesel pazarlar....
 - Uzak pazarlar.....
- Sınır ötesi ihracat-ithalat yaptığınız ülkeler? İlk beşini belirtiniz?
- Sizce altyapıya ilişkin mevcut durum sınır ilişkilerinin gelişmesi için bir engel oluşturuyor mu? Evetse, özellikle ve öncelikle geliştirilmesi gereken konular nelerdir? (tren yolu, karayolu, iletişim, kamu ulaşımı, havaalanı, gümrük büroları....)
- Altyapının geliştirilmesine ilişkin yatırımlar nelerdir? Uygulama ne durumda? Bu yatırımlar sizce karşılıklı ilişkileri nasıl etkiler?
 - Günlük ticaret
 - İş için sürekli sınırı geçenler
 - Ekonomik işbirlikleri

- Ekonomik yatırımlar
- Sosyal ilişkiler,
- Turizm
- Diğer....
- İşçileriniz / birlikte çalıştığınız kişiler arasında komşu ülkeden göç etmiş olanlar / gütübirlik gelip gidenler var mı? Evetse, ne kadarı/ kaç kişi? Bu kişiler yoğunlukla hangi yerleşimlerden geliyorlar?
- Sınır ilişkileri , ya da kurulan sınır-ötesi işbirlikleri vb. konularda AB desteği aldınız mı?
- Gürcistan ile işbirliği projeleriniz var mı? Varsa, nedir? İşbirliği yapmayı düşündüğünüz ortaklarınız kimler? Şu anda ne aşamada? Yaşadığınız herhangi bir problem var mı? Varsa, nedir? Bunların düzeltilmesi için önerileriniz var mı?
- Sınır-ötesi işbirliklerini destekleyen fon/yardım olanakları var mı? Bu olanaklar nelerdir? Eğer finansal destek sağlayan kurum veya organizasyonlar (örn. AB) varsa bunlar neler ve hangi koşullarda destek veriyorlar? Sınır-ötesi işbirlikleri kurmak isteyen firmalar vb. bu fonlardan etkili bir şekilde yararlanabiliyorlar mı?
- Sizce Gürcistan mı Türkiye mi sınır ötesi ilişkileri teşvik edecek projelere daha çok öncelik veriyor? Gürcistan ile bu anlamda yaşadığınız sorunlar var mı?

(Ticaretle uğraşanlar için)

- * Ticaret yapmanın yanısıra başka bir işte çalışıyor musunuz?
- * Kendi adınıza mı başkası adına mı bu işi yapıyorsunuz?
- * Türkiye'ye ilk ne zaman geldiniz?
- * Hangi yolla Türkiye'ye geliyorsunuz?
 - Hava ○ Kara ○ Deniz ○ Demiryolları ○ Özel araç
- * Ticaret için hangi ile gidiyorsunuz?
 - Hopa ○ Artvin ○ Trabzon ○ Samsun ○ İstanbul
- * Kiminle beraber ticaret yapıyorsunuz?
 - Tek başıma ○ Eşimle ○ Arkadaşlarımla ○ Akrabalarımla ○ Diğer:.....
- * Burada genelde neler satın alıyorsunuz/satıyorsunuz? (ticaretin konusu)
 - Hazır giyim ○ Deri giyim ○ Ayakkabı ○ Gıda ○ Ev eşyaları
 - İnşaat malzemeleri ○ Altın vb. ○ Mobilya ○ Oto yedek parçası
 - Diğer:.....
- * Türkiye dışından ülkelerle de benzer ticaret ilişkilerine giriyor musunuz?
 - Evetse, hangi ülkeler?.....
 - Hangi konularda?.....
 - Neden? Diğer ülkelerin sağladığı avantajlar neler?.....
- * Alışveriş yaptığınız mağazaları seçimimizdeki etkenler nelerdir?
 - Maların kalitesi ○ Fiyatlar ○ Ürünlerin dizaynı
 - Alışkanlık ○ Arkadaş tavsiyesi ○ Mağaza sahipleriyle ilişkiler
 - Mağaza sahipleriyle etnik yakınlık
 - Mağaza sahiplerine duyulan güven
 - Ticari ilişkilerin devamlılık olanağı
 - Diğer:.....
- * Her gelişinizde alışveriş için ortalama ne kadar para harcıyorsunuz?
 - 1.000 \$'dan az ○ 1.000-5.000\$ arası ○ 5.000-10.000\$ arası
 - 10.000-20.000\$ arası ○ 20.000-30.000\$ arası ○ 30.000-50.000\$ arası
 - 50.000\$'dan fazla
- * Mağaza sahiplerine ödemeleri nasıl yapıyorsunuz?
 - Nakit ○ Kredili ○ Banka aracılığıyla
- * İş yaptığımız mağaza sahiplerine güveniyor musunuz?
 - Tamamen güveniyorum ○ Kısmen güveniyorum ○ Hiç güvenmiyorum
- * Yaşadığınız problemler nelerdir?
 - Hırsızlık ○ Polis tutumu ○ Rüşvet istenmesi
 - Defolu mal ○ Vergi vb. ○ Ulaşım
 - İş ortaklarının dürüst olmayışı/güvensizlik
 - Yasal prosedürler
 - Diğer:
- * Satın aldığınız malları ülkenize götürürken hangi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?
 - Bir zorlukla karşılaşıyorum

- Gümrükte rüşvet vermek zorunda kalıyorum
- Mallarım çalınabiliyor
- Yüksek gümrük vergileri
- Haraç vermek zorunda kalıyorum
- Mal teslimatı gecikebiliyor
- Diğer:.....
- * Mallarınızı nerede satıyorsunuz? Ülke:.....
 - bir büfede/mağazada
 - Kendi mağazamda/büfemde
 - Perakende pazarında
 - Toptancı pazarında
 - Fuarda
 - Diğer:.....
- * Mallarınızı satarken hangi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?
 - Bir zorluklar karşılaşmıyorum
 - Pazaryeri kiralari çok yüksek
 - Pazaryerlerinde haraç kesiliyor
 - Rekabet çok fazla
 - Vergiler çok yüksek
 - Diğer:.....
- * Türkiye ile Gürcistan arasındaki bavul ticaretinin geleceğini nasıl görüyorsunuz?
 - Yakında sona erecek
 - Bir süre daha devam edecek
 - Büyük tüccarlar kalacak, küçükler yok olacak
- * Bavul ticaretine başladıktan sonraki maddi durumunuzu nasıl değerlendirirsiniz?
 - Kazancım ancak yaşamaya yetiyor
 - Maddi durum eskisin göre daha iyi
 - Biraz sermaye biriktirdim
 - Diğer.....
- * İşinizin geleceği hakkında düşüncelerinizi/ planlarınızı
 - Bavul ticaretine devam edeceğim
 - Kara ○Deniz ○Demiryolları ○Özel araç

Akrabalık ilişkileri

- Sınırın öbür tarafında aileniz/akrabanız var mı?
- Nerede ikamet ediyorlar?
- Sınır kurulmadan önce nerede yaşıyorlardı? Ne zaman, neden sınırın öbür tarafında yaşamaya başladılar?
- İlişkiniz nasıl? Görüşüyor musunuz? Evetse, hangi sıklıkta? Zaman içinde görüşmeleriniz değişt mi? Değiştirse nasıl?
- Birbirinizi ziyaret ediyor musunuz? (evlerinizde kalıyor musunuz?)
- Gidiş gelişlerde birbirinize hediye vb. Götürüyor musunuz? Evetse, neler götürmeyi tercih ediyorsunuz? Onlar genelde neler getiriyorlar?
- Sınırın öbür tarafında yaşayan ama akrabanız olmayanlarla da benzer ilişkiler içine giriyor musunuz? Evetse, bu ilişkileri hangi çerçevede değerlendirmek gerekir? (arkadaşlık, iş, ticaret, diğer..)
- Sınırın iki tarafında yaşayanlar arasında evlilikler yaşanıyor mu? Evetse, kimler evleniyor? (Akrabalar arasında mı? İş arkadaşları mı? Etnik grup vb?) Bu evliliklerin sayısı zamanla nasıl değişt? Sizce bu değişimleri etkileyen olayalar neler? Sizin ailenizde benzer evlilikler var mı? Evlenen bu çiftler genel olarak nerede/sınırın hangi tarafında yaşamayı tercih ediyorlar?
- Siz kişisel olarak bu tür evlilikler hakkında neler düşünüyorsunuz? Tercih eder miydiniz?

APPENDIX D: Questionnaire for NGOs

- Sınırım açılmasının temel etkileri sizce neler oldu?
- Gürcistan yönetimiyle karşılıklı görüşmeleriniz oluyor mu? Bu görüşmelerde gündeminiz genel olarak ne oluyor?
 - Gürcistan ile işbirliği projeleriniz var mı? Varsa, nedir? Neden gürcistan ile işbirliği projelerine başladınız? İşbirliği yapmayı düşündüğünüz ortaklarınız kimler? Süreç içinde gelişen politik ve ekonomik gelişmeler karşılıklı ilişkilerinizi nasıl etkiledi? (krizler, devrim vb) Şu anda ne aşamada? Yaşadığımız herhangi bir problem var mı? Varsa, nedir? Bunların düzeltilmesi için önerileriniz var mı?
- Gürcistan'daki firmalarla/kurumlarla işbirliği projeleriniz var mı? Varsa, nedir? Şu anda ne aşamada? Yaşadığımız herhangi bir problem var mı? Varsa, nedir? Bunların düzeltilmesi için önerileriniz var mı?
-
- Gürcistan'la karşılıklı ekonomik ilişkileri yeterli görüyor musunuz? Hayır ise, neden? Geliştirmek için neler yapılabilir?
- Yaşadığımız bölgede/ilinizde sınır ötesi ilişkilere/işbirliklerine ihtiyaç duyan konular nelerdir?
- Gürcistanda yaşamaya devam eden ve gününbirlik giriş çıkışlarla yerleşmenizde çalışanlar var mı? Bunlar hangi sektörlerde ve hangi konumlarda çalışmaktadırlar? Düzenli olarak mı gelmektedirler, yoksa bu giriş-çıkışların yoğunlukları zamana ya da başka konulara bağlı olarak değişmekte midir?
- Aynı şekilde burada yaşayıp, çalışmak için Gürcistan'a gidenler var mı? Bunlar gününbirlik olarak mı Gürcistan'a geçmektedirler, yoksa daha uzun süreler mi orada kalıyorlar? Genelde çalışmak için nereye gidiyorlar? Ne gibi işlerde çalışıyorlar?
- Gürcistan'dan göç ederek ilinize yerleşenlerin oranı nedir? Bu kişiler genel olarak nerelerden göç etmişler? (sınıra yakın yerleşimlerden, Batum merkezden, Tiflis'ten, diğer illerden) Şu anda nerelerde ikamet etmektedirler? Ne gibi işlerde çalışmaktadırlar?
- Gürcistan dışında, Kafkasya bölgesinden göç ederek ilinize yerleşenler var mı? Bu kişiler yoğunlukla hangi ülkelerden göç etmişlerdir? Bunlar şu anda nerede ikamet etmekte ve ne gibi işlerde istihdam edilmektedirler?
- Bu göçler ne zaman başladı? Göçlerin yoğunluğu zaman içinde nasıl değişti? Bu göçleri ve yerleşmeleri etkileyen dinamikler nelerdir?
- Özellikle 1990 sonrasında göçmenlerin oranı nasıl değişti?
- Sizce göç edenlerin kentle bütünleşmesi ne durumda? Yaşanan problemler nelerdir?
- Göç edenlerin sosyo-ekonomik durumları nedir?
- Göç edenler genel olarak hangi sektörlerde ve hangi konumlarda istihdam edilmektedir? (tarım, sanayi, hizmetler) Genel olarak çalışma koşulları nasıl?
- Bavul ticaretiyle Türkiye'ye gelenlerin buradaki yaşamsal deneyimleri? Örneğin nerelerde yaşıyorlar? Kentle bütünleşebiliyorlar mı? İlk geldiklerinde yerleştikleri yerde ikamet etmeye devam mı ediyorlar? Değiştiyse, şu anda nerelerde ikamet ediyorlar? Bu iki yerleşim yeri arasındaki farklar neler? (bu ticari ilişkiler sosyal statüsünde-yaşam kalitesinde bir değişiklik yarattı mı?)
- Rus/Yabancı pazarlarının yapısındaki değişiklikler neler? Çalışma sistemlerinde bir değişiklik oldu mu (hala dışardan gelen versa onlar için geçerli bu soru)? Türklerle ortaklıklar var mı? Varsa hangi alanlarda, nasıl bir ortaklık? Neden böyle bir şeye gerek duyuldu? Ne zaman, neden sonra gerek duyuldu? Karşılaşılan/yaşanan problemler var mı? Neler? Bu ortaklıklar sayesinde yaşanan olumlu gelişmeler nelerdir? Hedeflenen gelişme sağlandı mı? (iş hacmi, gelir durumu vb sayısal değerler de alınmalı) Ortaklık sonrası işlerin gelişme durumu, ortaklık sonrası sürecin seyri? Buradaki olumlu gelişmeler vatanlarındaki yaşamlarını nasıl etkiledi? (hala orada bir yaşamları varsa tabii: ailesi orada olabilir- hala günlük gidiş gelişler yapıyor olabilir).

- Sınır ilişkilerini aşağıdaki kriterlere göre nasıl değerlendirirsiniz?
 - Belirli bir toplumdaki iç ilişkiler (sınırın her iki tarafında yaşayanlar aslında aynı toplumun insanlarıdır)
 - Sınırın bir tarafındaki arasındaki yerel ilişkiler
 - Merkez-çevre ilişkileri
 - Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi (sınır-ötesi niteliği olmayan)
 - Sınırın iki tarafı arasındaki ticari ilişkiler
- Karşılıklı ticari koşulları nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce ekonomik ilişkilerin gelişmesini engelleyen unsurlar neler?
 - Vergiler
 - İhracatta uygulanan kotalar
 - İhracat ve ithalatta uygulanan bürokratik prosedürler
 - İhracat ve ithalata ilişkin teknik gereksinimler
 - Diğer.....
- Sizce karşılıklı ilişkileri etkileyen unsurlar nelerdir? Bunlar karşılıklı ilişkileri nasıl etkilemektedir?
 - İki ülke arasında yaşanan tarihi olaylar
 - Kültürel farklılıklar
 - İnanç farklılıkları
 - Etnik farklılıklar
 - Farklı dillerin varlığı
 - Hükümetler arasındaki mevcut ilişkiler
 - Yerel ve bölgesel otoriteler arasındaki ilişkiler
 - İki ülke arasında yerel ve bölgesel ölçekte idare şekilleri arasındaki farklılıklar
- Sizce mevcut ekonomik coğrafya karşılıklı ekonomik ilişkileri sınır-ötesi işbirlikleri çerçevesinde nasıl etkiler?
 - Komşu ülkedeki pazarlara göre
 - büyüklik
 - alım gücü
 - coğrafi koşullardaki zorluklar
 - büyük kentlere uzaklık
 - yerel firmaların üretimlerindeki kalite ve verimlilik
 - yerel ekonomilerdeki ürün çeşitliliği
 - vb.....
- Sizce sınırın hangi tarafı sınırı ilişkilerinden daha çok yararlanmaktadır?
- Yaşadığımız bölgede sınır ötesi ilişkilere/işbirliklerine ihtiyaç duyan konular nelerdir?
- Sizce sınır-ötesi ilişkilere/işbirliklerinin gelişmesini engelleyen konular nelerdir?
 - Politik dengesizlik
 - Rüşvet
 - İş kurallarının sık sık değişmesi
 - Bankacılık sistemlerinin kalitesi
 - Kültür farklılıkları
 - Dildeki farklılıklar
 - Tarihsel olaylar
 - Güvenlik problemleri
 - Döviz kurundaki istikrarsızlık
 - Enflasyon
 - İnanç farklılıkları
- Sınırı geçerken yaşanan problemler nelerdir?
 - Kontrol noktalarının kapalı olması
 - Kontrol noktalarının yetersizliği
 - Vize prosedürleri
 - Pasaport görevlilerinin tavır ve davranışları
 - Gümrük görevlilerinin tavır ve davranışları
- Sınırın açılmasının temel etkileri sizce neler oldu?
- Sınırdaki kısıtlamaların-kuralların tamamen kaldırılması sizce ilişkileri nasıl etkiler?
- İlgili kurumların çeşitli olanaklarından yararlanabildiniz mi? Yardımlarını aldınız mı?
 - Yerel Yönetimler
 - Ulusal Yönetim
 - Yerel/Bölgesel İş Ortaklıkları/Dernekleri/İşbirlikleri
 - Bölgesel Yönetim
 - Uluslararası organizasyonlar (AB vb.)
 - Esnaf ve sanatkarlar odası
 - Kosgeb
 - Vb...
 - Ticaret odaları
 - İgeme

- Sizce karşılıklı ilişkileri etkileyen unsurlar nelerdir? Bunlar karşılıklı ilişkileri nasıl etkilemektedir?
 - İki ülke arasında yaşanan tarihi olaylar
 - Kültürel farklılıklar
 - İnanç farklılıklar
 - Etnik farklılıklar
 - Farklı dillerin varlığı
 - Hükümetler arasındaki mevcut ilişkiler
 - Yerel ve bölgesel otoriteler arasındaki ilişkiler
 - İki ülke arasında yerel ve bölgesel ölçeklerde idare şekilleri arasındaki farklılıklar
- Sizce iki ülke arasındaki ilişkilerden en çok yarar sağlayanlar kimler? (Hangi ülke?)
 - Ülke
 - Başkent
 - Sınır bölgesi
 - Sınır en yakın büyük kentler
 - Sınır yakın kırsal yerleşimler
 - Organize suç örgütleri
 - Zengin ve varlıklı sınıflar
- Gürcistan'la karşılıklı ekonomik ilişkileri yeterli görüyor musunuz? Hayır ise, neden? Geliştirmek için neler yapılabilir?
- Karşılıklı ticari koşulları nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce ekonomik ilişkilerin gelişmesini engelleyen unsurlar neler?
 - Vergiler
 - İhracatta uygulanan kotalar
 - İhracat ve ithalatta uygulanan bürokratik prosedürler
 - İhracat ve ithalata ilişkin teknik gereksinimler
 - Diğer.....
- Sizce mevcut ekonomik coğrafya karşılıklı ekonomik ilişkileri sınır-ötesi işbirlikleri çerçevesinde nasıl etkiler?
 - Komşu ülkedeki pazarlara göre
 - büyüklük
 - alım gücü
 - coğrafi koşullardaki zorluklar
 - büyük kentlere uzaklık
 - yerel firmaların üretimlerindeki kalite ve verimlilik
 - yerel ekonomilerdeki ürün çeşitliliği
 - vb.....
- İlinizde ticaret yapanlar ile Gürcistan'dakiler arasında günübirlik ticari aktiviteler var mı?
 - Evetse, bu amaçla sınırı hangi yoğunlukta geçiyorsunuz?
 - Ticaretinizin konusu ne? Hangi yerleşime gitmeyi tercih ediyorsunuz, neden?
 - Neden sınır-ötesi ticareti tercih ediyorsunuz?
- Kısa yolculuklarla komşu ülkede mal satan yerel tüccarların günübirlik ticari aktivitelerinin derecesi nedir? (yerel pazarlardaki komşu tüccarlar...)
- Komşu ülkede sınır-ötesi ihracat ve ithalat yaptığınız yerleşmeler? Yoğunluğuna göre belirleyiniz?
 - Batum, Tiflis, Rusya...
 - En yakın yerleşmeler....
 - Yakın bölgesel pazarlar....
 - Uzak pazarlar.....
- Sınır ötesi ihracat-ithalat yaptığınız ülkeler? İlk beşini belirtiniz?
- Ülkenizde(İlinizde) yatırım yapan komşu ülke girişimcileri var mı?
 - Varsa bunlar yoğunlukla hangi sektörlerde yatırım yapıyorlar? Bu yatırımcılar genellikle nerede ikamet ediyorlar/nereden geliyorlar? Neden burada yatırım yapmayı tercih ediyorlar?
 - Yoksa, sizce neden? Bu yatırımların artması için ne gerekiyor? Ne gibi projeler var?
- Yerel firmalardan komşu ülkede yatırım yapan girişimciler var mı? Varsa, nerede ve hangi sektörde yatırım yaptılar? Firmalarının büyüklüğü nedir? Hayır ise, neden? (mağaza, dükkan, toptancı, fabrika vb.)

- Son beş-on yıl içinde ülkenizdeki aktivitelerinin tamamını/bir kısmını komşu ülkeye transfer eden firmalar oldu mu? Evetse, neden? Nereye-hangi yerleşime taşındılar? Bu süreç nasıl işledi, nasıl bir değişim yaşandı?
 - Yereldeki fabrika/mağaza vb. Tamamen/kısmen taşındı
 - Çalışanların bir kısmı komşu ülkede açılan fabrika/mağazaya transfer edildi.
- Sizce altyapıya ilişkin mevcut durum sınır ilişkilerinin gelişmesi için bir engel oluşturuyor mu? Evetse, özellikle ve öncelikle geliştirilmesi gereken konular nelerdir? (tren yolu, karayolu, iletişim, kamu ulaşımı, havaalanı, gümrük büroları....)
- Altyapının geliştirilmesine ilişkin yatırımlar nelerdir? Uygulama ne durumda? Bu yatırımlar sizce karşılıklı ilişkileri nasıl etkiler?
 - Günlük ticaret
 - İş için sürekli sınırı geçenler
 - Ekonomik işbirlikleri
 - Ekonomik yatırımlar
 - Sosyal ilişkiler,
 - Turizm
 - Diğer....
- İşçileriniz / birlikte çalıştığımız kişiler arasında komşu ülkeden göç etmiş olanlar / güneybirlik gelip gidenler var mı? Evetse, ne kadarı/ kaç kişi? Bu kişiler yoğunlukla hangi yerleşimlerden geliyorlar?
- Sizce göç edenlerin kentler bütünleşmesi ne durumda? Yaşanan problemler nelerdir?
- Göç edenlerin sosyo-ekonomik durumları nedir?
- Göç edenler genel olarak hangi sektörlerde ve hangi konumlarda istihdam edilmektedir? (tarım, sanayi, hizmetler) Genel olarak çalışma koşulları nasıl?
- Gürcistan'da yaşamaya devam eden ve güneybirlik giriş çıkışlarla yerleşmenizde çalışanlar var mı? Bunlar hangi sektörlerde ve hangi konumlarda çalışmaktadırlar? Düzenli olarak mı gelmektedirler, yoksa bu giriş-çıkışların yoğunlukları zamana ya da başka şeyler bağlı olarak değişmekte midir?
- Aynı şekilde burada yaşayıp, çalışmak için Gürcistan'a gidenler var mı? Bunlar güneybirlik olarak mı gürcistan'a geçmektedirler, yoksa daha uzun süreler mi orada kalıyorlar? Genelde çalışmak için nereye gidiyorlar? Ne gibi işlerde çalışıyorlar?
- Yerleşmenizde sınır-ötesi işbirliğini gerektiren konular nelerdir?
- Sınır ilişkilerinin önemli aktörleri kimlerdir?
- Sizce sınırın her iki tarafından yaşayanlar sınır-ötesi işbirliği konusunda birleşebilirler mi?
- Sınır ilişkilerini aşağıdaki kriterlere göre nasıl değerlendirirsiniz?
 - Belirli bir toplumdaki iç ilişkiler (sınırın her iki tarafında yaşayanlar aslında aynı toplumun insanlarıdır)
 - Sınırın bir tarafındakiler arasındaki yerel ilişkiler
 - Merkez-çevre ilişkileri
 - Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi (sınır-ötesi niteliği olmayan)
- Sizce sınır şunlardan hangisini yapıyor?: bölüyor, güvenliği sağlıyor, bir köprü görevi görüyor
- Sınır ilişkilerine hangi gruplar daha çok dahil olmalı?
- Hangi yönetim seviyesi sınır ilişkilerinin kurulması ve güçlendirilmesinde daha aktif olmalı? (yerel, bölgesel, ulusal-devlet)
- Sizce AB'te adaptasyon süreci sınır ilişkilerini etkiledi mi? Evetse, nasıl?
- Sınır ilişkileri , ya da kurulan sınır-ötesi işbirlikleri vb. konularda AB desteği aldınız mı?
- Bölgenizde herhangi bir sınır-ötesi işbirliği kurumu var mı? (KEİ, Euroregion)
- Sizce hangi kurumlar sınır-ötesi işbirliğini destekliyor, geliştirilmesi için çalışıyor? Ve hangi kurumlar (kurallar ve uygulamalar) bu ilişkilerin gelişimini engelliyor?
- Değiştirilmesi gerektiğini ya da etkisiz olduğunu düşündüğünüz politika ve uygulamalar var mı? Bu konudaki düşünceleriniz ve önerileriniz nelerdir?
- Sınır ilişkileri ve sınır-ötesi işbirliklerinin kurulmasını/aktif bir şekilde işlenmesini engelleyen politika ve uygulamalar var mı? Varsa, bunların etkileri nelerdir? Bu politika ve uygulamaların düzeltilmesi için önerileriniz nedir?

- Sizce gürcistan ile geliştirilecek güçlü ilişkilerin aşağıdaki konulara ne gibi etkileri olacaktır?
 - Sınırların tamamen açılması (vize vb. prosedürlerin kaldırılması, AB'ndeki gibi)
 - Yerel firmaların sınırın öbür tarafındaki yatırımları
 - Gürcü firmaların ilinizde yapacağı yatırımlar (yada daha güçlü ilişkilerin oluşacağını düşündüğünüz başka bir Kafkas ülkesinin yatırımcıları)
 - Yerel ekonomide çalışan göçmenler
 - Gürcistan'a çalışmak için göç edenler
 - Çalışmak ve ticaret için yapılan günübirlik geçişler
 - Göçmenlerle yapılan karışık evlilikler
 - Kültürel etkileşimler
 - Üniversiteler, araştırma enstitüleri vb. kurumlar arasında geliştirilecek işbirlikleri
 - Diğer:.....
- Sınır-ötesi ilişkilerde ve kurulan işbirliklerinde aktif olan aktörler kimlerdir?
 - Yerel yönetimler
 - Sivil toplum örgütleri
 - Yerel ve bölgesel odalar (sanayi ve ticaret odası, esnaf ve sanatkarlar odası,...)
 - Birlikler
 - Üniversiteler, araştırma merkezleri
 - Özel firmalar
 - Politik partiler
 - Kültürel kurumlar, dernekler
 - Azınlıklar
 - Yurttaş ağları (networks of citizen)
- Sınır(prosedürler, altyapı vb.) ve sınır ilişkilerinin geliştirilmesine dair projeler hakkında düşünceleriniz? Bu projeler arasında ilinizi de yakından ilgilendirenler var mı? Sizin de dahil olduğunuz projeler var mı?
- Gürcistan ile işbirliği projeleriniz var mı? Varsa, nedir? İşbirliği yapmayı düşündüğünüz ortaklarınız kimler? Şu anda ne aşamada? Yaşadığınız herhangi bir problem var mı? Varsa, nedir? Bunların düzeltilmesi için önerileriniz var mı?
- Gürcistan'daki firmalarla/kurumlarla işbirliği projeleriniz var mı? Varsa, nedir? Şu anda ne aşamada? Yaşadığınız herhangi bir problem var mı? Varsa, nedir? Bunların düzeltilmesi için önerileriniz var mı?
- Sınır-ötesi işbirliklerini destekleyen fon/yardım olanakları var mı? Bu olanaklar nelerdir? Eğer finansal destek sağlayan kurum veya organizasyonlar (örn. AB) varsa bunlar neler ve hangi koşullarda destek veriyorlar? Sınır-ötesi işbirlikleri kurmak isteyen firmalar vb. bu fonlardan etkili bir şekilde yararlanabiliyorlar mı?
- Sizce Gürcistan mı Türkiye mi sınır ötesi ilişkileri teşvik edecek projelere daha çok öncelik veriyor? Gürcistan ile bu anlamda yaşadığınız sorunlar var mı?
- Rusya'nın, 28 Şubat 2006'dan itibaren uygulamaya konulan, yolcuların yanında taşıyabileceği yüke getirdiği kısıtlama ile ilgili kararının etkileri ne olmuştur? (daha önce bu yolla karşılıklı ilişkileri geliştirmiş firmaların birleşerek/ tek başlarına komşu ülkede şirket kurarak ticari ilişkilerin devamlılığını sağlamaları)
- Özellikle Gürcistan'tan gelerek Artvin, Hopa, Trabzon vb. yerleşimlerde kurulan mağaza,şirket vb. var mı? Ne zaman kurulmuşlar, hikayeleri ne? Bavul ticaretiyle mi gelmişler? Bugünkü yaşamları nasıl? Vatanlarında aileleri, akrabaları var mı? Türklerle ortaklıkları vb. var mı?
- Bavul ticaretiyle türkiye'ye gelenlerin buradaki yaşamsal deneyimleri? Örneğin nerelerde yaşıyorlar? Kentle bütünleşebiliyorlar mı? Hopa-Trabzon ve Samsun için bu durum nasıl çeşitlilik gösteriyor? İlk geldiklerinde yerleştikleri yerde ikamet etmeye devam mı ediyorlar? Değiştirse nereye geldi? Bu iki yerleşim yeri arasındaki farklar neler? (bu ticari ilişkiler sosyal statüsünde-yaşam kalitesinde bir değişiklik yarattı mı?)
- Rus pazarlarının yapısındaki değişiklikler neler? Çalışma sistemlerinde bir değişiklik oldu mu (hala dışardan gelen vorsa onlar için geçerli bu soru)? Türklerle ortaklıklar var mı? Varsa hangi alanlarda, nasıl bir ortaklık? Neden böyle bir şeye gerek duyuldu? Ne zaman, neden sonra gerek duyuldu? Karşılaşılan/yaşanan problemler var mı? Neler? Bu ortaklıklar sayesinde yaşanan olumlu gelişmeler nelerdir? (iş hacmi, gelir durumu vb sayısal değerler de alınmalı) Ortaklık sonrası işlerin gelişme durumu, ortaklık sonrası sürecin seyri? Buradaki olumlu gelişmeler vatanlarındaki yaşamlarını nasıl etkiledi? (hala orada bir yaşamları varsa tabii: ailesi orada olabilir- hala günlük gidiş gelişler yapıyor olabilir).

- Türkiye’de yada vatanında mağaza-dükkan-fabrika açan var mı? Hangi sektör?
- İlişkileri zorlaştıran/kolaylaştıran günlük yaşam alışkanlıkları-gelenekler var mı? Nasıl etkiliyor bunlar ilişkileri?
- Ulaşım altyapısındaki iyileşmeler karşılıklı ilişkileri nasıl etkiledi? Yaşanan problemler nelerdi? Hala yaşanan problemler var mı? Ulaşıma ilişkin sorunlar nelerdir?(hem altyapı hemde ulaşım politikaları açısından) Çözüm için öneriler var mı? (liman- raylı ulaşım-karayolu vb) düzenlenen seferlerin uygunluğu açısından yaşanan problemler (sıklığı, başlangıç ve bitiş noktaları, seyirler sırasından yaşanan problemler)
- Samsun ve Trabzon’da düzenlenen Fuarlar: içerik ve katılım bilgileri

APPENDIX E: Questionnaire for Local Governments

- Sınırın açılmasının temel etkileri sizce neler oldu? Sınırdaki kısıtlamaların-kuralların tamamen kaldırılması sizce ilişkileri nasıl etkiler?
- Gürcistan yönetimiyle karşılıklı görüşmeleriniz oluyor mu? Bu görüşmelerde gündeminiz genel olarak ne oluyor?
- Herhangi bir Gürcü Belediyesiyle geliştirdiğiniz ortak projeleriniz var mı? Kardeş belediye gibi ilişkileriniz var mı?
- Ne zamandan beri bu tip ilişkiler içindediniz? Süreç içinde gelişen politik ve ekonomik gelişmeler karşılıklı ilişkilerinizi nasıl etkiledi? (krizler, devrim vb)
- Gürcistan ile işbirliği projeleriniz var mı? Varsa, nedir? İşbirliği yapmayı düşündüğünüz ortaklarınız kimler? Şu anda ne aşamada? Yaşadığınız herhangi bir problem var mı? Varsa, nedir? Bunların düzeltilmesi için önerileriniz var mı?
- Gürcistan'daki firmalarla/kurumlarla işbirliği projeleriniz var mı? Varsa, nedir? Şu anda ne aşamada? Yaşadığınız herhangi bir problem var mı? Varsa, nedir? Bunların düzeltilmesi için önerileriniz var mı?
- Samsun ve Trabzon'da düzenlenen Fuarlar: içerik ve katılım bilgileri
- Hangi yönetim seviyesi sınır ilişkilerinin kurulması ve güçlendirilmesinde daha aktif olmalı? (yerel, bölgesel, ulusal-devlet)
- Sizce AB'te adaptasyon süreci sınır ilişkilerini etkiledi mi? Evetse, nasıl?
- Sınır ilişkileri , ya da kurulan sınır-ötesi işbirlikleri vb. konularda AB desteği aldınız mı?
- Sınır ilişkilerinin önemli aktörleri kimlerdir? Sınır ilişkilerine hangi gruplar daha çok dahil olmalı?
- Bölgenizde herhangi bir sınır-ötesi işbirliği kurumu var mı? (KEİ, Euroregion)
- Sınır-ötesi ilişkilerde ve kurulan işbirliklerinde aktif olan aktörler kimlerdir?
 - Yerel yönetimler
 - Sivil toplum örgütleri
 - Yerel ve bölgesel odalar (sanayi ve ticaret odası, esnaf ve sanatkarlar odası,...)
 - Birlikler
 - Üniversiteler, araştırma merkezleri
 - Özel firmalar
 - Politik partiler
 - Kültürel kurumlar, dernekler
 - Azınlıklar
 - Yurttaş ağları (networks of citizen)
- Sizce hangi kurumlar sınır-ötesi işbirliğini destekliyor, geliştirilmesi için çalışıyor? Ve hangi kurumlar (kurallar ve uygulamalar) bu ilişkilerin gelişimini engelliyor?
- Sınır-ötesi işbirliklerini destekleyen fon/yardımlar var mı? Bu olanaklar nelerdir? Eğer finansal destek sağlayan kurum veya organizasyonlar (örn. AB) varsa bunlar neler ve hangi koşullarda destek veriyorlar? Sınır-ötesi işbirlikleri kurmak isteyen firmalar vb. bu fonlardan etkili bir şekilde yararlanabiliyorlar mı?
- İlgili kurumların çeşitli olanaklarından yararlanabildiniz mi? Yardımlarını aldınız mı?
 - Yerel Yönetimler
 - Bölgesel Yönetim
 - Ulusal Yönetim
 - Uluslararası organizasyonlar (AB vb.)
 - Yerel/Bölgesel İş Ortaklıkları/Dernekleri/İşbirlikleri
 - Esnaf ve sanatkarlar odası
 - Ticaret odaları
 - Kosgeb
 - İgeme
 - Vb...

- Sınır ilişkilerini aşağıdaki kriterlere göre nasıl değerlendirirsiniz?
 - Belirli bir toplumdaki iç ilişkiler (sınırın her iki tarafında yaşayanlar aslında aynı toplumun insanlarıdır)
 - Sınırın bir tarafındakiler arasındaki yerel ilişkiler
 - Merkez-çevre ilişkileri
 - Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi (sınır-ötesi niteliği olmayan)
- Karşılıklı ticari koşulları nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce ekonomik ilişkilerin gelişmesini engelleyen unsurlar neler?
 - Vergiler
 - İhracatta uygulanan kotalar
 - İhracat ve ithalatta uygulanan bürokratik prosedürler
 - İhracat ve ithalata ilişkin teknik gereksinimler
 - Diğer.....
- Sizce karşılıklı ilişkileri etkileyen unsurlar nelerdir? Bunlar karşılıklı ilişkileri nasıl etkilemektedir?
 - İki ülke arasında yaşanan tarihi olaylar
 - Kültürel farklılıklar
 - İnanç farklılıklar
 - Etnik farklılıklar
 - Farklı dillerin varlığı
 - Hükümetler arasındaki mevcut ilişkiler
 - Yerel ve bölgesel otoriteler arasındaki ilişkiler
 - İki ülke arasında yerel ve bölgesel ölçeklerde idare şekilleri arasındaki farklılıklar
- Sizce mevcut ekonomik coğrafya karşılıklı ekonomik ilişkileri sınır-ötesi işbirlikleri çerçevesinde nasıl etkiler?
 - Komşu ülkedeki pazarlara göre
 - büyüklik
 - alım gücü
 - cografî koşullardaki zorluklar
 - büyük kentlere uzaklık
 - yerel firmaların üretimlerindeki kalite ve verimlilik
 - yerel ekonomilerdeki ürün çeşitliliği
 - vb.....
- Yaşadığımız bölgede/ilinizde sınır ötesi ilişkilere/işbirliklerine ihtiyaç duyan konular nelerdir?
- Gürcistan'la karşılıklı ekonomik ilişkileri yeterli görüyor musunuz? Hayır ise, neden? Geliştirmek için neler yapılabilir?
- Ülkenizde(İlinizde) yatırım yapan komşu ülke girişimcileri var mı?
 - Varsa bunlar yoğunlukla hangi sektörlerde yatırım yapıyorlar? Bu yatırımcılar genellikle nerede ikamet ediyorlar/nereden geliyorlar? Neden burada yatırım yapmayı tercih ediyorlar?
 - Yoksa, sizce neden? Bu yatırımların artması için ne gerekiyor? Ne gibi projeler var?
- Yerel firmalardan komşu ülkede yatırım yapan girişimciler var mı? Varsa, nerede ve hangi sektörde yatırım yaptılar? Neden gürcistan'da yatırım yaptılar? Kimin aracılığıyla? (süreç nasıl işledi?)Firmalarının büyüklüğü nedir? Hayır ise, neden? (mağaza, dükkan, toptancı, fabrika vb.)
- Özellikle Gürcistan'tan gelerek ilinizde kurulan mağaza,şirket vb. var mı? Ne zaman kurulmuşlar, hikayeleri ne? Bavul ticaretiyle mi gelmişler? Bugünkü yaşamları nasıl? Vatanlarında aileleri, akrabaları var mı? Türklerle ortaklıkları vb. var mı?
- Türkiye'de yada vatanında mağaza-dükkan-fabrika açan var mı? Hangi sektör?
- Kısa yolculuklarla komşu ülkede mal satan yerel tüccarların günübirlik ticari aktivitelerinin derecesi nedir? (yerel pazarlardaki komşu tüccarlar...)
- Gürcistanda yaşamaya devam eden ve günübirlik giriş çıkışlarla yerleşmenizde çalışanlar var mı? Bunlar hangi sektörlerde ve hangi konumlarda çalışmaktadırlar? Düzenli olarak mı gelmektedirler, yoksa bu giriş-çıkışların yoğunlukları zamana ya da başka şeyler bağlı olarak değişmekte midir?
- Aynı şekilde burada yaşayıp, çalışmak için Gürcistan'a gidenler var mı? Bunlar günübirlik olarak mı gürcistan'a geçmektedirler, yoksa daha uzun süreler mi orada kalıyorlar? Genelde çalışmak için nereye gidiyorlar? Ne gibi işlerde çalışıyorlar?

- Gürcistan'dan göç ederek ilinize yerleşenlerin oranı nedir? Bu kişiler genel olarak nerelerden göç etmişler? (sınıra yakın yerleşimlerden, Batum merkezden, Tiflis'ten, diğer illerden) Şu anda nerelerde ikamet etmektedirler? Ne gibi işlerde çalışmaktadırlar?
- Gürcistan dışında, Kafkasya bölgesinden göç ederek ilinize yerleşenler var mı? Bu kişiler yoğunlukla hangi ülkelerden göç etmişlerdir? Bunlar şu anda nerede ikamet etmekte ve ne gibi işlerde istihdam edilmektedirler?
- Bu göçler ne zaman başladı? Göçlerin yoğunluğu zaman içinde nasıl değişti? Bu göçleri ve yerleşmeleri etkileyen dinamikler nelerdir?
- Özellikle 1990 sonrasında azınlıkların oranı nasıl değişti?
- Sizde göç edenlerin kentler bütünleşmesi ne durumda? Yaşanan problemler nelerdir?
- Göç edenlerin sosyo-ekonomik durumları nedir?
- Göç edenler genel olarak hangi sektörlerde ve hangi konumlarda istihdam edilmektedir? (tarım, sanayi, hizmetler) Genel olarak çalışma koşulları nasıl?
- Bavul ticaretiyle Türkiye'ye gelenlerin buradaki yaşamsal deneyimleri? Örneğin nerelerde yaşıyorlar? Kentle bütünleşebiliyorlar mı? Hopa-Trabzon ve Samsun için bu durum nasıl çeşitlilik gösteriyor? İlk geldiklerinde yerleştikleri yerde ikamet etmeye devam mı ediyorlar? Değiştiyse nereye geldi? Bu iki yerleşim yeri arasındaki farklar neler? (bu ticari ilişkiler sosyal statüsünde-yaşam kalitesinde bir değişiklik yarattı mı?)
- Rus/Yabancı pazarlarının yapısındaki değişiklikler neler? Çalışma sistemlerinde bir değişiklik oldu mu (hala dışardan gelen veya onlar için geçerli bu soru)? Türklerle ortaklıklar var mı? Varsa hangi alanlarda, nasıl bir ortaklık? Neden böyle bir şeye gerek duyuldu? Ne zaman, neden sonra gerek duyuldu? Karşılaşılan/yaşanan problemler var mı? Neler? Bu ortaklıklar sayesinde yaşanan olumlu gelişmeler nelerdir? (iş hacmi, gelir durumu vb sayısal değerler de alınmalı) Ortaklık sonrası işlerin gelişme durumu, ortaklık sonrası sürecin seyri? Buradaki olumlu gelişmeler vatanlarındaki yaşamlarını nasıl etkiledi? (hala orada bir yaşamları varsa tabii: ailesi orada olabilir- hala günlük gidiş gelişler yapıyor olabilir).
- Sizde altyapıya ilişkin mevcut durum sınır ilişkilerinin gelişmesi için bir engel oluşturuyor mu? Evetse, özellikle ve öncelikle geliştirilmesi gereken konular nelerdir? (tren yolu, karayolu, iletişim, kamu ulaşımı, havaalanı, gümrük büroları....)
- Altyapının geliştirilmesine ilişkin yatırımlar nelerdir? Uygulama ne durumda? Bu yatırımlar sizce karşılıklı ilişkileri nasıl etkiler?
 - Günlük ticaret
 - İş için sürekli sınırı geçenler
 - Ekonomik işbirlikleri
 - Ekonomik yatırımlar
 - Sosyal ilişkiler,
 - Turizm
 - Diğer....
- Ulaşım altyapısındaki iyileşmeler karşılıklı ilişkileri nasıl etkiledi? Yaşanan problemler nelerdi? Hala yaşanan problemler var mı? Ulaşıma ilişkin sorunlar nelerdir?(hem altyapı hemde ulaşım politikaları açısından) Çözüm için öneriler var mı? (liman- raylı ulaşım-karayolu vb) düzenlenen seferlerin uygunluğu açısından yaşanan problemler (sıklığı, başlangıç ve bitiş noktaları, seyirler sırasından yaşanan problemler)
- Sınıra yakın olmanın olumlu etkileri var mı? Varsa, sizce bunlar neler?
- Sizde sınır-ötesi ilişkilere/işbirliklerinin gelişmesini engelleyen konular nelerdir?

Politik dengesizlik	Tarihsel olaylar
Rüşvet	Güvenlik problemleri
İş kurallarının sık sık değişmesi	Döviz kurundaki istikrarsızlık
Bankacılık sistemlerinin kalitesi	Enflasyon
Kültür farklılıkları	İnanç farklılıkları
Dildeki farklılıklar	
- Sınır ilişkileri ve sınır-ötesi işbirliklerinin kurulmasını/aktif bir şekilde işlemesini engelleyen politika ve uygulamalar var mı? Varsa, bunların etkileri nelerdir? Bu politika ve uygulamaların düzeltilmesi için önerileriniz nedir?
- Değiştirilmesi gerektiğini ya da etkisiz olduğunu düşündüğünüz politika ve uygulamalar var mı? Bu konudaki düşünceleriniz ve önerileriniz nelerdir?

- Sınırı geçerken yaşanan problemler nelerdir?
 - Kontrol noktalarının kapalı olması
 - Kontrol noktalarının yetersizliği
 - Vize prosedürleri
 - Pasaport görevlilerinin tavır ve davranışları
 - Gümrük görevlilerinin tavır ve davranışları
- Sizce sınırın hangi tarafı sınırı ilişkilerinden daha çok yararlanmaktadır?
- Sizce iki ülke arasındaki ilişkilerden en çok yarar sağlayanlar kimler? (Hangi ülke?)

Ülke	Başkent
Sınır bölgesi	Sınıra en yakın büyük kentler
Sınıra yakın kırsal yerleşimler	Organize suç örgütleri
Zengin ve varlıklı sınıflar	Sektör
- Sınıra(prosedürler, altyapı vb.) ve sınır ilişkilerinin geliştirilmesine dair projeler hakkında düşünceleriniz? Bu projeler arasında ilinizi de yakından ilgilendirenler var mı? Sizin de dahil olduğunuz projeler var mı?
- Sizce Gürcistan mı Türkiye mi sınır ötesi ilişkileri teşvik edecek projelere daha çok öncelik veriyor? Gürcistan ile bu anlamda yaşadığımız sorunlar var mı?
- Sizce sınırın her iki tarafından yaşayanlar sınır-ötesi işbirliği konusunda birleşebilirler mi?
- Sizce gürcistan ile geliştirilecek güçlü ilişkilerin aşağıdaki konulara ne gibi etkileri olacaktır?
 - Sınırların tamamen açılması (vize vb. prosedürlerin kaldırılması, AB'ndeki gibi)
 - Yerel firmaların sınırın öbür tarafındaki yatırımları
 - Gürcü firmaların ilinizde yapacağı yatırımlar (yada daha güçlü ilişkilerin oluşacağını düşündüğünüz başka bir Kafkas ülkesinin yatırımcıları)
 - Yerel ekonomide çalışan göçmenler
 - Gürcistan'a çalışmak için göç edenler
 - Çalışmak ve ticaret için yapılan gününbirlik geçişler
 - Göçmenlerle yapılan karışık evlilikler
 - Kültürel etkileşimler
 - Üniversiteler, araştırma enstitüleri vb. kurumlar arasında geliştirilecek işbirlikleri
 - Diğer:.....
- Sizce sınır şunlardan hangisini yapıyor?: bölüyor, güvenliği sağlıyor, bir köprü görevi görüyor

APPENDIX F: In-depth Interviews

SAMSUN

F.1. Interview with the manager of a flour factory

U: Ondan bir kopya daha var mı?

D: Şu anda yok elimde..

U: şu anda yok..

D: fotokopiniz varsa çekebiliriz..

U: Yapmanızın bir sakıncası yoksa..

D:Yok, tabi tabi, yok hayır.. Genel olarak Gürcistan'la ilişkileriniz üzerine yani..sadece Gürcistan'la da değil..

U: İlerdeki sorulardan ben ilk sorulara vermem gereken cevapları çıkaracağım..

D: Anket gibi olmadığı için, öyle çok şey olarak yazıldı, genel genel..

U: Hani, ilerde açıklamam gereken bir bilgiyi önden bir soruda anlatmayayım diye, o yüzden rica ettim..

D: yani, hiç problem değil

U: evet, bu kayda da fıkra anlatayım o zaman.. Boş durmasın (hahaha)..Genel olarak işimizden bahsediyoruz?..

D: Hı hı, hı hı..

U: U...kısa bir tarihçeyle beraber anlatayım..

D: İşe ne zaman başladınız?

U: Burası, bu firma, U. Sanayi Ticaret A.Ş 1989 yılında kuruldu tüzel kişiliği..ortakları Fahrettin U. ve aile bireyleri olarak..1991 yılında da buradaki tesis faaliyete geçti ve ana faaliyet konusu olan un imalatı konusunda faaliyete geçti..Daha önce Fahrettin U.'un ticari hayatı 1969 yılında başlıyor ve onun ticari hayatı da ilk un-kepek ticaretiyle başlamış..Yani yine zairecilik denen bu mesleğin, yani bir un fabrikanız varsa malı satacağınız kesim orasıdır; yani un fabrikalarının müşterisiymiş önceden Fahrettin Bey, dah sonra kendisi olmuş, uncu diyoruz biz aramızda, böyle sanayici diye geçmiyor bizim sektör..uncu diye hitap ediyor birbirine..ana faaliyetimiz..un buğdaydan üretiliyor biliyorsunuz..tedarikçilerimizden ve çevre civardaki müstahsillerden veya Toprak Mahsulleri Ofisi'nden veya ithal ederek tedarik ediyoruz, bundan un imal ediyoruz..unumuzu ya ihraç ediyoruz ya da Zaireci dediğimiz kesime satıyoruz, fırıncılara satıyoruz ve perakende olarak tüketiciye direkt de satıyoruz veya marketlerden üzerinden..ana faaliyet konumuz bu..bununla beraber firmanın yurtdışı ilişkilerine istinaden başka ticari faaliyetler de oluyor..al-sat yaptığımız işler de var ama bunlar her zaman devamlılık arz etmiyor..dönem dönem; yani deyim yerindeyse uygun işler düştüğü zaman onlar da yapılıyor tabi ki..

D: Yurtdışı ilişkileriniz genel olarak hangi ülkelerle?

U: Bizim..Dediğim gibi burası 1991 yılında faaliyete geçti..Pardon.. (...) İlk ihracatımız biz Gürcistan'a gerçekleştirdik 1995 senesinde..

D: 1995'de..

U: Evet..Bu, biliyorsunuz Rusya dağıldıktan sonra, Sovyet Bloğu çöktükten sonra, oraya her tür mal gitti buradan..Hatta biz ilk un ihracatları da 1992-1993'de başladı, Fatoğlu firması var Bulancak'da, ilk onlar başladılar bu işe..Biz ilk başta çekindik yani..bir de işin prosedür yönü var..hem devlet kısmında, gümrükler kısmında, hem de orada böyle insanları müşteri olarak veya kurum olarak tanımlamak mümkün değil..münferit kişiler, şoförler, yani mallar arabaların bagajına konup götürülüyordu..o şekildeydi..o yüzden biraz daha tereddütlü olduk ama 1995 senesinde

başladık..Gürcistan'la ilişkimiz o seneden bu seneye kadar aralıksız devam etti..Yani 1995'den 2006'ya kadar biz her sene oraya ihracat yaptık..Bizim ana pazarımız, hatta firmamızın büyümesindeki en büyük etkenlerden biri Gürcistan pazarı..Şöyle ki..1995'den 1998'e kadar, orada Rusya krizi olana kadar çok firma da bu işe cesaret edemediği için en çok ihracatı Fatoğlu firması ve biz yaptık ve o dönemler rekabet..tabi sadece siz yaptığınız zaman rekabet koşulları oluşmuyor, daha karlı gönderme imkanınız var..risk neydi? Niye başkaları yapamıyordu? Çünkü malı gönderiyorsunuz, parayı bir sonraki gelişinde alacaksınız..yani açık hesap ve Gürcistan'dan gidip para almanız mümkün değil..Nitekim 1998 yılında Rusya krizi olunca orada kalan alacaklarımızın tamamı battı..

D: Orada sizin birlikte çalıştıklarınız Türk müydü? Yoksa Gürcüler'le mi çalışıyordunuz genelde?

U: Gürcü de vardı Türk de vardı.. Gürcü, Türk far etmiyor..Yeter ki o sınırı aşsın..Oradan para almak mümkün değil..Hatta bir malı da, bu Shevardnadze, o zamanki hükümet başkanının kardeşinin büyük hissedarı olduğu Georgian Invest Bank diye bir bankadan teminat mektubu aldık..Onun karşılığında malı gönderdik..para ödenmedi..mektubu bankadan tazmin talebine gittik..banka battı..mektup da ödenmedi..Yani, oradaki ticaret anlayışı, bankacılık anlayışı bizim buralardan farklı..Tabi onlar..Biz 1946'dan beri liberal ekonomideyiz, onlar liberal ekonomiye geçişi hazmedebilmiş değiller..Halen daha hazmedebilmiş değiller..Ticarette hep kısa vadeli mantık var..Sizden bir kere mal almış mesela, atıyorum, 300 \$'a satmışsınız..O bir şekilde, yok malın kusurlu, yok burada fiyatlar düştü, bir şeyler deyip ondan bir kırpma yapmaya çalışıyor..Tamamen kırıp veriyorum ama adama daha mal vermiyorum..Halbuki belki o yaptığı hareketle 20 \$ kazanacağına 40 \$ kazanıyor, o bir kere sattığı maldan ama tekrar tekrar satış yapamıyor..Yani böyle şeyleri gelişmiş değil, ticari anlayışları ilerlemiş değil..Şunu ekleyeyim..Tabi sadece Gürcistan'la sınırlı kalmadı bu..daha doğrusu 1995'e Gürcistan'la başladığımızda onla beraber Azerbaycan, Ermenistan hatta Rusya'ya da ihracat yapılıyordu..Ermenistan ve Gürcistan üzerinden gidiyor, Türkiye'den direkt yapma şansınız yok, ambargo var..Oralara da ihracat vardı..1998'e kadar bu saydığım her dört ülkeye ihracat vardı..1998 krizinden sonra bir yıl kadar zaten bir duraklama oldu..Ondan sonra sadece Gürcistan devam etti..Çünkü bu sırada diğer saydığımız ülkeler kendi sanayilerini oluşturdular..Yani fabrikalarını kurdular..O yüzden ithalatçı konumdan çıktılar..Gürcistan'da kurulamadı..Kurulamamasının sebebi de..Bilmiyorum

Gereğinden fazla mı bilgi veriyorum ama..

D: Yo, hayır..

U: Gürcistan'da kendi un sanayilerini kuramamalarının sebebi de, işte Shevardnadze hükümetinin Batum'daki Abashidze'ye, işte Acara Bölgesi dediğimiz bölgeye tanıdığı ayrıcalıklardan dolayı Batum bir ithalat kapısı halindeydi..Yani bir çok mal Batum'dan ithal ediliyordu ve Batum'dan ithal edilen mallardan gümrük vergisi almanlardan dahî evraklarda başka şekillerde gösterilerek veya rüşvetler verilerek, işte Abashidze hükümetine rüşvet vererek her türlü malı çok uygun fiyata sokabiliyordunuz..bu da ülkeye..

D: Üretim maliyetinden kaçınılıyordu yani..

U: Şöyle diyeyim..Ülke içinde adam hesap yapıyor..Kendi buğday alıp, fabrika kurup un üretse 10 liraya mal oluyor, Türkiye'den ithal etse 8 liraya mal oluyor..O yüzden de kurmuyor tabi ki bunu..Bunun sebebi ne? Gümrük vergilerinden orada rüşvet karşılığında çalışıyorlar açıkçası, çaldıkları için bu sürdü..İşte, Saakashvili hükümeti gelene kadar yani Abashidze'yi gönderene kadar Gürcistan'ın içinde hiçbir tane un fabrikası çalışmadı..O yüzden buradan devamlı ithalat yaptılar..

D: Şu andaki durum?

U:Şu andaki durum..Onlar da tabi kurmaya başladılar..Hatta siz Batum'a gittiğinizde göreceksiniz..Ben inşallah orada 2-3 dostumuz da var, bilmiyorum şu an bir referans aldınız mı da..Türklerin Batum'da 6 tane, Türklerin kurduğu un fabrikası var..

D: Yine Türkler kurdu yani..

U: Türkler kurdu..Değişen çok bir şey olmadı..

D: Sizin öyle bir projeniz var mı?

U: Yok..Biz düşünmüyoruz..O 1998'de başımıza gelenden sonra Gürcistan'a tövbe ettik..Bunun dışında bizim ikinci fabrikamız da Çorlu'da kurulu, 2003 senesinde..Çorlu Tekirdağ'ın ilçesi..Eski mevcut bir tesisi alıp, tamamen baştan revize edip bir fabrikamızı da orada kurduk..Oradaki amacımız da hem Türkiye'nin Batsına, yani İstanbul pazarına hitap edebilmek hem de işte ihracatta daha geniş bir alanı hedeflemektir..Oranın avantajı, İstanbul konteynır limanı olduğu için bütün dünyaya mal gönderme imkanınız var..Samsun'dan ihracat yapılabilecek ülkeler zaten bu saydıklarımızdır yani, Karadeniz havzası..Onun dışında yapma şansınız yok..O fabrika açıldıktan sonra Bulgaristan, Romanya, Moldovya, Makedonya, Arnavutluk gibi Balkan ülkelerine ihracatımız oldu..Bunun dışında Uzak Doğu ülkelerinden Endonezya, Güney Kore, Sri Lanka, Afrika ülkelerinden Gana, Madagaskar..

D: Bütün dünyaya açıldınız yani bir nevi..

U: Oranın avantajı şu oluyor zaten..işte Türkiye'den Güney Kore'ye, Endonezya'ya, mal gitmesi teoride çok mantıksız..Niye? Un hacmi yüksek değeri düşük bir mamuldür..1 ton unun şu anda yurtdışı ihraç fiyatı aşağı yukarı 250 \$..Zaten, şöyle örnek vereyim ben size..Samsun'dan benim Batum'a turla şu fabrikadan yükleyip, Samsun'dan Batum'a gitmesi 40 \$'a mal oluyor ton başına..Buradan 250 veya 260 \$'a aldıysa 300 \$'a mal oluyor..Benim Çorlu fabrikamdan İstanbul'daki konteynır limanına götürüp yükleyip konteynırın Güney Kore'ye gitmesi de 40 \$ oluyor..

D: Öyle olunca fark etmiyor maliyeti..

U: Niye? Çünkü o Çin'den dolayı, Çin'in o biliyorsunuz, Çin'in çok yüksek bir ihracat fazlası Çin'in..Çin'in ihraç ettiği mallar Avrupa'ya geliyor, o konteynırlar boş kalıyor..Geriye giderken fiyatları çok ucuz..Mesela Çin'den Türkiye'ye bir konteynır 2000 \$'a geliyor, buradan oraya 500 \$'a gidiyor..O yüzden un da Uzak Doğu pazarlarında şans buldu..Afrika'da daha farklı..Afrika'da az önce size açıkladığım Gürcistan, Azerbaycan örneğindeki gibi kendi sanayileri henüz hiç oluşmuş değil..Oradaki birçok ülkede işte demokrasi yok..Diktatörlükler hakim olduğu için kesinlikle kendi sanayilerinin gelişmesine uygun bir ortam hazırlayamıyorlar..İşte Madagaskar'dan bahsettim..Biz bir orada fuara katıldık..Zaten ihracatımız da ondan sonra gerçekleşti..Madagaskar'ın kişi başına milli gelir 600-700 \$ civarında, Türkiye'nin 1/5'i, 1/6'sı fakirler..Un ithalatına % 100 vergi var..İçerde un şu anda Türkiye'de satılanın katına satılıyor, yani ekmek de iki katı fiyata..Türkiye'nin 1/5'i fakirler..Sebebi ne? Çünkü un ithalatına vergi %100 ama bir muafiyet belgesi alabiliyorsunuz dış ticaret bakanından..O muafiyet belgesini de sadece bir kişiye veriyorlar zaten, o da başbakanın gizli ortağı olduğu bir şirket.. O getirebiliyor..Başkası getirdiği zaman da % 100 vergiyle getiriyor, o % 0'la getiriyor..Dolayısıyla yine aynı şekilde onun mal ettiği gibi başkasının mal etme şansı yok, fabrika kurma şansı yok..o yüzden ithalatçı konumda kalıyorlar..Bizim orada görüştüklerimiz de, birçok Afrika ülkesinde bu şekilde..Zaten gelişmiş ülkeler değiller..O yüzden Afrika'nın tamamı bir pazar un açısından..Ama biz daha o aşamaya gelmedik..Ülkeler kısmını da bitirdik..

D: Yalnız şey kısmını sorabilir miyim? 1995'de ilk ihracatınızı yaparken Gürcistan'a bağlantınızı nasıl kurdunuz?

U: O zaman şöyleydi..Oradakiler yokluk içinde olduğundan, dedim yaa..Adam kamyonuna atlıyor, geliyor buraya,..Kapıdan aynen sizin girdiğiniz gibi giriyor kapıdan..Bana un verin..Ne kadar? 500 \$..Yok 400 olsun, şöyle şöyle..10.000 \$ tuttu, ben 80002inin vereyim şimdi, 2000'ini sonra vereyim..Bu şekilde..Tamamen yani nasıl iç piyasada yapıyorsunuz, aynı..Canlı ticaret..

D: Elinde para var, gelip alıyor..

U: Yani işte, ya para var ya bir miktar var..İşte birkaç kere gelen zaten ondan sonra açık hesap çalışmaya başlıyordun..O tarihlerden bahsediyorum..Bizim Gürcistan'a gidip bir pazar araştırmamız olmadı..Ama 1998'den sonraki kısım daha farklı gelişti..İşte, ondan sonra bizimde Batum'da bir temsilcilik gibi, daha doğrusu Hopa'da, onlar zaten Hopalıların hepsi yarı Batum'lu sayılır..Batum'a devamlı gidip geliyorlardı, onlar baktı..İşte, Azerbaycan'da başka bir nedenden dostumuz olan birileri vardı, onlar ilgilendi falan, o şekilde oldu..

D: Bu süreç içinde herhangi bir dış destekten yararlandınız mı? Büyük ihtimalle yoktur öyle bir şey..

U: Dış destek yani yurtdışından mı?

D: Yurtdışından, işte, devlet desteği ya da farklı kurumlar..

U: Devlet..Yoo, dediğim gibi Gürcü devleti bize tam tersine köstek oldu..Paramızı ödemedi..Biz devlete de başvurduk tabi..Bu, ülkenizin bir bankası ödemiyo bu parayı diye..Devlet tın dedi..Ülkemizden aldığımız destek şu..bizim ihracatlarımız dahilinde işleme rejimi kapsamında yapılıyor..bu rejimin manası şu: yurtdışından hammadde ithal edip, ondan elde ettiğiniz mamul maddeyi ihraç ediyorsunuz..eğer ihraç ederseniz..Normalde Türkiye'de de buğdaya % 100 vergi var..Bu vergiden muaf oluyorsunuz..Yani iç piyasadaki buğday alıp ihraç yapmak mümkün değil çünkü yurtiçindeki fiyat yurtdışındaki iki katı..Devletin çiftçiye verdiği bir sübvansiyon bu..Yani fiyat açıklıyorlar ya, taban alım fiyatı açıklıyorlar..O fiyat her zaman yurtdışındaki fiyatın üzerinde oluyor..Bu sene makas gerçi daraldı..Yurtdışındaki koşullardan dolayı ama..O yüzden yurtdışından buğday alıp ihraç etmek mümkün değil dahilinde işleme rejimiyle yapıyoruz biz de işte..Yurtdışından buğday getirip ondan çıkan unu ihraç ediyoruz..Bize ihracatta verdiği destek bu..Artı bir de Eximbank kanalıyla verilen ihracat kredileri var..İkinci kullandığımız devlet desteği de bu..

D: İşe başladığınızdan beri hep un sektörü zaten değil mi? Arada da gerçi dediniz başka şeyler yaptık ama..

U: Dediğim gibi şöyle, 1969'da..Her zaman zaten Fahrettin Bey'in işi gıda maddeleri üzerineydi..Ticaretini, dağıtımına üzerine..İşte 1991'de bu imalat oldu..Bir grup firması olarak U. çay

firmamız var..O da çay üretimi yapıyor ama bu firma, U. un tüzel kişiliği devamlı bu işi yaptı, başka bir iş yapmadı..

D: Çay üretiminde de yine benzer koşullar geçerli mi? Yine ihracat yapıyor musunuz?

U: Yok..Çayda ihracat yok..Onun da yine koşulları yine devlet tarafından belirleniyor..Çay-Kur'un politikalarına bağlı..Türk çayı da dünyadaki en pahalı çaylardan biri..Şu anda içerde içtiğimiz çay..Dünya üzerinde işte en kaliteli bilinen çay Seylan çayıdır, Srilanka'da üretilir..Hatta işte kaçak çay tabir edilen çaylar oradan gelir..2 \$, en pahalısı..Siz şimdi rafta gidip Çay-Kur'un herhangi bir malına bakarsanız, kilosu 4 \$'ın üzerindedir..Bu da yine işte üst üste Rize'nin şanslı..Üst üste Rize'den başbakanlar çıkınca çay alım fiyatları hep yüksek açıklandı..O yüzden yani Türkiye'deki bir fabrikanın yurtdışına ihracat yapma şansı yok..Artık Türk çayının kalitesi de işte, yurtdışına ihraç edilse bile o Seylan çayının yarı fiyatı ediyor, yani 1 \$ ediyor yurtdışında bizim çayımız..Maliyeti 4 \$..O yüzden onun da ihracat şansı yok..

D: Rekabet edemiyor yani çay yurtdışında..

U: Evet, tamamen yurtiçindeki piyasaya çalışıyor..

D: Gürcistan'da şu anda herhangi bir ortağınız var mı? Birlikte iş yaptığınız biri?

U: Yok..

D: Siz yine kendi şeylerinizle yapıyorsunuz?

U: Tabi ticari ilişki var, ortaklık şeklinde yok..Mal satıyoruz, para alıyoruz, bu şekilde..

D: Hep aynı firmalarla mı çalışıyorsunuz?

U: Şöyle diyeyim, dediğim gibi bu hep iki bölüme ayırarak söylüyorum..1998 öncesi ve sonrası olarak..Sonrasında istikrarlı çalıştığımız iki tane müşterimiz var..Bunlar bizden düzenli olarak mal alıyorlar..Bir tanesi Gürcü, Batum'da kendisi..Onla direkt çalışıyoruz, herhangi bir aracı yok..Nasıl direkt çalışıyoruz? Gemi yükleniyor, mal iniyor, adam gümrüklemesini falan hallediyor..Malını satıyor, parasını banka hesabından bize gönderiyor..Ticaret bu..

D: Banka hesabı üzerinden..

U: Bu birinci..İkinci istikrarlı olanda da bir tane Türk aracımız var..Kendisi Türkiye'de ikamet ediyor ve Türkiye'de iş yapıyor..Onla ilişkilerimizi o düzenliyor..bunun dışında dönem dönem..Mesela şu anda o dönemlerden biri..O senenin koşullarına göre bizim fiyatımız bazen çok uygun oluyor Türkiye'nin koşulları ile oranın koşulları arasındaki farktan dolayı..O zaman müşteri sayımız artıyor..Ama gelen diğer müşterilere parasını önden yatıracak ondan sonra malı vereceğiz..Mesela şu anda benim son geçtiğimiz ay içersinde 6-7 tane farklı müşteriye bunlardan hariç mal gönderdik..O şekilde..

D: Gürcistan'la Batum'la ilişkiniz var..Başka?

U: İl olarak Tiflis var..Senaki var..

D: Bütün Gürcistan'a çalışıyorsunuz?

U: Var derken, müşterilerimiz orada..Bizim sevkiyatımız ya buradan karayolu ile Batum'a oluyor; ya deniz yoluyla oluyor Batum'a, gemiyle; ya da gemiyle Poti limanına oluyor..Onun dışında bir yere teslimat yapmıyoruz biz..Ondan sonraki teslimatlar müşterilere ait..

D: Direkt orada müşteriye veriliyor zaten..Onlar..

U: Tabi onlar müşterinin sorumluluğunda..

D: Gürcistan'da herhangi bir yatırımınız var mı?

U: Yok..

D: Ama projeniz?

U: Proje olarak da yok..Şöyle açıklayayım ben size..Biz orayı güvenilir bir yer olarak görmüyoruz..

D: 1998'den beri de değişmedi yani o güven duygusu ..

U: Aslında değişti..Son iki senede Gürcistan ciddi bir gelişim sağladı..Malum işte zaten o yüzden Rusya'yla problem yaşıyorlar Saakashvili'yi ABD hükümeti desteklediği için düzgün işler yaptılar..Önceden çok disiplinsiz bir ülkeydi, devlet, yönetim olarak da..Sadece bahsettiğimiz bu vergiler konusu değil..İşte içerde uygulanan prosedürler..Yani bir kere can güvenliği yoktu, can güvenliği zayıftı..Abashidze ayrı bir diktatörlüktü Batum bölgesinde, Shevardnadze'de kendine göre diğer bölgelerde bir diktatörlüktü..Şu an daha düzgün..Ama şöyle diyelim: bize yurtiçinde çektiğimiz sıkıntılar yetiyor..Bir de orada tabir yerindeyse 3-5 kuruş kazanmak için bir de orada uğraşmayalım dedik..Zaten buradan mal satıyoruz..Şunu da öngörüyoruz..Çok çok..Dediğim gibi 2004'den beri orada da un fabrikaları kurulmaya başladı..Çok çok biz oraya 2-3 sene daha ihracat yapabiliriz..Ondan sonra orada da kendilerine yetecek kapasitede fabrika kurulduktan sonra oraya da ihracat yapma şansımız kalmayacak..O yapan firmaların yaptığı hesabı da ben size söyleyeyim..İşte Türk firmalar dediğim gibi yatırımlara gittiler..Ama hep ufak yatırımlar yapıyorlar..Bir tabi riski azaltmak için..Yatırdığınız paranın maksimum dönüş süresi iki sene olarak hesaplanıyor..Biz de hatta 1 ile 2

sene arasında mutlaka döneceğini hesap ediyoruz ama orada mutlaka bir Gürcü ortağımız olması lazım..Gürcü ortak olman % 100 kendi sermayenizle iş yapmanız mümkün değil..

D: Prosedürler gereği mi yoksa?

U: Kanunen değil ama iş yapabilme açısından..Nerede, nasıl davranacağını bilen biri lazım oluyor yanınızda..Ama devamlı, hep bunu duyuyoruz ortaklarla problem yaşanıyor..Niye? Firma biraz para kazanmaya başlayınca Gürcüler yine kısa vadeli düşünerek bir şekilde ortaklarını egale etmeye çalışıyorlar..O yüzden bizim Gürcistan'la ilgili herhangi bir yatırım projemiz yok..Ama mesela Ukrayna ile ilgili projemiz var..

D: Geçen hafta mı dedi?..Sanayi Ticaret Odası genel müdür yardımcısı ile görüştük de Acara Maliye Bakanı gelmiş buraya..Bu konuda size bazı yardımlarımız olacak, gelin yatırım yapın, kolaylıklar sağlayacağız diye..Ama siz sonuçta oradaki işin yürüme şeklinden memnun değilsiniz..Peki, hangi yöntemle çalışıyorsunuz? Sipariş usulü mü yoksa direkt gidip şu kadar..Yani size daha önceden sipariş geliyor değil mi? Onun üzerine siz?

U: Tabii..Onun üzerine imalatı yapıyoruz..Hem kalite olarak hem miktar olarak sipariş ettikleri malları gönderiyoruz..

D: Mal sevkiyatı sıklığınız nedir?

U: Müşteri bazında konuşursak..O devamlı çalışıyoruz dediğim müşterilere ayda bir, her ay gönderiyoruz..Ama o diğer, sonradan, birkaç seferlik alanların ne kadar sürede alacağı belli oluyor..Döneme göre..

D: Mal sevkiyatları sırasında zorluk yaşıyor musunuz? 1998 öncesi, sonrası?

U: Türkiye'den sevkiyatla ilgili bir sorun yaşamıyoruz..

D: Batum'a girişte falan?

U: Şöyle oldu..Tırlarla ilgili sevkiyatlarda hükümet değişmeden önce hiçbir problem yoktu..Nasıl gönderirseniz gönderin..Önemli olan orada, kapıda verirken..Girerken verilecek rüşvetin miktarıydı..Herşey her şekilde giriyordu oradan..Bu hükümet geldikten sonra, vergiler biraz daha düzenlendikten sonra, işte, tırlara tonaj limiti getirildi, tonajları düşürüldü..Onun dışında yine evraklarda daha, önceden hiç fatura bile kesmeden mal gidiyordu oraya..Fatura kesmeden derken, Türkiye'de zaten kesmek zorundasın da, adamlar karşından sokarken hiçbir evrak olmadan mal içeri sokuyorlardı..Yani siz Türkiye'den oraya ihracat yapıyorsunuz fiilen de mal gidiyor ama Gürcistan'ın kayıtlarına baksanız Gürcistan'a giren hiçbir şey yok kayıtlarda..Şimdi o evraklarda da daha ciddi..Kesinlikle Türkiye gümrüğünün orijinal evraklarını talep ediyorlar..Böyle değişiklikler oldu sevkiyatla ilgili..

D: Bazen uygun koşullar olduğunda un ticaretinden başka şeyler de yapıyoruz dediniz..Bunlar gününbirlik ticaret şeklinde mi oluyor yoksa?

U: Yok..Mesela bir dönem, birkaç yıl biz oraya, devamlı salça sattık.

D: Yine gıda maddeleri üzerinden..

U: Tabii..Gıda maddeleri üzerinden..Şeker sattık..

D: Oradan bir şey alıyor musunuz?

U: Kereste aldık, sac aldık, dikenli tel aldık..Yani para olmayınca karşıda ne varsa aldık..

D: Onları da iç pazara?

U: İçerde satıyoruz evet..

D: Bu farklı bir soru da..Sizden daha küçük firmalar sizin üzerinizden bu ilişkilere giriyor mu? Sizin aracılığınızla? Böyle bir birlikteliğiniz oluyor mu daha küçük firmalarla?

U: Yani kastınız?

D: Mesela A firması geliyor size diyor ki ben Gürcistan'a mal satmak istiyorum, ama işte atıyorum hani taşımak için bile yeterli koşullarım yok, bana yardım edebilir misiniz?

U: Tersini oluyor..Gürcistan'daki müşteri hep bana diyor ki: Bana makarna lazım diyor..Ben de arıyorum Antep'deki makarnacı firmayı, makarna lazımmiş diyorum..O da şeye bağlıyor..Samimiyetinize bağlı..Normalde biz böyle işleri yani çok ciddi hacimlerde olmadığı zaman araya girmek istemiyoruz..Yani ticaret yapmak amacıyla değil de onu ona tanıştırıyoruz, referans oluyoruz, kendiniz yapın diyoruz..Ama adam da dediğiniz gibi bir kamyonum var, onla yapamam dediği zaman biz ondan alıyoruz, müşteriye satıyoruz, bu şekilde oluyor..Ama, ben de bu arada üç senedir firmadayım, ondan önce üniversitedeydim, okuyordum..Benim çalıştığım dönemde, bahsettiğiniz şekilde, yani bir firmanın gelip ben Gürcistan'a bunu satmak istiyorum, nasıl satarım diye talebi olmadı..Belki eski dönemlerde olmuş olabilir..Çünkü artık Gürcistan çok el altında..Bilinmeyen bir yer değil..Şu son 2-3 yılda bunun olmaması normal ama belki 1990lı yıllarda olmuştur..

D: Saadet yaylı yatakları vardı.. İbrahim çelik dedi ki, galiba Saadetin sahibi ona gitmiş, o da Fahrettin beye yönlendirmiş

U: Doğrudur, belki benim bilgimin dışında olmuş olabilir. Çünkü bizim o iki müşterimiz de artık iş ilişkisinin dışında hem şey ilişkisi de var, dostluk ilişkisi, arkadaşlık da var. Eğer onun öyle bir talebi olduysa, mutlaka babam onları aramıştır. Böyle böyle arkadaşımız gelecek, ne varsa ilgilenenin yardımcı olun demiştir.

D: Siz kendiniz hiç Gürcistan'a gidiyor musunuz?

U: Ben hiç gitmedim, yok.

D: Güvenlik sorunları varmış zaten..

U: Hakkaten bizim öyle bir şeyimiz var, yani onu da "off the record" söyleyeyim. U. ailesi ile bizim, Trabzondaki bu otobüsçü ve denizcilik yapan U. ailesi ile herhangi bir alakamız yok. Tamamen soyadı benzerliği, ama orda Ali Osman U.'un kardeşi var, gazetelere de yansıdı, aileyle de problem yaşayan bir insan. Gürcistan'da da hükümetle problemler yaşadığı için isim benzerliğinden bizimde başımıza orda birkaç tatsız olay geldi, yani hiç bizimle alakası yokken. O yüzden son 3-4 senedir Gürcistan'a bilinçli olarak gitmiyoruz.

D: İki ülke arasında güven problemleri var, diyorsunuz. Bunun nedenleri sadece oradaki yönetim şekillerindeki değişiklik mi yoksa başka nedenleri de var mı sizce? Toplumsal belki...

U: Toplumsal nedeni olduğuna inanmıyorum ben, gelen.. işte ben geçmedim ama burada sık sık..

D: geçmişe dayanan problemler olabilir...

U: Yok, toplumsal hiçbir problem yok. Yeni hükümetin de problemi yok bence, kesinlikle. Eski hükümetle alakalı yani..

D: İdare şekillerindeki farklılıkların etkisi var mıdır sizce? Bunlar yaşanıyor mu? Yani uygulana prosedürler açısından etkisini gösterebilir bunlar, ama yönetim şekillerindeki farklılıklar sizi nasıl etkiledi? Diktatörlükleri gerçe anlattınız, onların nasıl etkilediğini, ama yasal süreçte, yasal prosedürlerde çok bir etkisi olmadı herhalde.

U: Yasal prosedürden kastınızı tam anlayamadım.

D: işte anlaşmaları yapmak sürecinde, mal alıp satarken...

U: Yok, yok hayır. Süreci bizim Türkiye tarafında hiç bir şekilde etkilemiyor, yani anlaşmamız, malı sevketmemiz, olay şeyde başlıyo yani Gürcistan'ın kapısında geldiğinde karşıdaki aslında benim müşterimin koşullarını etkiliyor, ama müşterimin koşulları uygun olmadığı zaman o da benden mal almıyor, beni etkilemiş oluyor.

D: Anladım... buu, 6 firma demiştiniz galiba, Batumda fabrikası olan 6 firma geldi de aklıma... onlar burada herhangi bir yatırımı vardı da onu mu taşıdı, yoksa ..

U: Yok, taşıma değil. Burada da yaptılar. Bizim gibiydi aynı. Buradaydılar, oraya mal satıyorlardı. Dediğim gibi işte bu vergi koşulları değişince, artık Türkiye'den mal gitmesi çok zorlaştı. Yani, maliyetini ancak kurtarır vaziyete geldi. İçerde fabrika kurmak karlı hale dönüştüğü için..

D: ama buradaki hiçbir şeyi transfer etmediler, bir tane de orda kurdular değil mi?

U: yok, transfer değil, bir tane de orda. Atıyorum işte şöyle diyelim fabrikamızın kapasitesi 240 ton, işte orda kurulan fabrikalar 40 tonluk; günlük kapasiteden bahsediyorum 40 ton 60 ton. Öyle fabrikalar kuruldu yani, ufak kompakt diyoruz biz.

D: yani oraya ihraç ettiği miktarı direk orda üretmeye yönelik şeyler daha çok..

U: tabii tabii..

D: peki sizin sektörün dışındaki sektörleri biraz gözleme şansınız oluyor mu? Hani, onların ilişkileri de benzer şekilde mi gelişiyor?

U: Yani, çok hakim değilim açıkçası, ama aklıma gelen ne var? Demir-çelik var. Önceden oraya demir gidiyordu, hurda alıyorlardı ordan, şu an sadece hurda ithalatlara var, ihracat olmuyor. Hala gıda maddelerinden hala ihracatı yoğun şekilde yapılanlar var; işte yumurta aklıma geliyor, soğan, patates..

D: daha çok gıda maddeleri üzerine bu ilişkiler herhalde.. tekstil falan mesela

U: tekstil hiç olduğunu zannetmiyorum, başka inşaat malzemeleri gönderen şeyimiz var, tanıdığımız var. Ama onlardaki bu işte hükümet tutumu, prosedür değişikliği onlar konusunda fikrim yok.

D: bu süreçte sizce, bu sınır ilişkilerinden hangi ülke daha çok yararlanmıştı?

U: Türkiye

D: Hangi açıdan? Firmaların kar etmesini büyümesini mi sağladı yoksa,

U: şöyle diyeyim ben size. Şu son 2-3 yıla kadar oralar çok cazip pazarladı. Niye? Kendilerinin ürettikleri hiç bir şey yoktu. O yüzden Türkiye'deki üretici firma için ek bir pazar, ek bir kapasite, artı fiyat yapısı, rekabet. Yani şöyle diyeyim ben size, oradaki rekabeti de Türkler yaratıyo zaten. Yani buradan oraya bir cins malı 10 firma gönderiyor, 10 firma kendi arasında rekabete girdiğinden orda fiyatlar düşüyo, yoksa orda onun üreticisi yok. Bir firma gönderse, çok daha karlı olacak, ama bunlar da yaşandı işte. Oraya ilk '90'dan sonra, kapı açıldıktan sonra ilk gidenler çok karlı ve hacimli işler yaptılar. O sebeple şu tarifleme, son 2-3 seneye kadar şüphesiz Türkiye'nin bu ticaretten bu

ilişkilerden menfaatinin kat kat fazla olduğunu söyleyebilirim. Ama bundan sonrakinde denge sağlanır diye düşünüyorum.

D: Yerel yatırımcı da sermaye biriktirme şansına erişti mi diyorsunuz bu süreç içerisinde?

U: Tabii, tabii..

D: Onlar da başlıyor yavaş yavaş yatırıma. Karşılıklı ekonomik ilişkiler sizce geliştirilebilir mi? Mesela farklı sektörlerle kaymak, ya da yoğunluğunu arttırmak gibi; ya da karşılıklı bir hale dönüştürebilmek gibi..

U: Benim kanaatim zaten bununla ilgili yine hükümetler, bakanlıklar arası görüşmeler de oluyor. En son Kürşat Tüzmen, herhalde bir 8 ay önce falan –tam hatırlamıyorum 8 veya 10 ay önce- gittiler; işte bu vize konusunu falan hallettiler; vizesiz giriş çıkış 1 aylık süreçte gine. Benim kanaatim buradaki ilişkilere dışardan bir müdahale olarak değil, serbest ekonomi kuralları içerisinde bu ilişkiler zaten gelişmeye devam edecektir. Çünkü sonuçta biz bitişigiz, Gürcistan’la kapı komşusuyuz ve Gürcistan her zaman bizimle ilişki içinde olmak zorunda. İşte Türkiye’nin hem Gümrük Birliği avantajı da var, Avrupa’ya açılan kapı olarak. O yüzden bu ilişkiler hani geliştirilebilir mi? Evet, geliştirilir. Kim geliştirecek diye sorarsanız, bence devlet, hükümet değil, buradaki firmalar, kişilerdir. Demiş ya Sokrates, ‘başka..’ pardon, ‘gölge etme başka ihsan istemem’..

D: Devlet gölge etmesin bize yeter diyorsunuz.

U: evet, yeter bence. Bu coğrafi konumdan dolayı illaki bu ilişkiler gelişecek, başka yolu yok. Zaten gelişerek geliyor bana sorarsanız da

D: Taşımacılıkta karayolu da kullanıyoruz dediniz, deniz yolu da kullanıyoruz dediniz. Altyapıya ilişkin problemler bu süreci etkiliyor mu? Hani mal taşımamız veya bunun sıklığı..

U: mesela demiryolu gündemdedi. Demiryolunun 5-6 senedir konuşulan bir proje. En son Kars’a geliyor galiba, oradan işte Kars-Tiflis yapılması vardır. İşte o yenilik çığır açar diyim ben size bizim sektörümüzde. Çünkü ilk ihracatı yapılan bölgeleri açıklarken örnek verdim ya, hacmi yüksek, devri düşük mal. Nakliyenin fiyatı çok önemli bizim için, yani nakliyenin o ton başına 60-70 \$ olan yere kadar biz ihracat yapabiliriz. Nakliye 100\$ olduğu zaman malın fiyatı mantıksızlaşıyor. Yani..

D: Kar marjı düşüyor...

U: O yüzden nakliye imkanları ucuzladığı zaman ordaki şansımız, o pazardaki şansımız bizim artıyor. Vagona, yani demiryolunda eğer böyle bir altyapı oluşturulursa, bizim gibi mesela benzer sektörler, çimento, demir, ki inşaat malzemelerinin çoğu da böyledir. Fiyatları düşük, tonajları yüksek, gıda maddelerinin bir kısmında da var, yani bu tür, bu tarz sektörlerde büyük bir avantaj yaratır. Ama tabii bir beyaz eşyayı, tekstili, elektroniği etkileyecek bir altyapı yatırımı değil bu.

D: Hopa ile Batum arasında böyle bir proje konuşulmaya başlanmış galiba, çok emin değilim devlet düzeyinde bunlar görüşülüyor mu ama, böyle istekleri var galiba. Bu tren hattı yapılırsa, sizin çok da işinize yaramayacak gibi duruyor ama yine de kullanmayı tercih eder misiniz?

U: yok, o zaman hiç bir mantığı yok. Yani entegre olması lazım. Benim Samsundan vagona koycam, Tiflis’e incek.

D: Peki son olarak, bu projelere bu sınır ötesi işbirliklerini geliştirecek, teşvik edecek projelere Türkiye’mi daha çok öncelik tanıyor üst düzeylerde, yoksa Gürcistan mı bu projeleri destekleme, yatırımlar yapma konusunda daha...

U: Türkiye.. Gürcistan’ın bu... tamamen kafamdaki önyargılara göre bu soruya cevap verdim. Gürcistan’ın herhangi bir destek verip vermediğini bilmiyorum ama Türkiye’deki ticaret müsteşarlığının bildiğim çalışmalarından dolayı daha bu tarz ilişkilere önem verdiğini düşünüyorum.

D: Mesleğiniz ne sizin?

U: İşletme mezunuyum. Mesleğim de burada gördüğünüz gibi hızla genel müdürlüğe yükseldim ben, nasıl olduysa acaba?! Biri beni çekti mi yukardan?!

D: Hangi okul mezunusunuz?

U: Boğaziçi

D: Şirketiniz de kaç kişi çalışıyor? Bunlar ilk sayfada vardı... Genel bilgiler, o koyu yazılanlar

U: Buradaki fabrikamızda 70 kişi çalışıyor, diğer tarafta da 30’un üzerinde yani U. Un Sa. Tic. A.Ş. nin bordrolu çalışanı 100 civarında.

D: Akrabalık ilişkileriniz falan yoktur herhalde, onlar daha çok Hopa’ya yaklaştıkça sorulacak sorular.

U: yok evet, evet

D: Yabancı dil?! Gerçi Gürcistan’a gitmiyorum dediniz ama, buraya geldiklerinde hangi dil üzerinden anlaşıyorsunuz?

U: Şöyle.. Gürcüce bilen arkadaşımız var. Bir tane de Ahıska Türki, laboratuarda çalışan bayan arkadaşlarımızdan biri, o da Rusça biliyodu. Hangisi varsa, Rusça, Gürcüce..

D: Babanız, şirketi ilk kurduğunda Türkçe üzerinden mi anlaşmayı yapıyordu yoksa..

U: Şöyle tabii, o zamanlarda eğer gelen kişi bilmiyorsa, tanıdık biri davet edilerek o şekilde iletişim sağlanıyordu. Yani devamlı kadrolu bir...

D: Ordan gelenler Türkçe biliyordu diyorsunuz..

U: Yaa, zaten anlaşmanın kuralları için çok şeye gerek yok. Kağıdın üzerine dolar cinsinden rakam yazıyorsunuz, bu şekilde.

D: Dil çok da fark etmiyor diyorsunuz..

U: Yok, dil problemi yaşanmadı..

D: çok teşekkür ederiz yardımlarınız için..

F.2. Interview with an official of an electrical materials company

Şu anda yaptığınız iş, genel olarak ilişkileriniz, ne zaman başladınız, nasıl başladınız? genel olarak anlatabilir misiniz?

Bizim Gürcistan'la ticaretimiz başlayalı yaklaşık olarak, 2,5 sene oluyor. Nasıl oldu? Bir tanışma vasıtasıyla oldu. Biz oraya gitmedik. Bayiimiz burada, Karadeniz'de gezerken gelmiş bizi buldu. Yani biz bayiimizin vasıtasıyla iş yapmaya başladık.

Orada bayiniz mi var?

Şu anda bayii oluşturduk. Onun vasıtasıyla başladık. Gürcistan'da tek bayii üzerinden çalışıyoruz ağırlıklı olarak. Tiflis'te bir bayiimiz var, kendisi aynı zamanda imalatçı. Bizim gibi kablo üretiyor ama tabii ki çok gelişmiş makineleri yok. Çok gelişmiş teknoloji olmadığı için kaliteli mal anlamında %70'lik bölümünü bizden karşılıyor.

Siz buradan üretilmiş mamul madde gönderiyorsunuz?

Evet. Bunu yanında diğer ihtiyacı olan malları da biz buradan temin edip gönderiyoruz. Kendi ürettiğimiz haricinde, onun ihtiyacı olan malları bulup yardımcı oluyoruz.

Üretim bandında gerekli olan diğer malları mı? Başka sektörler mi?

Üretim bandında gerekli olan mallar. Başka sektörler değil.

Oradaki bayiiniz Gürcü mü?

Evet.

İletişiminizi Türkçe mi yapıyorsunuz?

Hayır. İngilizce ve Rusça. Aynı zamanda Ukrayna Kiev'de de yerimiz var. B. olarak Ukrayna'da üç tane şirketimiz var. Kablo fabrikası üzerinde çalışıyoruz. Oraya kablo fabrikası kuracağız. Onun bizde için Rusça bilen var.

Gürcistan'da böyle bir yatırım yapmayı düşünüyor musunuz?

Hayır. Gürcistan yaklaşık altı milyon nüfuslu bir ülke. Yeterli bir pazar değil. Yetmiş altı milyon nüfuslu bir Ukrayna'ya nispeten düşük. Ayrıca Gürcüler biraz kaypak insanlar. Güvenilir değil. Bayiimiz çok istiyor, beraber, ortak yatırım yapalım diyor ama bizim öyle bir düşüncemiz yok. Biliyorsunuz Gürcistan, Azerbaycan'a ve Ermenistan'a da yakın bir ülke. Ermenistan'a bizim ekonomik bir sorunumuz var. Ermenistan'a bizden direkt olarak mal çıkmıyor. Gürcistan üzerinden çıkarabiliyorsunuz. Bayiimizde çok istiyor beraber yatırım yapalım, Gürcistan'dan dağıtım yapalım, diyor, ama şu anda düşünmüyoruz.

Yasal prosedürler konusunda sorunlar yaşıyor musunuz? Ortaklık kurma, mal getirip götürme sevkıyatlar sırasında vb. konularda.

Yaşamadık.

En başında?

Başta da yaşamadık. Gümrük düzenlemesini biz hep burada yapıyoruz. Buradan gidiyor, Tiflis'te açılıyor. Bir sorun yaşamadık şu ana kadar. Sadece geçen sene oradaki bir fuara katıldık. Gürcistan firmalarının katıldığı bir fuardı, Türk fuarı değildi. Orada da bir sorun yaşamadık. Sağ olsun elçiliğimizde yardımcı olmuştu o zaman. Sorun yaşamadık.

Fuarlarda tanıştığınız diğer kişilerle de müşteri ilişkiniz oldu mu?

Evet. Ama onları bayiimiz üzerinden yapıyoruz. Biz oradaki çok büyük bir maden fabrikasına çok yüklü mal veriyoruz ama onu da bayiimiz üzerinden satıyoruz. Batum'dan burası yakın olduğu için bizim ismimizi vermişler. Yine Batum'a da bayiimiz üzerinden satış yapıyoruz.

Gürcistan'daki ilişkilerinizi tek bayii üzerinden mi gerçekleştiriyorsunuz?

Evet.

Bayii sayısını çoğaltmayı, mesela Batum'da da bayii açmayı düşünüyor musunuz?

Geçenlerde Abaza'dan da buraya Bakan ve heyet geldi. Bizim şimdiki bayiimiz biraz çevresi olan bir kişi. Hem imalatçı hem de taahhütçü. Onun için, dediğim gibi Gürcistan altı milyon nüfuslu bir ülke, bu nüfusun iki milyonu da dışarıda, temeli dört milyon aslında, çok ticaret yok. gelişmekte olan ülkelerde insanlar tek bayii olmak isterler. Başka bayii açarsanız sorun yaratır. Biz dört yıl önce Irak'a girdiğimizde herkes tek bayilik istedi. Irak büyük bir Pazar olmasına rağmen başka bir bayilik verdiğimizde ilişkiler kopuyor. Gürcistan'da da öyle. Şu andaki ticaretimizde bizi tatmin edecek seviyede. Onun için ikinci bir bayii gibi bir hedefimiz yok.

Süreç içerisinde herhangi bir fondan yararlandığınız oldu mu, yada bir bilgi de olabilir, yani hiç destek aldığınız oldu mu?

Gürcistan'la ilgili mi yoksa genel anlamda ihracatla mı?

İhracatla ilgili?

Şu ana kadar ihracatla ilgili hiç almadık.

Size kolaylıklar sağlamış olabilirler, teşvikler olabilir?

Teşvikler var. Ama teşvikler imalat için var. İhracat için yok. sonuçta bu teşviklerin kapsamında da, niye devlet teşvik veriyor, daha kaliteli makine alın, üretiminizi hızlandırın ve ihracata yönlendirin. Sonuçta ihracat için verilmiş oluyor. Yoksa Türkiye pazarı belli, bu pazardaki makinelerde belli. Dediğim gibi, daha iyi makineler alınız, daha çok sürüm yapınız diye devlet teşviki veriyor, siz de makinenizi, insan gücünüzü, fabrikanızı genişletiyorsunuz ve ihracat yapıyorsunuz. Belli bir seviyeden sonra zaten iç pazar size yetmiyor. Ondan sonra ürettiğiniz malı mecburen satmak zorundasınız. Satmak için ihracat yapıyorsunuz.

Size,ihracat yaparken vergilerde, çıkışlardaki harçlarda indirimler yapılabilir mi?

Bizim sıkıntımız burada. Bunlar yapılmıyor. Bizim devletten tek isteğimiz bu. İhracatçı ne yapıyor, size yurt dışından para getiriyor ve işgücünü artırıyor, ne kadar çok satarsa o kadar çok işçi çalıştırır. İç pazardaki para benden size gidiyor, sizden başka birine, o başka birinden de tekrar bana geliyor. Ama yurt dışındaki para öyle değil. Yurt dışındaki para direk Türkiye'ye gelir, giden yok. İthalatı kısarsan bu para çoğalır. Ama devlet ihracatı teşvik etmek için bizi destekleyici kuvvet niteliğinde değil.

Gürcistan'a malı sokarken yaşadığımız problemler var mı?

Zaman zaman kapılarda oluyor. Ama o da hallediliyor. Öyle ağır bizi rencide edecek bir sorun yaşamadık. Kapılarda hep vardır böyle sorunlar. İşte rüşvetin döndüğü bir yer bunu tartışmaya gerek bile yok. Adam rüşvet almak için bir iki gün bekletiyor. Yani sebep bulamama gibi bir sıkıntısı yok. Nasıl trafik polisinin ceza kesmek için sebebi hazırsa, gümrük memurunun da TIR'ı geçirmemek için sebebi her zaman hazırdr.

Şirket hep bu sektör üzerinde mi üretim yapmış? Hiç sektör değiştir di mi, yada gelecek için böyle bir projesi var mı?

Hayır. Biz hep elektrik malzemeleri üzerine üretim yapıyoruz. Yalnız tabi ki teknolojiye uygun olarak bazı kalemleri, bizim ürettiğimiz ürünler TSE ve ISO standartlarında, örnek veriyorum biz kuruluşumuza boru üretimimize başladık, tabi o zaman TSE falan yok. ihracat yapacağımız zaman TSE isteniyor. Boru işini bıraktık, şimdi aydınlatma ve tesisat malzemeleri üretiyoruz. B. ana grup, bunun yan kuruluşları da var. Mesela bizim serbest bölgede Türkban diye bir firmamız var, ağaç işleme sektöründe faaliyet gösteriyor. Bunun da İtalya'ya ihraç ediyor. Bunun yanı sıra inşaat şirketimiz var, o ihracatla ilgili değil. Yeni bir hastane kuruluyor, kalp hastanesi, bunun yanı sıra bölgesel haber gazetemiz var.

Bu anlamda kendiniz ile ilişkili projelerde geliştiriyorsunuz demek ki?

Evet. Söylediğim gibi Ukrayna da 3 tane şirketimiz var.

B. kaç yıldan bu yana faaliyetlerini sürdürüyor?

1984 yılından beri.

İhracata ne zaman başladınız?

Yaklaşık altı yıl oldu.

Gürcistan'la da ihracata başlamak sizi nasıl etkiledi?

Tabi ki ihracatımız arttı. Bunun yanında Azerbaycan'la da ihracata başladık, Gürcistan aracılığıyla. Bunlar hep birbirine zincirleme hareketler. Dediğim gibi, bugün Gürcistan olur, yarın Azerbaycan, onun yanında Türkmenistan, Kazakistan olur. Dolayısıyla bizim ihracatımız sürekli artıyor. Şu anda üretimimizin %35 ini ihraç ediyoruz. Ama bizim hedefimiz %50.

Bunun ne kadarı Gürcistan'la?

Onu şu anda bakmadık.

Kafkas ülkeleri ile ilişkiler Gürcistan'la mı başladı?

Hayır. O ülkelerle ilişkilerimiz 4 yıldır var. Mesela, bizim Türkmenistan'da bizim dostumuz vasıtasıyla başladık ama Kazakistan'da da devam ediyor. Onlarla biz direk ihracatta yapmıyoruz, bizim İstanbul'da ihracat bölümümüz var. Bağlantılar oradan yapılıyor.

İhracata 6 yıl önce hangi ülke ile başladınız?

Ukrayna ile başladık. Ukrayna gelişen bir ülke. Sürekli insanlar kendini geliştiriyor. 3. dünya ülkesi konumundan çıkan sürekli yükselen bir grafiği var. Bizim için çok önemli bir ülke. Bunun yanı sıra Litvanya var, Yunanistan, İsrail, Hollanda, Macaristan, bu ülkelere direk ürünlerimiz gidiyor.

Ukrayna'da fabrikanız var, ayrıca iki tane de şirketiniz var, orada size verilen teşvik indirim, vergi muafiyeti falan var mı?

Orada teşvik falan yok. Biliyorsunuz orada işlerin % 80'i de mafya ile ve rüşvetle dönüyor zaten. Biz B. olarak, Ukrayna'da kalite olarak her türlü sertifikası olan, her türlü malının da devlet işlerinde kullanılabilirdiği bir firmayız.

Oralardaki devrimler sizin işlerinizi etkiledi mi?

Zaman zaman etkiledi. Nasıl insanlar etkilendiyse şirketlerde etkilendi. Ama bizim hedefimiz belli. Orada kalıcı olduk. Şu andan sonra da oradan dönüşümüz olmaz.

Gürcistan'la ihracatınız iki buçuk yıl oldu dediniz, demek ki siz başladıktan 4-5 ay sonra böyle bir yönetim değişikliği ile karşılaştınız?

Onda bir etkilenme olmadı. Gürcistan'daki yönetim değişikliği bizi etkilemedi. Mesela Ukrayna'da işlerimiz düştü, biraz yavaşladı. Biz de yeni yeni tanıştığımız için bizi etkilemedi. Ama şimdi olsa, şimdiki ihracatımız, şimdi öyle büyük bir değişiklik olsa, etkiler mi etkilemez mi onu bilemiyorum.

Geçen haftalarda gelen bakan size cazip bir şeyler söyledi mi, yatırım için gelin diye?

Tabi ki onlar istiyor ama bizim Ticaret Odası başkanımız da sağ olsun çok hızlı bir tur yaptırdı, geçti. Bakan da şaşırı. Fabrikamız gerçekten son teknolojik makinelerle dolu. Bir de biz, Türkiye'de 3 yada 4 firmanın yaptığı ürünleri tek fabrikada yapan bir firmayız. Bu çok önemli. Çünkü, kabloyu ayrı bir fabrika, aydınlatma ayrı bir fabrika, tesisat malzemeleri ayrı bir fabrika ama biz bunların hepsini aynı fabrika da topluyoruz. Ağımız geniş. Bakan da tümünü gezemedi. Mesela o akşam Gürcü televizyonunda çıkmıştı buradaki program, spiker anlata anlata bitiremedi. Ama bakanı sorarsanız, Ticaret Odası başkanımızla hızlı bir tur attı, ondan sonra çıktı. Ama biz Gürcistan'da elektrik malzemeleri konusunda iyiyiz.

Bu ortaklığı kurarken beklentileriniz neydi? Bunlar karşılandı mı, yada ne kadar karşılandı?

Şu anda karşılanmak üzere, 4 milyon nüfusa göre. Zaten fazlasını beklerseniz riske girmiş olursunuz. Nüfus belli, kullanacağı mal belli. Bunun daha artışı eksisi olmaz. Gürcistan'ın da ihracatında %98 i Türkiye'den yapılıyor zaten.

Sonuçta Gürcistan kalkınma süreci içerisinde değil mi?

Evet.

Bu durumu göz önünde tutarak, gelecekle ilgili beklentileriniz var mı, yada projeleriniz?

Şu anda yok ama yarın ne olacağı belli olmaz. Mesela orada bir bankanın yönetimini Fransızlar aldı, %56'sını aldı, şu anda güvensizlik var ama yarın güven ortamı oluşur, ona göre beklentileriniz artar.

Sipariş usulü ile mi çalışıyorsunuz?

Ağırlıklı sipariş usulü ama o da stokuna alıyor tabi ki.

Her ay gönderdiğiniz belli bir düzenli miktar mı var, yoksa talebe göre mi?

Talebe göre gönderiyoruz.

Malın sevkiyatının ortalama süresi nedir? Ne kadar sıklıkta gidiyor?

Ayda 2 TIR gönderiyoruz.

Karayolunu tercih ediyorsunuz. Yapılan bu altyapı yatırımları, Karadeniz otoyolu gibi, sizin ilişkilerinizi etkiledi mi? Mesela süreyi kısaltmıştır, bu anlamda kazancınız artmıştır.

Tabi ki. Karayolunda bir sıkıntı yok. tek sıkıntı gümrükte 4 km ye yakın kuyruklar oluşabiliyor. Gümrük sıkıntılı. 4 km TIR demek 2 gün beklemek demek. Burada yolu yapmışsınız her türlü altyapı var, gümrük kapısı kapalı bir işe yaramıyor.

Türk kapısından geçiyor, diğer kapı da mı bekliyorsunuz?

Türk kapısından da geçmiyorsunuz. Aynı problemi 2 kere yaşıyorsunuz. Gürcistan'dan çıkıyor. Dediğim gibi 4 km kuyruk, Türkiye tarafında yaşanıyor. Her zaman olmuyor tabi ki ama %80 oluyor. Mesela perşembeden yada cumadan çıkarken kapıyı arıyor, nasıl davranayım diye, çıkabilir miyim diye. Adam orada bekleyeceğime burada beklerim diye düşünüyor. Pazartesi çıkarım, Çarşamba, Perşembe kapıdan çıkarım hesabı yapıyor.

Bekleme problemlerini, hırsızlık problemlerini yoğun yaşıyor musunuz?

Biz de olmadı. Biz önceden çalışma yapıyoruz. Anlattığım gibi adamı 4 gün kapıda bekletmiyoruz o anlamda yardımcı oluyoruz. Öyle bir hırsızlık olayı da olmadı.

Demiryolu projeleri var, bu yapılırsa demiryolunu tercih eder misiniz?

Bizden önce onlar tercih ederler. Onlar Ukrayna ile Rusya ile devamlı demiryolu ile ticaret yapıyorlar. Demiryolu hem tasarruflu hem de biraz daha güvenli.

Sizin malınız için de uygun mu ?

Uygun.

Firmada kaç kişi çalışıyor? Bu fabrikada?

Grup olarak 700 kişinin üstünde personel var. Bu fabrika da 235 kişi çalışıyor. Tabi ki hepsi fabrika içerisinde değil, pazarlaması var, satışı var, ofisi var. İstanbul var, İzmir, Ankara bölge müdürlükleri var, Samsun, Çorum, Karadeniz var, bunların hepsi dahil.

Ödemeleri genel olarak banka aracılığıyla mı yapıyorsunuz?

Evet. Banka aracılığıyla yapıyoruz.

En başından beri mi banka?

Evet. % 99 u banka. Ama zaman zaman açık hesap da oluyor. Nakit parayla da oluyor ama çok cüzi bir miktar.

Ödemelerde sıkıntı yaşıyor mu?

Zaman zaman gecikebiliyor. Karşı taraf parayı yatırıyor, biz faksını alıyoruz yatırdığı bankadan, 3 gün sonra para elimize geçiyor.

Bankacılık yeteri kadar gelişmemiş mi?

Maalesef öyle. Hesabımıza 3 günde geçiyor.

Kurduğunuz ilişkilerle beraber başka sektörlerde de sizden talepleri oluyor mu?

Oluyor ama bizim karşılama imkanımız yok. Branşımız olmayan işlerle uğraşmıyoruz. Onlar çok girişken. Açık bir Pazar olduğu için o pazarda sivrilmişler, her ihtiyaca cevap vermek istiyorlar.

Birebir siz karşılayamıyorsunuzdur ama tanıdıklarınız vasıtasıyla yapıyor musunuz?

Yapıyoruz. Buradaki dostlarımızı onlarla tanıştırıyoruz.

Bunlar genellikle hangi sektörler oluyor?

Plastik malzemeleri, ağaç ürünleri oldu. Bir de bakırcılarla tanıştırdık. Sonra lastik ürünler var bizim aracılığımızla çalışmaya başlayanlar.

Sizden daha küçük firmalar, ilişkilerinizi kullanarak, sizin üzerinizden ticaret yapmak için girişimde bulundular mı?

Bizim sektörden olmadığı sürece yardımcı oluyoruz. Buradan oraya da oluyor. Oradan buraya da.

Kendiniz hiç gittiniz mi?

Gittim.

Hangi amaçla gittiniz?

Hem fuarla ilgili hem de oradaki bayiimizi görmek için. Batum'a da gittim Tiflis'e de.

Gittiğinizde yaklaşık kaç gün kalıyorsunuz?

Yaklaşık 10 gün kaldım.

Orada otelde mi kaldınız?

Evet.

Akrabalık ilişkisi falan yok mu?

Hayır.

İş arkadaşlarınızla grup halinde mi gittiniz?

Fuarla ilgili gitmiştim. Bayiimizin durumunu da görme fırsatımız oldu. Kendi fabrikasını, işyerini gördük.

Fuarlar işinizi geliştirme sürecinde yardımcı oluyor mu?

Gürcistan için etkisi oldu. Biz fuar için Mısır'a da gittik, Romanya'ya da gittik. En verimli olan yer Gürcistan oldu bizim için. Geçen sene Gürcistan'da ilgi iyiydi. Bu sene katılmadık. Bu sene İstanbul'daki fuara katıldık.

Sonuçları ne oluyor?

Gürcistan'da büyük bir kesime hitap ediyoruz ama o dalı kuvvetlendirmek için bütün girişimleri o dal üzerinden yapıyoruz. Mesela İran'a çalışıyoruz, birbiriyle ilgili olduğu için anlatıyorum, İran'da bizim tek distribütörüm var, o da bütün İran'a dağıtım yapıyor. Beni İran'dan birkaç kişi daha arıyor ama ben diyorum ki İran'da Tebriz'de bayiim var. Onun üzerinden ticaret yapıyorum. Sıkıntım yok, çünkü öbür adamı tanımam bilmem. Diyorum ki fabrikadan da alsan ilk sıra oradan da alsan ilk sıra. Buradan nakliyesi var, ödemesi var. Ama gidip Tebriz'den alabilirsin.

Siz Gürcistan'a giderken hangi ulaşım yolunu tercih ediyorsunuz?

Karayolu. Bayiimizle beraber gittik. Bir kere gittim zaten. Batum üzerinden.

Sınırdan geçerken problemle karşılaştınız mı?

Fazla sıkıntı yaşamadım. Turist olarak gittim zaten. Sorun yaşamadım.

Sizin sektörünüzde yada bildiğiniz başka sektörlerde, burada başlayıp da ilişkilerin yoğunlaşmasıyla bazı aktivitelerini Gürcistan'a transfer eden oldu mu?

Bilmiyorum.

Önümüzdeki on-yirmi yıl içerisinde Gürcistan'la olan ticari ilişkilerinizi nasıl görüyorsunuz?

Daha iyi mi olur, aynen devam mı eder, yoksa daha kötü mü olur?

Bence daha iyi olur. Niye daha iyi olur, söyleyeyim Ekonomik olarak gelişmekte olan bir ülke. Bağımsızlıklarını kazandıktan sonra, ekonomik olarak gelişmeye başladılar. Çalışkan insanlar. Gerçi kafaları çalışıyor ama kullanmıyorlar. İçki alemi çok fazla. İnsanlar ekonomik olarak geliştikçe ülkeleri de gelecek. Evleri de gelecek o da bizim işimize gelecek. Bizim de ihracatımız artacak. Bunun başka alternatifi yok. Örneğin, şimdi insanlar bir malı alıyorsa ekonomik olarak geliştikçe daha iyisini alacaklar. Şu anda insanların çok cüzi miktarlarda gelirleri var. Gerçi ekonomilerinin gelişmesi

için çok yer altı zenginlikleri yok. Sadece Azeri petrolüne ve doğalgazına köprü konumundalar. Oradan gelirleri var. Ama dediğim gibi onlar ekonomik olarak geliştikçe bizim ürünlerimizi daha çok alacaklar. Şu anda üst kesim alıyor. Daha sonra tabana yayılacak.

Peki bu yayılma süreci başladı mı?

Başladı. Bir gelişme var.

Şu andaki ticari koşulları değerlendirdiğimizde bunu engelleyen sadece gelir durumu mudur?

Yoksa başka uygulamalarla da engel yaratılıyor mu?

Bizim ticaretimizle mi ilgili yoksa onların ticareti ile mi?

Karşılıklı ekonomik ilişki açısından. Örneğin kotalar?

İyi bir noktaya parmak bastınız. En büyük sıkıntılar vergi. Ben Ukrayna'dan mal alıyorum, %18 KDV, % 8' de vergisi var, bizden % 26 vergi gidiyor. Mümkün olduğu kadar da demonte mal almaya çalışıyor. Niye demonte mal almaya çalışıyor, vergisi düşük olduğu için. Ben bütün kapılarda bunu yaşıyorum, İran'da da yaşıyorum, Irak'ta da. Vergi çok yüksek. Hem yurtdışına mal satmaya çalışacaksın hem de aynı vergiyi almaya çalışacaksın, böyle bir mantık yok. Çözümü var bununla bunu ayrı tut, vergi düşüyor %26'dan düşüyor %12'ye. Bu da çok büyük bir pazar kaybına yol açıyor. En büyük sıkıntı burada.

Bahsettiğiniz vergiyi Gürcistan alıyor değil mi?

Evet. İran'da da aynı.

Üretimi teşvik etmek için mi yapıyor?

Üretim yapacak durumları yok. Onların yer altı zenginlikleri yok. Fabrikalarının da en az yenilenmesi 10-20 yılı bulur. Sovyet zamanından kalma çok büyük fabrikaları var. Mesela bizim bayiimizin de fabrikası büyük fabrika ama çok eski bir fabrika. Ben orada Batum'da da fabrikaları gezdim, inanın ki çok eski. Onların yenilenmesi 10-20 yıl alır.

Gürcistan asıl atılımı ondan sonra yapacak diyorsunuz?

Eğer o fabrikalar faaliyete geçerse. Sonuçta hammaddeyi dışardan alırlar, yer altı zenginlikleri olmayabilir, hammaddeyi alır, işler. Ondan sonra pazar yaratır. Nereye yaratır, Türkiye Ermenistan'a mal vermiyor, Ermenistan onun için büyük bir pazar. Azerbaycan'a da satabilir, keza İran'ın bir bölümüne mal satabilir.

Sınır kapısı açıldıktan sonra karşılıklı ilişkilerden daha çok yararlanan Gürcistan mıdır, Türkiye midir?

Gürcistan'dır. Çünkü hayatını daha çok etkiliyor. Türkiye'nin de kazancı vardır, ihracatını artırmıştır ama Gürcistan'da bugün istediği zaman istediği malı bulabilir konuma gelmiştir. Bu çok önemli bir şey. Başka yerden alsa 3 liraya alacakken Türkiye'den alınca 4 liraya alıyor ama istediği zaman malı bulabiliyor.

Bu sizce Batum ve Tiflis için mi geçerli yoksa bütün Gürcistan için aynı şeyi söyleyebiliriz?

Gürcistan için söyleyebiliriz. Bunlar ana kentler Tiflis biliyorsunuz başkenti, Batum'da Türkiye'ye en yakın ili. Diğer iller de bunların arasına serpiştirilmiş iller, çok büyük kapasiteli iller değil.

Sizce Türkiye'den en çok hangi il yararlanmıştır? Sıraya baktığımızda ilişkiler daha çok Hopa, Trabzon ve Samsun'da yoğunlaşıyor gibi. Bir de hepsini atlayıp bütün Kafkaslar İstanbul'a gelip gidiyor, bavul ticareti de yoğunluklu olarak orayla yapılıyor. Ama bu ilişkiler içinde en çok yararlanan hangisidir?

Tabi ki Karadeniz'dir. Niye Karadeniz'dir, Karadeniz'e Gürcü vatandaş gelir, istediğini bulur yada bulamasa da der ki bana şunla şunlar lazım. İstanbul'u bilmeyebilir yada bilse de gitmek istemez. O gün burada ihtiyacına cevap bulabiliyorsa, İstanbul'a gitmiyor. Buradan halledip gidiyor. Mesela Rize'de Trabzon'da, ben biliyorum, bütün ihtiyaçlarını halledip giden Gürcüler var.

Batum'la Gürcistan arasında günlük seferler varmış galiba?

Evet, var. Rize ile de var. Samsun yok.

Sarp sınır kapısındaki kısıtlamaların yada kuralların tamamen kaldırılması, mesela Avrupa Birliği'ndeki gibi uygulamalar uygulanırsa, karşılıklı ekonomik ilişkileri nasıl etkiler?

Olumlu etkiler.

Çok büyük bir artış yaşanır mı?

Dediğim gibi benim bildiğim kadarıyla şu anda % 98. Bu Gürcistan ekonomisinin kalkınması ile de ilgili.

Altyapı ile ilgili soruları sordum ama, gümrük büroları yenileniyor, hava alanı yenileme çalışmaları var, iletişime ilişkin altyapı yatırımları artıyor, bunlar, sizce, bu ilişkileri etkiler mi?

Hava alanı dediniz de, ben yaşadığım sorunu anlatayım. Tiflis'te THY'nin ofisi var. Bizim insanımızın yetişmesi lazım. Orada insanlara yardımcı olması lazım. Orada ticaret için gelmiş insanlar 4-5 saat bilet almak için bekliyor. Orada böyle sıkıntılar var. Biz bu durumu büyük elçimize de anlattık. Buraya senin vatandaşın ticaret için yada gezmek için gelmiş. Sen buna gerekli önceliği tanıyacaksin.

Ne kadar gelen adama ilgi gösterirsen o kadar sana yakın gelir. Gürcistan'da THY dedin mi ben gitmem. Gürcistan Hava Yolları ile uçarım, THY ile uçmam. En sonunda bağırdık çağırdık da öyle biletimizi alabildik. Paramla bilet alamıyorum.

Gürcü Hava Yolları ile Samsun'a mı gelebiliyorsunuz?

Hayır. İstanbul.

Çok genel sorular kaldı. Mesleğiniz nedir?

Mesleğim, kamu yönetimi mezunuyum ama buradaki konumum satış pazarlama.

Hangi üniversite?

Dokuz Eylül üniversitesi.

Varsa bildiğiniz yabancı diller?

Çok az Fransızca. Ama burada onu da kullanmıyoruz.

Teşekkürler.

TRABZON

F.3. Interview with the general secretariat of Export Promotion Centre

Öncelikli olarak bu bölgenin ihracatla tanışması, daha doğrusu o coğrafyayla ticari ilişkilere girmesi öncelikli olarak 1989, tabii ki bunun asıl ticari ilişkilerin başlama noktası 90'lı yıllarda kapının, sarp sınır kapısının açılmasıyla birlikte başlar. Ondan önceki siyasi rejim çerçevesindeki ilişkileri biliyorsunuz. Sınırlar çizildiği zaman, hatta kardeşler bile sınırın bir yakasında kaldı; yani Türk tarafında kalanlar sarp; bilmiyorum oraya kadar gittiniz mi incelemek için;

Gideceğiz..

Hopa'da Sarp diye bir köy var. O köyün karşılıklı olarak; yani bağırsanız sesle iletişim sağlayacak düzeyde olmalarına rağmen bu rejimin sıkı şeyinden dolayı, o yasaklanmıştı. Yani yıllarca birbirlerini tanımadılar, birbirlerini görmediler. Tabii ki bu ilişkilerde de malum, o dönemde o coğrafyadaki özellikle Gürcistan'da uygulanan rejim, sosyalist rejim olması nedeniyle tüketim yönünden bir takım kısıtlamaları vardı; işte her aradıkları ürünü piyasada bulamıyorlardı. Kapının açılmasıyla birlikte ilk olarak karşılarında bizi buldular. Burada ürün tedarikinden tutun da her türlü ilişkiye varana dek, bu coğrafyada Gürcistan'la ilişkiler başlamış oldu. Yani Pazar olarak diyebiliriz ki iki etapta o bölgedeki insanlar Hopa'dan başlayarak; Hopa, Rize, Trabzon; bu coğrafyayla ilişkileri başlamış oldu.

Bu ilişki bavul ticaretiyle mi başladı?

Tabii, ilk ilişki; malum, şöyle bir sıkıntı vardı. Şimdi g. Sovyet rejiminin özelliğini siz çok daha iyi biliyorsunuz. Şimdi o ülkelerin konumlarını sosyalist rejimle o kadar güzel, güzel demeyeyim de, planlı bir şekilde tasarlamıştı ki örneğin, Gürcistan'da sadece sosyal yönden gelişmesine katkıda bulundu, yani ekonomik yönden Gürcistan'ın ülke olarak pek fazla bir potansiyeli yok. Ukrayna da daha çok nükleer enerji yönünden yatırıma gitti, işte Azerbaycan'da yine daha çok bilimsel yönden öncelik verildi. Şimdi, dolayısıyla Gürcistan'da da pek fazla ticari yönden katkı sağlayacak işletmelerin yetersizliği halkın alım gücüne de yansdı yani. Halk pek o kadar geliri yüksek, satın alma günce sahip tabaka değildi. Çok cüzzı miktarda günlük ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde alışverişe başladı. Tabii ilk etapta, o ülkede ne buldularsa, karmaşa esnasında, gerek gayri resmi diyeyim, çok afedersiniz halk tabiriyle hırsızlık yöntemiyle işte fabrikayı parçaladı, getirdi, sattılar, ne bileyim işte müzede görevli olan müzede bulunduğu eşyaları getirdi burada sattı onun karşılığında kısmen de buradan satın aldığı ürünleri küçük parçalar haline getirip kendi ülkesinde pazarlarda, tezgahlarda satarak bir gelir kaynağı kendine edinmeye çalıştı. Ve yahu burada aldığı ürünleri şey gelişmişti, halk onların tabiriyle "valizci" diyorlardı, napıyordu buradan satın aldığı ürünleri valizine dolduruyordu, Batum'dan trene atlıyordu, taa Kafkaslar, Rusya'nın iç kesimlerine kadar gidip ürünlerini satıyordu, oradan aldığı parayla tekrar gelip buradan ürün satın alıp, oradan bulabildiklerini getirip o şekilde bir ticari ilişki, yani asıl bu ticari ilişkilerin mimarı "bavul ticareti" biz ona kısaca "yolcu beraberli ürün" diyoruz. Yanlarına alıp götürüp taşıyabilecek oldukları düzeydeki ürünleri satarak bir şekilde geçimlerini temin etmeye çalıştılar. Yani bu tabii gelişen zaman periyodu içinde bu ilişkilerin yaptıkları bu ticari faaliyetin hacmi arttıkça, yani para kazandıkça, boyutunu büyütmeğe başladılar. Yıl geçtikçe hacmi daha da büyütmeğe başladı yani. İşte o dönemde bavul ticareti olarak bu işe başlayanlar bugün diyebilirim ki o ülkenin önemli tüccarları diyeyim, sanayici kesimi diyeyim,

Çok ciddi bir sermaye birikimini sağlamalarına neden oldu diyorsunuz.

Oldu tabii. Ama buradaki boyut, ileriki aşamalardan geçtikçe ülkemizin iç, en son noktasına kadar vardı, işte İstanbul. İstanbul- laleli. Aslında İstanbul laleli'yi bu bölge doğurdu.

İstanbul lalelide bu ilişkiler yoğunlaştıkça, buradaki sekildi mi? Çünkü laleli çok önemli bir merkez olmuş o pazar için.

Sadece gürcüler için değil, yani gürcüler için o ilişki yine devam ediyor, ama İstanbul Laleli'den tatmin olmayanlar diyelim, ve yahu çok değişik şekillerde karını artırmak isteyenler başka ülkelere de kaydı. Yani zenginleştikçe, başka ülkelere kaydılar. Örneğin Almanya yani Almanya'dan yoğun miktarda 2.el ürün getiriliyor. Kullanılmış giysi, kullanılmış oto, 2.el otoda Almanya 1.sırada. O düzeye yükselmiş. Tabii ki bu bölgeden tatmin olmadılar mı da o bölgeye gittiler diye soracak olursanız bu bölgede tabii alt yapı yetersizdi. Artı esnaf, tüccar buna hazırlıksızdı. O dönemde kalitesiz mal kısmen satıldı. Tabii satılan kalitesiz malda da karşı taraftan gelen talebin oyu da büyüktür. Çünkü onların alım

gücü çok yüksek yani yeni yeni; bu gül devrimi dedikleri Sakaashvili'nin 2004 senesinden sonra özellikle Avrupa'dan, Amerika'dan onlara yoğun miktarda yardım etmeye başladıktan sonra halkın gelir düzeyinde önemli, hissedilir derecede bir iyileşme oldu. Ondan önce yasal mevzuat olmadığı için, mafyavari hırsızlık gibi şeyler suistimaller çok yoğun olduğu için gelir belli kişilerin elinde toplandı. Yani gelir tabana yayılmadı. O vesileyle ticaret yapan kesimler belli boyutta ve halk gelir düzeyi çok düşük olduğu için onlar da hep kalitesiz ;kalitesiz mal ucuz olduğu için; kalitesiz malları tercih ediyorlardı; ama bizim tarafta maalesef o hengameye uydu, aslında uymamalıydı yanlış bir şey çünkü korkunç düzeyde "Türk malı kalitesizdir" imajı o piyasalarda yerleşmeye başladı. Onların isteği doğrultusunda kalitesiz mal yaptı;örneğin bisküvi almaya geldi,örneğin bisküvinin fiyatı ne kadar, 10 YTL diyelim; bana sen 5 liralık ürün yap dedi.O şekilde bizim buradaki tüccar,ihracatçı, fabrikayla anlaşarak ondan istediği düzeyde daha düşük kalitede ürün yaptı.Onun birtakım olumsuz etkileri naptı, işte ondan başka pazarlara yöneltti.Başka pazarlara yöneltmelerinin sebebi de 2.etkende şu oldu,onlar daha ucuzunu aramaya başladı.Daha ucuzunu bulabilmek içinde 1.ellere yöneldiler.Yani örneğin bir bisküvi bundan almışsa; bisküviyi kimden alıyordu, aracından alıyorlardı.Aracını fiyatı farklıydı o da yaptı, etiket üzerinden fabrikayı buldu.Fabrikayla fiyat kıyaslaması yaptı,fiyatı daha düşük görünce İst. bölgesine yöneldi.Bu etken 1.ikinci etken, ama şuanda bile o coğrafyadaki ticaret bu bölgede çok önemli boyutta.Birde bu bölgeyle çalışmalarında 2.etkende şu;karşılıklı bir güven artımı doğdu. Bu güven artırımını sonucunda, onların hiç sermayesi olmamasına rağmen burada bizim ihracatçı en başta kendine bir partner buldu. O partnerle karşılıklı güven ortamı doğduktan sonra, bizimki ona mal gönderdi. Karşıdaki insanda malı sattıkça bizimkinin parasını gönderdi. Yani vadeli satış yaptı; elinde hiç sermayesi yoktu. Ve bu ilişki halen devam ediyor o şekilde. Bizim bu bölgedeki ihracatçı malı gönderiyor, parasını vermeden, halk tabiriyle buna veresiye satış diyelim, karşıdaki Gürcistan'da malı sattıkça bizimkinin parasını gönderdi. Yani bu şekilde bir ilişkide ticari ilişkilerin bugüne gelmesine etken oldu diyebiliriz.

Bu süreçte ticarete konu olan mallar zaman içinde değişti mi?

Şimdi ticaret konu olan mallarda şöyle bir değişim oldu. O coğrafyada, tabii ki o ticaret sisteminde de biz iki düzeye ayırıyoruz. Birinci düzey, işte saokoshvili'den önceki dönem, saokoshvili'den sonraki dönem. saokoshvili'den önceki dönemde mağdur olan çok ihracatçı oldu, yani bu sistemi suistimal eden, bizim ihracatçının güvenini kazanarak ilk etapta yüklü mal alıp daha sonra parasını ödemediği, bir takım olumsuzluklar oldu. Onun haricinde işte o dönemde piyasada yeterli bir şey düzeni yoktu, yani ticari kurallar yerleşmemişti, yasal mevzuat karışık. O karışıklıktan yararlanan bir çok kesim oldu. Bu da ticari ilişkilerin istenen boyuta taşınmasına engel teşkil etti. Ayrıca sadece Gürcistan'da değil, işte Rusya federasyonunun bulunduğu, hinterlandındaki bütün bağımsız devletler topluluğu ülkelerinde piyasa koşulları oluştuğu, orda yatırımlar başladı, yani gerek kendi üreticileri, sanayicileri, gerekse Avrupalı sanayiciler orda yatırım yaptıkça bir çok ürün o coğrafyada üretilmeye başlandı. Horosan haricindeki coğrafyada ve BDT ülkeleri kendi aralarında gümrük birliği anlaşması olması nedeniyle, yani mallarının serbest dolaşım ilkesi var kendi aralarında, örneğin Ukrayna'da üretilen bir ürün gümrük vergisi ve KDV ödemedi Gürcistan'a girebiliyor. Oysaki bizim ülkemizden ürün sokacak oldukları zaman, bavul ticareti dışında, yüksek miktarda, %40'lara varan vergi ödemeyi gündeme getirdi. Şimdi dolayısıyla, siz %40 vergi ödeyerek bir ürünü o piyasada satmanız çok zor. Çünkü ilave maliyet birim fiyatları artırıyor. Oysa Gürcistan'dan buraya giren ürün fiyat yönünden %40 avantajlı oluyor. Bu tabii, özellikle gıda maddelerinde bir kısım ürünlerin ihracatında kısmen azalmalarına neden oldu. Ama piyasalar geliştikçe ürün spesifikasyonlarında değişiklikler oldu. Örneğin, geçmiş dönemlerde yoğun miktarda gıda maddesi ihracatı yapılır iken, bu bugün daha çok ileri derecede işlenmiş,işte inşaat malzemeleri yönündeki böyle daha çok halkın lüks tüketim diye algıladığı ürünlere doğru kaymaya başladı.

Peki, bu vergiler çok önemli problemler oluşturuyor dediniz, Türkiye'den oraya giden mallar için.

Onu şu kategoride size açıklayabilirim, işte ticaretimizin önündeki engeller yani şu anda ticaret gerçek potansiyelinde mi diye soruyorsanız, ticaret potansiyelinin, gerçek düzeyini yansıtır mı diye sorduğunuz zaman ben "hayır" derim. Çünkü onun önünde bir takım engeller var. Onlar nedir diye sorarsanız, sonraki aşamalarında, size açıklayım. Ana etken o şekilde başladı , gelişen orada ürün üretimi artıkça artık tabii bizden o ürünleri alma yönündeki şeyleri azaldı. Bir de başta size söylediğim gibi olumsuz Türk malı imajının etkileri çok oldu. Yeni yeni onları kırmaya başladık. Onlar özellikle gıda ürünleri gelir düzeyleri attıkça birinci olarak Avrupa ürünlerini tercih etmeye başladılar, daha sonra Türkiye ürünlerini tercih etmeye başladılar. Türkiye ürünleri daha çok kırsal bölümlerde bir süre satılıyordu, yani

Yerel pazarlarda mı?

Yine pazarlarda maalesef, marketlere baktığımız zaman genel olarak Türkiye malının düzeyi çok düşük kalıyordu. Ama pazarlarda gelir düzeyi çok düşük halkın alışveriş yapmak için gittiği pazarlarda ve köy kısımlarında diyelim sadece Türkiye ürünleri satılıyordu diyebiliriz. Ucuz olmalarından dolayı; ama lüks marketlerde daha çok Avrupa ve diğer ülkelerden gelen ürünler satılıyordu ama bunu çok şükür ki, kısmen özellikle biz o ülkelerde fuarlar düzenleyerek bizim gerçek ürünlerimizin o ürünler olmadığını, o zaman ki, oradaki kendi alıcılarının , kendi ithalatçılarının talepleri doğrultusunda piyasaya o şekilde ürün sunulduğunu, onlara empoze etmeye çalıştıktan sonra, ve ürünlerimizi gözle gördükten sonra, düzenlenen fuarlarla, sergilerle, alım heyetleriyle artık yavaş yavaş bu imajı kırdık, ama tam kırdık diyemem.

Burada da orada da fuarlar düzenliyorsunuz yani.

Tabii ki, tanıtım için sürekli fuarlar düzenleniyor. Mesela her yıl Tiflis'te 10'un üzerinde çeşitli sektörlerde fuarlar düzenleniyor.

Batum'da?

Şimdi, Batum'da bir takım altyapı sorunları vardı, Batum yeni yeni gelişmeye başlayan bir yer. Özellikle dediğimiz saokoshvili dönemden sonra hızlı bir şekilde gelişmeye başladı. Hatta şu anda bilmiyorum o tarafa da geçecek misiniz?

Evet, düşüncemiz o.

Hatta bizim orda Türk konsolosluğumuz var. Onlara giderseniz orda size yardımcı olurlar. Bizim ticaret müşavirliğimiz vardı, şu anda boş orda. Dış ticaret müsteşarlığı'nın personeli vardı büyükelçilikte. Onlarda size yardımcı olur, fakat şu anda geri döndü o arkadaş.

Neden?

Dönemi doldu. Ama konsolosluga giderseniz onlar size yardımcı olacaklar. Batum'da korkunç bir inşaat hamlesi başladı. 10'a yakın otel inşaatı var. Alışveriş merkezleri ne bileyim ticaret merkezleri yoğun bir şekilde yapılmaya başlandı. Villa inşaatları şunlar bunlar, onların ifadelerinde Batum bölgesini bir Dubai örneğine dönüştürecekler, yani serbest bir turizm alanı, alışverişiyle her yönüyle.

Acaristan hükümeti mi bunu istiyor, yoksa....

Acaristan, tabii geçmiş dönemlerde Acaristan hükümetiyle Tiflis hükümeti arasında bir takım sürtüşme vardı yani ondan dolayı yeteri kadar yatırım gitmiyordu. Ondan dolayı, Acaristan tarafı gümrükten elde ettiği gelirleri diğer tarafa aktarmıyordu; diğer tarafta ona merkezi hükümetten bütçesinden yardım ayırmıyordu. Bu gibi şeyler oranın gelişmesini engelliyordu. fakat Sakaashvili geldikten sonra tamamen kendi düşünce yapısındaki ekibini kurduğu için artık hızlı bir şekilde potansiyel olarak gördükleri bölgelere yatırım yapıyor. Ve orayı da bir turizm bölgesi olarak görüyorlar. Özellikle kazakların, Kazakistan'dan gelen iş adamlarının orda aşağı yukarı söylenen 7-8 tane otel inşaatları var. Kazak iş adamları yoğun bir şekilde orda.

Yatırımların çoğu Kazakların o zaman..

Evet, evet.. Kazakistan, ne biliyim Sheraton oteller zinciri bile otel yapıyo şimdi orda ve söylenen orayı bir turizm cenneti diye tabir ettikleri bir belde, bir yer haline getirmeyi düşünüyorlar.

Türk yatırımları orda yer alıyor mu?

Tabii, Türk yatırımcıları da var; ama tabii ki Türk yatırım şöyle yani, bölgedeki işadamlarının sermayeyi kısıtlı olduğu için o kadar büyük yatırımlara gidemiyorlar, ama maalesef ülkemizin diğer bölgelerindeki iş adamlarımız; tabii bu bölgenin özelliği de var. Bilmiyorum, memleketiniz?

Elazığlıyım..

Şavşatlıyım..

Şimdi Karadeniz insanın ferdiyetçi bir yapısı var. Siz de bilirsiniz. Dolayısıyla diğer bölgelerde olduğu gibi sermayeler bizim burada bir araya gelmiyor. Herkes ferdi yatırıma yöneldiği için. Küçük yatırımlarla da o coğrafya da pek fazla bir şey olamıyor. Dolayısıyla herkes ferdi ama küçük çaplı ancak sermayesinin el verdiği ölçüde yatırıma gidiyor. O da nedir? Orda ya bir mağaza açmıştır, yani böyle büyük otel inşaatları şu bu derken büyük ticaret merkezleri maalesef yapılamadı. Aslında bu eksiklik. Şu anda ticaretin yeterli gelişmemesinde en önemli etken şu: yani geçmiş yıllarda tabii ki bu piyasalar riskli olduğu için öncelikli olarak o piyasaların ihtiyacı hemen sınır komşusundan, Türkiye'den karşılandı. Çünkü henüz piyasa oturmamıştı. Yasal mevzuatları yoktu. İşte bankacılık, finans, dış ticaretin olmazsa olmaz kurallarından biri olan bankacılık sistemi gelişmemişti. Dolayısıyla riskli olduğu için sadece Türkiye özellikle bu bölgedeki firmalar o bölgeyle çalışıyordu. Fakat artık o piyasalar da risk kalktıkça noldu? Bütün dünyanın gözü o piyasalara doldu. O piyasalara yönelme sonucunu doldurdu. Tabii bu durumda da özellikle işte AB ülkeleri olsun, diğer uzakdoğu belli ürünlerde avantajlı konumda olan işte tarım ürünlerinde Brezilya, Arjantin gibi ülkeler olsun, bu ülkeler de naptı? İhracatçısını ülkemizden daha çok destekledikleri için, nakdi desteklerle, bu ülkeler buraya hızlı bir şekilde yayılmaya başladı. Bu ülkeler yayılmaya başladıkça veya o coğrafya da

yatırım yapmaya başladıkça, bizden daha ucuza ürün ürettikleri için veya bizden daha ucuza ürün o piyasaya soktukları için belli ürünlerdeki avantajlarımızı kaybettik. Yavaş yavaş o ülkelere doğru kaymaya başladı.

Hangi ürünler için özellikle?

Özellikle gıda ürünleri. Yani gıda ürünlerinde, işte tekstil ürünlerinde, bunun dışında malum hemen sınır komşumuz bir ülke olmasına rağmen maalesef gümrük birliği taahhütlerimizden dolayı o ülkelerle ticareti kolaylaştırıcı bir serbest ticaret anlaşması imzalamıyoruz. Serbest ticaret anlaşması nedir? Karşılıklı olarak iki ülkenin anlaşarak gümrük tarifelerini sıfırlaması gibi bir anlaşmadır. Dolayısıyla AB taahhütlerimizden dolayı yani AB ile biz gümrük birliğini yaptığımızda zaten gümrük birliğinin en büyük handikaplarından birisi odur. Yeterli düzeyde o dönemde müzakere edilmedi. AB şunu diyor: önce bir ülkeyle, senle gümrük birliği anlaşması yaptım. Ancak sen üçüncü ülke diye tabir edilen AB üyesi dışında ülkelerden biriyle serbest ticaret anlaşması imzalamak için önce ben imzalıyım daha sonra sen bu anlaşmadaki taahhütleri üstleneceksin. Bu taahhütlerimizden dolayı, o ülkelerle tek başına, münferiten sınır komşusu olmamaıza rağmen ticareti kolaylaştırıcı bir anlaşma imzalamadık. Ondan dolayı da gümrük tarifeleri o ülkelerde çok yüksekti. Çünkü o ülkeler gelir kaynakları kısıtlı olduğu için, kendi iç piyasalarında vergi tahsil edebilecekleri iş adamı sayısı diyelim, ticaret hacmi düşük olduğu için devlet gelirimi arttırmak için tek yegane çıkar yolu, gümrük tarifelerini yüksek tutmada buldular. Dolayısıyla hemen hemen diyebilirim ki, geçmiş dönem değil tabii, şu anda çok güzel bir düzeye indirmişler onları. 01.05.2006 itibarıyla gümrük tarifelerinde önemli oranda indirim gittiler, ama ondan önceki dönemlerde KDV ve gümrük vergisi ile birlikte ödenen vergi %40lar düzeyine geliyordu. Yani diğer ülkeler çok düşük gümrük vergileriyle oraya ürün sokarken bizler %40 gümrük vergisi ödeyerek o piyasaya ürün sokuyorduk. Dolayısıyla bizim ürünlerimiz sınır komşularımız olmamıza rağmen daha pahalı düzeye geliyordu ve de satılma imkanı olmuyordu. Ana etken buydu. Onun dışında bu bölgenin bulunduğu coğrafya itibarıyla ihrac maliyetlerinin yüksek olması ihracatçıların diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi finansman imkanlarıyla yani dünya piyasa fiyatları eşdeğerinde maliyetle finans bulmamaları altyapı eksiklikleri gibi eksiklikler bu bölgeye yapılan imalatın, ihracatımızı istenen düzeye ulaşmasını engellemiş oldu.

Şu anda mesela çok ciddi altyapı yatırımları var. Bunlar Batum'da yapılan yatırımlar, gerekse Türkiye'de bu ilişkiyi geliştirmek için yaptığı ulaşım altyapısı, sınır kapısında yaptığı çeşitli yatırımlar, onlar bu maliyetleri düşürerek ticaretin artmasına yardımcı oldular mı?

Düşürdü. Ama henüz istenen, bizim ihracatımızın istediği yani şu anda siz gümrük vergilerinde bir kısım ürünlerde o gümrük vergisi uyguluyor ama yine %20 KDV alıyor, oysaki Ukrayna'da yani Avrupa ülkelerinin bir çoğu, Ukrayna'ya sokuyor. Ukrayna menşelidir diye, buna belge diyor, Ukrayna üzerinden sıfır gümrükle malını şeye sokuyor.

Türkiye böyle bir süreci işletemiyor mu?

İşte biz de şu anda bölgedeki ihracatçılar, sürekli bunu gündeme getiriyor. Ancak gümrük birliği taahhütlerimiz nedeniyle burada, yani Gürcistan'la münferiden serbest ticaret anlaşması imzalamıyoruz. Dolayısıyla halen %20 dezavantajlarımız var. KDV yönünden, bu da ticaretin istenilen şekilde gelişmesini engelliyor.

Ticari ilişkiler yasal olduğu zaman %20 KDV vererek insanlar belki el altından ya da farklı yollarla ilişki kurarak ticareti devam ettiriyor olabilir.

Tabii ki kısmen, ne oluyor? Bavul ticareti kapsamında ürün giriyor. Şimdi Sarp'a gittiğiniz zaman da göreceksiniz. Otobüslerle ve ya büyük şeylerle, kamyon kamyon; otobüslerin koltuklarını çıkarmışlar. İçi ağzına kadar eşya dolu. İstanbul'dan ürün alıyorlar, bölgeden alıyorlar, o şekilde gidiyorlar. Gürcistan'da burada önemli oranda bir vergi kaybı olduğu gerekçesiyle sıkı bir denetim yapıyorlar. O da kısıtlamaya gittiler son dönemde. Yani yolcu beraberli gümrüksüz sokabilecek olduğunuz ürünün miktarı nedir? Yanımızda alıp taşıyabilecek olduğumuz miktardır, diyor. Ama kısıtlama getirdi. Geçmiş dönemde bu şekilde olan oldu. Bir takım çeşitli teknikler geliştirerek tarifeleri delme yöntemleri oldu. Ama tabii ki bunda son dönemde gümrük altyapısını hızlı bir şekilde modernize etmeleri, yasalarını dünya standartlarına oturtmaları ile bir takım şeyler azalma yoluna gitti.

Sizin İGEME olarak belli projeleriniz var mı?

İhracatçı birlikleri demek bizim sürekli, dış ticaret müsteşarlığı ihracatçıları birliği olarak sürekli yaptığımız şudur. Ticari ilişkilerin geliştirilmesi yönünde fuarlar düzenliyoruz. Fuarlara katılan firmalar devlet destekleri kapsamında bir takım yardımlar veriyoruz. Onun haricinde geçen yıl yaptık, bakanımızın başkanlığında iş adamlarından oluşan bir heyeti götürüp orda partnerleriyle görüştürüyoruz. Onun haricinde burada her yıl düzenlediğimiz fuarlara veya daha değişik şekilde alım heyetleri yani orda belli sektörlerde, örneğin gıda sektöründe potansiyel alıcı dediğimiz iş adamlarını, Gürcü işadamlarını, burada Türkiye'ye getirip, belli giderlerini karşılayarak işte onların konaklamasını

karşılıyarak, burada onları partnerleriyle görüştürerek ticari ilişkilerin artması yönünde çabalarımız devam ediyor.

Mesela, ticarete yeni girecek birileri veya Gürcistan'a açılma isteyen birilerine partner bulma gibi aracılığımız...

Elbetteki. Yani partner bulma yönünden bizim yurtdışı teşkilatımız var. Örneğin Tiflis'te büyük elçilikler bünyesinde dış ticaret müsteşarlığımızın elemanları var.dış ticaret müşavirleri dediğimiz, Batum'da yine ticaret müşavirliğimiz var. Orda yine firmalarımızın , ihracatçı firmaların o piyasayla ilgili talep etmiş olduğu her türlü bilgi yönünden o firmalarımıza yardımcı oluyoruz. Örnek; bir konfeksiyon imalatçısı firma geldiği zaman, ben ürünlerimiz Gürcistan'da satmak istiyorum bana orda potansiyel alıcı bulabilir misin dediği zaman biz onları araştırıyoruz. Ordaki ticaret odalarından, ticaret müşavirliğimizden o alıcı firma bilgilerini o firmalara ulaştırarak onlarla görüşmesine yardımcı oluyoruz.

Daha sonra bu ilişkiler distribütörlük anlamında mı yürüyor yoksa daha farklı mı?

Daha çok küçük çaplı ilişkilerle başlıyor, çünkü ordaki alıcıların da hacimleri belli. Yani çok büyük çaplı sermaye sahibi işadamları olmadıkları için, küçük çaplı alışverişlerle başlıyorlar.

RIZE

F.4. Interview with the owner of a transporting firm

8.ayda Turgut Özal'ın kapıyı açışıyla ilk ziyarete gittik. O gün Batum'a kadar karşıya geçtik. Saatlik olarak pasaportsuz vizesiz.yani komünist sistem Rusya'ya bağlıyken bu operasyonlar oluyor ve ondan sonra kapı iki-üç ay kapalı kaldı. Sonra açıldı. Rusya'ya bağlı olarak açıldı. tek kapıydı sarp kapısı. Rusya'nın çıkış kapısı insan trafiğinin çıktığı uçaklar zaten gelmiyordu. o tarihlerde Hopa sınırdı 1990 yılında sınır olarak oradan gelenler Hopa'dan bu tarafa geçemiyorlardı.

Yine Hopa'da kalmak zorundaydılar yani.

Hopa tampon bölge olarak diyelim devlet askeriye diyelim veya istihbarat görevlileri diyelim. Rusya'nın dağılmasıyla bunlar içimize sızdığı zaman çok daha büyük problemler olabilirdi. Hopa sınır olarak tampon bölge olarak seçildi. Oraya kadar gelinebiliyordu. Bu, 1991 yılında Rize dahil oldu buna 1992 yılı Trabzon diyelim, En son 1994-1995 de Samsuna kadardı. O tarihlerden sonra tüm Türkiye geneli açılmış oldu. Yani gelen Rusların bölgeye akışı yani Türkiye'ye yayılmaları 1994-1995 den sonra. O tarihe kadar işte kapının açılmasıyla 90'lı yıllarda biz aynı zamanda gıda dağıtım toptancısıydık. Hopa'daki Kemalpaşa'daki Artvin'deki müşterilerimize mal vererekten mallarımızı Gürcistan'a sokuyorduk, satıyorduk. Sonra işte 1991 de Rize dahil olunca buradan gelip alıyorlardı.

Direk buradan veriyordunuz?

Biz vermiyorduk direk kendileri gelip alıyorlardı. Ta ki 1993 7. ayına kadar buradan almaya başladılar. O tarihten sonra biz kendimiz depo açtık Batum'da.

Peki, sadece sizin mi depo yoksa bir ortağınız ya da başka bir şeyiniz var mı?

Karşı tarafta bir ortağım vardı.

Onunla nasıl ilişki kurmuştunuz.

Onunla ilişkimiz burada Çay-Kur da bir güreş antrenörü vardı. İlyas hoca lakaplı, Batum Türklerinden. onun bir komşusu vardı kendisi burada yaşıyordu. O da güreş antrenörü olduğu için. O tanıştırdı. O da onla ortak oldu. O da ondan komisyon aldı diyelim Batum şeyinden. 1994 krizinden sonra o ortaklığımız bitti. Türkiye'deki kriz ortamından sonra biraz sıkıntılarımız oldu. Ama burada satışlarımız devam ediyordu. 1996 senesinin 3. ayında da Tiflis'te depo açtık.

Batum'dakini bıraktınız yani artık şu anda Tiflis'te devam ediyorsunuz.

Batum'u geçtik, Tiflis'e çıktık çünkü başkent orası sonra çok para kazandığımız için 1998 de Rusya kriziyle birlikte, onlarda bize kazık attılar Tiflis'te ortaklığı kurduğumuz.Yani sonuçta Kafkaslarda olsun eski Rus cumhuriyetlerinde olsun ortaksız hareket etmek demek belli bir zaman sonra batmak demek. Firmayı batırırsınız. Çünkü gasp ediyorlar.

Peki ortağınız Gürcü müydü yoksa orada yaşayan Türklerden mi?

Ortağımız Gürcüydü. Ruslar ticarete çok iyi değil. Onlar çok daha farklı şeylerde.

Ne gibi resmi olmayan işlerde mi?

Ruslar daha dar görüşlü diyelim. Çok fazla parayla işi olmayan, bir tane votkayla mutlu olan. Ama bu Gürcüler olsun, Ermeniler olsun, Azeriler olsun, zaten Rusya'nın taşeronları onlar yani. Uyuşturucu mafyası, kadın mafyası değişik mafyalar hep bu bölgenin insanları. Kadın ticareti ve kumar Gürcülerin elinde, silah atın gibi şeyler Ermenilerin elinde, Azerilerde çetecilik, adam kaldırma yine fuhuş ticareti gibi gibi...

Siz direk işe başladığınızda yine aynı işi mi yapıyordunuz?

Evet ben bir marketim vardı ve ta Giresun'dan Artvin'in kazalarına kadar dağıtım araçları olan, dağıtım yapan, toptan dağıtım yapan firma sahibiydim. Hem marketim vardı hem de o şekilde toptancı mallarımız vardı

Peki şu anda nasıl işiniz? Ne durumda?

Şu anda da yine aynı tür işlerle uğraşıyoruz. Gıda.

Ağınız daha genişledi mi?

Daraldı. Markalaştık marka ürünler satıyoruz. İşimize yoğunlaştık. 1995-96'larda 25 tane firmayla çalışıyorduk. Bugün 5 tane firmayla çalışıyoruz.

Ne zaman markalaştınız?

Markalaşmaktan kastım şu, marka ürünler satıyorum ben.

Tamam işte, ona ne zaman başladınız?

Biz başladığımızdan itibaren hep marka ürünler sattık. İşte oluşumuz dolayısıyla. Mesela ben Ülker'in 9 sene distribütörlüğünü yaptım. Ülker gibi firma bana kazık attı. O bile bize zarar verdi. Kafkaslarda 9 yıl ben sattım malını. Marka ben ettim Ülker'i Kafkaslarda. Ülker Türkiye de marka olabilir, orda bunu Ülker'i, okunuşu Zülker'dir, Zülker yapan Mehmet Demirrenk'tir.

Şu anda Kent'le çalışıyorsunuz herhalde?

u anda ağırlıklı potansiyel olarak Kent, birde Amerikan firması Colgate-Palmolive vardı. 9 senenin sonunda onu da ayırdık. Çünkü Amerikan şirketleriyle çalışmak çok zor, istekleri bitmiyor. Kullanmaya başlıyorlar insanları sizde kullana kullana bir daha kullandırtmak istemiyorsunuz kendinizi.

Peki Gürcistan'la ilişkiye başlarken beklentileriniz neydi? Onlar bugün karşılandı diyebilir misiniz?

Diyemeyiz beklentilerimiz azaldı.Oradaki tesisleri binaları arsaları gördükten sonra, burada işler açıldığında inşaat sektörüne girmek lazım oradan paralar bize gelecekti ama birden bire sıçrama yapınca koptu film.

Önümüzdeki yıllar için böyle bir projeniz var mı?

İnşaat projelerimiz var. Şu anda zaten yeni bir şirket. Karadeniz'de ilk yapı market, 6000 m2 üzerinde yeni bir yapı market kurduk bununla Kafkaslar ve İran'da da işlerimiz var bizim buralarda marketle ilgili ürünlerimizi buralarda müşteri bulmak

Bu süreçte yaşadığınız problemler nelerdi?

Problem çok.

Yani mesela yasal prosedürle ilgili problemler olabilir? Sınırdan geçerken yaşanan problemler olabilir? Birebir oradaki kişilerle karşılıklı ilişkiler yüzünden yaşanan problemler olabilir?

Sahipsiz kaldık.

Türk devleti tarafından mı?

Türk devleti tarafından sahipsiz kaldık. Şimdi mal veriyoruz buradan TIR karnesinden malı tutuyoruz veyahut da başka türlü belgelerle çıkışımızı alıyoruz. Daha önce işte bizim adamımız olan kişiye malı veriyoruz, paramızı vermiyor. Gidiyoruz işte Batum Konsolosumuza diyoruz. Şu kişi bize paramızı vermedi. Diyor işte bir sebebi vardır. Siz yanlış yapmışsınızdır ona. Veya onun beyanıyla ben bu malı almadım diyerekten malı almamış gibi muamele.

O zaman ticari ilişkilerinizi yazılı bir anlaşma üzerinden yürütmüyorsunuz?

Yazılı anlaşmalar bu bölgelerde geçerli değil. Çünkü icra iflas kanunu yok. Eski Rus topluluklarında böyle bir şey yok. İflas şeyi yok. Çünkü devlet kooperatif sisteminde devlet bunlara rakamlar aktarıyordu ve şirketlerde ayakta duruyordu. Yani iflas diye bir şey yok. Şu anda orada fabrika binaları var, topraklar var, depolar var. Hepsisi şirket. şirketlerin biliyorsunuz aktif ve pasifleri var. İşte devlet diyelim ki oraya 1 milyon dolar rakam koymuş, sadece bina var orada. Onu alacaksan 1 milyon doları vereceksin. o şirketi satın alabilirsin. Böyle bir sistemleri var.

Vergi yüzünden çok fazla problemler yaşayanlar olmuş galiba? Bu konuda siz neler yaşadınız?

Vergi tamamını kapatıyoruz.

Orada %35 uygulanıyormuş galiba?

%35 den sonra %18 KDV diğer fonlar bilmem neleri... Bazı mallarda şimdi yeni yeni vergileri sıfırladılar ama fonlarıyla yine yukarı doğru çıkıyor. Minimum kıymet değerler diyorlar. Minimum kıymette işte ne diyor işte atıyorum, bir makarnanın tonu 500 doların altında gösterilemez. Bu iyi bir örnek aslında. Türkiye'deki fiyat bizim alış fiyatımız tonu 330-340 dolar. Bu 340 dolara ben mal alıyorum. Bana Gürcistan devleti diyor ki 500 doların altında göstermezsin. Ben yine 330 a göre malımı gönderiyorum. Atıyorum 20 dolar kar koyuyorum 350 yazıyorum. O 500 e göre vergilerini ve KDV'lerini alıyor. Burada korumacılık yapıyor. Kendileri şimdi yeni yeni küçük üretim yapmaya başladılar. Günde 1 ton 2 ton imalat yapan makarna fabrikaları gibi.

Onları korumak için daha çok.

Yeter ki bir şeyler üretin orada. Gidin bir liste verin ben bu malı üretiyorum. Türkiye'den ithalatını durdurma yetkisine sahipler. Çok ciddi değerler Türkiye'ye karşı. Anında bizi satarlar.

Halk düzeyinde mi yoksa yönetim düzeyinde de aynı şeyi söyleyebilir misiniz? Çünkü hep hani Türkiye ile dostluk ilişkileri üzerine konuşuluyor hükümetler arası görüşmelerde o yüzden soruyorum?

Halk devlet çok fark etmiyor. Bugün bizle menfaatleri var. Menfaatlerine göre hareket ediyorlar. Çok menfaatçi bir millet. Ben çok samimi görmüyorum.

Şu anda Tiflis'te hala bir deponuz var mı?

Halen daha bir depom var.

Bu ortak değil ama herhalde?

Hayır. %100 kendi şirketim. Çünkü ortaklarımızdan hep problem yaşadıkça 2000 ve ya 2001 yılında %100 kendi şirketimizi kurduk. İlk Türk şirketi de diyebilirim.

Orda şu anda Türkler mi çalışıyor? Yoksa Gürcülerle mi çalışıyorsunuz?

2 tane Türk var işin başında, biri müdürüm ve onun altında muhasebecim. Diğer çalışanlar yerel.

Kaç kişi çalışıyor?

28 kişi

Bütün Gürcistan'a oradan dağıtım yapıyorsunuz herhalde?

Gürcistan'a oradan dağıtım yapıyoruz. Diğer depolarımızda çalışanlar buna dahil değil.

Depolarınız nerde?

Batum'da var. Kutaysi'de var. Telaviv de var.

Oralardakilerin de tamamı sizin herhalde?

Sadece Kutaysi bizim değil onu toptancı biriyle çalışıyoruz. Batum ve Kutaysi kendimize ait

Ne sıklıkta mal gönderiyorsunuz?

Ayda 3-4 TIR mal gönderiyoruz.

Bunlar Batum'a mı gidiyorlar?

Hayır. Direk Tiflis. Merkezimiz Tiflis. Buradan Tiflis'e gider. Rize'den 600-650 km. oradan Batum'a gelir 450 km. Eskiden Batum'a gönderiyorduk, Batum'dan Tiflis'e geçiyorduk.

Başkent olduğu için mi Tiflis'i tercih ettiniz? Yoksa başka sebepleri de var mı?

Başkent olmanın avantajları var. Batum'da çok problemler yaşadık.

Ne gibi problemler yaşadınız?

Batum eskiden Azeristan Özerk Cumhuriyeti idi. Şimdi merkezi sisteme girdi. Yine Özerk Cumhuriyet orası tabi. Merkezi sistemler yönetiliyor. Azeristandaki Cumhurbaşkanlığı sisteminde. Herkes mafya, gelip malını o gün kaldırabiliyorlar.

Böyle hırsızlık olayları falan yaşanıyor mu?

Bu sadece hırsızlık değil. Hırsız gelir bir blok alır, bir adet alır, bir koli alır. Bunlar depoyu kaldırıyorlar. Bunlar hırsız değil. Bunlar gasp

Sizin başınıza geldi mi böyle şeyler?

Tabi.

2004'teki devrimden sonra herhangi bir değişiklik oldu mu?

Daha iyi. Problemlerde nispeten azalma. Sokaklarda rahat gezme.

Sokakta da güvenliğiniz yok tu o zaman önceden?

Yoktu. Şu an eskisinden çok çok daha iyi.

Siz gidiyor musunuz oralara hiç? Hangi sıklıkta gidiyorsunuz?

Senede 3-4 sefer gidiyorum.

Sınır kapısında yaşadığınız problemler oluyor mu? Malların sevkiyatında ya da siz kendiniz geçerken?

Yok. Eskiden problemler geliyordu.

Onlar ne gibi problemlerdi?

Mesela geçerken bir sürü votka koyup, her bir votka 5 dolar, 10 dolar, 20 dolar, böyle paralar toplayarak, 10-15 tane 20 tane. ve 2004 öncesi hareketler bunlar. Batum'a Tiflis'e gidene kadar arabanla, taksinle, 200 dolar rüşvet dağıtarak giderdin. Ama bu işler bugün 2004 devrim sonrası önlenen hareketlerden bir tanesi.

Peki, ticari konularda bir iyileşme var mı? Çünkü ekonomi daha kontrol altına alınmaya başlamış galiba?

Yani çok değişen bir şey yok aslında. Çünkü bu 2004 devriminden sonra ona güvenen gruplar biraz daha para soktular sisteme ve insanların biraz yaşam şeklini değiştirdiler. Aslında değişen çok bir şey yok. Bizim tabi orda evimiz de var. Ayda 35 dolar elektrik parası veriyoruz. Ülkede 35 dolar değildir. Bizden öyle alınıyor. Kendi vatandaşı ne ödüyor o belli değil. 35 dolar çarptığın zaman 50-60 milyon lira. 80 m2 dairenin bu kadar elektrik kullanması mümkün değil. Yani başkasının kullandığı elektriğin parasını da biz ödüyoruz. Yabancı olduğumuz için.

Orada eviniz varsa gittiğiniz zaman bayağı kalıyorsunuz herhalde?

Ben çok kalmıyorum. Müdürlerimiz kalıyor. Ben 3-4 gün kalıyorum.

Eviniz de Tiflis'te o zaman? Değil mi?

Evet.

Ulaşım altyapısı ile ilgili bazı sorularımız vardı. Mesela demir yolu projeleri var, konuşulan Kars-Tiflis projesi var, bir de yeni gündeme getirilen Hopa-Batum projesi var galiba, bunların yapılması sizi nasıl etkiler?

Hopa-Batum yıllardan beri konuşuluyor. 10-15 seneden beri konuşuluyor. Ta Batum'a kadar tren geliyor, Hopa 15 km, düz, gelme şansı çok rahat. Hopa'ya gelse, biz malımızı Hopa'dan yükler, ta Çin'e kadar gönderme şansımız var.

O ağ oraya kadar gidiyor diyorsunuz? Doğru.

İpek yolu deyin de, Kazakistan oymuş buymuş her yere sevk etme imkanımız var. Yapılmaması için hiçbir neden yok.

Ama umutlu da değilim diyorsunuz herhalde?

15 seneden beri konuşuluyor, kimsenin bir şey yaptığı yok. Bu proje bana göre, 15 km ray döşenecek, 15 km ray döşemenin bedeli, bana göre, 10 milyon dolar. 10 milyon dolarlık bir proje, ama diğer taraftan Hopa'dan Kemalpaşa'ya 150 milyon dolara yol yapıldı. 10 milyon dolar harcansa, trenle, bizim şimdi tonaj sorunumuz var araçlarla, tren vagonları 60 ton, yükle yükleyebildiğin kadar bütün dünyaya.

Peki yapılan bu karayolunun sizin işinize bazı olumlu yanları oldu mu?

O yolu, 18 km yi 1,5 saatte gidiyordun. Şimdi yapıldı 15 dakika da gidiyorsun. Yol yoldur her zaman. Karadeniz yolu bittiği zaman buradaki ticaret 2'ye 3'e katlar. Tabi ki Gürcistan'a Ermenistan'a, Azerbaycan'a satacağımız mallar değil. Bir geçiş koridoru olacağı için ticaret canlanacaktır. Geç kalınmış bir projedir aynı zamanda.

Doğru. Siz 90ların başından beri açık bir kapı, ama halledilmediğini söylüyorsunuz? Gürcistan'dan başka ülkelerle de böyle ticari ilişkileriniz var mı şu anda?

Azerbaycan ve İran. Rize'den İran'a ihracat yapan tek firma olabiliriz. 6. yılımız.

Oldukça da uzun bir zaman. Orda da distribütör aracılığıyla çalışıyorsunuz?

Orada da ortağım var. Hep ortak biriyle yapıyorum. Orada sırf bu işleri yapmak mümkün değil. Bir şeyler kazanabilmek için birileriyle paylaşmak gerekiyor.

Burada size hiç gelen, yardım isteyen oldu mu? Ben de şuraya mal satmak istiyorum senin tanıdığın vardır diye?

Hayır.

Bir aracılık yapmıyorsunuz yani.

Öyle bir teklif getiremez kimse. Siz de götüremezsiniz başkası da getiremez.

Başka sektörden gelebilir belki, aynı sektörden olmasa da?

Geçmiş yılda bir dostluğumuz oldu. Bugün çok güçlü. Bizim onlara yetişebilmemiz mümkün değil. Bizi onla çarpabilirler, yirmiyle çarpabilirler. Ama ticarete dürüst bir hareket değil yani. "Benim malım var oraya satmak istiyorum" bana göre değil. Ben tüccarım, ben her malı satarım. Eğer satacak bir malı varsa bana teklif etmesi lazım. "Bana yardım et de ben malımı satayım oraya" dediği zaman bu doğru bir hareket değil.

Sınır ötesi işbirlikleri konusunda ne düşünüyorsunuz? Bazı ortak projeler geliştirilebilir mi sizce? Yada bu gibi projelere ihtiyaç duyan konular var mı bu bölgede?

Gürcistan'da çok ticari ortaklık şeyleri olmaz. Ben doğru bulmuyorum. Çünkü insanlar çok çabuk kazık atabilen bir millet. Yani gidersen 10 milyon dolar yatırım yaparsın. Belki 2 yılda, 5 yılda yatırdığın parayı da alırsın. Ama sonra kazandıklarının hepsini bırakır oraya eyvallah dersin.

Uzun ömürlü olmaz diyorsunuz. Böyle bırakanlar var mı? Biliyor musunuz?

Biz de bıraktık. Dağıttık ortaklığımızı. Bıraktık hep onlara.

Ama sonuçta bir şekilde devam edebiliyorsunuz.

Bizim güçlü oluşumuz dolayısıyla ayakta kalabildik. Adamlar bize bitirme operasyonu yaptılar. Bitiremediler. Veya oradaki o rakamlarımızın hepsi gitti. Biz yine bir noktadan işlerimize devam edebildik.

İhracatınızın ne kadarını Gürcistan'a yapıyorsunuz?

İhracatımızın %35 i Gürcistan'a.

İran'a?

İran'a %20, %45 de Azerbaycan.

Azerbaycan'la daha yoğun ilişkileriniz var yani. Türki Cumhuriyetler olması nedeniyle mi daha yoğun olabiliyor? Yoksa farklı nedenleri mi var?

Aslında koridorda olduğumuz için, aynı koridorda dolaşıyoruz. Onun için etrafımızdayız. Yani bir Rusya'da olsak çok daha farklı ticaretler yapardık. Abaza yolu açılrsa biz yönümüzü doğuya değil Rusya'ya kaydırabilirdik.

Peki liman aracılığıyla böyle bir şey yapma şansınız yok mu?

Sadece limanlarla bu işler olmuyor. Limanlar olayları çözmiyor. Liman olacak, sonra gemi olacak, sonra oradan lojistiği olacak. Yani bir sürü alternatif şeylerin üretilmesi gerekiyor.

Burada yatırım yapan Gürcistan girişimcileri var mı, biliyor musunuz?

Yok. Bana göre yok. Olan şeylerde Türklerin buradan oraya giden paralarını getirip buraya yatırım yaparlar. Yoksa milliyetçidirler. Kendi ülkelerinde yatırım yapmayı yeğlerler. Biz de aynı. Bütün yatırımlarımız özellikle Rize'dedir. Dışarıda bir tane dikili kazığımız olmaz.

Düzenlenen fuarlara katılıyor musunuz?

Üretici olan firmalarımız katılıyor. Biz katılmıyoruz.

İlişki kurmada, yeni müşteri bulmada bir yararı oluyor mu?

Hiçbir işe yaramaz. Sadece prestij şeyi vardır. Firmalarımız katılır. Biz gelir orada formalite icabı bulunuruz. Varız burada demek için. Bunun dışında fuarlara gelen kişilere, bu Türkiye'de de dahil Türkiye'de de bir sürü fuar oluyor, orada dönen hiçbir şey yok yani.

Siz günebirlik ticaret yapıyor musunuz? Yaptınız mı yada daha önce?

Günebirlik ticarettten neyi kastediyorsunuz?

Yani oraya gidiş gelişlerde mesela mal alıp satmak, burada aynı şeyi yapmak, bu tarz bir ilişkiye girdiniz mi?

Hayır.

Peki böyle bir gözleminiz var mı, etrafta bu ilişki nasıl gelişti, Mesela kamyonetiyle gelip mal yükleyip giden Gürcüler var mı?

Geçmiş yıllarda, 1995-1996 yılına kadar böyleydi. Biz oradaydık ama ticaretin %80'i oradan gelip buradan alıyorlardı. Oraya ilk giden, depo kuran, birinci firmayız. Her şeyden önce tasarlayanız. İlk dağıtım yapan Türk firması olarak ilk dağıtıma çıkan hem Gürcistan'da hem Azerbaycan'da. Benim Azerbaycan'da rakibim Phillip Moriss, Procter-Gamble, Colgate-Palmolive gibi dünya firmaları.

Ama siz pazara hakim olmuştunuz yani.

Piyasaya oturmuşuz, nasıl olmuşuz, buna bize hiç destek verilmeden. Aldığımız arabalar hurdaya çıktı. Veriyorsunuz bir arabaya 20.000 dolar, bu araba hurdaya çıkana kadar sana 20.000 dolar kazandırıyor ve arabayı atıyorsunuz gidiyor.

Bu süreçte herhangi bir destek kullandınız mı diye soracaktım aslında konu oraya gelmişken?

Böyle bir teşvik, vergi indirimi falan?

Yok.

Araç alımlarında falan?

Yok. Hiçbir destek yok. Aksine yine biz veriyoruz. İhracat yapıyoruz. Binde bir veriyoruz. Binde bir mi yüzde bir mi ne. Senede yine 10-15 bin dolar da tekrar ihracatçı birliklerine. Siz ihracatçı birliklerinden geldiniz buraya ama onlarda parayı bizden alıyorlar

Sınır açıldıktan sonra ilişkilerden en çok kim yararlanmıştı sizce? İlişkilerin Hopa, Rize, Trabzon diye sırayla açıldığını söylediniz. Ama bu süreçte en çok ne taraf yararlanmıştı bundan, hem il bazında hem Türkiye-Gürcistan arasında?

Bunu kestirmek biraz zordur. Hangi kriterden baktığımız önemli. Mesela ihracat rakamlarında Rize, Trabzon'dan çok önde. Trabzon tabii ihracatta fazla. Fındık ihraç ediyor. Fındığı ondan çıktığınız zaman geriye kalemleri incelediğinizde Rize'nin yarısı kadar yok.

Mesela o zamandan sonra açılan ticari mağazalar çoğalmış olabilir, şirketler çoğalmış olabilir, o açıdan da soruyorum. Bunların sayılarındaki değişim mesela.

Trabzon büyük olduğu için orada 100 tane açılıyor. Burada büyüyecek bir alan yok. Burada böyle bir büyüme yok.

Çünkü bize Trabzon'da Gürcistan'la ilişkilerin Rize'de Trabzon'dan daha yoğun olarak işlediği söylendi. O yüzden de biraz bunu soruyorum.

Hayır. Gürcistan'la ilişkiler Rize'den, Hopa'dan daha iyi. Trabzon geride kalıyor.

Bu ilişkiler mal sevkiyatlarının sıklığı açısından mı, yoksa gönderilen malların büyüklüğü, çokluğu açısından mı?

Trabzon'un Rusya ile ilgileri daha fazla. Özellikle Soçi limanı onların elinde. Ticaretleri Rusya ile daha iyi. Bizimde aksine Rusya ile ticaretimiz zayıf, Kafkaslarla daha iyi.

Peki bu ticarete konu olan mallar genellikle neler? Gıda herhalde en başta zaten.

Kalem kalem incelediğimizde gıda yavaş yavaş düşüyor. Bunu yanında inşaat sektörü bir numara. Birkaç seneden beri bir numara inşaat sektörü. Ama doksanlı yıllardan iki binli yıllara kadar baktığımızda hep gıda bir numara.

Önümüzdeki 10 yıl 20 yıl için yaptığımız bu gıda işi aynı kalır, inşaatta iyi oluruz mu diyorsunuz? Yoksa ikisi de artar mı diyorsunuz?

İnşaat daha iyi olur. Çünkü dünyada inşaat iyi. Her şey birbirine bağlı. Ekonomi o alanda daha fazla dönüyor. Daha fazla üretiliyor. Üretildikçe fiyatlar daha aşağıya doğru, çok üretildiği için satıcılar

daha çok kazanç sağlamış oluyor. İnşaat şirketleri piyasalara daha fazla kredi veriyor. Gayrimenkul şirketleri bankalara kredi hakkında kolaylık sağlıyor. Bir sürü hareketler birbirini götürüyor.

Bir de son olarak şunu sormak istiyorum. Gerçi geç kaldı ama arada başka konulara geçtik, o yüzden biraz geç kaldı, karşılıklı ödemeleri ne ile yapıyorsunuz, nakit olarak mı, yoksa bankacılık işlemlerini kullanıyor musunuz, geçmişte de bugün de?

Bankacılık tabii gelişmeye başladı. Bugün Gürcistan bankacılığı çok iyi.

Akreditif falan yapabiliyor musunuz mesela şu anda?

Yapabiliyoruz.

Peki geçmişte nasıl yapıyordunuz?

Geçmişte bankaları yoktu.

Nakit yani gidip direk parayı alıyordunuz?

Bankalar var içinde para yoktu. “Bu bankaya param geldi” yada “benim paramı yurtdışına gönder” böyle kavramlar yoktu. Ama çok kısa zamanda, 5 yıl gibi bir sürede bankacılık bizden daha ileri bir düzeye geldi. Sermayeleri biraz zayıf. Paraları olsa çok projeleri var.

Şu anda Batum’da galiba çok büyük bir gelişme yaşanıyor mu? Şu anda daha görmedik, gidip göreceğiz büyük ihtimalle ama, inşaata bayağı bir yatırım yapıyor mu galiba, farklı sektörlerle de geçiş varmış, bu konuda ne düşünüyorsunuz? Hani böyle bir gelişme olursa Batum’a da yatırım yapar mısınız?

Biz yapmayız. Oraya yatırım yapanın akli az parası bol olması lazım.

Bir sürü otel yapıyor mu şu anda galiba, mesela 10 tane otel projesi var mı?

Olabilir. Gruplaşma var. Mafyalaşma var. Bugün gidiyorsunuz Batum’da 150 dolar bir otel odası. Ama İstanbul’da 40-50 dolar. Turizm yeri olduğu için Batum herkes otele yoğunlaştı, İstanbul’da demeyelim, Antalya’da 30-40 milyon TL. Onun için çok bir etkisi yok bana göre. Sadece milliyetçi oluşları için, bölgenin en milliyetçileri Gürcülerdir, gasp ettikleri paraları otel, bina bilmem ne yapıp işi sağlamlaştırıyorlar. Başka bir şey yok. Kendi paraları değil yani. Çünkü biz 1993 senesinde bir Doğan marka arabayla oraya gittiğimizde “böyle de araba var mı dünyada” diye söylüyorlardı. 1996-1997 senelerinde başladılar hurda arabaları, mercedesleri Avrupa’dan topladılar.

Peki bavul ticareti hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir? Herhalde burada da çok yoğun olarak işlemiştir zaman içinde.

Bavul ticareti, çok ticari şekil değil. İyi bir şey değil.

Bu yolla Gürcistan’da belki sermaye biriktiren kişiler olmuş mudur? Böyle bir gözleminiz var mı?

Gürcistan’da mı sermaye biriktirmiştir. Yok. Orada sermaye falan olmaz. Bir sermayenin oluşması için birileri çalışıp, bir şeyleri biriktirip, onunla ticaret yapmalı. Bunlar restoran yapar, şarap imalatı yaparlar, yani lay lay loma fazla yatırım yaparlar. Keyif adamları bunlar.

Parayı hep boşa harcarlar diyorsunuz.

Batum’da 5 tane fırınımız, Rostov’da un fabrikamız, Yaldı’da çikolata fabrikamız vardı. Dedemizin. Tabii komünistler gelince, dedeme demişler, “ya Rus vatandaşı olursun bunlar sana kalır, yada bir ceketini alırsın. Dedemde o andaki paralarını altına çevirmiş, kaçarken yakalanıyorlar ve Sibirya’ya sürgün ediliyor dedem. Sonra işte 1925’li yıllar, 1928’li yıllarda İstanbul’a İsmet İnönü bulvarına çıkarıyorlar. Bizim ailemiz esas İstanbul beyefendisi diyorlar. Rize merkezli bir aileyiz. Posif derler bize. Baba tarafım eski doğulu İskitlerden gelmeyiz. Babaanne tarafımız İstanbul’daki Posif, meşhur BMW var Posif Oto onlar bizim evimizden çıkma elemanlar. Biz tabii buralarda kaldık. Sibirya’dan Rusya hükümeti teslim ediyor. dedemiz ondan sonra daha gitmedi hiçbir yere. Onun ismi de bende. Dedemin gittiği gezdiği coğrafyaların hepsine gittim. Ta Sibirya’ya da gittim. Dedemin adım attığı yerlere.

O yerleri hala işletiyorlar mı Ruslar? Görebildiniz mi?

Araştırdım yerlerini de hiç bir şey çıkmadı. Niye çıkmadı? Çünkü 2. dünya savaşında Almanlar taş taş üstünde bırakmadı. Bütün arşiv, nüfus kaydı hepsini yakmışlar, yıkmışlar. Bulamadım. Bulana ödül vaat ediyorum. Bulsunlar parayı alsınlar. Benim bir şey alacağımdan değil. Çünkü dedem orada evlenmiş, hanımını Müslüman etmiş, ondan bir tane kızı olmuş sağ olsa şu anda olur 80-90 yaşlarında. Onunda çocukları falan olur. dedemin çocuğu vardı orada. Babam bile ondan sonra olmuş. Büyük amcam vardı. Büyük amcamla babam arasında 8 yaş vardı. Büyük amcam doğdu dedem Rusya’ya gitti. Geldi, babam ondan sonra oldu.

Şu anda orada aileden kimse yok herhalde akrabalarından falan?

Yani var ama biz tanımıyoruz bilmiyoruz. Bu coğrafya işte, bizim bölgemizin insanları gurbetçidir. Batıya doğru değil, ticaret doğuydu. Bunlar doğruya gitti. Çin, Hong Kong, Tayland.

HOPA

F.5. Interview with the owner of a transporting firm (C.)

D: Siz nasıl, ne vesileyle başladınız? Burdan başlayalım..

C: Bizde iki tane kamyon vardı, kardeşimle bende. '96'da abimle Samsun'da Artaş firması kurduk. Ordan inşaat malzemesini yapmaya başladık.

D: İş hayatına '96 başladınız yani.

C: '96'da, daha önce başladı ama tam '96'da firma açtık. Sürekli, ben ne bileyim, çalıştık, sonra '99'da Hopa'ya aldık Artaş'ı bıraktık, 'Çelik İnşaat'ı kurduk Hopa'da. Sonra arabamızı 3 tane- 4 tane yaptık. Yine kendimiz çalışmak şartıyla. Bizzat kendimiz gidiyoduk, malı döküyoduk, bizzat sipariş alıp geliyoduk.

D: Ordaki ilişkilerinizi nasıl kurdunuz?

C: Bizzat biz gidip gele, gidip gele kurduk. Güvencemizi sağladık yani. Bugün yurtdışındaki adam, güvendiği kişiyi abad eder, güvenmediğini fabrikaya güvenmez, şahısa güvendiyse güvenir. Öyle bir zaman geldi ki fabrikanın parasını bana gönderdi ben fabrikaya gönderdim. Öyle fabrika var Türkiye'de parayı gönderirler, zaman söylerler malı teslim edemezler, ellerinde bunu adama verirler, konuşurlar, para geldikten sonra; "elimizde bu var" derler. "Bunu istersen al" diyorlar. Para? "Parayı da kullandım" diyor. Öyle de yaşandı yani. Nitekim biz çalışıyoruz yani, sürekli inşaat malzemesi gönderiyorum, sürekli.

D: Siz inşaat..

C: İnşaat, komple inşaat malzemesi.

D: Firmalarla bu siparişleri siz mi ayarlıyorsunuz, yoksa onlar firmaya..

C: Şimdi biz 2002'ye kadar kardeşimle beraber sürekli gidip geldik. Ondan sonra herşey faks'a internete döküldü herşey. Öyle mesela sana bir sipariş göstereyim burdan. Onlar bana faks çekiyor, bende onları temin ediyorum. Bende ücretini çekiyorum.. al mesela, yok bu da değil, sipariş bulamadım yaa.

D: Olsun..

C: Valla neyse. Dur onu göstereyim. Sipariş çekiyo; baklava sac diyor, altında PVC boru diyor. Biz onun fiyatını söylüyoruz, temin ediyoruz gönderiyoruz. İlk fiyat göndermeden hiç bir zaman mal gönderdiğimiz yok. Her zaman fiyat söylüyoruz.

D: Parayı nasıl ödüyor...

C: Parayı artık bankaya veriyo.

D: Bundan önce nasıldı?

C: Bundan önce 200'de 2001'de onların banka yasaları yoktu. %50 elden geliyordu, %50 bankayla geliyordu. Şimdi onlarda da tam banka sistemi oturdu.

D: Ne zaman bu? 2004'ten sonra mı oldu?

C: 2002'den sonra banka sistemi oturdu.

D: Şimdi akreditif mi yapıyorsunuz, yoksa yine direk hesaba mı?

C: Hayır, hayır hayır.. ben şimdi mal gönderiyorum. Mesela bir örnek göstereyim, mesela bu adama malı göndermişim. Bu anda otuzbirbin dolar bana borçludur. Bunu boşaltıyo malımızı, şoföre verdi verdi biraz; vermedi banka yoluyla gönderiyor. Biz gidip tahsil ediyoruz. Devletler hiç bir güvence sağlamazlar. Ben bugün yurtdışından 250ye kadar alacağım var.

D: O zaman karşılıklı ilişkinize bağlı olarak anlaşıyorsunuz ödeme konularında

C: Tabii, tabii.. Tabii 2001-2002'de biraz da paramız battı 3000-5000-7000 öyle kıvrır zıvrır gitti.

D: Neden böyle birşey yaşadınız?

C: Müşteri gitti; Amerika'ya gitti. Bulamadık. Kaçtı. Ama şimdi oturan oturdu yani.

D: Burdan ne sıklıkla mal gönderiyorsunuz?

C: Sıklık mı? Ne sıklıkta, inşaat malzemesi. Demir, profil, sac...

D: mesela hafta da 2 tır 3 tır

C: haftada 2-3 değil. Ben ayda yaklaşık 30-40 tır gönderiyorum.

D: Siz o zaman oraya çalışıyorsunuz hep.

C: Tabii. Benim yurt içinde yok.

D: Sadece Gürcistan mı peki?

C: Gürcistan, Azerbaycan...

D: İhracatınızın ne kadarı Gürcistan'a? Ortalama olarak bir şey söyleyebilir misiniz?

C: ortalama olarak söyleyim: Gürcistan'a yaklaşık 4000 ton sac alsam aşağı yukarı 3 milyon, 3,5 milyon \$ para yapar.

D: yüzde olarak?! Mesela %70'i Gürcistan'a..

C: yok, benim %95'i %99'u Gürcistan'adır. Azerbaycan'la Ermenistan'a nakliye arabası veriyorum..

D: Nakliye gelmişken konu; Hopa-Batum arası demiryolu projesi var..

C: Valla demiryolu projesi olursa, bizim türkiye, bu kadar şeyler var, bu kadar sektör var nereye gidecek, nasıl olacak? Onu da devletler biraz düşünsün. Bende 15 tane TIR var bende 15 tane sigortalı adam var, 4'de biz bağkurluyuz, 19 kişi. Bunu 4 aileye böl, ben bugün 100'ün üstünde adama bakıyorum; aileye vurduğun zaman. Demiryoluolduğ zaman biz ne yapacağız? Sade ben de değilim, rize firmaları var, hopa'da bir sürü firmalar var. Bunu devletin de biraz gözönüne alması lazım.

D: Ama Azerbaycan'a, Kazakistan'a vs. ulaşım çok daha kolaylaşacak. Pazarınız büyüebilir; böyle bir avantajı kullanamaz mısınız?

C: Demiryoluyla mı? Ona o zaman bakarız. Bizde bu anda 14-15 tane de, 2sini satmışım kaydı bende olmak üzere. 13 tane şahıs TIR'im var diyeyim. Ben onları burda ne edeceğimi, kim alacak? Karadeniz'de 1000tane TIR var. Sadece hopa'da 500 tane TIR var. TIR'lar kendimizin olduğu için, hani haram olsun ben İran'la rekabet ediyorum. Ukrayna'yla rekabet ediyorum.

D: Gürcistan pazarında mı? Onlarda mı...?

C: Tabii onlar da getiriyo.. Ukrayna mal getiriyo gürcistan'a. Şimdi bu ara Rusya'ylan bağlantı kesildi belki ama, Ukrayna mal götürüyo, İran götürüyo.

D: Yine inşaat sektöründe mi?

C: İnşaat sektörü. Ben inşaat, kendi sektörümü söylüyorum ben. Biz onlarla rekabet ediyoruz.

D: Peki bu rekabette üstün olan taraf...

C: Araçlar olduğu müddetçe biziz.

D: Nakliye maliyetini azalttığınız için mi?

C: Evet, ne yapalım? Nakliye sektörü bizde olduğu için biziz. Ben yapıyorum, belki nakliye biraz aşağı çekiyorum, maldan şey yapıyorum; öyle ortalamayı sağlıyorum yani.

D: Kendi mallarınızın dışında mal taşıdığınız da oluyor mu?

C: Oluyor.

D: Hangi sektörlerde, ve hangi illerden...

C: Meselası bugün Çorlu'dan bir araba istediler, vereceğim. O plastik bardaklar da yükleyecek, kendisi Erenköy'den Gümrük yapacak. (06:30)

D: Nerden

C:Erenköyden gümrük yapacak. Bide Eskişehirden oluyo, mesela boya alıyo, ordan onun naklini yapıyo, nakliye nasıl yapıyoruz, hani her malı biz vereceğiz değilde, müşteri başkasından boya almış oluyo, bize diyoki boyayı yükü getir, o şekilde veriyoruz.

D: Yani siparişleri birleştirip bir iki nakliye bir seferde birlikte götürüyorsunuz

C: Evet

D: Peki bu aracılığı siz mi kuruyorsunuz

C: Aracılığı biz kuruyoruz. Bizim arabada sade benim malım yok. Müşteri a firmasından alır, b firmasından alır bendende alır. Ortaklaşma gümrükte yapıyoruz, ortak gümrük yapıyoruz. Kesimalın malı oluyo benim malım oluyo. Geçen atasoyun malı vardı Trabzon. Kesimal ben üç firmayım burda ortak beyanname açtık. Herkes ayrı ayrı bu beyannamesini açtı. Her malı ben gönderemiyorum ki

D: Her firma Gürcistandaki bağımlı kendisi kuruyor herhalde

C: Kendisi kuruyor evet

D: Sizin orda bir ortağınız partneriniz var mı?

C: Yok..yok.Hiçbirşeyimiz yok

D: peki mallarınızı nereye gönderiyorsunuz? Sürekli çalıştığınız bir firma var mı orada? Sürekli sizden sipariş usulüyle getiren.

C: Sipariş usulüyle sürekli faks geliyor bize

D: Belirli firmalar mı yoksa değişiyor mu?

C: Hayır hayır, belirli firmalar, 4-5 tane firma var devamlı onlarla çalışıyorum

D: Bu 4-5 firmayla zaman içindemi 4'e 5'e indi bunlar

C: Hayır, birdi, ikiydi üçe çıktı. Ben şimdi hakan'la çalışıyorum Hasan'la çalışıyorum. Sen diyosunki hasan senin malını kim getiriyor, sen diyosunki Çelik inşaat. Bu sefer sizde çıktınız piyasaya. Bu sefer arkadaş diyoki siz kimle getiriyorsunuz Türkiye'den malı, siz diyosunuzki Çelik inşaat sağlamdır onla

getiriyorum malı, bu sefer bu katıldı bize. Bu seferde biraz çekişme oldu bu dediki yahu falancaya malı getirtide ben satayım onu dedi. Öylede oluyo yani

D: Peki şeymi, size gelen sizinle mal taşımak isteyenler hep birinin aracılığıyla mı geliyor?

C: Hayır kendi o zaman kendisi geliyor

D: Kendisi geldiği zaman güvenip onunla iş yapıyorsunuz değil mi?

C: Onun vesilesiyle yapıyor. Onun hatırını kıramıyor, çelik inşaata git diyor ben kefilim diyo, bana telefon açıyoki sana geliyor diyo, gelirse mal verme diyo yada biraz pahalı ver diyo burda bana problem olmasın diye. Öyle çalışıyoruz

D: peki bu süreçte herhangi bir dış destekten yararlandınız mı?

C: İhracat kredisinden yararlanıyoruz. Benim bu anda 400.000 \$ kredim var Halkbank'tan. Senelik kredim var bunun üç ayda bir faizlerini yatırıyorum. Sene sonunda kapatıyorum. Ne kadar ihracat yapmışsam gene çekiyorum böyle bir desteğimiz var.

D: Bunun dışında başka bişey yok değil mi? Hani indirimler vergi indirimleri, ne bileyim diğer teşvikler falan bunlardan yararlanabiliyorsunuz?

C: Devletin bize verdiği bir teşvik vardı, biz araç yatırım teşviği aldık, araç yenileme teşviği. Öyle bir teşvikten yararlandık.

D: Bakımı için

C: Hayır eskisini satıp yenisini alacağız diye

D: Bunu kullandınız mı?

C: Kullandık üç tanesini aldık bu anda, üç tanesini daha alacağız. Tabi altı tanesini satmak şartıyla

D: Elinizde bırakmıyorsunuz

C: Eskileri satmak şartıyla, öyle bir teşvikten yararlanıyoruz.

D: Bu süreçte işinizi hiç değiştirdiniz mi?

C: Hayır değiştirmem niye değiştireyim

D: hep inşaat işi

C: Tabi inşaat. Şimdi bugün lokantaya girsem yiyecek sektörüne girsem belki yanılırım. Ben bunun artık erbabı olmuşum

D: peki bunu bırakmadan orda yeni sektörlere el atmak gibi birşeyiniz var mı? Gürcistan pazarından yararlanmak adına.

C: Yok. Bu anda sektörün tam erbabı olduk, adam benden profil ister şey ister ben tak tak tak hallederim, hatta bana söylüyoki sen hangi profilleri gönderiyorsun, hangi köşebentleri gönderiyosun hangileri gidiyor diye bana soruyor.

D: Türkiye'de nereden alıyorsunuz bu malları?

C: Karabükten alıyoruz Yücel profilden alıyoruz, Tezcandan alıyoruz galvaniz sac alıyoruz. En yoğun Tezcan çalışıyorum galvanizde. 3500-4000 ton çekiyorum senelik. Geçen sene öyle çektikte bu sene daha hesaplamadık

D: Ordan buraya nakliyatı da siz kendiniz yapıyorsunuz

C: Tabi herşey bizim. Denizliden çekiyoruz, İstanbul dan çekiyoruz, bizim için İstanbul çok ağırlıklı değil. İzmit, Denizli, İzmir: İzmir'den çimento çekiyoruz, fayans yapıştırmacı çekiyoruz

D: Hep karayolunu mu kullanıyorsunuz nakliyatlar da?

C: Hep karayolu. Başka bir şansın yokki

D: Limanı mesela

C: Bide devlet mesela biraz esneklik tanısa varya daha super olacak

D: Sınır açılmadan önce ne yapıyordunuz?

C: Ben Ardahan'dan ot getirip Hopa'da satıyordum. Gene ticaret yapıyordum. Ardahan'dan Kars'tan alıp gelip Hopa da satıyordum. Nakliyecilik yapıyordum araçlarımız vardı. Babadan kalma çalışıyorduk

D: O araçları bu işe yönlendirdiniz o zaman

C: Evet

D: Sınır kapısının açılmasından sonra

C: Kapının açılmasından, insanlara güvenmesinden. Burda nice insanlar iş yaptı, güvenmediler birbirlerinin paralarını gasp ettiler, Türkiye'den de eden oldu ordanda eden oldu. Şimdi kalan kaldı, oturan oturdu

D: 2004 teki değişim yada Rusyanın 1998 deki krizi sizin işinizi nasıl etkiledi? Saakaşvilinin gelmesiyle ne değişti?

C: Saakaşvilinin gelişi bizim için çok super oldu. Şimdi Gürcistan tamamen sisteme oturdu.

D: Bundan önce yaşadığınız problemler neydi

C: Ondan önce bir gümrük parası veriyorduk, 700\$, 900\$, 1500\$ verdiğim oluyordu. Çok yüksek miktarda para veriyorduk. Soygunlar oluyordu. Güvenli değildi.

D: bahsettiğiniz miktarlar, biliyoruz ki sınırlarda rüşvet de oluyor, bu tip bişey miydi, yoksa yasal ödemeler miydi.

C: Hayır hayır rüşvetti. Yasal olarak benim 200-300\$ yer bastı param vardı geri kalan hep rüşvetti.

D: Şimdi rüşvetlerinizi engellemiş oldular?

C: Rüşveti engellemiş oldu, kendisi de aynı Türkiye gibi yaptı. O zaman mazotu biz alıyorduk 30\$ a tonunu şimdi veriyor 80\$ a, bu sefer yer bastıyı kaldırdı, kendisi mazottan kazanıyor. Vergisini koydu mazottan kazanıyor. Aynı Türkiye gibi yaptı

D: Diğer vergilerde yaşadığınız problemler oldu mu?

C: Yok o bizi bağlamaz

D: %35 olan

C: Yurtdışındakimi, o bizi bağlamıyo

D: Sektör yüzünden mi?

C: Hayır biz sarp teslim veriyoruz malı

D: Malı burdan almış oluyo, ihracat yapmış olmuyosunuz

C: Malı biz gönderiyoruz, ihracatı yapıyoruz, kendisi içinde ne vergi verir, verirmi vermezmi o bizi bağlamaz.

D: Gümrük vergisi, kapıdan geçerken bişey ödemiyormusunuz? Türkiye’de

C: Biz Türkiye’de niye ödeyelimki gümrük vergisi

D: Ya da o kapıdan geçerken

C: O kapıdan geçerken kendileri ödüyorlar. Nasıl ben bugün Gürcistandan deri getireyim, vergisini kim ödeyecek, ben ödeyeceğim, Gürcü niye ödeyecek. Bende burdan Türkiyeden mal gönderiyorsam Gürcü kendi ödeyecek. Onun vergisinden ben ne anlarım

D: Anlaşmaları bu şekilde mi yapıyorsunuz?

C: Tabi, onun vergisinden ben ne anlarım

D: Ordan birşey getiriyormusunuz hiç?

C: Yok ordan benim ithalatım olmadı

D: Bildiğiniz var mı? yapan

C: İthalat yapanlar var

D: Ordan ağaç falan mı getiriyorlar?

C: Ağaç, deri, yapanlar var

D: İhracatınızı hangi yerleşmelerle yapıyorsunuz? Batum olur Tiflis olur

C: Tiflis, Ahalkalak buralara çalışıyoruz

D: Batum’a? Hangisi daha yoğundur yani?

C: Valla bilmiyorum, Batum’a geçen sene kumtel fırın verdim halen daha parasını aldığım yok

D: Batum’u çokta tercih etmiyorsunuz.

C: Etmeyorum

D: Yakın olmasına rağmen, problem güven problemi mi?

C: Güven problemi, şimdi alıştığımız adamların dışına çıkamıyoruz

D: Siz hep Tiflis çalıştınız o zaman. Batum’u en baştan atlamanızın sebebi neydi?

C: Evet. Batum’da bulamadık, raslantı öyle geldi. Çalışacak adam bulamadık. Bulanlar var, çalışıyorlar. Kesimal mesela Batum’la çalışıyo. Ben de bugün kesimal’in müşterisiyle yapamıyorum, yapamıyosun

D: Müşterisini almak istemiyorsunuz

C: İstemiyorum. O da bizden müşteri almak istemiyor. Böyle ortaklaşa çalışıyoruz.

D: Yani bi şekilde pazarı paylaştık diyosunuz

C: Paylaştık

D: Orada bir yatırımınız yok değil mi? Bir mağaza, depo

C: Yok, depo burda var

D: Orada düşündüğünüz birşey var mı? İlerisi için bir projeniz

C: Olabilir, can ister ama imkanlarımız yok. O kadarda ileri aşamaya gelemedik.

D: Mesela orda inşaat yapım işine girebilirsiniz

C: Tabi Batum’da bir yer almak isterim. Depo yapmak, depoya malımı dökmek isterim. Ama çok pahalı şimdi orası. Hatta ben geçen Tiflis’teydim Saakaşvilinin bişeyi var, Türkiye hani yabancılara toprak filan satıyorduya, Gürcistan’da aynısını yaptı. Yeni gelen hükümet. Öyle yoğun talep vardığı durdurttu. Satışı durdurttu. Ben öyle biliyorum. 2 ay önce geldim. Yoğun bir talep vardı

D: Türkiye den mi?

C: Türkiye den, dışardan olsun, Çin den olsun artık Gürcistan paylaşıyordu. Türkiyede nasıl şimdi araplara, Dubaililere şey veriyorlarya, toprak veriyorlarya, Gürcüde Saakaşvilide yapmıştı ama sonradan durdurttu dediler

D: Galiba iki hafta önce maliye bakanı Samsun'a kadar gitmiş, hani burda bir görüşme yaptımı bilmiyoruz ama, Türk yatırımcılarını çağırmış, size istediğiniz olanakları sağlarım demiş. Bu teşvikleri alırsanız böyle bir yatırım düşünebilir misiniz? İlerisi için

C: Tabi, tabi

D: Çünkü orada inşaat sektörü çok hızlı geliyormuş

C: Çok hızlı geliyor

D: Yapım işinide girebilirsiniz belki

C: Tabi tabi, niye girmeyelimki, devlette destek olacak bize. Devlet bi aracım geldiği zaman deposuna bakmayacak. Bir araç İstanbul'a gidiş geliş mazotu alacak, biraz daha mal ucuz mal olacak. Biraz daha çok satacağız. Şimdi devlet diyoki ihracat yapın, ihracat yapacam ama sende bana destek olacaksın

D: Destek dediğiniz?

C: Destek dediğim, benim aracım var mesela, bugün Gürcistan'a çıktı 600lt le, istanbul'a gitti 600lt le gitti benim aracım. Tekrar bi 600 daha koydum, Türkiyede mazot kaç para, 2.30YTL, ne yapar 1.5 milyar, ne oldu bizim 1000\$ gitti. Benim aracım oradan 900-1000lt le çıksaydı, gitseydi, gelseydi, orda mazot 75-80\$, Türkiye'den yarı yarıya. Ne olurdu 500-600\$ benim karım olurdu, bende 500-600\$ yurtdışına mal satardım, maliyet daha ucuz olurdu.

D: Yani Gürcistan buraya mazot sokumunu kısıtlıyor

C: Gürcistan kısıtlamıyor, Türkiye kısıtlıyor. Ne olurdu daha ucuz mal olurdu. Sadece Türkiye getiriyormuş, Çin de getiriyor, İran da getiriyor her taraftan mal geliyo. Finlandiya dan geliyo

D: Peki bu ulaşım altyapılarının değişmesi, sizin maliyetlerinizi azalttı mı? Karayolları mesela yapıldı, yenilendi, bu maliyetinizi düşürdü mü?

C: Maliyetimizi düşürdü, tabi düşürdü

D: Ne kadar düşürdü?

C: Nasıl yani Gürcistan'mı

D: Tabi, bütün bu Hopadan Tiflis'e kadar

C: Türkiyede'ki maliyeti düşürmedi yol aynı yol. Biz yol engebeli diye fiyatı yüksek tutmamıştık, yine aynı yol aynı kilometre

D: Araç yıpranması

C: Biz onu saymıyoruz, biz onu saysak bu nakliye çalışmaz

D: Sadece mazot giderini hesaplıyorsunuz

C: Evet. Biz bide lastiğini şeyini hesaplasak varya, çıkar 5000-6000\$ a, biz onu hesaplamıyoruz. Öyle araçlarda ahım şahım bi para kazanmıyo, malımızı taşıyo. Bugün şoförün maaşıyla sigortası 1 milyar, 1.5 milyarı buluyor, yemesi içmeside tıra aittir. Cebinden yemiyor, bugün 600-700 milyon alıyorsa cebinden yemiyo şoför

D: Siz mi karşıyorsunuz?

C: Tabi yemesini içmesini hepsini biz karşıyoruz.

D: Sınırdaki bekleme probleminiz oluyor mu?

C: Var

D: Mesela kaç gün bekliyorsunuz en fazla, yada ortalama?

C: 2 gün, 3 gün 4 gün bekleyenler var

D: Kapıda kalıyorlar

C: Geçiş biraz yavaşlıyor, Türk tarafından engel, artık bilgisayarlı ulaşım geçiş yaptı. Kimisi Türk tarafını suçluyor, kimisi Gürcüyü suçluyor

D: Ne tarafta problem

C: Bu anda Türkiye'yi suçluyorlar. Artık ulaştırma bıraktı gümrüğe geçiş oldu, artık bilgisayarları yerleştiremediler tam, Hopa'dan da bi arkadaş götürdüler bilgisayarıcı, uzman götürdüler. Bi sıkıntı oldu kuyruk 5-6 km uzadı bu tarafa. İşin tamda yoğun zamanı. Şimdi yıl sonuya, yılsonu iş çok sıkı olur. Onların 15 gün tatili var

D: Yıl sonunda

C: Tabi onlar şimdi tatil yapar

D: Ona yetiştirmeye çalışıyorsunuz

C: Tabi ona yetiştirmeye çalışıyoruz

D: En yoğun dönem

C: En yoğun dönemde de, ulaştırma gümrüğe geçiş yaptı, araçlarımız tıkanı

D: Oradaki süreci uzatan prosedürler o zaman

C: Türk tarafı daha sonra rahatlayacağız diyor ama bakalım inşallah rahatlayacağız. Herşey bilgisayara işlendiği zaman araç girdiği zaman bir tuşa basıp yazacakmış. Daha önce işlendiği zaman

D: Sizin orda birlikte çalıştığınız firmaların sahibi gürcü mü? Yoksa başka milletten olan var mı?

C: Var Rus da var Ermeni de var

D: Bu konuda herhangi bir tercihiniz var mı? Yani mesela gürcülerle sorun yaşıyorum deyip ben ruslarla çalışmak istiyorum diyebilirsiniz

C: Yok, öyle bir sorun yaşamıyoruz

D: Herhangi bir güven problemi

C: Güven problemini artık sağladık, karşılıklı sağladık

D: Ne zamandan beri sağladık diyebilirsiniz?

C: 2002 den beri sağladık

D: Ondan önce yaşadığınız problemler hep bu gasp problemleri miydi?

C: Gasp olsun paramız olsun, öyle 3000-5000 diyelim onlar bitti yani

D: O zaman birlikte çalıştığınız insanları çok sık değiştirdiniz herhalde, bu süreçte

C: Zaten bıraktım bıraktım daha hiç çalışmadım

D: Siz kendiniz hiç gidiyo musunuz? Gürcistan'a

C: Tabi gidiyorum

D: Ne kadar

C: Sürekli gidiyorum

D: Ne sıklıkla, yada gidince orada kalıyo musunuz

C: Şu anda 2 ayda bir gidiyorum daha önceden sürekli gidiyordum. Bu anda 4-5 tane pasaport eskitmişim

D: Anladım, siz taşımacılığı da siz yaparken

C: Evet biz yaparken eskitmişim, daha ondan sonra ayda bir iki ayda bir kardeşim gidiyo, ben gidiyorum

D: Hangi amaçla gidiyorsunuz

C: Ticaret amaçlı gidiyoruz maliyet amaçlı gidiyoruz, mesela bizden 6 ay abs alçı almadılar, bizde düşündükki abs alçı niye almadı bu adamlar. Kardeşimi gönderdim, abs alçı burdan gürcü arabasıyla gidiyomuş, ordan trenle gidiyomuş

D: Batumdan sonra trenle gidiyor

C: Sınır maliyeti, biz biraz daha tonajı artırdık, biraz daha gittik hafif araba aldık. Araçlarımız tonajları mesela bi tanesi 16 ton, yeni araçlar aldık 14 ton, 2 ton daha fazla yükleyelim diye. Sonra maliyeti kafa kafaya getirdik, bu sefer yine biz çekiyoruz

D: Rekabet koşullarını araştırıyoruz diyorsunuz yani

C: Evet evet

D: Pazar araştırması falan yapıyorsunuz

C: Yoksa gitmesen zaten olmaz

D: Gittiğinizde orda kalıyormusunuz?

C: Tabi

D: Yoksa günübürlük mi?

C: Günübürlük gidip geliyoruz, yakın. Kendi araçlarımızla gidiyoruz, taksiiyle gidiyoruz

D: Siz kendiniz geçerken sınırda bir problem yaşıyor musunuz? Böyle beklemek gibi

C: Yok öyle yaşamıyoruz. Biz ticaret odasından bi kağıt alıyoruz geçiyoruz

D: sizce bu iki ülke arasında yaşanan, mesela dillerin farklılığı, hükümetler arası ilişkiler, yaşanan tarihi olaylar bu ticari ilişkilere engel oluyo mu yada nasıl etkiliyo bunları?

C: Bu anda hiçbir ticari olay Gürcistan'la Türkiye yaşamadı

D: Problem yok diyosunuz

C: Yaşamadı

D: Çünkü şey, sonuçta sınır kesildi aileler bölündü, burdan oraya göç etmeye zorlandı

C: O çok eskiden

D: Onların etkisi bugüne gelmiş midir?

C: Onu, ben tarihi okumamışım, ben tarihi okumuş olsam söyledim. Benimde dedemin kardeşi kalmış orda

D: Sizin ailenizde var

C: Var, dedemin öz kardeşi kalmış orda, ordan artık Gürcistan, o zaman Rus cumhuriyetiydi orası, şimdiki gibi değildi Rus'un eli altındaydı, onlar sürmüşler, artık Kazakistan'a, Türkmenistan'a yolda ölen ölmüş, ölmeyen ölmemiş, orda hayat kurmuşlar, orda ev kurmuşlar, ordan yine sürmüşler, şimdi bu anda Soçi'de yaşıyorlar. Bu anda gidip geliyorlar

D: Batum'da falan bi akrabanız yok

C: Yok hiç akraba bırakmamışlar Batum'da. Yakın olduğu için bırakmamışlar

D: Gürcülerin Türkiye'ye bakış açılarında böyle bir önyargı falan gözlemliyo musunuz?
C: Yok, onu Rus yapmış Gürcülerin bişeyi yok

D: (telefon konuşması giriyor araya, telefonda ermenice konuşuyor) Hangi dillerde ilişkinizi sağlıyorsunuz
C: Gürcü ile Ermeni

D: Siz hangi dilleri biliyorsunuz
C: Gürcüde biliyoruz, Ermenide, Azerbaycanca da biraz azerilerde Türkçe gibi ama biraz derin konuşuyorlar

D: O zaman hiçbir dil problemi yaşamıyorsunuz
C: Yaşamıyoruz

D: Bu çevrede Hopa'da yada yakın çevrede Arhavi de falan, buradaki aktivitelerinin bir kısmını yada tamamını Gürcistan'a taşıyan oldu mu, biliyo musunuz?
C: Komplemi

D: Yada orda şube açan mesela
C: Yok, komple taşıyan olmadı

D: İnşaat sektörü içinmi söylüyo sunuz?
C: Evet, komple yani firma olsun şey olsun ailesini diyosun değilmi, yok duymadım

D: Orda şube açan birim açan, depo mesela açan
C: Depo, herhalde Kesimal'in bi deposu var, öyle biliyorum burda, başkada yok

D: Şu anda böyle projeler yapanları duyuyor musunuz? İşte inşaat sektöründe ordan artan şeylerine göre, bende gidicem artık orda çalışıcım gibi projelere görüşmelere başlayanlar var mı?
C: Bu civarda yok

D: Burdan güñübirlik buraya gelip mal alıp giden var mı şu anda
C: Var tabi Gürcistan'dan var, kendi ufak tırlarıyla araçlarıyla gelip alıp gidiyorlar

D: Şu anda devamlı oluyor mu?
C: Tabi devamlı oluyor, kendi araçlarıyla gelip alıyorlar

D: Neler alıyorlar
C: Plastik boru alıyorlar, fırın alıyorlar, soba alıyorlar, şimdi şey zamanı soba zamanı

D: Yani kendi kişisel ihtiyaçları için mi gidip geliyorlar?
C: Hayır hayır kendi satmak için orda, pazarda satmak için

D: Pazarda satıyo yani
C: Tabi ufaklardan esnaflar var orda

D: Mağazalarda dükkanlarında değil o zaman, pazarlarda satıyorlar
C: Değil, tabi orda hep pazarlarda satılıyo mallar. Mağazada dükkanda mal pek az ben görmemişim, pazarda satılıyo mallar

D: Neden böyle bişey var sizce
C: Bende bilmiyom onların kuruluşu öyle

D: Hep böyleydi diyosunuz
C: Evet depodan malları indirirler onlar pazara, buzdolabı bile pazarda satılıyor

D: Tabi o zaman kira falan vermiyo
C: Ben ne bileyim onların pazarı falan nasıldır

D: Çok sık gidip geliyorum dediniz, bu pazarlarda bi değişim oldu mu? Mesela satılan mallarda yada yoğunluğunda azalmalar
C: Çoğalma oldu

D: Daha çoğaldı diyosunuz
C: Oldu

D: Pazarlar yoğunlukla Batum da mı, Tiflis'te mi?
C: Tiflis'te

D: Tiflis'te daha çok
C: Daha çok

D: Batumda o zaman bunları pek göremeyeceğiz.
C: Tiflis'te çok pazar var. Batum'da birkaç tane pazar var. Pazarın ismini öğrenmek istiyosanız

D: Olabilir, Batum'a gittiğimizde orayıda bi görebiliriz, gezebiliriz
C: Ben Osmandan pazarın numarasını alayım, vereyim size, onunda pazarı var

D: Hangi günler kuruluyo, sürekli açık mı pazarlar
C: Sürekli sürekli bizim Hopa gibi değil Perşembe günü Salı günü kurulsun, orda sürekli

D: Biraz mağaza mantığında

C: Mağaza mantığında, elbiseyi de orda bulursun, ayakkabıyı da orda bulursun, İtalyan ayakkabısını orda bulabilirsin

D: Peki onlar satmaya buraya geliyorlar mı?

C: Onlarda zaten kapı açıldığı zaman ilk önce onlar geldiler bu tarafa. Demirde onlardan geldi, çimentoda ordan geldi, krom sac bile ordan geldi, şimdi burdan oraya gidiyor.

D: Ne zaman bu dönüş, ordan buraya

C: Bu Rus cumhuriyeti çalıştıkları zaman Rus'un bi bolluğu vardı, şimdi gidip gelirken adamlar şimdi olmayan Rus'tan çok memnun. İş yapan, Rus tan memnun değil. Artık herşey bol. Çimentosuda vardı, araç lastikleride vardı, krom sac bile geldi, siyah sac geldi Rusya dan. Artık Rusya kapıları açtı, herkes bağımsız olduğu zaman, artık Rus bunlara maliyetten mal verdi, bi maliyeti oldu, o zaman maliyetin düşüğünden veriyordu mesela Gürcistan'dan Rusya ya uçaklan uçuyordu bir ruble, bir rublede o zaman tam aklımda değil 2-3 dolardı, uçuyodu adam, ama şimdi uçmak için 40-50 dolar para verecek

D: Maliyetleri arttı

C: Arttı, bu sefer kendi pazarı bitti malları sattılar bu sefer Türkiye'den dönüş oldu

D: Şu anda peki bu Hopa'daki pazarda var herhalde dimi onların geldiği

C: Hopa'da pazarı yok onların

D: Hiç yok mu?

C: Onların müşterileri var Hopa da, şeyleri var bayileri var, ben varım Kesimal var. Var yani

D: O zaman ticaretin şekli epey değişti

C: Tabi

D: Daha büyük işler yapıyo

C: Tabi

D: Peki bunlar sermaye birikimini bu ticaretle mi sağladılar? Az önce anlattığınız şekilde

C: Evet evet

D: Orda dükkan falan açanlarda olmuştur o zaman

C: Tabi Türkiyeden mi?

D: Yok, burdaki o ticareti, gelip malları burda satıyorlardı başta dediniz ya

C: Tabi başta sattılar, kendileri orda dükkan açtılar, bu sefer kendileri bitti Rusya dan eskisi gibi mal alamadılar

D: Ermenistan'da da ilişkileriniz var mı?

C: Var

D: Gürcistan üzerinden orayada mal satıyorsunuz

C: Evet, bize müşteri gönderiyo, bize ordanda geliyo para

D: Ermenilerde bize karşı bir problem var mı?

C: Yok

D: Yani halkında öyle bişey yok

C: Yok, devletler arası bi politikadır o. Kesinlikle yok yani (30:20)

D: Yani o zaman onların sınır kapısının açılmasıyla siz o taraftan daha direk şeyler yapar mısınız? ilişkiler. Gürcistan üzerinden değilde daha yakın belki farklı bi şekilde yapar mısınız?

C: Valla açılrsa, gerçeğini konuşsam bizim için biraz daha şey olur bizim açımızdan pek iyi olmaz ama, doğu bakımından iyi olur

D: Bu sefer Kars üzerinden diğerleri daha çok işler yapar

C: Onlar geçerler

D: O zaman şu an pazara daha çok siz hakimsiniz

C: Pazara Rize ile biz hakimiz

D: Gürcistan sınır kapısındaki bütün şu andaki kuralların falan kaldırıldığını düşünelim avrupa birliğindeki gibi, orasıda bizim Türkiye'nin bir yeri gibi gidip gelinebilse, orası için gelecek için düşünceleriniz nasıl olur, yine bu projeler konusunda mesela gelecekte yapacağınız yatırımlar konusunda

C: Valla bu anda kaldırılmış, rahat rahat gidip geliyoruz. Araçlarımız bi para vermezden gidip geliyorlar

D: Yani hiç bir problemimiz yok diyorsunuz

C: Şu anda yok, ama ilerisinde ne olur zaman gösterir, şu anda yok. Gelelim Saakaşvilinin geldiği hükümet bu anda yok, diğer giden hükümet hangisiydi o, karıştırıyorum, o mafya usulüydü, kanunları pek yoktu. Şimdi bu adamın kanunu kanundur

D: Şu anda da mesela çok ciddi önlemler alındığını söylüyorlar yada cezaların çok fazla olduğunu söylüyorlar

C: Güzel, ama kanuni. Ben gidiyodum taksimlen gidiyodum, telefonla konuşuyodum, kendi polis aracı geldi, sağa çek dedi durdum. Dedim ne problem var, telefonla konuştun, tamam efendim

telefonla konuştum, gerçekten konuştum. Zaten beni gümrük kapılarında uğraştırmadığı için ceza yazıyo gümrükte ödüyosun paranı aynı Türkiye usulü Türkiye de nasıl yabancılara ceza yazarsa polis çıkışta ödüyorlar. Dedim katkıda bulunayım dedi yok, beni uğraştırma, yok dedi kanuni, çıkışta da 20 dolarımı ödedim çıktım. Daha önceden suçun var, yok hiç önemli değildi. Şimdi gerçekten kanuni yani

D: Daha iyi oldu

C: Daha güzel, önceden yazıyodu, yalandan bankaya git diyodu, bankaya gidiyodun almıyodu, geliyodun banka bulamıyodun, para veriyodun. Şimdi cezayı yazar çıkış kapısında da nerden çıkıyosun, Azerbaycan kapısından çıkacaksın, çıkarken ödüyosun. Çok süper bişey oldu. Türkiye usulü oldu. Birazda Türkiye kanunlarına bakarak kendisi hareket ediyor

D: O zaman kalkınma modelinde Türkiye'yi mi örnek alıyor?

C: Türkiye'yi örnek alıyor, her şeyde Türkiye'yi örnek alıyor. Türkiye'de şimdi mazot mesela kaç lira maliyeti, 500-600 milyon, Türkiye'de de 2.350 milyon vergisi var, kendisinde aynısını yaptı, vergiyi bindirdi. Gümrük geçiş vergilerini kaldırdı. Vergi üzerinden devlet daha garanti bi şekilde kazandı. O zaman geçiş vergilerinden gümrükten belkide para gitmiyodu, belki para aklanıyodu, bu sefer aynı kanunu koydu Türkiye gibi oldu

D: O zaman, şimdi Gürcistan'ın kalkınması sürecinde yapılan bütün yatırımlar da Türkler mi başı çekiyor? Yoksa farklı ülkelerden de böyle yatırımlar yapanlar var mı?

C: Farklı ülkelerden değilde, bu anda yol sistemi Türkler yapıyo. Bu anda ben burdan, benim yol görünüyor yazahanemden, acayip bi şekilde inşaat arabası geçti, katosundan al kepçesinden al, dozerinden al, greyderinden acayip şekilde Gürcistan'a gitti, bu anda Tiflis batum yol çalışması yapıyo

D: Araçlarda burdan gidiyor yani

C: Tabi araçlarda burdan gidiyo, acayip şekilde, yoğun bi şekilde inşaat araçları gitti

D: Peki orda çalışanlar Türk mü? Bunu biliyo musunuz?

C: Türk, Türk mütehitlerde var, bu Türkiye'den arabalar damperli araçlar gitti Gürcistan'a, yoğun bi şekilde çalışmalar var. Artık Tiflis Batum arası yol yapıyorlar

D: Sizce bu Gürcistan Türkiye ilişkilerinden daha çok Türkiye mi yararlandı? Yoksa Gürcistan mı yararlanmıştı? Bu sınır kapısının açılması en çok kime yaradı?

C: Valla Türkiyede yararlandı bizde yararlandık, Gürcistan da yararlandı, bizde yararlandık

D: Türkiye de peki sizce en çok Hopa mıdır? Trabzon mu? Samsun mu?

C: Türkiye de en çok Rize, Hopa

D: Diğerlerine pek gitmedi mi diyosunuz?

C: Gitti, İstanbul'da da var, şeyde de var şimdi nakliye sektörü Hopa yapıyor, hem ihracat hem nakliye, Rize de yapıyor, İstanbul'dn da çalışan var. Sürekli burası kalkındı, çünkü yakın kapı, yakın olduğu için burası kalkındı. Daha önceden mazot serbest vardı, tankerle gidip mazot getiriyoduk, önceki hükümet zamanında, ama yasaklandı. Burdan tankerlen gidip mazot getiriyoduk

D: Gürcistan'dan buraya getiriyodunuz

C: Getiriyoduk, o sektörde çok çalıştık

D: Onu mazotu iç piyasaya mı sürüyodunuz?

C: İç piyasaya sürüyodum, o kanuni devletin verdiği yasal bi yoldu. Belgesini sunuyoduk iç piyasaya sürüyodular. Biz onun o zaman nakliyesini yapıyoduk

D: Nakliyeyle ilk aslında onunla başladınız, Gürcistanla nakliyeyle mazotla başladınız

C: Evet evet mazotla, daha önceden kapı açıldıktan boş girdik dolu çıktık dışarı. Burdan boş gittik ordan dolu çıktık

D: Ordan ne getiriyodunuz?

C: Ordan yine lastik, kömür o zaman kömür boldu orda, kömür bişeyler getirdik 89 da 90 da. 91 de

D: Ama 96 da inşaata geçtiniz

C: Evet 96 da kendimiz mal satmaya başladık

D: O arada ne yaptınız? Arada hep farklı mallar mı?

C: Hayır farklı mallar değil, o arada A firmasından B firmasına mal çektik. Mesela ben Ulusoy unun malını çektim devamlı Azerbaycan'a

D: Samsun'daki U.'un

C: Samsundaki U.'un. Bizi söylediler mi? Söylemediler, orda Fahrettin bey var

D: Biz oğluyla konuştuk

C: Oğluyla mı konuştunuz. Ben o zaman Fahrettin abiyle muhattap oluyodum

D: O yeni oğluna vermişte

C: Oğluna vermiş olabilir, U. unun malını çekiyodum ben sürekli, güvenceside bizdeydi, parasında elden biz götürüyoduk

D: O zaman bütün karadenizin Gürcistan nakliyesini siz yapıyodunuz, yani burdan Hopa'dan yapılıyordu, Samsun dan da yaptığınız için

C: Evet Samsun dan da yapıyoduk, 96 da bizim firma vardı orda

D: Firmanız orda kurulmuştu

C: Orda kurulmuştu. Samsun'da kurmuştuk, Ulusoy unun nakliyesini yapıyoduk, Osmanlı unun nakliyesini yapıyoduk, Ulusoy unun parasını getiriyoduk. Ben arabanın içinde 100 bin dolar 150 bin dolar para getirdiğimi biliyorum.

D: Bankacılık olmadığı için

C: Yoktu o zaman kendilerinin banka yasaları yoktu, korkuyodu adam, Gürcistan'da gidip bankaya parayla bunu gönder Çelik inşaata diye korkuyodu, Gürcistan hükümeti diyoduki sen nerden buldun diye korkuyodu, çünkü komünizmden şey atlamıştıya ordan korkuyodular.

D: Ama şimdi kendi paralarında kayda geçti o zaman

C: Tabi şimdi herşey yasallaştı

D: O zaman çok şey kayıt dışıydı, kendi içindekiler kayıt dışıydı

C: Kendi içinde kayıt dışıydı, kendileri içeride araçları kaçak boşaltıyorlardı, kendileri Gürcistan'da vergi ödemeden boşaltıyorlardı, o bizi tabi bağlamazdı. Bu sefer parayı da elden veriyodular, şimdi herşey yasallaştı. Ve dahada yasallaşacak

D: Hopa'da işsizlik ne durumda? Göç veriyo mu burası?

C: Bu anda göç vermiyo

D: Yani herkes bişey yapıyo

C: Herkes bişeyler yapıyo.

D: Geri dönenler oldu mu?

C: Hopa'ya geri dönenler oldu, bende biriyim ben geri döndüm, Manisa Soma da çalışıyodum, kendi aracımınla çalışıyodum, 92 de 93 de orda damperli aracım vardı, burası aktifleşti 94te ben geldim buraya, kardeşimle beraber çalışıyoruz, kardeşlerim o zaman burdaydı ben ordaydım

D: Sizde geri dönenlerdensiniz, burda işler yoğunlaşmaya başlayınca sizde geldiniz

C: Bizde geldik buraya, bizim gibi gelenlerde vardır

D: Bu sınır kapısı burayı ayakta tutuyor

C: Tabi tabi Hopa da başka bişey yok, sınır kapısı tutuyo ayakta

D: Herhangi bir üretim faaliyeti var mı şu anda Hopa da?

C: Burda hiç fabrika yok, bu anda bi çay fabrikası var oda devletin bide özel sektörlerin var

D: Daha çok aracı gibi alıyor satıyor

C: Tabi aracı gibi alıp satıyor, şimdi örneğin benim müşteri benden profil istiyo köşebent istiyo, sac istiyo, bunu biz üç arabadan, bizzat temin edebiliyorum. Bi sac fabrikasından kendisi direk sac istediği zaman ordan profil isteyemiyo, o ben sac satıyorum diyo, ama ben şirket olduğum için üç dört temin edebiliyorum

D: Size o zaman siparişi veriyo siz temin ediyosunuz ve oraya götürüyorsunuz

C: Ediyorum, tabi

D: Sızce bu ilişkileri geliştirecek projelere daha çok öncelik veren, daha fazla bu projeleri geliştirme taraftarı olan Türkiye midir? Gürcistan mıdır?

C: Ne yönden

D: Bu ilişki gelişsin diye biz mi istekliyiz devlet bazında, mesela işte vergi düşürmek için mesela bişey ödemiyoum artık dediniz bu işte Türkiye nin çabalarıyla mı oldu? Yoksa Gürcistan'la mı oldu?

C: Nasıl bişey ödemiyoum dedim ben, yanlış anlaşılmasın ben bişey ödemiyoum demedimki ben Türkiye de vergimi veriyorum

D: Hayır hayır gümrükten geçerken

C: Gümrükten geçerken bişey ödemiyouz, niye ödeyeceğizki

D: Eskiden ödeniyormuşya

C: Eskiden Gürcü, Türkiye yine ödemiyoudu. Gürcüye ödeniyodu Gürcü gümrüğüne ödeniyodu. Araçlarımızın geçişinde. Şimdi Saakaşvili geldiği zaman kaldırdılar

D: O zaman bu tip gelişmeleri daha çok Gürcistan yapıyo

C: Gürcistan yapıyo

D: Türkiye nin uygulamalarında herhangi bi değişiklik olmadı o zaman?

C: Yok yok bi değişiklik olmadı, Türkiye aynı uygulamasını yapıyo, aynı eskisi gibi gidiyo, sadece bir mazottan sıkıntımız var, başka bişey yok

D: Bu çevreyi gözlemleriniz üzerinden sorucam, hani siz pek böyle bir ilişkimiz yok dediniz, orda yaşayan akrabamız falan yok dediniz ama

C: Vardı göçtüler gittiler Soçi deler

D: Şu anda yok, siz görüşüyo musunuz onlarla?

C: Gidip geliyolar, tabi gidip geliyolar

D: Bağlarınız kopmadı yani

C: Yok kopmadı, geçen bir ay önce amcamın hanımıyla kızı burdaydı, dedemin kardeşi vefat etmiş ama kızı burdaydı

D: Gezmeye mi geliyolar buraya?

C: Gezmeye

D: Bu hani ordaki akrabalık ilişkisini ticaretede dönüştürebilir misiniz diye

C: Yok ticarete dönüştürmedik

D: Öyle bişeye geçmediniz

C: Yapmadık, düşünmedik. Birazda akrabayla çalışmak iyi bişey değil, biz öyle görüyoruz

D: Ama siz burda kardeşlerinle çalışıyorsunuz

C: Çalışıyoruz, o başka, daha biz babadan ayrılmadık ki, daha nasıl ufakken beraberdik halen daha beraber gidiyoruz

D: Peki burda Batum'da falan akrabası olanlar var mı biliyo musunuz? Ya da evlenip gidenler

C: Var

D: Evlenip gelenler, hani gelin getirenler

C: Var, evlenip gelende var, gidende var, bi cenaze olduğu zaman kimliklen geçenler var, şimdi Sarp kapısında bi cenaze olduğu zaman pasaport olduğunda eskiden geçiliyordu şimdi tam bilmiyom da kimliklen geçiyosun, ben ilçede Kaymakamlıktan izin alıyosun geçiyosun, cenaze hakka verip geri gelenler var

D: Öyle günlük gelip bu tip problemleri çözüp gidenler var diyosunuz

C: Var, fakat şimdi varmı bilmiyorum ama bundan bir iki sene önce vardı

D: Siz kendiniz mesela kendi düşünceniz hani Gürcülerle bu evliliğe falan nasıl bakıyorsunuz?

C: Yok garanti bakmıyorum, evlenenler oldu, çocukları oldu, geri gittiler

D: Orda yaşıyolar şimdi diyosunuz

C: Adam burda çocukları burda ama hanımı geri gitti

D: Bir uyum problemi yaşıyor yani

C: Evet, mümkün değil, uyum sağlayamaz

D: Neden sizce? Orası daha mı serbest, daha mı farklı

C: Şimdi dini farklı o nedenle

D: Ama Acara da mesela çok fazla müslüman varmış

C: Yoo, deniyor

D: Bizim gibi yaşamıyolar müslümanlar sanırım

C: Yok, belki eskiden kalan kocakarılar falan olabilir, ihtiyarlar olabilir ama gençler yok. Acaristan ismi müslüman. Türkiye'de müslüman, Türkiye komple müslüman mı? Yok! Acaristan da aynı, artık orda doğmuş orda alışmış, yaşam şekli değişiktir. Biz gidip geliyoz görüyoruz

D: Peki Gürcistan'ın geleceğini nasıl görüyorsunuz? Batum'un mesela

C: Çok parlak, Batum'un geleceğini çok parlak görüyorum. Gönül isterdiki orda bir yer alsam

D: Alın o zaman

C: Gönül ister güzel bir yer alsam

D: Dediğiniz yine bu sektörde çalışmak içinmi yoksa mesela

C: Başka sektörde, turizm olsun, Batum'un şimdi, Karadenize gel, şimdi gittinizmi Batum'u görürsünüz, Sarp kapısından taa Batum'un çıkışına kadar sahil çok muhteşem, arazi çok geniş, ben ne bileyim turistler hep oraya geliyor, birde onun Çoluhi si var Batum'dan sonra Çoluhi, Acaristan'ın içinde, çok büyük bir gelişme var, turizm şeklinde çok büyük gelişme var

D: Sizde o sektöre yatırım yapmayı isterdim diyorsunuz

C: Tabi, ama imkan yok

D: Gençler nasıl, gençlerin bu tarz bir yola gireceğini düşünüyor musunuz? Bu ticareti öğrenip, onların geçliğinden bahsediyorum

C: Tabi tabi

D: Yani bu konuda istekliler

C: İstekliler tabi

D: Bu tip işlere başlayanlar da o zaman vardır büyük ihtimalle

C: Tabi, çok, Batum'un katsayısı, arazi maliyeti çok arttı, yüzde ikiyüz arttı yani, fiyat olarak

D: Arazinin fiyatları da arttı

C: Çok arttı

D: Ama onlarda peki bu sermaye birikimi var mı? Arazi alıp böyle yatırım yapabilecekleri, yoksa devlet mi yardım ediyor? Kendi vatandaşına mesela

C: Devlet yardım ediyö, ediyö, bilmiyom ben geöen Gürcistan'daydım devlet cadde boylarındaki binaları komple devlet yapıyordu, güzel görünsün diye

D: Cephe düzenlemesini yapıyolar o zaman

C: Devlet yapıyor, bakıyosun bu bina Hasan'ın, perişan bir şekilde duruyor, ama caddeye güzel bakıyor, devlet bu sefer bu binayı onardı, artık tam detaylı sormadım parasını aldı mı? Almadı mı? Bilmiyom. Belki de taksitle aldı ama ben sordum ki bu binaya komple ne yapılıyor, dediler devlet yapıyor güzel görünsün diye, turistlere güzel görünsün diye devlet yapıyomuş

D: O zaman devletin genç girişimciye böyle bir desteği var yani

C: Var evet

D: Bizim sorularımız bu kadar sizin söylemek istediğiniz bişey var mı? Önerileriniz var mı?

C: Biz ne söyleyeceğiz, biz bi bankadan destek alıp çalışıyoruz, devletten bi destek alıp çalışmıyoruz. Bugüne kadar benim para batsada ben devletten diyecemki benim paramı al böyle bir destekle çalışmıyoruz

D: İhracatçılar birliğinden bir desteğiniz yok mu?

C: Yok, sadece Akbank'tan kredilerle çalışıyorum. Bu veresiye sözle hiçbişey olmuyo. Böyle al gülüm ver gülüm mümkün değil olmuyo. Malımızı döküyoruz, satıyor paramızı gönderiyor yine bakiyesi kalıyor tekrar gönderiyoruz böyle bi şekilde çalışıyoruz. Adama gidiyosun bir sac pazarlıyorsun, gel dök diyo satayım paramı vereyim diyo

D: Sizce bu ilişkilerin geliştirilmesi için daha yoğunlaştırılması için mazotu söylediniz ama bunların dışında ne gibi şeyler yapılmalı? Düzeltilmesi gerektiğini düşündüğünüz başka konular var mı?

C: Nasıl diyeyim ben. Bu anda biz 2001-02-03 iadeleri, KDV leri almamışız devletten, iadeleri. Devlet 2002 altıncı ayda bizi denetlemeye aldı, 2006 da ancak sonuçlandırdı, ne zaman? dört sene, böyle bir saçmalık olur mu? Sonuçlandır benim 2003 de sonuçlandır cezam varsa var cezam yoksa beni açık bırak ben çalışayım, rahat rahat çalışayım

D: Bu KDV lerin hepsi içerde diyosunuz

C: İçerde, artı bi cezamız var, mahkemedeyiz öyle bir süreç devam ediyor. Devletin öyle bi desteğini bekliyoruz.

F.6. Interview with the owner of a transporting firm (Y.)

D: Kaç yılda ve nasıl başladınız bu işe?

Y: '89 yılından beri nakliye sektörünün içindeyiz, aynı zamanda ihracat yapıyoruz. Genellikle ihracatımız Ermenistan, nakliemiz yine Ermenistan. Gürcistan var, Azerbaycan var.

D: Ermenistanla daha yoğun mu çalışıyorsunuz?

Y: Yoğunlukla Ermenistan'la çalışıyoruz. Kendi sattığımız mallar işte hem nakliyesi, hem gümrüğünü, ihracatı falan herşeyiyle kendimiz yapıyoruz.

D: Hangi sektörde çalışıyorsunuz?

Y: İnşaat sektöründe..

D: '89'dan bugüne kadar yaşadığınız herhangi bir sorun ya da farklı bir şekilde olumlu olarak gördüğünüz..

Y: '98'de başladık.

D: '89'dan beri bu sektöredesiniz..

Y: Ben değil, babam bu işin içindeydi. '98'den sonra da biz kendimiz aldık. 2000 yılında işte Yalçınlar Uluslararası Taşımacılık'ı kurduk. Devam ediyoruz.

D: Bu süreçte, Gürcistan ile ilişkiye başlarken beklentileriniz neydi? Bunlar karşılandı mı?

Y: Hayır, çalıştığımızın karşılığını alamadık maleseef.

D: Maddi konularda, ödemeler de mi..

Y: Ödemelerde olsun, gümrüklerde olsun, karşıda can güvenliği olsun. Mafya terör, istedikleri gibi estiriyorlar. Bizde bunu bizim hükümetimize söylediğimiz zaman, işte sıkıştırdık, Sarp'ta 1900 kaç yılıydı, "can güvenliğinin yoksa geçme" diye bir yazı yazdılar, gümrüğe bıraktılar. O yazıyı okuduğumuz halde biz yine geçtik içeri ihracatımızı yapmaya devam ettik. İşletmemizi, ne kadar soyulduksa, ne kadar dayak yedikse yılmadan çalıştık, çabaladık işte bu günlere geldik, devam da ediyoruz şu anda.

D: Orda bir ortağınız mı var, yoksa distribütörlere mi dağıtıyorsunuz..

Y: Distribütörlerimiz yok, ortağımız da yok. Sadece sipariş üzerine çalışıyoruz.

D: Hep aynı firmalarla mı çalışıyorsunuz?

Y: Devamlı aynı firmalar. Aynı firmaların yakınlarından bilgi aktarıldığı zaman, firmamızın bilgileri gittiği zaman onlar da arkadaşlarını gönderiyorlar. İlk başladığımız zaman bir kişiydi. Bugün 25-30'a çıktık. Bir kişiyle başladık şu anda 25-30 kişiyle çalışıyoruz.

D: Bunlar Batum'da mı, Tiflis'te mi? Hangi illerde?

Y: Batum'da da var, Tiflis'te de var, Ermenistan'da da var, Azerbaycan'da da var. Genelde yoğunluk Ermenistan.

D: Hep inşaat sektöründe mi çalıştınız?

Y: İnşaat sektörü %60'ımız; %40'ımız da nakliye.

D: Bu süreçte inşaatın dışındaki sektörlerle de yardımcı oluyor musunuz nakliye konusunda?

Y: Tabii, şimdi mesela arkadaşımız geçende gelmişlerdi işte, mallarını yurtdışına pazar arıyorlar. Numune getiriyorlar, gönderiyoruz, fiyatlarını veriyoruz.

D: Pazar arayışında özellikle...

Y: Evet pazar arayışında da; yeterki ülkemize döviz girsin; onun peşindeyiz.

D: Ordaki müşterileri –diğer sektörler için- siz orda iş yaptığımız kişiler aracılığıyla mı buluyorsunuz?

Y: Tabii canım. Yoksa ben orda direk gidip, ben şimdi orda hiç kimseyi tanımadığım bir adama 20-30 milyonluk bir mal nasıl sipariş vereyim. Neyine güvenip de vereyim. Onlar da aynıdır; vermiyorlar. Hani atıyorum. Hasan diyecek ki; "Zeki, işte Yalçınlar böyle böyledir" diye, o güven sağlıyor.

D: Anlıyorum. Numuneniz orda duruyor o zaman, siz sipariş bekliyorsunuz.

Y: Evet. Uğraşyoruz işte böyle gidiyoruz.

D: 2004 yılındaki... Ondan önce şunu sorayım; orda çalıştığınız kişiler Gürcü mü, Rus mu, ya da başka bir ...

Y: Gürcü.

D: Şu anda çalıştıklarınızla aranızda herhangi bir güven sorunu yaşanıyor mu?

Y: Tabii, zaman zaman paralarımız kaybolabiliyor. Ödemeler de gecikiyor, işte karşı tarafta sistem oturmadığından dolayı mal satmak bir sorun, parayı almak ikinci bir sorun. Hele bir de malda küçük

bir çizik mizik varsa işte almıyor malı, al götür diyor. Geri getiremiyorsun. “Lanet olsun!” diyorsun, bırakıyorsun. Geri dönüp geliyorsun.

D: Ticarete başladığınız ilk yıllardan bu yana bu sorunlarda bir değişim oldu mu?...

Y: Yok aynı şekilde devam ediyor.

D: Güven problemini aşabildiniz mi zaman içinde?

Y: Şimdi güveni aştık, güvende bir problemimiz yok şu anda yani öyle müşterilerim var ki 300-500 bin \$'lık malı birden sipariş geçiyorlar ve paralarını gönderiyorlar.

D: Ödemelerinizi nasıl yapıyorsunuz? Banka aracılığıyla mı?

Y: Banka aracılığıyla da yapıyoruz, elden de getirebiliyoruz. Sistem tamamıyla oturmamış karşı tarafta o yüzden...

D: Karşılıklı anlaşmanıza bağlı yani..

Y: Karşılıklı anlaşmamıza bağlı. “Param yok, 10 gün sonra göndereceğim” diyor. Böyle bir şekilde çalışıyoruz.

D: Yazılı herhangi bir anlaşma yok ama aranızda..

Y: Yok. Sözlü, sözlü herşey.

D: Bu şekilde hiç malınızın karşılığını alamadığınız oldu mu? Mesela bir sevkiyatta tamamen, hiç...

Y: Yok, yok öyle büyük bir para, öyle bir şeylerimiz olmadı.

D: Mal sevkiyatlarını ne sıklıkla yapıyorsunuz?

Y: Nasıl yani?

D: Mesela haftada 3 kere, ayda en az 30 kere falan..

Y: Evet. Gönderiyorum, ay geliyor 60 TIR gönderiyorum, ay geliyor 50 gönderiyoruz, ay geliyor 15 gönderiyoruz. Yaklaşık 50 araçtan aşağı düşmüyor ama genelde.

D: Mevsime göre değiştiğini söyleyebilir miyiz? Hangi mevsimlerde nasıl...

Y: Tabii, doğrudur. 9. aydan 12. aya kadar full doluyuz.

D: Ondan önceki aylarda..

Y: Ondan önceki aylarda daha seyrek geçiyor..

D: Herhangi bir dış destekten yararlandınız mı? Gerek bir teşvik fonu olsun, işte...

Y: Yok, bir teşvikten falan ... kendi gelirlerim o kadar.. kendi gelirlerimizle yaptık.

D: Hiç iş değiştirdiniz mi? Yani hep inşaat sektöründe mi...

Y: Yok ben değiştirmedim. ‘98’den beri böyle..

D: 2004’de yönetimin değişmesi işlerinizi etkiledi mi?

Y: Gürcistan’da mı?

D: Evet.

Y: Yoo, değiştirmedim.

D: Daha olumlu bazı..

Y: Yok yok aynı.

D: Hiç bir farkı yok diyorsunuz.

Y: Hiç bir farkı yok.

D: Sınırdaki sınır kapısında veya içeride yaşadığınız sorunlar; az önce bahsettiğiniz hırsızlık, gasp, dövülme gibi sorunlar..

Y: Şu an bugün çok şükür iyiyiz.

D: O anlamda bir rahatlama var..

Y: Rahatlama var tabii, polislerden olsun. Mesela Tiflis’ten Batum’a kalkardık biz 2 güne inerdik; şu anda 10 saate benim aracım Tiflis’e iniyor. Batum’dan kalkıyo 10 saate; gece olsun, gündüz olsun gidiyor, hiçbir problem yok. Yeterki şoförüm sürat yapmasın, hatalı sollama yapmasın; problem yok, istediğin şekilde..Kurallara uyduğun sürece problemimiz yok.

D: Siz dağıtımı Batum’dan mı yapıyorsunuz o zaman.

Y: Yok biz komple yükledik mi, sen malı nereye istiyorsun; Tiflis’e. Yüklerim getirir Tiflis’te kapına teslim ederim. Atıyorum Ermenistan’a istiyorsun; Ermenistan’da kapına teslim ederim. Azerbaycan’a istiyorsan, Azerbaycan’a dediğin adrese araçlarımızı gönderiyoruz, teslim ediyoruz.

D: Karşılıklı iletişimi Gürcüce..

Y: Gürcü’yle Gürcüce konuşuyoruz, Ermeni’yle Ermenice konuşuyoruz, Azeri zaten çat pat Türkçe’ye benziyor. Öyle devam ediyoruz işte.

D: Siz biliyor musunuz hem Gürcüce hem Ermenice?

Y: Tabii. Bizim elimiz, kolumuz, kafamız hep bıçak izleridir.

D: Orda yaşadığınız deneyimler yüzünden mi?

Y: Adam bize mermi attı, lastiklerimiz çöktü. Un yüklemiştik. Çıktık bir de mühürü falan elimizle açtırdı, sırtımıza onları aldık, getirdik adamın aracına koyduk, yolcu ettik gitti.

D: Size mi yükletti?

Y: Evet, hammallığı da biz yaptık. Öyle şartlar altında..

D: Bu hangi yıllarda böyleydi?

Y: Bu, '98-'99 2000, 2002'ye kadar olan yıllarda hep böyleydi.

D: 2002'den sonra düzelmeye başladı..

Y: Sonra düzeldi.

D: Saakashvili gelmeden önce düzelmeye başladı..

Y: Saakashvili gelmeden önce düzelmeye başlamıştı ama yine de rant (7:40) vardı, tam düzelmemişti. Saakashvili'nin gelmesiyle tamamen düzeldi yani. Polisler falan mesela haracı kabul etmiyor.

D: Siz kendiniz de sınırdan geçiyorsunuz?

Y: Geçiyorum.

D: Ne kadar sıklıkla geçiyorsunuz?

Y: O şimdi ordaki şeye bağlı, bazen gidiyosun çok kalabalık oluyor, bekliyo; bazen gidiyorsunuz hiç kimse olmuyor 5 dakikaya geçiyorsunuz.

D: Peki siz her ay gidiyormusunuz mesela?

Y: Tabii.

D: İş bağlantılarını yapmak için mi gidiyorsunuz, yoksa ..

Y: İş bağlantılarını yapmaya gidiyoruz. Batum zaten burda yakın, gezmeye gidiyoruz, arkadaşlarımız da var orda onların yanına gidiyoruz.

D: Sınırdan geçerken herhangi bir problem yaşıyor musunuz?

Y: Yok herhangi bir, hiç bir problem yaşadığımız yok. Sınırdakiler artık gide gele, artık asker olsun Gürcü tarafında hiç bir sıkıntımız yok, herkes tanıyor.

D: Geçmişte?

Y: Geçmişte tabii ki yaşıyorduk da bugünlerde yaşadığımız yok. Artık şöförlük yıllarımızda çok şeyler yaşıyorduk.

D: Kendiniz de birebir mal taşıdınız yani.

Y: Tabii, şöförlükten gelmeyiz. Ondan sonra işte ne biliyim daha yaşamıyoruz.

D: Peki bu problemleri Türk kapısında mı yaşıyordunuz daha çok Gürcü kapısında mı..

Y: Gürcü kapısında yaşıyorduk. Evet ama bugüne bakarsak bugün Türkiye'de yaşıyoruz bunları.

D: Ne gibi problemler yaşıyorsunuz?

Y: Mesela taa kuyruk Kemalpaşa'ya geldi. Gümrükler doğrudürüst çalışmıyor. Şimdi birde Ulaştırma Bakanlığı, ulaştırmayı devlete devretti. Bu sefer evraklar uzuyor, bilmem ne oluyor. 3 güne 4 güne bir TIR ancak kapıyı geçiyor.

D: Sadece yurtdışı için mi çalışıyorsunuz yoksa..

Y: Yurtdışı çalışıyoruz, çünkü yurtiçinde bizim çalışacak Karadenizde biliyorsunuz duman çıkmıyor. Baca çıkmadığı yerde çalışma sistemleri biraz daha zayıf olur. O yüzden bir çay var, başka bir şey yok.

D: Peki ihracatınızın ne kadarını Gürcistan'a, ne kadarını Azerbaycan'a yada Ermenistan'a yapıyorsunuz? Yüzde üzerinden konuşursak..

Y: Aşağı yukarı %50 %50 yapıyoruz.

D: Gürcistan'da bir depo ya da benzeri bir mağaza belki olabilir, bir yatırımınız var mı?

Y: Güvenemiyorum ki neyine yatırım yapayım oraya? Yarın ne olacağı belli değil ki.

D: Deponuzun elinizden alınmasından mı yoksa ordaki mallarınız çalınmasından mı, neden korkuyorsunuz?

Y: Her türlü şey başınızdan alınır. Yani her türlü şeyi düşünmek lazım. Malınızı da alabilirler. Mesela orda çalışırsın 10 sene, atıyorum 1 milyon \$ para kazanırsın, bakmışsın ki sana 1,5 milyon \$ ceza gelmiş. Ertesi gün ceketini alıp geri dönersin.

D: O zaman hükümete de çok güveniniz yok.

Y: Tabii, tabii. Hükümete kendi halkı güvenemiyor, ben nerden güveniyim.

D: E, onlar getirmedi mi ama. Problemler mi yaşıyor şimdi.

Y: Şimdi pişmandırlar, belli problemler yaşıyorlar yani. İstemiyor kimse.

D: Kontrollerin artması yüzünden mi..

Y: Kontrolde değil de, halkı bayaa sıktı. Çok vergi bilmemneyi çok istiyö. Halk da yarışmıyor, savaşıyor. Savaşmadığı zaman da haliyle kötü oluyosun.

D: Peki siz hep mallarınızı sipariş usulu mü götürüyorsunuz? İhracat açısından aracı firma olarak mı çalışıyorsunuz?

Y: Yok ben kendim fabrikalarla kendim görüşüyorum, sen ordan bana telefon açıyorsun, benden kalem istiyorsun. Bende sana fiyat veriyorum gönderiyorum burdan kalemi.

D: Peki mallarınızın satılmasında herhangi bir zorlukla karşılaşılıyor musunuz?

Y: Tabii zaman zaman karşılaşıyoruz. Adam getiriyor malı, “geç kaldı” diyor. Satmıştım diyor. Adam almadı diyor. Böyle bir şekilde karşılaşıyoruz.

D: Gürcistan’la sizin kendinizin günübürlük ticari ilişkileriniz var mı?

Y: Her günlük mü?

D: Yani gidip ordan birşeyler alıyor musunuz?

Y: Yok.

D: Geçmişte sınırın açıldığı ilk yıllarda oldu mu? Siz yada kendi ailenizden biri?

Y: Yok, yok..

D: Hiç böyle bir işe girmediniz. Size küçük kamyonetiyle falan gelip birşeyler alanlar var mı peki ordan?

Y: Yok zaten benim burda depom falan yok ki, ben burda direk fabrikalarla bağlantı. Sen benden, TIR bazında çalışıyorum. Öyle 5 ton 10 ton, küçük çapta sipariş zaten almıyorum.

D: Hep böylemiydi, böyle mi çalıştınız hep?

Y: Baştan beri böyle büyük çalıştım. Baştan beri böyleyimdir yani. Bu arada ne ikram edeyim, ne içersiniz?

D: Çay alabiliriz....

.....

D: Sizden küçük firmalar için sizin sınır ticareti yaptığınız oluyor mu? Yani başka firmalara da aracılık ediyor musunuz, mal taşımada ya da orda..

Y: Yardımcı oluyorlar tabii, kendi araçlarım yetmiyor. Diğer firmalardan da araç talebinde bulunuyorum tabii.

D: Kaç TIRla başladınız siz işe?

Y: Ben bu işe bir TIRla başladım.

D: Kendi TIRınızdı. Şimdi kaç TIRınız var?

Y: 17.

D: Büyütmeyi düşünüyor musunuz? Arttırmayı..

Y: yok 20’de sınırlamayı düşünüyorum.

D: peki ondan sonrası için bir projeniz var mı? Yoksa hep böyle mi...

Y: Ondan sonrası için artık Türkiye’de de istikrar günden güne değişiyor. Yani bugün Gürcistan’a diyoruz fakat önce bir biz bir kendimize bakmamız lazım. Bizde de aynı görünmüyor. Bir yıl ötesini düşünemiyoruz.

D: Peki Gürcistan’da herhangi bir yatırım yapmayı düşünüyor musunuz?

Y: Gürcistan’da düşünüyoruz artık. Bu işleri daha da farklı alanlarda, hizmet alanlarını zamandan kazanmak, düşük maliyetler açısından bazı düşüncelerimiz var.

D: Ne gibi projeleriniz var orda?

Y: Dedüğünüz gibi işte orda bir depo olabilir, komple TIRları devreden çıkarıp da gemiyle malları orda boşaltma yerinde depolama satma.

D: Yine inşaat sektörü mü yoksa farklı bir sektör de düşünüyor musunuz?

Y: Yok, farklı sektör hiç düşünmüyorum, yine inşaat.

D: Peki, konut yapımı vs. gibi imar işlerine katılma gibi bir projeniz var mı?

Y: Yok.

D: Şu anda Gürcistan da bu konularda çok ciddi yatırımlar yapıyor da...

Y: Evet ama çok uzun boylu büyük bir proje sunmak lazım oraya. Onu da yaparsın, diğer taraftan da şu anda elinde olan işleri kaybedersin.

D: Siz firmanızda kaç kişi çalıştırıyorsunuz?

Y: Firmamda şu an aşağı yukarı 25 kişi çalışıyor.

D: Bunların hepsi Türk mü yoksa..

Y: Türk, Türk...

D: Son yıllarda sektörünüzden herhangi bir firma aktivitelerini Gürcistan’a taşıdı mı? Bir kısmını yada, orda şube açmak gibi..

Y: Yok, kimse yok açmadı..

D: Peki depo vs. açan var mı şu ana kadar?

Y: Yok benim çalıştığım firmalardan yok. Çalıştığım firmalardan yok derken şöyle yani, atıyorum mesela senle çalışıyorsam kendi depon, mağazan falan satış yerin vardır. O şekilde çalışıyorlar, öyle insanlar.

D: Hopa’da sizin gibi iş yapanlar arasında Gürcistan’da herhangi bir yerde şube, depo açan oldu mu? Sizin bu projelerinizin bir kısmını gerçekleştiren başkaları oldu mu yani?

Y:Yok.

D: İnşaat sektörü dışında diğer sektörleri gözlemleyebilme şansınız oluyor mu?

Y: Tabii ki yapabiliyorsun fakat öyle bir şeye atlayamıyorsun. Atladığın zaman ben kaybederim diye korkuyorsun. Şu anda yaptığım iş, şimdi tabii ki geçebilirim bir A firmasından , çakmak satıyodum da kalem de satabilirim yanında. Fakat şimdi bazen de finans önemli. Para önemli çevirmek. O açıdan şimdi bakarsın çakmak bırakıp kaleme dönersin yeni yatırım diye. Onunla uğraşırken bu sefer çakmağı kaybedersin. Bakarsın bu sefer kalemi de tutturamazsan naparsın? Açıkta kalırsın.

D: Gürcistan'a hangi yolla gitmeyi tercih ediyorsunuz siz?

Y: Sarptan. Karayolu. Havayolu yok zaten

D: Demiryolu projesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Hopa-Batum arası demiryolu yapılırsa sizin işinizi bu nasıl etkiler?

Y: Hopa-Batum arası demiryolu yapılırsa bizim için daha güzel olur. Kaybedecek bir şey yok.

D: O zaman mesela bir vagon alma gibi projeniz olur mu?

Y: Tabii, ki onu zaman gösterir. Çünkü vagon geldiği zaman, direkt burdan yüklersek, bizim açımızdan değil de mesela diğer Kazakistan'dan Türkmenistan'dan, Özbekistan'dan Tacikistan'dan ta Batum'a trenlerle vagonlarla mal geliyo. Ordan da direk gemiye biniyo, gemiyle işte Avrupa ülkelerine gidiyo. Tren yolu açılırsa Hopaya, burdan bizim o malları gönderme şansımız daha çok artar. Daha büyük bir Pazar haline gelir o.

D: Peki TIRlarınızı o zaman ne yapacaksınız?

Y: Daha farklı sektörler değil, bu sefer Gürcistan'a çalışıyoduk, o zaman biz de çalışacağız işte Rusya, Özbek, Kırgız, Kazak işte Moskova, Moldovya o tarafa doğru yönelcez. Ama onlar da uzun yıllar gereken bir proje. Zaten Batum diyorki, "siz yapın" diyor. Yapın Hopaya kadar siz getirin diye. Bizim Türkiye kabul etmiyor. Öyle bir anlaşmazlık var aralarında.

D: Peki sizce Türkiye-Gürcistan arasındaki ilişkiler yeterli boyutta mı? Daha geliştirilebilir mi?

Ya da hangi konularda gelişebilir?

Y: Geliştirilmesi lazım. İlk başta dediğiniz gibi işte niye yatırım yapmıyorsunuz dediniz ya; güven, istikrar.

D: Bu Gürcülere karşı bir güven problem mi var yoksa hükümetin uygulamalarına karşı mı güven problemi var?

Y: Şimdi hükümete karşı var, çünkü ne yapacağı belli değil. Ne zaman neyi getireceği belli değil. E, bir gidersen orda yatırım yaparsın, **sin(18:00)** yabancılara karşı bugün gülüyoruz, yarın sabah iki madde çıkartılacak, malları alınacaktır dediği zaman ne yapacağım.

D: Peki özellikle Türk yatırımcılarına bir çok yardım yapacağını söylüyor hükümet sanırım. Geçenlerde mal, ye bakanı da gelmiş bu konuda, gürcü hükümetinin. Size arsanızı da veririrsiniz vs.

Y: Onu ta bizim başbakanın –Recep Tayyip Erdoğan'ın, sayın Kürşat Tüzmen'in de olduğu bir toplantı da ben de ordaydım. O zamanlar da söz verdi, işte aracınız soyulursa işte size güvelik bilmem ne ama dediği şeylerle yolda gelirken karşılaştık, sahibimiz olmadı.

Niye böyle bir araştırma gereği duyduunuz?

D: Şöyle; yurtdışında böyle sınırda yeralan bir çok şehirleri incelediğimizde bu sınır ilişkilerinden yararlanarak gerçekten çok büyük kalkınma sağlayabildiklerini görüyoruz. Ama Hopa hem limanı, hem Sarp sınır kapısıyla çok önemli bir yerde olmasına rağmen bunu tam olarak sağlayamamış durumda. Potansiyeli kullanıyor, o sayede belki ayakta duruyor...

Y: Şimdi bir atasözü var: Karnını doyuracaksın taşıyacaksın, para kazanacaksın, alıp satacaksın. Şimdi Hopa'da sadece bir taşıma hizmeti %80-%90. Hani ne demek istiyorum, karnını zor doyuruyor nakliyecisi. Bir başka faktöre yatırımı bilmemne, şimdi ben nakliye sektöründen buraya gelmedim 5 senede. Biz mal satarak, aynı zamanda yine nakliye de aynı şekilde, dediğim gibi %60ımız zaten ihracat. %40ımız nakliye. Biz bu şekilde geldik. Ama şimdi Hopa'daki nakliye sektörünün %80i sadece nakliye olarak çalışma yapıyo. O yüzden Hopa'mıza baktığın zaman, kalkınmamış dediğin zaman bugün Hopa'da 800-900 adet TIR var..

D: Yok, kalkınmamış demedim, yeteri kadar...

Y: Tamam dediğinize katılıyorum. Gerçekten öyle yani. Bugün Hopa'da bir tane bir şeyin bayiliğini satan bir arkadaşımız yok. İşte atıyorum bir su borusu olsun, bir kalebodurun olsun. Hani yurtdışına yönelik yok; bir Yüksel inşaat var burda başka kimse yok, o yapıyor.

D: Mesela bu teşviklerden falan da yararlanıp size çeşitli krediler de açılrsa bir Gürcü ortakla üretim alanında yatırım yapmayı istermisniz?

Y: Şimdi teşviklere biz şöyle yatırımlara baktığımızda değil. Biz o yatırımı önce ülkemizde yapacağız.

D: Coğrafya pek izin vermiyor ama...

Y: Bir fabrika açmak için biz şimdi 15 ortakla bir şey düşündük. Çay fabrikası projemiz vardı. 250ton kapasiteli. Teşvikten yararlanalım diye bilgiler istedik devletten. Olur demiştiler. Biz de işte projeleri çizdik, paraları topladık, Bursa'da işte o çay kırma makinelerini falan herşeyi getirdik; duruyoruz.

Geçen sene Mayıs ayında faaliyete başlayacaktık; çay alım satımına başlayacaktık. Malesef geçen sene bitti, bu yıl da bitti.

D: Neden peki sizce?

Y: Yer yok. Alan yok. Şu anda da 6-7 trilyonluk bir yatırımımız olacak. Bekliyoruz.

D: Gürcistan'a yapmayı düşünmüyorsunuz ama bu yatırımı oraya aktarmayı...

Y: Hayır, önce ben burda ben doyacağım, etrafım, çevrem doycak. Ondan sonra Gürcistan'a gideceksin. Şimdi biz burda kendimiz aç dururken gidip de başka bir yerlerde yatırım yaparsak, yanlış olur. Ordaki dövizi ülkemize çekip, ülkemizi daha güzel bir şekilde insanlarla paylaşmak amacımız.

D: Günübürlük geçişlere de izin veriliyor artık. Fabrikayı orda kurup, çeşitli şeyleri daha ucuza mal edip...

Y: Zaten günübürlük geçişimizde bizim öyle bir sorunumuz yok.

D: Evet işte; Türkler de orada çalışabilir belki, malınızı orda satıp Türkiye'ye ortaklık olduğu zaman Türkiye'ye getirebilirsiniz.

Y: Tabii ki var ama bunun sonucunda biz de daha yeni bir firma olduğumuz için; mazimiz daha burda bir 5-6 yıllık.

D: Özellikle yurtdışındaki örneklerle baktığımızda, Özellikle Amerika-Meksika ilişkisinde Amerikalılar fabrikayı Meksika'ya kuruyorlar ve Meksika'dan da işçi çalıştırıyor, kendi işçilerini de çalıştırıyor. Daha ucuza mal ediyor ordaki fabrikayı ve geliri Amerika'nın kalkınması için kullanıyor yine. Böyle bir şeyi Batum'da yapmayı düşünmez misiniz?

Y: Şu anda düşünülmez mi, düşünülecek çok şey var. Batumda aynı şekilde kurman lazım, bir Tifliste kurman lazım, bir Ermenistan'da kurman lazım. Bunda farklı zamana ihtiyaç var. Yani birden bugün ben kalkayım, hani.. bugün el atamıyorsun. Küçük bir şey tutuyorsun dünya para. Dönemiyorsun. Bir de karşı taraf oturmuş sistem, herşey yerli yerinde. Adam getiriyor, malı boşaltıyor, satıyor ondan sonra paranı veriyor. Bu sistem. E, bu sistemde yapabilmem için en aşağı yukarı 5-6 milyon \$ paran olman lazım ki sen üç yerde depo açasın, 3milyon \$lık bir mal sevkiyatı yaparsın, bir 3milyon \$da veresiye orda burda dönmesi lazım. 5-6 milyon \$ı buluyor. Bu da yüklü bir para olduğu için denemiyoruz.

D: Sizce Gürcistan pazarı Türkiye'nin yararlanması gereken bir pazar mı, yoksa bu artık özelliğini yitirmeye mi başladı yavaş yavaş?

Y: Hayır, Türkiye'nin pazarlanması lazım.

D: Peki sizce Türkiye bu potansiyeli kullanabiliyor mu?

Y: Tabii var müşteri yapan, gıda sektöründe olsun, işte inşaat sektöründe olan Tiflis'te çalışan büyük bayaa arkadaşlarımız var, kendileri satıyorlar orda.

D: Peki bunun arttırılması için yapılması gereken şeyler olduğunu düşünüyor musunuz?

Y: Arttırımı zaten güzel bir iş yaptığımız zaman sonucunu verimini alıyorsun; meyveyi diktiğin zaman, güzel dikmişsen çıkıyor, alıp yiyorsun.

D: Karşılıklı ilişkilerle baktığımızda, yada ticaretin gelişmesi için yapılan projelere, geliştirilen, yasal prosedürde geliştirilen yeniliklere baktığımızda sizce Gürcistan mı Türkiye mi daha aktif çalışıyor?

Y: Türkiye daha aktif çalışıyor.

D: Ne gibi şeyler yaptı Türkiye şu ana kadar, sizin gözlemlediğiniz?

Y: Türkiye en azından ulaşımımızı istediğimiz şekilde bugün istediğin yere gidiyorsun, gecesi gündüzü bir korkun bir sıkıntın yok. Bugün Gürcistan'da Gürcü vatandaşı kendi evine çıkmaya korkuyor.

D: Peki siz Gürcistan'a rahat gidebiliyor musunuz?

Y: Gidebiliyoruz ama

D: Ulaşım ile ilgili sorunlarınız..

Y: Ulaşım ile ilgili bir sıkıntımız yok.

D: Arkadaşlarımızla görüşmeye de Batum'a gidiyoruz dediniz zaman zaman. Bu arkadaşlık ilişkileriniz akrabalığa dayanan ilişkiler mi, yoksa ticari ilişkilerle sağladığınız yakınlıklar mı?

Y: Yo, hayır ticari de değil. Ticari ilişki de değil. Mesela gidip bir yerde oturmuşum, tanışmışızdır, arkadaşlığımızı devam ettirmişizdir.

D: Bunların hepsi Gürcü mü?

Y: Gürcü tabii. Kendileri misafirimiz olmuştur, buraya gelmişler biz oraya gittiğimiz zaman misafir oluyoruzdur. Bu şekilde arkadaşlar, ticaret değil.

D: Bu arkadaşlarınızın tanıştirmasıyla başladığınız ticari ilişkileriniz oldu mu?

Y: Tabii ki konuştuğumuz zaman oluyor da, farklı düşünceler, hani gel otur veyahut da ver ben satıyım muhabbeti yani. Demin de dediğim gibi karşı taraf oturduğu için böyle peşin para üzerinden

kimse mal almayı düşünmüyor. Hani illa şu malı al diye birine zorladığın zaman, mal ayağa geliyo satamıyoz.

D: Orada herhangi bir akrabamız var mı?

Y: Yok, herhangi bir akrabam yok.

D: Bildiğiniz, orda akrabası çok olan var mı, öyle aileler falan..?

Y: Var, mesela bizim köyden diyorlar, akrabamız var falan diye.

D: Görüşüyorlar mı?

Y: Görüşüyorlar. Mesela bu Sarp köyünün yan tarafı da Sarplıdırlar orda gümrükten ötesi. Onlar bayramlarda gümrüklerden gelip gidiyorlar, görüşüyorlar. Böyle birşeyler söylüyorlar ama görmedim ben, bilemiyorum.

D: Peki evlilikler falan duyuyor musunuz gürcülerle?

Y: Oluyor, evleniyorlar.

D: Peki böyle bir durumda gelp burda yaşamayı mı tercih ediyorlar yoksa burdaki oraya mı gidiyor?

Y: Ordan gelip burada yaşamayı tercih ediyorlar.

D: Burda devam ediyorlar ama değil mi, geri dönüşler de yaşıyor mu?

Y: Tabii, Türk vatandaşı oluyorlar burda.

D: Peki dini, ya da işte onların Gürcüce konuşması –gerçi çoğu insan biliyor galiba Gürcüceyi ama anlaşma da çeşitli problemler yaşadıkları oluyor mu?

Y: Valla ben yaşamadığım için bilemiyorum.

D: Din açısından...

Y: Din açısından ben şimdi müslümanım, ben karşıya da geçsem yine müslümanım yani. Ben oraya geçtiğim zaman hristiyan olamam ki.

D: Yo, o açıdan değil yani. Mesela onların inanışları ile burdakilerin inanışları arasında, bu tarz evlilikler yaşandığında bunlar problem oluşturuyor mu?

Y: Valla, onu bir evlenmek lazım.. görmek ..

D: Sizin yakın çevrenizde değil o zaman bu tip ilişkiler

Y: Yok, bizim kapsama alanımızın dışında olan şeylerdir onlar.

D: Peki siz kendiniz kişisel olarak bu tip evlilikler hakkında ne düşünüyorsunuz?

Y: Çirkince..

F.7. Interview with the chairman of Hopa Chamber of Commerce and Industry

S.A.: Dediğiniz gibi kapı '89 yılında açılmış, Sovyet Rusya'nın çökmesinden sonra Gürcistan sınırı olarak burası devreye girmiş. Bu açıldığı zaman tabii, karşı tarafta ticaret bilinmiyor, bilinmemesi de gayet doğal; o zamana kadar öyle ticaretle işgal etmiş olma durumları yok. Fakat ne hazindir ki, bizim tarafta da herhangi bir şey bilinmiyor; çünkü kapının açılma ihtimalini göz önünde bulundurabilen o zamanlarda kimse yok. Rahmetli Özal belli bir zaman içerisinde buranın açılacağı şeklinde ifadeler kullanmış zannediyorum, ama yani o zamanlar için uçuk ifadeler olarak görülmüş doğal olarak. Bu bölgede özellikle, Gürcistan'la ticareti yapan bu bölge, işte Hopa-Artvin, belki Rize, Trabzon olarak bunu düşünebiliriz, Doğu Karadeniz'in biraz daha içerisini içine alabiliriz; bu bölgenin Dış ticaretle, uluslararası ticaretle fazla bir ilgisi yok, olmaması da gayet doğal; çünkü böyle bir beklenti içerisinde kimse değil. Geçmişte orası; işte herkesin söylediği klasik bir tabir var: "Parmasını uzattığında sınıra doğru, hemen bir takım sinyaller verilebilir". Her ülke açısından da sıkıntı meydana getirebilecek bir kapı yapılması.

Zaman içerisinde sınır ticareti, sizin de dediğiniz gibi, başlamış. Malın mübadelesi, karşılıklı mal mübadelesi şeklinde. Oradan bir şeyler alınmış, veya oraya dışardan, Rusya'dan veya Türki Cumhuriyetler'den gelen ürünler bu tarafa doğru gelmiş, o şekilde anlaşmalar yapılmış. Bunun ismine de 'sınır ticareti'denmiş. Bu sizi etkiliyorsa şey yapabiliriz. Buna da 'sınır ticareti' denmiş, bu çerçevede bir ticaret oluşmuş. Bu tabii Türkiye'nin değişik kapılarında söz konusu. Esas sınır ticareti kapsamı biraz daha farklı. Yani direk mal mübadelesi şeklinde, çünkü zaman içerisinde başlamakla beraber, daha sonra bunlar normal ithalat, ihracat çerçevesi şeklinde, o şekle doğru ilerlemiş. Sınır ticareti dediğinizde geçmişte bir sınır ticareti kapsamında yapılan ticaret var, bunu ondan ayırmak lazım. Şu anda sınır ticaret kapsamında yapılan ticaret yok. O geçmişte kalmıştır. Uluslararası ticaret; ithalat ihracat, trans-ticaret; bu şekilde normal hale gelmiş, ama geçmişte tabii kimse bir şey bilmediğinden dolayı çok sıkıntılar çekilmiş, paralar kazanılmış, bilinçsizce harcanabilmiş; birileri birilerini kandırma durumunda da olabilmiş. İşte burdan giden dürüst insanlar orda sıkıntı yaşadıkları olmuş, ordan gelen, mal veren dürüst insanların burda sıkıntı yaşadıkları olmuş, ama netice de burdaki insanlar ticareti bilmiyor, işte süreç içerisinde öğrenmeye çalışıyor, öğreniyor, iyi niyetli olanlar, kötü niyetli olanlar var. O tarafa hiç bir şey bilmiyor. En azından burdaki insanlar iç ticaret kapsamında bir şeyler biliyorlar. Ordaki hiçbir şey bilmediği için oraya daha ziyade, bizim insanımızın öğretme durumu olmuş. Nasıl öğretirseniz size o bir şekilde dönüyor. Çok iyi öğretmediğimiz, belki bilmemezlikten, belki bilinçsizlikten ortada; dolayısıyla bunun bize yansması da işte onlara yaşattığımız sıkıntıların bizim tarafta da yaşanması şeklinde geri dönmüş. Böylece devam eden bir süreç. Dediğiniz gibi arada güvenlik bunalımları vs'isi bilmemesi var. Yani bunlar günümüzde tabii aşılıp durumda. Orada hem ticaret yapan insan olarak, dediğiniz gibi, hem de oraları incelemekle bir şekilde yükümlü görürdük biz kendimizi devamlı; çünkü o tarafın ticaret açısından ne kadar sağlıklı zemine oturması durumunda bu taraftaki insanlarımız, Doğu Karadeniz bölgesindeki insanlar, o derece sağlıklı ticaret yapabilir. Gürcistan'a, Gürcistan üzerinden diğer cumhuriyetlere. Şimdilerde de artık yatırım çerçevesinde de bunları düşünerek, ele alarak hareket edebilmeleri mümkün. Yani bu süreç içerisinde de oraları sürekli daha iyiye doğru götürülebilmek için yine idari birimlerle olsun, Başkonsoloslukumuzla olsun, diğer sivil kuruluşlarla olsun hep beraber çalışmalar yürütüldü. Yine de devam ediyor.

Şimdi geçmişte dediğimiz gibi çok sıkıntılı zamanlar yaşandı. Biraz önce sizin de bahsettiğiniz gibi. Bi Acara bölgesinde Abashidze dönemi var. İşte Gürcistan'da Shevardnadze uluslararası arenada çok yakından bilinen bir devlet adamı var, onun dönemi var; yine Abashidze'nin Acara'da olduğu dönemlerde. O dönemlerde tabii ticaret belli bir klasik anlayışla yapılıyordu. Gümrüklerde, yol güzergahlarına alınan rüşvetler vardı, güvenlik problemleri vardı. Gürcistan'ın bir dönem kendi iç savaş yaşadığı dönem var. Ve bunlara böyle baktığımızda aslında çok sıkıntılı süreçler var. Fakat bir taraftan da değerlendirdiğiniz de, şimdi her şeyin düzenli olduğu, yavaş yavaş düzenlenmeye başladığı şu dönemde bakıyoruz ki artık büyük firmalar da düzenli iş yapabilecek firmalarda artık yavaş yavaş bu bölgeye geliyorlar. Bu bölgede üstlenmeler olabiliyor. Belki Rusya'yı, belki Türki Cumhuriyetleri ordan idare etme düşünceleri hasil oluyor. Bu yavaş yavaş artık oluyor. Fakat önceki döneme baktığımızda burda, işte bizim bu bölgedeki firmalarımız, biraz daha yöreyi tanıyor, bölgeyi tanıyor, karşı tarafın dilini biliyor, orayla akrabalık ilişkileri var. O şekilde ticaret yapması daha kolay oldu,

oluyordu. E, bunları bir şekilde avantaj olarak değerlendirebilen firmalarımız var, arkadaşlarımız var bölgeden. Bölgeden kastım sadece Hopa değil, Arhavi, Rize ,Trabzon vs, burdaki insanlar şimdi belli bir ticari potansiyele sahip olan insanlar, arkadaşlarımız var. Ama şu döneme baktığımız da işte o belli potansiyeli olan insanların artık biraz da oraya yatırım yapma oranının daha güvenli, daha sağlıklı imkanlarını değerlendirerek biraz daha ilerisini görüp; çünkü orada yatırım yapma imkanı da var bugünkü koşullarda. Zemin olarak, yani alan olarak da müsait ortamlar var. Çünkü Çoruh Havzası, Çoruh Nehri o tarafa akıyor ve korkunç bir delta oluşturmuş durumda. Bugün bizim bölgemizde bir fabrika yapmaya kalksanız, yani 5 dönüm araziye bulmakta çok zorlanırsınız, ama orada gayet büyük araziler var. Bu anlamda baktığımızda geçmişte o sıkıntılı dönemlerde belki bir şekilde kandırılıp, çünkü kandırma mantığında olan insanın başarılı olma süreci çok uzun sürmüyor. Fakat o süreçte belli bir yer ediniş çalışması, hani biraz riske girip, sıkıntılar çekip şu anda belli bir aşamaya gelmiş olan firmalarımız orada yatırım yapma imkanı bulabilir. Kendisinin belli bir altyapısı olduğundan dolayı orada diğer firmalarla, yani bu düzenli iş yapacak firmalarla ortak bir şekilde yine yatırımlara girebilir, onlara belli bir program hazırlayabilir, beraber hareket edebilirler. Bu çerçevede ilerisini öngörebilirler.

Yine tabii karşılaştırma olarak baktığımızda 2004 sonrasında Saakashvili dönemi var. Bu dönemde önceden sorun olarak görülen, işte sorunlar içerisinde neler var –baştan da bahsettik- güvenlik sorunu var, rüşvetler sorunu var, gümrüklerde sıkıntılar var, yol güzergahlarında sıkıntılar var, bunlar tamamen bir devrim sonrasında sanki bıçak gibi kesildi. Mesela öncesinde bir takım paralar vermeden geçilmesi mümkün olmayan gümrüklerde şimdi rüşvet isteme durumunda olan memurların direk, anında görevine son verilebiliyor. Yine aynı şekilde yol güzergahında mesela, örneklemeler olarak baktığımızda eskiden Gürcistan polisi rüşvet alabilecek ortamları nasıl çıkarırız diye uğraşırken şimdi yolunu kaybetmiş araçlara Avrupa’da gördüğümüz şekilde işte yol gösterdikten sonra, yanlış eksik içerisinde olsalar bile kendileri teşekkür ederek uğurlamaları gibi örneklemelerle karşılaşıyoruz.

Ha, yine yeni idari dönemden sonra da sıkıntılar yaşanmadı mı? Yaşandı. Halen de belli sıkıntılar yaşanabiliyo ama iyi niyetle ve hızlı bir şekilde, seri bir şekilde tecrübe eksikliklerini gidermeye çalışıyor Gürcistan yetkilileri. Çünkü tamamen eski idareyi, eski yönetimde olan insanları, tamamen ayırdılar görevden aldılar. Bir şekilde de gerekiyordu. Demokratik bir darbe şeklinde oldu ‘Kadife Devrim’ deniyordu zaten. O şekilde olmasaydı işler hepten karmakarışık olabilirdi. Fakat tamamen o devlet tecrübesi de ortadan büyük ölçüde kalktığı için o tip zorlanmalar oldu süreç içerisinde. Şu anda önemli bir aşama kaydettiler bizim görüşümüze göre. Önümüzdeki süreçte de zannediyorum, Batum’da başkonsolosluğumuz var, eğer imkanınız olursa onlarla da görüşün, bence..

D: İlk oraya gitcez..

S.A.: Başkonsolosluğumuz da gerektiği şekillerde sizleri aydınlatır ordaki çerçeve ile alakalı olarak. Yani bu önümüzdeki süreç Gürcistan açısından çok daha iyi olacak, bizim geçmişleriyle karşılaştığımızda, yani ’88 yılından bahsettik, arada iç savaşlardan bahsettik, sıkıntılardan bahsettik ve şu anda geldiğimiz yıl 2006, 2007’ye geliyoruz. Yani baktığımızda 18-19 senelik bir süreç içerisinde bu kadar arbededen sonra tamamen hiç bir şey bilmeyen ve tamamen dışa kapalı olan bir ülkenin bu hale gelebilmiş olması bizim değerlendirmemize göre çok önemli bir süreç, çok önemli bir aşamadır. Ve bu aşama da hızlı bir şekilde ilerliyor. Önümüzdeki dönem de zaten dediğim gibi orada, o zaman Gürcü yetkililerle sürekli konuşuyorduk, “siz bunları, o sıkıntıları işte az önce bahsettiğim sıkıntıları, çözün, sürekli bir şekilde, biz bunların bizzat reklamını da yapıcız” demiştik. Yani reklam derken, bu kapıdan mesela Sarp sınır kapısından ne kadar fazla ticaret olursa bundan bizim Doğu Karadeniz bölgesinin avantajı var. Aynı şekilde Batum’un, Acara’nın, Gürcistan’ın avantajı var. Bu anlamda reklamasyon yapıcız dedik. Örneklem olarak ne diyebiliriz.. mesela Gürcistan üzerinden İran’a, a pardon, Gürcistan üzerinden Azerbaycan’a, diğer Türki cumhuriyetlerine ilerde inşallah Rusya’ya ticaret yapmak mümkün. Şu anda mesela önemli bir Azerbaycan’a giden önemli bir ticaret yekünü İran üzerinden gitmekte. Geçmişte çok daha fazla gidiyordu. Bunun, bu hattın daha sağlıklı hale ve istikrarlı hale geldiğinin vurgusu yapılarak, yapıyoruz bunu, bu tarafa yöneltilmesi çevrilmesi söz konusu oluyor. Aynı şekilde ilerde inşallah Abhazya bölgesindeki problem, tabii Rusya’yla ilişkileri bu anlamda çok önemli. Şu anda maalesef sıkıntılı. Çözülebilirse bu Abhazya problemi, o zaman Rusya hattına da komple doğru, Sarp sınır kapısı kullanılarak, yani bizim kapıdan, bizim bölgenin de menfaati olacak şekilde, Gürcistan’ın da menfaati olacak şekilde Rusya’ya kara ulaşımı söz konusu olabilecek, hatta demiryolu ulaşımı söz konusu olabilecek. Şu anda gemilerle, ro-rolarla gidiyo. Tabii maliyetler yükseliyo ona göre de ticaret hacmi maalesef düşüyo. Bu şekilde eğer Abhazya problemi çözülürse Rusya hattını da bu kapı üzerinden kullanabilme imkanımız olacak. Bu da önemli bir nokta.

Yine süreci bir çerçevede çok kısa bir şekilde aslında daha çok şey var ama, özetledikten sonra; ileriye yönelik olarak bir kaç önemli proje belki aktarmakta fayda var. Bunlardan bir tanesi Sarp sınır

kapısının yeniden yapılandırılması. TMOBB, bizim merkez kuruluş tarafından. Yine ilk İpsala yapılmıştı, şimdi Kapıkule falan bitirmek üzere, Habur ve diğer kapılar falan var. Aynı şekilde Sarp sınır kapısı da Odalar birliği tarafından yapılıyor, muhtemelen Mart ayı itibariyle başlanacak. Daha önce Gürcistan Başbakanı'nın da yapmış olduğu ziyaretlerde, Başbakanımızla yapmış olduğu ziyaretlerde, odalar birliğinde de kendilerini ağırlamıştık . orda Gürcistan Başbakanı bu modelin Gürcü tarafında da uygulanabilir uygulanabilmesini talep etmişti. Onunla ilgili çalışmalar , projelendirme falan da yapıldı. Zannediyorum önce bizim taraf başlayacak, akabinde Gürcistan tarafıyla ilgili de kesin, nihayi okey verilirse o tarafta yapılabilir. Bu entegre proje haline gelebilecek. Bu şekilde kapıda zaman zaman tabii sıkışıklıklar haliyle oluyor, fakat eğer bu dediğimiz proje devreye girdikten sonra çok daha seri, hızlı hareketlenme söz konusu olacak ve bundan en azından 15-20 sene sonrasına hitap edebilecek, o sürece hitap edebilecek ve kapı yapılanması, her ne kadar oradaki saha dar olsa bile mümkün olabilecektir.

Yine Batum havalimanıyla alakalı proje var. En son Sayın Cumhurbaşkanımızın ziyaretinde, tabii altyapısı daha önceden hazırlanmış projeleri çok daha 15 sene öncesine dayandırılan bir projelendirme. Batum havalimanının rehabilite edilmesi, yeniden yapılandırılması söz konusu. Ve bu TAV tarafından yapılıyor. Tiflis'le beraber. Ve mart ayında, aslında Ocak ayında yürürlüğe girecekti ama Mart ayına uzadı. Mart ayında bu havalimanı yeniden yapılandırılmış ve işleyişe hazır hale getirilmiş olacak. Bununla bağlantılı olarak yapılan anlaşma gereği, yani ortak kullanım anlaşması yapılmıştı, Hopa'da bir terminal binası oluşturulması gerekiyor. Bunun için de belli keşifler yapıldı ulaştırma bakanlığımız tarafından. Eğer uygun görülürse ve ilgili firma da ikna edilebilirse, yer sahibi, yer işleticisi diyelim, Hopa limanı içerisinde siloların olduğu bölgede 1000m²lik bir alanda prefabrik olarak bir terminal binası yapılacak. Gerekli bütün işlemlerin yapıldığı, bu arada check in işlemlerinden sonra pasaport kontrollerinden sonra direk olarak yolcu ve bagajın hiç Sarp sınır kapılarında bekletilmeden Batum'a ulaşılması, yarım saatlik süreçte, mümkün olabilecektir. Bu şekilde sanki iç hatta uçar gibi ; bu bölgede Ardeşen-Artvin hattı arasındaki insanları Batum havalimanının iç hat havalimanı gibi İstanbul için, Ankara için belki Antep ve bazı yaz sezonlarında diğer yerleşim birimleri için kullanılabilme imkanı olacak. Bu da bu bölge için çok önemli bir avantaj olacak. İnşallah Mart ayına kadar bizim burdaki terminal yapılandırılması da halledilir ve o da güzel bir proje olarak devreye girebilir. Hem turistik açıdan hem ticari açıdan iki bölgeyi birbirine entegre edecektir ki daha önce turistik olarak kullanılan bir slogan vardı "bir tatil iki ülke" , yani buraya gelen turistlerin, Artvin'e gelecek turistlerin en azından bir gün karşı tarafı da görmesi, oraya gelenlerin de dışardan, içerden bir gün bu tarafı da görebilmesi şeklinde güzel bir turistik hareketleri ortaya çıkarmak da mümkün olabilecektir. Burada tabii gündemde olan bir konut fonu sıkıntısı vardı, aslında Gürcistan'la karşılıklı vizeler kaldırılmıştı, büyük uğraşlardan sonra. Fakat konut fonu tek taraflı olarak yurtdışına çıkan tüm Türk vatandaşlardan ülkemiz tarafından alınıyordu. O da 15 YTL' ye inecek, 70 YTL'den. Zannediyorum Ocak ayında itibaren devreye girer. Bu yaz sezonu, önümüzdeki sezonda turistik anlamda da daha önemli bir hareketlilik, bu dediğimiz çerçevede olabilecektir.

Yine Gürcistan tarafından gelen talep vardı, fakat o konu çok netlik kazanmış durumda değil. Yine Batum limanı ve Hopa limanının ortak kullanımı iki ülke tarafından olabilir mi serbest şekilde diye. Bunun bir öngörüşmesi yapıldı ama henüz nihayete gelebilecek veya bir nihayi aşama kaydedebilmiş netlik kazanmış durumu yok o yüzden sadece bir proje anlamında değerlendirebiliriz. Fakat bize göre kullanımı iki tarafında ortak olarak bizim açımızdan da karşı taraf açısından da çok faydalı bir çalışma olur. Özellikle Batum limanına baktığımızda sürekli dışarda petrol ticareti yapan gemiler dahil bekleyen, dışarda gemilerin beklediği bir liman durumunda. Kapasitesini yoğun bir şekilde çalıştırıyor, fakat bizim limanlar, sadece Hopa değil, Rize, Trabzon, Doğu Karadeniz'in veya yani Samsuna kadar baktığımızda limanlarının maalesef kapasitesinin çok düşük bir haliyle çalışabiliyo. Bu çerçevede baktığımızda böyle bir entegrasyon bizim Hopa limanının da en azından yoğun bir trafığe kavuşmasını sağlayabilir, sağlayacak önemli bir gelişme olabilir.

Yine aslında önemli olabilecek başka bir şey var. Yine hep turistik, ticari, ve ticari açıdan entegrasyon düşündüğümüz için karşı taraf, bu Acara bölgesi ile Artvin bölgesinin biraz daha belki ilerisinin orada bir de demiryolu projesi var Batum'la Hopa arasında. Çünkü Batum'a kadar zaten var. İlerde dediğimiz gibi hani bu Abhazya tarafı da bu problemi çözülürse, Rusya; ama şimdilerde burdan Türki Cumhuriyetleri ve Çin'e kadar sizi demiryoluyla çok düşük maliyetle ulaştırabilecek bir hat kurulabilmiş olur. Zaten Batum'a kadar olan bir hattır bu. 33 km'lik bir hat daha ilave edilebilirse Batum-Hopa limanı arası bu tamamlanmış olabilir. Bu ihracatçılar birliğinin de, özellikle Başkanlığında çok desteklediği, sürekli gündeme getirdiği bir projedir ...'nın (18:02) yani bu bir anlamda baktığımızda yani hatlar birbirini acaba köstekler mi mantığı var maalesef ülkemizde. Karayolu taşımacılığı bildiğiniz gibi çok yoğun Türkiye'de ve bundan önemli miktarlarda para kazanan insanlar var, firmalar var. Gayet doğaldır. Fakat bir şeyi anlamakta belki arkadaşlarımız

güçlük çekmektedir, kısa vadeli düşündükleri için. Çünkü bir hattın, yeni bir hattın devreye girmesi, diğer hatları öldürüyor, tam tersine daha fazla canlandırabiliyor. Ülkemizde özellikle maalesef denizyolları, ki bedava yollardır bunlar çok fazla kullanılmıyo, demiryolları çok fazla kullanılmıyo. Ve bunlar en düşük maliyetli yollar. Karayolu taşımacılığı hem riskli, hem maliyeti yüksek. Ha, yapılmıyacak mı, elbetteki yine yapılacak, hemde yoğun bir şekilde. Belki bir çok ülkeden daha yoğun bir şekilde yapılacak ama bir taraftan maliyetlere, maliyet analizi yaptığımızda, yani demiryoluyla siz burayı bağladığınızda, karayoluyla Hopa'ya kadar gelen mallar, tabii ki karayoluyla gitmesi gereken ürünler mutlaka var, zaman açısından, diğer açılardan, fakat gemiyle diyelim gidebilecek, veya demiryoluyla gidebilecek ürünlerin güvenli bir şekilde bizim kendi Hopla limanımızdan vagonlara yüklenip, taa Çin'e kadar gidebilmesi, Azerbaycan'a gidebilmesi, veya Rusya'ya gidebilmesi çok büyük bir pazarda pay alma açısından, rekabet açısından çok büyük bir artı sağlayabilecek bir projedir. Başlı başına bize göre bir projedir. Ve Hopa başta olmak üzere, Artvin, biraz daha ilerisini tek başına kalkındırabilecek bir projedir, bunu da görmekteyiz. İnşallah, aslında AB fonlarından da kullanılabilir, fizibilitesi, projelendirilmesi yapılmış bir, yani ön çalışmaları yapılmış bir projedir diyelim. Ama hali hazırda devreye sokulabilme aşamasından maalesef uzaktır. Büyükelçiliğimizde bu konuda aslında olumlu tavır sergilemektedir. Sayın Başbakanımızı 'da bu konuda bilgilendirdik, bilgisi vardır, fakat biraz bürokrasimiz ağır işliyor bizim, Türkiye'de birçok konuda olduğu gibi. O açıdan henüz böyle netlik kazanmış olma durumu bu projede.. ama ileride inşallah bu proje de netlik kazanabilir.

Buna benzer şimdi daha ferdi çalışmalar, projeler; büyük projeler dışında ferdi çalışmalar yapılabilir. O bölgeye yatırımsal olarak değerlendirme imkanı olabilir. Şimdiye kadar ağırlıklı olarak, tekrar başa dönersek, yani riskli bir süreçten geçildi, şu anda da daha az riskli olarak, daha güvenli olarak ticaret yapılıyor. Burdaki firmalarımız ticaret yapmakta, nakliye işleri özellikle Hopa'da yoğun. Fakat artık firmalarımıza söylediğimiz, yapmaya çalıştığımız yönlendirme, artık Gürcistan'da bazı şeyleri algılamış durumda onlar da ülkelerinde bir takım üretime yönelik şeyler yapılmasını istemektedirler. Bunu dikkate alıp, geç kalmadan, büyük firmalar henüz gelmeden, belki büyük firmalarla, bu işi bilen firmalarla beraber, belki bir kaç firma bir araya gelerek ... firmalar (21:20) orta ölçekli, ileriye yönelik olarak belki biraz daha büyük ölçekli üretime dayalı fabrikalar kurabilmelidirler, kurmaları gerekir, bu şekilde bir yönlendirme yapmaya elden geldiğince çalışıyoruz. Ha bunun dışında dışardaki, yani ülkemizin firmalarından mesela, özellikle tekstil işi yapan firmalardan 2-3 tane firmamız orda var. Bir şekilde çalışıyor, hatta sonrada yurtdışına ihraç eden. Türkiye'nin de dışına Batum'da üretip, oraya ihraç eden firmalarımız da var, yine başka üretim alanlarında da var. Bunları da teşvik etmekteyiz. Hatta geçen dönemde bir kaç ay öncesinde, bir önceki başkonsolosumuzla beraber Acara Başbakanı, özellikle bizim de organizemizle Bursa'yı ziyaret ettiler. Bursa ticaret odası sağ olsun çok iyi bir şekilde karşıladılar ve ordaki imkanlara bakıldı. Yani bir şekilde biz burdan, Acaradaki yetkililer ve bizim başkonsolosluğumuz orda, orayı yatırıma yönelik olarak pazarlamaya çalışıyoruz, daha öncede bahsettim. Ama bunu tabii bir şekilde hem bizim büyük firmalarımıza yaparken, hemde bizim yöresel firmalarımız da bu pastadan alabildikleri miktarda bir şeyler, bir pay alabilsinler diye, onlar için de uğraşyoruz. İnşallah önümüzdeki süreçte, o az önce bahsettiğim büyük entegrasyon projeleri de düşünülerek Acara bölgesini bir nevi ülkemize zaten yakın ama, ekonomik anlamda da entegre edebilecek bir yakınlığa kavuşturabiliriz. Yani kısacası daha çok 'biz' oluruz. Biz olmazsak, bu süreçte olmazsak, daha sonraki süreçte zaten büyük firmalar, Avrupa firmaları düzenli olan her yere giriyolar. O zamanda bize girebilecek bir alan maalesef kalmıyor. Dediğim gibi temennimiz, ticari ve turistik açıdan bizim bu bölgenin entegre olabileceği bir Batum, bir Acara görmek.

D: Peki,.. Amerika ve Meksika örneğine baktığımızda bu sınır ilişkileri yavaş yavaş ilerledikçe, 1965'ten itibaren 'Sınırı Sanayileştirme Programı' adı altında çok üst ölçeklerde planlama çalışmaları var, hükümetler arası çalışmalar, o bölgedeki halklar arasındaki, yada alt birimler arasında.. Bu tarz bir üst ölçekli program sizin de gündeminizde mi?

S.A.: Şimdi aslında bu şekilde düşüncelerimiz bizim var, ama idari bakış açısı olarak; yani şimdi Gürcistan'ın mesela ilk başlangıç zamanlarındaki perspektifini biraz önce değerlendirdik, durumunu değerlendirdik. Şimdi, aslında çok önemli bir aşama var işaret ettiğimiz gibi biraz önce, fakat bu önemli aşamayı bazı sıkıntılar yüzünden, belki ara ara yine gündeme gelebilen bazı durumlar yüzünden maalesef bizim idarecilerimiz tam olarak algılayabilmiş durumda değil. Hani bunu çok daha üst ölçekte bu tip projeleri devreye sokabilmek, gerçi sadece ticari açıdan da değil aslında çevresel açıdan da bu mümkün. Yani örneğin bir katı atık tesisinin bile Avrupa Birliği, AB fonlarından belki Batumu ve bu sayede Artvin'i en azından Hopa'yı Arhavi'yi vs. içine alabilecek bir proje de olabilir. Ama bunları yapabilecek henüz bir zemin tam sağlıklı oturmuş durumda değil açıkçası. Yani bunlar için birazda şu gerekiyo, yani, diyelim ki sadece Ticaret Odası'nın veya karşıdaki Batum ticaret odasıyla da ilişkilerimiz gayet iyi. Odalar arası ilişki yeterli olmuyo. Bunların aslında olmakla beraber

ilişkiler, diyelim ki valilikler arası ilişkilerin çok daha sağlıklı ve çok daha yoğun bir şekilde olması gerekiyo. Bu şekilde belediyeler arası ilişkilerin çok daha yoğun olması gerekiyo. Yani tabii bizim aslında başkonsolosluğumuz aracılığıyla bu çok güzel bir şekilde yapılabilir. Yapılmaya da çalışıyor fakat...

D: Peki, engelleyen şey nedir sizce bunları?

S.A.: Şimdi n'oluyo biliyor musunuz? Açıkçası diyelim ki bir güzel program, organizasyon yaptınız, Batum'a gidildi. Orda çok güzel şeyler konuşuldu. Zaman zaman mesela Trabzon valilik olarak da işte, oda olarak da işte vs. Sayın U. falan gidiyoruz. İşte ordaki programlara, ordaki yatırım tekliflerine imkanlara, ortak yapılabilecek projeleri değerlendiriyoruz. Ondan sonra dönüyoruz herkes kendi gündemine gidiyor. Samsun'dan bişey geliyo, aynı şekilde.. veya idari yetkililer geliyo. Yani bugün burda herhangi bir şeye başladığınız zaman, konuştuğunuz zaman; şimdi Gürcistan bizim kadar büyük bir ülke değil, biz doğal olarak, hani bizim Başbakanımız da Bakanımız da, diğer bürokratlarımız da veya sivil kuruluşlar dahil. Yani ülkemize geldiğimizde belki çok daha yoğun bir gündemle karşılaşyoruz, ama o anlamda Gürcistan'da diyelim, Gürcistan gibi bizden çok daha ufak bir ülke, gelişmekte olan bir ülkedeki insanların değerlendirmesi tabii ki ona göre olmuyo. Olmaması da çok doğal, çünkü onlar bir şekilde konuşulanların neticesini, devamını çok seri bir şekilde bekliyorlar. Sizin için belki çok da önemli olmayan bir proje onlar için hayati önemde olabiliyo ülkeler arası dengeye baktığımızda. Ama maalesef öyle oluyo. Şimdi birde şu var, mesela siz bu sene geldiniz, güzel bir ekiple, heyetle geldiniz mesela Trabzon'dan, mesela Artvin'den, Samsun'dan, neyse. Ve onunla alakalı çalışma yapmadınız; ama onlar diyelim ki Çin'den gelenler, atıyorum, Kazakistan'dan gelenler orda bir otel projesine girdiler, orda bir tatil, turistik projeye girdi, başka projelere girdiler, yani ticaret merkezi projesine girdiler. Ve adamlar diyelim ki o işi yapmaya başladılar. Sizler ondan sonraki sene tekrar bir vesileyle gelip, aynı şeyleri konuşma durumunda kalıyorsanız bu sefer inandırıcılığımız kayboluyo. Büyük projelerde maalesef bu sıkıntılar var. Geçmişte mesela 15 senelik bir proje, dedik ki Batum havalimanının ortak kullanılması. Bu çok önceden, işte 9. Cumhurbaşkanı Sayın Demirel zamanında gündeme getirilmiş bir projedir. Türkiye aslında kendisi yaparak bu projeyi devreye sokacaktı, fakat geçen zaman içerisinde olan hadiseye bakın, gelinen noktaya bakın; şu anda Gürcistan bunu kendisi yaptırıyor. Aslında bu ayıp Türkiye'ye yeter, bir şekilde düşündüğümüzde. İdari açıdan, çünkü "Acara bu kadar önemlidir", "Gürcistan bu kadar önemlidir", lafta söylerken içerisini doldurmak zorundasınız.

Aslında Türkiye'ye baktığımızda çok az şey de vermiyo. Şimdi Eximbank aracılığıyla verilmiş olan milyonlarca dolarlık kredi şimdi vadelendirilmiş durumda. Belki de hiç tahsil edilmeyecek. Ama bunun efekti yok pek o kadar. Etkisi çok fazla değil. Bunu maalesef göstertemiyoruz.

Baktığımızda yine askeri olarak çok güzel projeler yapmışsınız, destekler vermişsiniz, siyasi olarak destekliyorsunuz, ama böyle bir takım şeylerde esasen ticari olarak size de katkı sağlayabilecek ve aşağıya, alt tabana çok daha yansımaları olabilecek işlerde verdiğiniz sözü yerine getirmiyorsunuz. Belki söz vermeden bir çok şeyi yapmışsınız, ama orda bazı şeyleri, bazı atlamalarınız var ki, yani yenilir, yutulur türden değil. Bunlar sıkıntı meydana getiriyo. O açıdan büyük bazı projeler konusunda, hani bir şey yapılırken bütün suç hep bizim tarafta mıdır, değildir. Ama Türkiye gibi, yani bu kadar gelişmiş,yani giderseniz çok daha Osmanlı zamanından bir geçmişi olan bir ülke, sadece Türkiye olarak düşündüğümüzde bile Cumhuriyet'ten sonra çok büyük bir ülke aslında Türkiye, gücünü kendisi hissedebilse, e baktığımızda yeni debelenme aşamasında ve yani aslında güzel bir aşama elde etmiş olan Gürcistan ufak bir ülke. E, orda Gürcistan'daki Gürcüler kadar bizim Türkiye'de Gürcü yaşıyo mesela baktığımızda. O hata yapsa bile onları Türkiye'nin aslında görmemesi gerekiyo. Yoksa elbetteki orası hata yapacak. Türkiye ne kadar aşamadan sonra bu duruma geldi ve yine ne kadar eleştirisel bakabiliyoruz bir çok konudaki Türkiye'deki uygulamalara. Gürcistan gibi bu şekilde işte onlar şöyle yaptı diye işte bunlardan bişey olmaz, bunlarla iş yapılmaz mantığına giderseniz.. bizim maalesef bakış açımız halen böyle.

D: Yani sosyal altyapı henüz böyle bir entegrasyona hazır değil gibi mi duruyo.

S.A.: Tekrar değerlendiresek o son sorduğunuz soruyu, yani bizim maalesef hata görme lüksümüz olmamalı. Biz kendi işimizi bir kere çok iyi bir şekilde yapmalıyız. Büyük bir ülke olarak, çünkü konuşurken büyük bir ülkedir, gerçektende aslında büyük ülkeyiz. Ve bunun idrakinde olup, karşı tarafın hatalarını görmemeliyiz. Aslında görmeliyiz ama düzeltici şekilde ona da yardımcı olmalıyız. Öbür türlü, "ya, bunlarda bir şeyden anlamıyolar, bunların zaten niyetleri düzgün değil" gibi, geçmişte o az önce bahsettiğimiz, anlattığımız sıkıntılı süreci, halen o süreç varmış gibi değerlendirip, hareket edersek, bazı durumlarla, istisnai durumlarla karşılaştığımızda bir yere varamıyoruz. Bu tip üst projeleri maalesef uygulayamıyoruz.

D: Sizce böyle bir projenin gerçekleştirilmesi Gürcistan'ın kalkınmasında mı daha aktif bir rol alır, yoksa Türkiye'nin ve Hopa'nın kalkındırılmasında mı daha çok işe yarayacaktır?

S.A.: Yani, etle kemik birbirinden ayrılabilir mi? Ayrılamaz. Bu onun gibi bir şey. Yani baştan düşün.. Biz bakıyoruz Gürcistan'da sosyal altyapı, kültürel altyapı, bölgesel anlamda düşündüğünüzde, Samsun'a kadar baktığımızda burada yok. Yani opera sanatçısından tutun, o tip etkinliklere kadar sanatsal kültürel etkinlikleri çok yoğun bir şekilde mevcut. Çok güzel konser salonları var vs. yani baktığınızda ve çok ekstra şeyler. Turistik açıdan her geçen gün baktığımızda yeni yeni şeyler yapmış oluyorlar. Ha, belki şehrin arka planlarında bazı bölgelerinde çok anormal görüntüler var. Ama bir şekilde adamlar başlamış ve onları da düzeltme yoluna gidiyorlar ve o anlamda onlar çok daha ileri. Ama ticari anlamda baktığımızda, yani bazı altyapısal eksiklikler anlamında baktığımızda elbetteki, yani bizim taraftaki durumlar çok daha ileri. Mesela şu anda oradaki gümrük yapılanması, oradaki o resmi olmayan anlamda parasal trafik yapılanması şu anda bizim taraftan daha ileri. Ha, bunları herkes net bir şekilde söyleyemeyebilir, söyleyemeyebilir, ama bazı şeyleri görmeden düzeltilebiliriz mümkün olmuyo maalesef. Şimdi, geçmişteki toplantılarda mesela daha geçenlerde yine Ulaştırma Bakanlığı ile ilgili Kara Ulaştırma toplantısı yapıldı. Bunlar bir sene Türkiye'de yapılıyor, bir sene Gürcistan'da yapılıyor, ülkeler arası olduğu için. Türkiye-Gürcistan arasında yapılan en son toplantıda geçmişteki dönemlerde yani işte siz şunu yapıyorsunuz derdik biz, bizim yetkililerle beraber, şurada şunu alıyorsunuz, burda bunu alıyorsunuz, bak şöyle olmaz vs. gibi gayri resmi şeyler oluyor, yollar şöyle böyle. Rakamlar çıkartırdı bizim arkadaşlarımız, şunlar şunlar bunlar. En son toplantıya ben katılamadım, fakat katılan arkadaşların aktardığı şekle bakıyorsunuz, yani, o tarafta bir şey kalmamış durumda, işte sizin tarafta şu rakam söyleyken şöyle almış, şu söylemiş şeklinde ifadelerle karşılaşmışlar. Baktığımızda madalyon aslında tersine dönüyor. Şimdi Türkiye, tabii hantal bir yapılanma içerisinde. Büyük ülke ama, bürokrasiden daha önce bahsettim, bir çok konuda bunun yansımaları görüyoruz. İşlemiyor, ağır işliyor. Şimdi burada Türkiye'deki bir anormalliği düzeltilebiliriz için akla kararı seçme durumunda kalabiliyorsunuz. Ve birşeyi algılatmak için aynı süreci yaşama durumunda olabiliyorsunuz. Ama bu tip devrimlerin, kadife devrim dedik ya, radikal bir şekilde yapıldığı için bir nevi demokratik diktatörlük gibi. Pat, devlet başkanı böyle olacak diyo ve belli idari böyle olacak diyo ve o öyle yapılıyor. Ona göre kanunlar çıkarılıyor.. ne derece demokratiktir dersiniz, Gürcistan şu aşamada ne derece demokratikliği kaldırabilir sorusuyla karşılaşabilirsiniz. A, Türkiye ne derece demokratiktir dersek, o farklı bir tartışma zaten. Ama bazı konularda gerçekten, oraya, buraya, şuraya Türkiye'de olan gibi takıldığımızda süreci işletemiyorsunuz. Ve kendinize 5 senelik bir program çiziyorsunuz, 5 sene içerisinde bir bakmışsınız ki oraya takılmışsınız, buraya takılmışsınız, yapmak istediğiniz veya ideallerinizdeki, samimi olarak yapmayı düşündüklerinizin belki bir seneliğini ancak yapabilmışsiniz. O anlamda Gürcistan şu anda Türkiye'den daha iyi gidiyor. Çünkü onların, şu anki idarenin bunu doğru yapmak haricinde başka bir şansları yok. Onun için (4:49) geriler. Zaten eksik olan yanlış olan önceki idare tarafından yapılıyordu. Şu anda ordaki halk bunun daha düzgün yapılması için ve tabana da daha sonra yansiyabilmesi için onlara oy verdi, o şekilde gidiyorlar.

D: Sonuçlarını da alıyorlar diyorsunuz..

S.A.: Evet. Bizim burdaki şeyimiz de, dediğim gibi bu hantallıktan, ağır işleyişten kaynaklanan, maalesef, sıkıntıları geç çözebilme ve çözememe sorunlarımız var. Bunlarda işte bu tip projelere belki biraz engel olabiliyo, fakat şunlara da bakmak lazım, yani mesela bir Sarp sınır kapısının, sınır kapılarının ortak modernizasyon işlemi olursa, bu mesela ortak bir proje olarak düşünülebilir. Önemli bir, entegrasyon açısından önemli ve bunun bizim Odalar Birliği tarafından yapılıyor olması, yapılacak olması da çok güzel bana göre. Yine Batum Havalimanının ortak kullanımı çok önemli bir projedir, iki taraf açısından da düşünülünce. Ve yani bi bunun zannediyorum İsviçre'de orada örneği var ama tam böyle bir örnek değil.

D: Orda Basel'de üç ülkenin birarada kullandığı..

S.A.: Üç ülkenin ama, evet Basel'deki, ama ordaki herkes gidiyo, kendi ülkesine geçiyo. Burda diyelim ki, Batumda ineceğin, Gürcistan topraklarında uçak inecek, Türkiye tarafı Türkiye'ye geçecek. Yani daha biraz daha farklı olmakla beraber, benzer bir proje ve çok da önemli bir proje. Bu aslında 10 sene önce uygulanabilirdi, ama işte bu ağır aksak işleyiş, maalesef.. ha, Gürcistan'da sıkıntılar vardı. Mazeretler bulabilirsiniz, bulabiliriz. Ama Türkiye gibi bir ülkenin, şimdi sınır komşularına baktığımızda, böyle sağlıklı objektif bir gözle, sorunsuz tek ülke belki de. Yani diğer taraflarla, bazen sorunlarımız oluyor, bazen iyi oluyoruz, bazen orta halli oluruz, bazen kötü olabiliyoruz ama Gürcistan'la hiç bir sorunumuz olmadı şimdiye kadar. Ve dediğim gibi askeri, siyasi, ekonomik buraya katkı sağlamışsınız, ama bu tip şeyleri işte, yani çok rahatlıkla yönlendirebilmeniz lazım. Türkiye bu yönlendirme gücünün maalesef ya farkında değil, ya kullanmıyo, ya kullanmak istemiyo, (kullanmak istemiyo biraz garip ama, bence pas geçelim) o iki alternatiften biri. Ama

Amerika mesela dese, Türkiye'nin yaptığı askeri yardımın çok cüzi miktarını yapıyo, bir reklamasyon, sanki Amerika tüm modernizasyonu yapmış gibi hava estirilebiliyo. Türkiye oraya askeri havaalanı dahil bir sürü katkı sağlıyor, fakat onun etkisi o derece hissettrilemiyor maalesef. Burda tabii bütün birimlerin, bizler dahil üzerimize düşen eksiklikler mevcut ama Gürcistan'dan çok daha bence üst anlamda, idare anlamında sağlıklı bir şekilde bakabilmemiz lazım, çünkü tabandan yapılan çalışmalar, aslında sonuç verdiği zamanlar da oluyo ama uzun sürüyo, tabanla tavan eğer entegre olabilirse çok daha hızlı bir şekilde problemler hallolabilir. Çok daha önemli problemler de geçildi bitaraftan baktığımızda. Önümüzdeki aslında dönem projelerin ortaya konulabilme dönemi, bahsettiğimiz o büyük projelerin. Onların aşağısındaki ortam ne kadar sağlıklı hale gelirse, büyük projeler, ortak projeler açısından ticaret de orada o kadar hızlı bir şekilde ilerleyebilecek. Yani bu anlamda baktığımızda bunların taban tavan entegrasyonu içerisinde çok daha seri olabilmesi mümkün. Mesela biz vizenin kaldırılabilmesi için, biz '99'da göreve geldik Ticaret Odasında, o tarihten itibaren de vizenin 15 dolar bir ücreti vardı, formalitesi şusu busu birsürü , hem süre problemi, hem para problemi de aslında var, çünkü bölgesel anlamda bir aile düşünün 15den 60 dolar, adam vazgeçiyor. Bu gelecek burda harcayacak, bunlar geçecek orda harcayacak aslında iki taraflı böyle küçük çaplı hareketler olacak ve ordaki insanlar o hareketten menfaatlenecekler. A bu, '99'da biz, hadi 2002'de diyelim biz başlamış olalım vizenin kalması gerektiğini temcit pilavı gibi söylemeye, e bu süreç içinde baktığımızda daha yeni kalktı. 1999-2006 diye bakıyorsunuz, yani 7 sene. Aslında önceden de kalkabilirdi, hoş yani biz geldik diye şey olacak değil, ondan önce de mutlaka vardı ama, şimdi baktığımızda kalkabilince kalkıyo. En son mesela, şu anki arkadaşımızdan önceki başkonsolosumuz, bu sene görev süresi doldu Ankara'ya gitti. Şimdi AB ilişkileri ile ilgili daire başkanlığı yapıyor. Yani o dönemde tamamen bir paralellik arzetti. Geçiş döneminde yine başkonsolos olan arkadaşımız da yetkililerle çok iyi bir şekilde çalışıyodular, idarecilerle de aynı şekilde çalışıyordu ama baktığımızda şimdi özel sektörde yani bizler tarafından aktarılan her ne kadar yarı resmi hüviyetimiz olsa bile, ya burada sanki işte dışardan kurulan bir fikir gibi geliyo. Ama şeye baktığımızda idareden böyle bir şey geldiğinde, hele diplomatik kanaldan yani onunla tamamen örtüşünce bu sefer idare biraz daha normal, "demek ki bu olabilir" mantığıyla bakabiliyo. Halbuki fikir, fikirdir. Doğru fikir doğru algılanmalı, eksik, yanlış olan varsa o şekilde algılanmalı, bu geldiği yere göre değerlendirilmemeli. Belki bir süzgeçten geçirirsiniz, ama tamamen böyle kenara koyarsanız, geçen zaman kaybına daha sonra ah, vah ediyo insanlar. O paralellik sağlandığında, mesela vize kalktı. Kalkabiliyomuş. Türkiye'ye aman aman bir getirisi yok ki. Şimdi konut fonu meselesine gelince. Şimdi çok anormal bir durum. Bununla ilgili Başbakan müsteşarı yardımcısının da katıldığı, bizim TOBB ETU (10:42) 'de bir şey de yapmıştık, bir kaç ay oldu. Bir kaç ay derken 5-6 ay bile oldu zannediyorum, yanlış hatırlamıyorsam. Ya, ancak nihayi işte bütün mesele o Edirne'den tutun Doğubeyazıt'a bütün kapıların oda başkanları falan vardı, Maliye Bakanlığı Müsteşarı'ndan tutun Gümrük Genel Müdürlüğü Müsteşarlığı vs. böyle bir bünyede yapılan toplantıdan sonra, mantığını ve gerekliliğini net bir şekilde kimse ortaya koyamadı idareden. "Nedir?" dedik bunun şeyi, "işte şöyle, işte böyle".. yani burada bir problem varsa, yani her zaman eskidende söylenen bir şey vardır ya "maarif kapatılarak okul yönetilemez" diye. Birşeyleri engellemeye çalışıyorsanız buna farklı şekillerde tedbirlerinizi alın, onları engelleyin. Yoksa siz insanların geliş gidişini kısıtlama mantığıyla böyle bir şey yaparsanız bir yere varamıyorsunuz. Ki, kapılar zaten sirkülasyonu ne kadar çok olursa, o kadar sağlıklı olur. Hem ticari, hem turistik açıdan.

D: Ama bu azaltıyodu..

S.A.: Azaltıyodu, yani şimdi 70 lira çıkardınız, bir sürü sisteminiz (11:45) vardı, tamamen anormal olarak, halen aynı şeyi söylüyorlar. 15 lira olması bile çok sakıncalı, çok saçmasapan bir uygulama. Ama yani 70 liradan 15 liraya indirildi. İnsanlara dokunmaz diye bunu bir nebze ilerlenmiş bir aşama olarak yine görüyoruz diyelim. Fakat, yani konut fonu diye bir anormal durumun yurtdışına çıkan insanlardan böyle bir paranın istenmesi, tahsil edilmesi, tahsil edilmeye çalışılması, son derece anormal bir uygulamadır.

D: Günlük çıkışlarda da alınıyordu değil mi bu miktar? Günlük ticari aktiviteler için giriş çıkışlarda da aynı parayı..

S.A.: Şimdi, iş için gidenlere, iş adamlarına, bazı istisnalar çıkarıldı. Bunlar belge alarak gidebildi ama bizim dediğimiz bu değil. İnsan, hep dedik ya vizeleri niye kaldırdık biz, 15 dolardı yani, 22 milyon 23 milyon neyse, bu para fazla geliyo diye, turistik entegrasyon açısından bunların kalkması için o kadar uğraşıldı, bir çok insan uğraştı. N'oldu, onlar kaldırıldı, e bir tarafta 15 dolar, bir tarafta 70 lira. Bi de tek taraflı bunu bırakıyorsunuz. Çünkü vizeleri kaldırdınız iki taraflı olacak. Onlar gelsin burda para harcasın, e siz gitmeyin. O zaman, orda para harcanmasın. E, böyle küçük hesaplar yapınca ben Türkiye olarak sen diyosun ki, doğal olarak bütün kapılarımı değerlendirerek bunu yapıyorum; haklı olabilirsin. Ama bunun Gürcistan'a izahı mümkün değil. Öbür taraflara da yine mesela Edirne

orda başkanı arkadaşımızdı. Aynı şeyi söyledi. Zaten biz bu taraftan ve o taraftan böyle abluka altındaydı ama, yani onların da başka türlü şeyleri var. Her tarafta sıkıntı meydana getirecek bir uygulamayı siz devlet olarak sanki vazgeçilmez bir gelir kaynağıymış gibi uyguluyorsunuz, her ne sebeple yapıyorsunuz. E, madem 15 liraya düşecekti, niye 70 liraydı ki? Bu kadar sıkıntı. Bir taraftan polis, bir taraftan öbürü sıkıntıda, çünkü istisnalar koymuşsunuz biri bir belge getiriyö, öbürü başka bir belge getiriyö, belki orda polis kafasına göre işlem yapıyö, belki başkası başka bir işlem yapıyö. Belki para alınıyö, belki başka şeyler oluyö. Bunlara niye mahal veriyosunuz ki. Ha, şu andaki uygulama, istisnalarda büyük ölçüde kaldırıldığı için, o tip su istisnaları ortadan kaldırır büyük ölçüde. Kamusal olarak 15 lira çok büyük bir yekun değil, ama 70 lira; hani insana bir şey gösterirsiniz de daha iyi birşeyle karşılaştığında, hafifletmiş olduğunda hoşuna gider ya, bir şeyi kaybettirip buldurma gibi. Ama normalde esasen hiç olmaması gereken bir uygulama, fakat maalesef var. Bunlar ilişkilere çok büyük zarar veriyö.

D: Yatırımlar başladı dediniz, Türkiye’den gidip orada yatırım yapanlar. Bu yatırımlar genel olarak hangi sektörlerde, tekstil örneğini verdiniz ama..

S.A.: Tekstil var ağırlıklı olarak, otel olarak var, yine turizm sektöründe. Orada bir Inturist otel , daha önceden Sovyet Rusya’nın Inturist otelleri vardı. Eskiden bunlar politbürounun ve dışardan gelen misafirlerinin kaldığı otellerdi. Tabii zaman içerisinde bunlar yeniden rehabilite edilmediği için bayaa deforme olmuşlardı. Mesela Batum’da yine Inturist otel vardı, hemen sahilin yanında. Onlar yakın bir zamanda açıldı. Bunların genel müdürü Türk. Daha önce Zorlu gene genel müdürlüğünü yapmış olan arkadaşımız, yapımı da gene bir Türk firması tarafından ekim inşaat (15:15) tarafından yapıldı. Fakat sahibi gene Gürcü. Moskovada şey yapan bir Gürcü işadamı. Bunun biraz ilerisinde yine çok güzel bir alanda şu anda Nuro bir yer satın aldı, yine Gürcistan Devlet Başkanı’nın da isteğiyle ve önümüzdeki yıl içerisinde zannediyorum, orada bir 5 yıldızlı, gayet güzel bir otel yapılması içerisinde girecek. Buna benzer projeler var, bunlar birbiri ardına gelecek. Ha, diğer ülkelerden, mesela Kazakistan olsun, -Rusya’yla ilişkiler şu anda kötü ama Gürcistan’ın- diğer ülkeler geçmişte bir Antalya’ya gitme durumları yoktu. Geçmişte diyelim ki, yani Rusya’nın Sibirya’sından, o soğuktan, siz Batum’a geldiğinizde zaten yeterince sıcak oluyö. O insanı Antalya’ya götürürseniz orda kavrulur zaten, muhtemelen. Dolayısıyla Batum’un o anlamda o ülkeler açısından çok güzel bir turistik potansiyeli Gürcistan’ın var. Ve onlar yine turistik otel yapılanmaları, diğer faaliyetlerde ticaret merkezleri gibi konularda daha hızlı ilerliyorlar.

D: Peki bu pazarda Türkiye sizce yeterli payı alabiliyor mu? Kazakistan galiba –duyduğumuz kadarıyla- önemli bir paya sahipmiş orada şu anda yapılan yatırımlarda. Türkiye avantajlarına rağmen bu pazarı yeterince kullanabiliyo mu sizce?

S.A.: maalesef kullanamıyö. Baştan beri söylediğimiz, çektiğimiz sıkıntı da o.

D: Yatırım konularında en azından..

S.A.: Normalde, yatırım konularında da aynı, yani bizim dediğimiz gibi, yani çok yakın durumdayız, sınır komşusuyuz ve sorunumuz yok. Böyle bir ülkeyiz aslında şu aşamada, bundan sonra inşallah daha seri bir şekilde yapabiliriz ama şu aşamaya kadar aman öyle risklidir, aman şudur budur şeklinde bakmayıp limanından havalimanına, demiryolundan diğer taraflarına bu ülkeyi ekonomik anlamda tam bir şekilde Türkiye’yi entegre yapabilmış olmamız gerekiyor idi. Burda çok büyük hatalar yaptık geçmişte, baktığımızda. Yani Türkiye’nin sınırındaki, yanbaşındaki bir Gürcistan’da aslında, daha ileri boyutta düşündüğünüzde Amerika’nın etkisiyle bir devrim olması bile aslında sağlıklı değil. Çünkü bir ülke tamamen size yakın, yani nasıl komşusu olarak size yakınsa, ilişkiler olarak yakınsa, o anlamda diğer açılardan da size yakın olması gerekiyö, hani bunun diplomatik ifade şekli vardır mutlaka onu söylemeyelim ama. Yani yanbaşınızda sorunsuz olduğunuz bir ülkede cereyan eden tüm olaylar Türkiye’nin bilgisi dahilinde cerayan etmeli aslında.

D: Şu anda Gürcistan’ın kalkınmada ve imarında uyguladığı politikalar konusunda, mesela Amerika devrimde etkiliydi dediniz, sizce Türkiye’nin etkisi nedir, bir örnek olarak belki.. Türkiye bu gibi konularda etkili olabiliyor mu en azından?

S.A.: Şimdi şöyle bir şey söyleyeyim, mesela 2-3 sene önce zannediyorum elçilik binamız yenilendi, biraz daha iyi. Ama bina şeklinde düşünün, diyelim ki güzel bir bina şeklinde düşünün, daha önce bir kat şeklindeydi, birkaç elçiliğin, konsoloslüğün olduğu bir binanın içerisindeydik. Bunlar çok önemli. Şimdi Amerikan Elçiliği’ne bakıyorsunuz, şimdi yeni bir elçilik yaptılar. İçinde helikopter pistine varıncaya kadar anormal büyük bir alanda bir elçilik yapıyor. Yani bunların etkisi çok fazla oluyor, reklamasyonu adamlar çok iyi yapıyorlar ve onlar ticari anlamda da hem firmaları çok daha gelişmiş bir ülke hem kolay kolay onlara idare anlamında bir takım yaptırımlar da yapılamıyö, ülke güçlü çünkü ve gücünü hissettiriyö. Bu anda baktığımızda etkisi fazla ama Gürcistan’ın mesela rotasını son dönemde özellikle Gürcistan Başbakanı bir kaç kere geldiğinde, devlet başkanı keza öyle. Bizim Başbakanımız da Cumhurbaşkanımız da Gürcistan’a ziyaretler yaptılar. Bakanlar düzeyinde zaten alt

düzye de yine yapılyo. Yani burada baktığımızda, mesela bir toplantıda, işte o Odalar Birliği'nin hani Sarp Sınır Kapısı'nın Sarpi tarafının modernizasyonu için hazırladığı toplantıda Gürcistan Başbakanı, bakanlarıyla beraber, alt kadrolarıyla beraber gelmişlerdi ve orada altyapı yatırımlarından tutun elektrikle ilgili yatırımlara, barajlar ile ilgili özelleştirmeler sonunda yeni yapılandırmalara, karayolları ile ilgili yapılandırmalara varıncaya kadar yani biz de şunlar şunlar şunlar vardır, sizin firmalarınıza çok uygun şekilde bunları sunuyoruz, süreleri, zamanları vs. bilmemneleri bilgileri şuralardan elde edebilirsiniz vs. gibi çok güzel bir sunum yaptılar. Yani Gürcistan bu pastadan öncelikli olarak yakın, yanibaşındaki, kendisine bir çok alanda destek veren komşusunun faydalanması için, faydalanabilmesi için güzel bir şekilde hazırlanıp, gelip programını sunmuştu, elindeki verileri aktarmıştı; hem işadamlarına hem idari yetkililerimize. Dolayısıyla Gürcistan bu konuda aslında daha fazla adım atmış durumda diyebiliriz. Ha, bizim orda da firmalarımız var, bir takım altyapı inşaatlarını yapan ve ordaki ihalelere giren ama Türkiye'den baktığımızda o projelere aman aman çok büyük ilgi oldu dememiz söz konusu değil. Daha ilgili olabiliriz. Daha fazla dediğim gibi yani çok fazla gelir getirmeyebilir; mutlaka getirir bu tip projeler, mutlaka gelir getirir de, belki bir başka ülkeye gittiğinizde biraz daha rahat oluyorsunuzdur. Atıyorum, Türkiye'den 3000 km ötedeki bir ülkeye gittiğinizde biraz daha rahat oluyorsunuzdur, ve biraz daha belki fazla para kazanıyorsunuzdur ama, bu ülkenin sizin için aslında stratejik önemi var. Ona göre hareket, yani siz firmalarınızı da ona göre hareket ettirebilirsiniz bu zor bir şey değil. Amerika bunu çok iyi bir şekilde yapıyo. Amerika gerektiğinde bir ticari firmasının alacağı için en üst yetkiliye varıncaya kadar gidiyorlar duruma göre, o ülke de gereğini yaptırıyor. Bunun Türkiye gibi bir ülke tarafından da yaptırılabilmesi lazım ama ondan önce tabii o yönlendirmeyi de yapmak lazım; bunların hepsi birbirine entegre.

D: Bazı teşvikler yapıyoruz dediniz. Hangi konularda nasıl teşvikler yapıyorsunuz? Orda yatırım yapanlara yaptığımızı söylemişsiniz, yanlış anlamadıysam..

S.A.: Evet, aslında şöyle ; teşvik derken biz ekonomik anlamda, maddi anlamda Oda olarak bir teşvikten bahsetmiyorum da; reklamasyon yapıyoruz; çünkü teşvikleri zaten orası veriyor. Yatırımsal anlamda şu anda Gürcistan'ın yeni uyguladığı politikalar çerçevesinde özelleştirmelerde ve yeni yatırımlarda önemli artılar sunuyorlar zaten. Vergi indirimlerine belli süreç dahilinde varıncaya kadar, yani yatırımla alakalı özellikle, bu konularda imtiyazlar tanıyolar. O anlamdaki teşvikler onları zaten var. Biz bunun haricinde onların reklamasyonunu yapıyoruz, çünkü reklamasyonda aman aman sadece Gürcistan'ın biz bunu iyiliği için yapmıyoruz. Bu her iki tarafta iyiliği için olacağı için yapıyoruz. Çünkü bize göre aslında İpek Yolu'nun gerçek başlangıç noktası Batum. Çünkü demiryolu bağlantısı var, liman bağlantısı var, havayolu bağlantısı var, karayolu bağlantısı var. Yani öyle güzel bir yerde ki, aslında şimdi hani akıntı, işte su akar ya, önüne set çekersiniz biraz durur, bir set daha çekersiniz, ilerde bir daha çekersiniz ama nihayetinde bu olacak. Orası, yani geleceği çok parlak bir şehir. Her açıdan. Hem ticari açıdan, hem turistik açıdan, kültürel, sosyal açıları da ilave edelim; geleceği çok parlak bir şehir. Ha bu 3 sene sonra mı olur, 5 sene sonra 10 sene sonra mı olur, ama yani çok hızlı bir şekilde ve kabuk değiştirerek ilerliyor. Bunu şu anda biz elden geldiğince görmeye ve göstermeye çalışıyoruz. A, biz bunu göremez, gösteremezsek; başkaları görür. Ondan sonra bugün diyelim ki bizim Türkiye'deki oturmuş firmamız dahil veya orta ölçek, hadi buradakiler bir ölçüde gördükleri aşamada diyelim orda yer alabilirler. Yani bizim belli ölçekteki firmamız bugün eğer 3 liraya oraya gidecekse, bir şey yapacaksa yarın bunun maliyeti 6 lira; öbür gün 12 lira, öbür gün 20 lira olabilir. Yani biz bunu hissederken, bunu görebilecek durumdayken; neden 3 liraya burada yer almalıyım ki?!

D: Özellikle bu yatırım yapma konusunda: Mesela demiryolu eğer aktif olursa özellikle nakliyeciler bunu istemiyorlar ve bundan kaçınıyorlar dediniz. Peki şu anda Hopa nakliyye bu kadar uzmanlaşmışken –bütün Doğu Karadeniz'in nakliyesini büyük oranda Hopa yapıyor sanırım- bunlar böyle bir durumda sizce yeni bir alana yatırım yapabilecek ya da Gürcistan'a yatırım yapabilecek, başka alanlara kaydırabilecek sermaye birikime sahipler mi? Ya da böyle bir potansiyelleri var mı?

S.A.: Aslında biz arkadaşlarımız, hani bizimkiler de –muhalefet eden arkadaşlar tabii yok değil ama- sağlıklı düşününce, objektif düşününce, bizim arkadaşlarımız artık bunu belli ölçüde algılamış durumdadır. Çünkü siz ticaret hacmini arttırmak için bir işlem yapıyorsunuz. Mesela 10 birimlik bir ticaret hacminiz var, bu demiryolu projesi ile diyelim ki 25 birime çıkacak. Bu 25 birim içerisinde o 10 birimden de yukarı çıkıyo aslında, yani karayolu trafiği ile de siz yine oraya gideceksiniz ama trafik arttığında artık diyelim ki bir ticari işleme bir maliyet avantajıyla girebildiniz bir firmayla, bir ülkeyle, bir ülkenin bir firmasıyla. Bundan dolayı siz orda yeni bir hacim elde ettiniz, ticaret hacmi elde ettiniz. Bunun farklı yansımaları, belki başka, daha önce çalıştığı firmayla, karayolu taşımacılığı ile yaptırdığı işi de yine sizin ülkenizin firmalarına yaptırabilir. Yani bunlar çok birbirleriyle bağlantılı, destekleyici türde çalışmalar. O açıda bunları da orta vadeli, uzun vadeli düşününce aslında firmalarımız bunları algılamaları mümkün.

Belki dediğiniz gibi, şu da var tabii, bir sektörde şey yapabilir, bu gün illa doğuşunuz nakliyeciyi diye ölüştünüz de nakliyeciyi diye bir kaide yoktur. Yani nakliyeciliğinizle devam edebilirsiniz ama bunlar son derece olabilir projelerdir. Mesela eğer demiryoluyla alakalı şeyler yaparsanız, bugün vagonlar da netice de belli bir ücrete tabiidir, vagon da alınabilir. Ücreti, fiyatı nedir bakılır, belki bir tane TIR satar bir arkadaşımız, bir tane vagon alabilir. Veya üç tanesi bir araya gelir bir kaç tane alabilir, böyle bir firma kurulur. Vs, vs.. Yani şu an baktığımız da mesela THY önceki uygulamada belli bir yolcu kapasitesine sahipti, fiyatları daha yüksekti. Şimdi idarenin yeni uygulamasından sonra özel havayollarına da belli iç hatların açılmasından sonra şimdi daha çok insan seyahat etmeye başladı uçakla diyelim ki.. Ve THY orda zarar etmedi, karı daha fazla arttı. Daha kaliteli işlem yapmaya başladı. Ve diğer taraftan diğer özel havayolları da, yani yurtdışına diyelim ki uçuyodular veya sadece Türkiye’de yeni yaptılar; yani onlar da para kazanmaya onlar da daha kaliteli düzgün hizmet vermeye başladılar. Fiyatlar rekabetten dolayı da idari tedbirlerden dolayı da biraz düştü. E, baktığımızda şimdi otobüsle alakalı sanki bir şey varmış gibi oluyor. Ama onlarda aslında hızlı bir şekilde adapte olsa, onlar da şimdi animasyonlara başladılar, kampanyalara başladılar, değişik ücretlerdeki bilet fiyatlarına falan, yani bunlar bir rayına oturuyo. Neticede eğer şuysa mesele; yani Türkiye’de eğer otobüs trafiği çok fazlaysa bunun bir yerde önüne geçilmeli. Türkiye’de eğer TIR trafiği çok fazlaysa bununda bir şekilde bir yere varabilmesi lazım. Yani bugün n’oldu mesela: yani bir iş yapıyorsunuz, sizin güzel iş yaptığımızı düşünen, karınıza vs.nize bakmadan değerlendirir -zaten bakamaz- yani bunlar arabalar vızır vızır işliyo diye 3 tane araba da birisi alır, öbürü de 10 tane alır, e, bu netice de yani birisi dieylim ki bir parça kar edecekken, hepsinin zarar etmesine de yol açabilir. Yani bunları değişik açılardan değerlendirdiğinizde, neticede yani karayolları –herzaman söylüyorum ben bunu- karayolları demiryollarından, denizyollarından havayollarından daha risklidir. Hani yolcu, yük taşımacılığı, değişik açılardan düşündüğümüzde. Dolayısıyla o kadar fazla karayoluna yüklenmemiz bana göre çok doğru değil. Ha, karayolları lazım değil mi, çok lazım –bunda zaten belli bir gücümüz var ama- yani hiç bir şeyi abartmamak lazım. Tek tabanca karayollarında çok güçlü olalım derken demiryollarını çok aksatmışız. Demiryollarında çok cılız kalmışız. E, bedava denizyollarımız var, üç tarafımız denizlerle kaplı bir ülkede denizyollarınız kullanmıyoruz. Ve bunlar maliyeti çok çok düşürücü şeyler.

D: Bu demiryolları projelerinde Avrupa birliği fonlarında yararlanma gibi projeler var mı?

S.A.: Bu mümkün ama belli bir aşamaya bunları getirmek lazım. Siz eğer kendi içinizde burda nihayi aşamaya gelememişseniz eğer aman efendim bir yetkili şöyle derken biri böyle diyorsa; yani burda bizim karşı tarafa karşı, AB’ne karşı inandırıcılığınız olmaz. Önce kendi içinizde tam olarak bu projenin gerekliliğine, doğruluğuna, yapılması gerektiğine kanaat vermeniz gerekir, eğer o aşamaya gelinirse ondan sonraki aşamada bu tip projelerin hele fizible olabilecek projelerin desteklenmesi son derece mümkün. Artı böyle bir proje olunca yani bunlara daha sıcak bakılıyor. İki ülke arasında hele yani gelişmekte olan belli bir şeyden sıyrılıp ta gelişmekte olan bir ülke, onunla yapacağınız bir projeye destek çok daha fazla çok daha rahat gelebilir. Yeter ki doneleri çok iyi bir şekilde oluşturmuş olun ama kendi çevredekilerde birlik her konuda olduğu gibi çok önemli. İnşallah o birliği sağlarız. Bu önemli projede devereğe girebilir ilerde.

D: Gürcistan’dan buraya çalışmaya gelenlerin olduğunu söylemişsiniz. Ne tür işlerde çalışıyorlar? Gününbirlik, emek yoğun işlerde çalışmak için mi geçiyorlar sadece yoksa başka şeyler de yapabiliyorlar mı? Ve bu kişilerin sosyal yapısı, sosyo-ekonomik yapısı Gürcistan’da nedir? Neden buraya geliyorlar?

S.A.: Şimdi, Gürcistan’da tabii genel anlamda baktığımızda ekonomik durum çok iyi değil. Vatandaşın, diyelim ki orta direk olarak tabir edelim -ne derece uygundur bilemem ama eskiden olan deyimiyle Türkiye’deki söylüyorum- ve aşağı durumda olan insanların ekonomik durumu iyi değil. Hatta kötü denilebilir. Maaşlar cüzzü. Gürcistan iyileştirmeye başladı ama bir yerden başladı. İşte gümrüktü, polisti, şuydu buydu, daha göze çarpan, daha sıkıntıda olan yerlerden. Kademeli olarak inşallah emeklilere kadar varır, devam eder iyileştirmeler. Ama şu andaki durum çok iyi değil. E, bu insanların ekonomik durumu iyi olmadığı için ne olacak? Bahçesinde bir ürünü vardır. Şimdi Rusya’yla ilişkiler kötü, mandalinasını, narenciyesini vs’sini oraya satamıyodur. Bu insan ne yapacak bir parça buraya getirmeye çalışacak. Yolcu beraberinde getirdiğinden, belki bir miktar üzerinde getirmeye çalışacak vs. burda satacak. Yani bu maksatla gelebilir.. belki gelecek burda çay bahçeleri vardır. Çaybahçelerinde sezonluk olarak çalışma düşünüyodur, çalışacak. Belki bebek bakıcılığı yapacak. Yani şimdi baktığımızda, bazı idari tedbirler de bu konuda uygulanıyo, şimdi çalışma yasası şu bu vs.; bu kadar bööyle hani şimdi ülkemizde gerçekten bir AB düzeyinde kanunların çok net bir şekilde uygulandığı, aman efendim trafik kuralını ihlal edince önce düzgün bir şekilde uyarmak sonra cezanın kesilebileceği, kesinlikle başka imaların düşüncelerin, hem vatandaşın hem ordaki memur açısından olmayacağı bir ülke yapısında olsak amna, çok güzel, kesinlikle yani nasıl bir başka

ülkeden bizim vatandaşımız işsizken bir başka ülke vatandaşı gelip çalışsın.. bunlar çok doğru güzel sözler; ama o halde olmadığımız zaman bunların söylenmesi yani bana biraz havada geliyor.

D: Şu anda kaçak konumunda çalışıyorlar herhalde?

S.A.: Çalışıyorlar. Ha, bunun sakıncaları var mı? Sakıncaları olabiliyo.. mesela ne olabilir? Yani eğer burdaki vatandaşlar veya dışardan gelen Türkiye içindekiler de olabilir, ordan gelenler de olabilir; ekonomik durum kötü olduğunda eğer iyi niyetle zihniyet de bozuksa insanlar hırsızlık olayı, başka bu tip şeyler olabilir. Ha, bunlar tabii sıkıntı ama bu sıkıntıları da idarenin bir şekilde çözebilmesi ve onu kontrol altında tutabilmesi gerekir. Eğer memur sayınız eksikse ona göre arttıracaksınız..

D: Peki bu durumun, burada işsizliğe sebep olma gibi bir sonucu oldu mu? Yani burda çok kişi işinden oldu mu onlar yüzünden?

S.A.: Şimdi öyle bir şey aslında yok. Mesela burdaki değil de dışardan gelebilirdi denilebilir, iş ve işçi bulma kurumlarından şey yapılabilir. Burda onlara da bakıldı bir miktar. Yani insanlar bakıyorsunuz diyelim ki gelir, burda çalıştırırken, çalışırken diyelim ki bir ay çalıştı, iki ay çalıştı ondan sonra bu iş bana göre değilmiş, ağırmiş; bunun ücreti bana göre değilmiş, söyleymiş deyip gidebilir. Gidebiliyor. Burada nihayetinde niye mesela doğudan insanlar fındık toplamaya geliyorlar Türkiye içinde.. buna benzer bir şekilde düşünün. Buna benzer şekilde bizimki aslında doğru değil. Aslında sigortasız çalıştırma meselesi, bunlar resmi konular ama, dediğim gibi Türkiye bir süreç içerisinde gidiyo. Bazı alanlarda gerçekten denetim mekanizmalarını çalıştıracak aşamaya yakın zamanda inşallah gelir, ama şu anda gelmiş durumda değil ve denetim mekanizması çalıştırmıyo. Dolayısıyla anlık meselelerle , diyelim ki şöyle bir şey düşünün: yani burda diyelim ki emniyet müdürü geliyodu, emniyet müdürünün gelmediği anda arabaların park edilmiş olması –mesela park probleminden bahsedelim-park edilmiş olması hiç bir sorun teşkil etmez. Hiç kimse ceza kesmeyi düşünmez. Ama emniyet müdürü veya vali bey geliyodu mesela- ilin valisi geliyodu; o anda öyle park edilmiş bir şey varsa hemen trafik cezası kesilir işte bir şeyler söylenir falan. Bu tip şeylerin olmaması gerekiyo. Veya başbakan geliyo diyo yolların asfaltlaması usulen; bunlar çok saçma sapan şeyler. maalesef Türkiye’imizde olan şeyler. Ha o yüzden bu tip şeyleri tam öyle düzgün aşamaya getirelim de ondan sonra yapalım. Biz kanunların uygulanmasında da aynı şeyleri söylüyoruz.

Ulaştırma konusunda yine o tip şeylerimiz vardı. Bir tane örnekleme olarak şeyyediim. Tonajla ilgili problemimiz vardı geçmişte bu kapılardaki en önemli problemlerden bir tanesi. Aracın normalde X bir tonajla gitmesi gerekirken, bunun çok üzerinde bir tonajla gidiyordu. İşte bunun maiyeti falan şusu busu vs.’si zararları artırları.. ve bu böyle bir müddet bu şekilde gitti. Uygulamaya bir bakıyordunuz, Rize’den gemi kalkıyordu; 70 tonla gidiyordu, burdan kapıdan bakıyorsunuz 50 tondan yukarı geçilmiyo. Yani böyle anormallikler, bu tip şeyler.. ve kanunun aslında, maliyet avantajları açısından baktığımızda, araç aslında amortisman olarak, aracın deformasyonu açısından sıkıntılı, yanlış. Yolları da deforme etmesi açısından yanlış, fakat siz bunu uygulama aşamasında altyapısını henüz hazırlamamışsanız, getirememişsiniz ve çıkardığınız kanunu uygulatabıyorsunuz. Bir yerden siyasi baskı geliyo öbür taraftan bilmem ne.. ayrı ayrı kanun haricinde genelde, yönerge gibi şeyler çıkarıyorsunuz. O halde bunu yapmayacaksınız. O halde yaparsanız; geçmişte bu konuda rezil olduk Gürcistan’a; Gürcistan sonuçta tonaj uygulamasına geçti. Herşey sülman. Adam orda başladı ve o idari değişikliğinden sonra bir aşama sonra yaptı bunları. Ama dediğim gibi yapınca düzgün yaptı. Bir müddet, zaman da bildirmede, işte Gürcistan Başbakanı oraya geldiği zaman orada Devlet Bakanı Sayın Kürşat Tüzmen’e de söylemişti. Orada yine Başbakanımız da o konuda devreye girmişti. Zamanında haber vermemişlerdi. Çok geç haber verdiler Başkonsolosluk aracılığıyla. Ondan dolayı bir miktar tamam dediler süre tanyoruz, erisin kuyruk. Ondan sonra devreye soktular. Bazı şu konularda eksiklikler var, avrupai şu konuda şöyle yapmanız lazım ondan sonra. Onları değiştirdiler; ama taviz vermediler, çok da güzel uygulaniyo. Şimdi bakıyorsunuz bizdeki uygulamaya bakın ordaki uygulamaya bakın o anlamda o aslında Gürcistan’dan çalışma maksatlı buraya gelmesi durumu yanlış. Ülkemiz kanunları açısından da yanlış; ama ülkemizin kanunları maalesef yani sağlıklı bir şekilde bir çok alanda işlemiyor, işletilmiyor. İnsana göre kanun işletilmesi olmaz.

D: Buraya gelme sıklıkları zaman içinde hiç değişti mi? Sınır kapısı açıldığında belki daha yoğundu, şimdi bir azalma var mı?

S.A.: Sınır açıldığında daha fazla bir sirkülasyon vardı ama, sadece çalışma olarak değil. Yani ticaret yapmak, bir takım malların alınıp satılması şeklinde de daha fazla vardı.

D: Bavul ticareti..

S.A.: Burdaki işadamlarımızın, esnaflarımızın eksiklikleri de oldu geçmişte. Çünkü insanlar bir kere alışverişi yapar, eğer siz ona marjlarınız uygunsanız, düzgünse kar marjınız kaliteli malları veriyorsanız; dolayısıyla kandırmıyorsanız kısacası; devamlı olur. Eğer kandırma eğiliminde olursanız, bakılır edilir, bir başka tarafa baktığında farklı bir şey görürse bunu kaybedersiniz. Bu tip şeyler, buna benzer şeylerden, geçmişteki o sirkülasyonun daha, o tip ürünlere karşı ilginin daha fazla olması, vs,

vs. bazı şeyler doneler düşünebilirsiniz. Ama özellikle vizelerin kaldırılmasından sonra o taraftan buraya geliş daha fazla. Çünkü ilave vize maliyeti ortada yok. Bizden de o tarafa daha çok geçiş olacaktı fakat konut fonu sağolsun onu telafi etti. Şimdi daha yine artabilir, yani iki taraftan yani dediğim gibi ülkelerde kriz yaşanabilir zaman zaman, yaşıyor, sıkıntılar olabiliyo, bazı iş alanları daralabiliyo vs, vs. ama böyle sınırsal bölgelerde çünkü sınırların getirdiği her iki tarafa da çok önemli sıkıntılar var. Sosyal hayat getirdiği bozukluklar dahil. Bunlara baktığınızda en azından böyle iki tarafın entegrasyonu şeklinde küçük, orta ölçekli hareketlilikler olması lazım ki bu insanlar bunlardan menfaatlensin ve en azından belli bir maddi düzeyi yakalasın.

D: İki taraftaki akrabalık ilişkileri ve sosyal, kültürel anlamdaki bazı yakınlıklar ticari ilişkilerin gelişmesi ve yoğunlaşmasını etkiliyor mu; ya da gelecekte etkileyebilir mi? Örneğin ortaklıklar kurmak vs..

S.A.: Geçmişte tabii faydası oldu. Çünkü ilk aşamada zaten Gürcü dili de ordan da Türkçeyi bilen çok azdı. Bu tip ilişkilerle oldu, insanlar o anlamda güvenmeye çalıştı, belirli ilişkiler kullanıldı. Şu aşamada artık tabii yine o tip şeyler olmakla beraber daha profesyonel bir aşamaya yavaş yavaş geliniyo. Bundan sonra daha işleri sağlıklı yapmak lazım, çünkü o tip ilişkiler faydalı olmakla beraber zaman zaman eksileri de oluyor. Esasen ticareti sağlıklı bir zeminde ve kontratlarla yapmak lazım.

D: Öyle bir dönüşüm yaşadığınız zaman..

S.A.: Öyle bir dönüşüm doğru; tam yaşanmış belki değil ama, halen alacağı olan firmalarımız var. Ve o taraftan o durumda ve ya benzer durumda olan firmalar var. Ha, ticaret devam ettiği sürece belki sıkıntı olmayabilir ama, bitirmek istediğinizde veya başka kanala kanalize olmak istediğinizde bunlar zaman zaman belli bir sıkıntı oluşturabilir, belli kayıplara yol açabilir. Kazancınıza baktığınızda belki o kayıp telafi edilmiş olacaktır ama, neticede ticaretin artık daha sağlam zeminde, daha ticaretin kurallarını dikkate alarak yapılabilmesi, daha sağlıklı olur. Çünkü artık Gürcistan yani önümüzdeki dönemde, bu dönemde, daha ilerisinde daha sağlıklı, güvenli bir hale geliyor. Kuralları işletmek lazım. Hem ticaretin kurallarını, hem de uluslararası ticaretin kurallarını işletebilmek lazım. Çünkü sonrasında başvurabilecek sıkıntı yaşanıldığında kaynakların olabilmesi açısından elde doneler, veriler olması gerekiyor.

D: Ben biraz da Hopa kentinde '89'da kapı açıldıktan sonra sizin gözlemlediğiniz değişiklikler üzerine bir şeyler öğrenmek istiyorum. Yani, şu bölgede bir sürü otel açıldı, minibüsçüler işte şöyle oldu, insanlar tarımla uğraşırken gelip burda lokanta mağaza açmıştır; veya bir bölgede artık konutlar, bakmışsınız apartmanlar artmaya başlamıştır; bu gibi gözlemlerinizi neler?

S.A.: Şimdi biraz daha aslında geçmişe bakarsak, Hopa da sürekli bir takım gelişmeler oluyor. Daha öncesinde transit bir sirkülasyon vardı, liman üzerinden; Hopa limanı üzerinden; ki doğu Karadenizde bu bölgede önemli limanlar içerisinde. Liman üzerinden transit ticaret vardı, nakliye vardı; özellikle İran'a o savaş dönemlerinde falan daha yoğun bir şekilde bürünmüştü. Öyle bir ticaret sözkonusuydu. Yani Hopanın aslında durumu, yani ekonomik durumu, çok düşük bir seviyede değil, hani baktığımızda diyelim nüfus olarak böyle bir şehirlerle karşılaştığımızda, belki belli illerle bile karşılaştığımızda, Hopanın ekonomik seviyesi onlardan çok daha iyi durumda. Zaman zaman bazen limanını kullanabiliyo, bazen işte kapı açıldıktan sonra kapıyla ilgili işler olabiliyo. Belki illerde bir Ermenistan kapısının açılma durumu olabilir; AB baskıları üzerine-Fransa özellikle bu konuda çok bastırıyo, bazı başka baskılar var. Eğer Ermenistan kapısı açılırsa şu an Gürcistan üzerinden mesela Ermenistan'a gidiliyo, yine bizim burdaki firmalarımız aracılığıyla; belki o zaman liman kullanılacak şekilde, hani alternatifler, değişik alternatifler olabilecek. Limana gemi ile mal getirdiğinizde Ermenistan kapısına en yakın liman Hopa limanı. Bu tip şeyler olabilir, ama baktığınızda tabii Sarp Sınır Kapısının açılması ile, tabii o transit ticaretin durmasından sonraki süreç nihayetinde bu, önemli bir açılım oldu. İnsanlar para kazandılar, farklı ticari arayışlar içerisine girdiler. Ama şöyle bir tespit belki yapılabilir: yani ticarete kalındı, nakliye sektörü diyelim ki daha önce kamyondu, ama şu anda TIR filoları şekline dönüştü. Bu önemli bir aşama olarak görülebilir. Diğer açılardan, yani bir yatırım, bir üretime dayalı yatırım çerçevesinde bir çalışma, orta ölçekli, küçük ölçekli oldu ama orta ölçekli ve büyük ölçekli maalesef olmadı. Ticaret, alıp satma işleminden öteye geçilemedi. Burda daha önce söylediğim bir şey var, yani yatırım yapabilmek için bizim bu Artvin sınırları içerisinde aslında öteye doğru da baktığınızda yatırım yapılabilecek alan maalesef yok. Belki insanlar yapacaktı, belki bunların çalışmaları oldu, fizibiliteler oldu ama. Şimdi siz idari anlamda bile bazı gerekler için daha önce de bahsettim 5 dönüm, 10 dönüm bir arazi bulamıyorsunuz. Dolayısıyla üretime dayalı bir şeyler yapılamadı. Onun yapılabilmesinin adresi, sağlıklı bir şekilde belki ortak yatırımlarla Gürcistan'ın Acara bölgesi, Batum şehri olabilir. Diğer yansımalar da tabii insanların ekonomik seviyeleri, gelir seviyeleri arttı. Genel anlamda arttı. Baktığınız da tabii nakliye sektörü ilerledi, ordan geçinen insanların, onun yansımasıyla ticarethanelerin, hepsinin dolayısıyla doğal olarak, ekonomik seviye olarak artışları söz konusu. Bu binalara da yansıdı tabii ki inşaat alanına da yansıdı. Bunlar kademe

olarak hertarafa yansıyor. Şu anda mesela genel anlamda tabanda Türkiye çapında baktığımızda, halen tabana yansımış bir ekonomik veri çok fazla yok. Hani makroveriler gerçekten güzel gidiyo-belli olanları, bazı sıkıntılı olanlar da var ama- makroverilerde bir istikrar var, düzenlilik var; fakat baktığımızda mikroverilerde vatandaşa yansıyan piyasaya yansıyan çok çok geçmişte olan şekilde yok. Ama bu bölgelerde mesela bir Hopada bunu çok fazla yaşamak mümkün değil. Bizim belki o söylediğim şeyde, insanların trafiğinin, gidiş gelişlerinin çok daha artırılması ve belli bir çerçevede yöresel ürünlerin ticaretine yönelik (45:08) belki bu hareketlilik çok daha artacak ve hiç bu tip şeyleri hissetmeyecek burası o anlamda baktığımızda Hopa aslında belli bir şeyin üstüne çıkmış durumda. Öyle çok sıkıntılı değil, ama tabii insanlarımıza, hepimize sorduğunuzda –insan psikolojisinde bu doğaldır- bi eski aşamayla, daha yoğun ve hareketli bir aşamayla bunu karşılaştırırız ve one göre doğal olarak şu anki durumunuz, belki geçmişteki bir eski döneme daha kötü olabilir, daha sıkıntılı olabilir, sektör sektör bu değişebilir. Ama Hopanın durumu ülkemizdeki bir çok ilin durumundan da, genel anlamda baktığımızda, daha iyi.

D: Bir iç göç yaşamaya başladı mı Hopa'ya doğru?

S.A.: Ya aslında geçmişte, mesela o limanın hareketliliği zamanlarında da hep bu tip şeyler konuşulmuş, fakat şu anda da dahil öyle bir iç göç yaşanmış durumda değil. Yalnız, şu andaki seviyeye baktığımızda tabii, az önce bahsettiğimiz projeleri de değerlendirdiğimizde seviyeye baktığımızda Hopa'nın olması gereken noktadan aslında çok aşağıda görüyoruz. Bir çok yere göre çok iyi olabilir de yani şu değerlendirme de; işte hem limanınız olacak bir ilçede, bir yerleşim biriminde, hem bir sınır kapınız olacak –o tarafa açılan en önemli kapı hüviyetinde- ve böyle bir coğrafya da olan bir şehrin aslında çok daha hareketli-hem ticari hem turistik açıdan- çok daha bunun her tarafa da , şehrin her tarafına da yansımış şekliyle görüntü vermesi lazım. O görüntü yok. Ha, bu görüntünün olabilmesi ve olma aşamasında ilerlemesi durumunda bu nüfus artışı olur. O aşamaya kadar ben öyle ciddi bir nüfus artışının olabileceğini düşünmüyorum. Fakat Artvin'den genelde göç var, gidiş var. Hopa kendisini koruyor,.. (47:02) artıyo, o şekilde değerlendirilebilir. Kötünün iyisi olarak değerlendirebiliriz Artvin içinde değerlendirdiğimizde.

Diğer taraftan o şekilde.. mesela belki duymuşsunuzdur, geçen sene, bu sene de dahil olmak üzere petrol araştırmaları yapıldı Hopa'da. Gerçi böyle sessiz sedasız kapatıldı, ülkemizin başka bir çok yerlerinde olduğu gibi. Aslında dünyada birkaç tane olan explorer gemisi getirildi, yani bir kuyu açıldı –Hopa 1 kuyusu- onun ön araştırmalarından sonra –BP ve TPAO tarafından ortak yürütüldü çalışma-ozaman BP yetkilileriyle görüşmüştük özellikle, dedik ki “bu ne zaman sonuçlanacak, ne zaman açıklanacak?”, işte aslında bu geçtiğimiz Mayıs ayında falan düzgün bir açıklama gelmesi gerekiyordu, ve ondan sonradır

D: “Yok” bile denilmedi, diyorsunuz..

S.A.: Sayın Bakan'la da aslında, Enerji Bakanıyla da, seyahatlerinde, toplantılarda görüştüğümüzde sorduğumuzda yani oradan da çok net bir açıklama yok. Ve Hopa'da aslında, burda, çünkü o araştırmalar öyle bir kuyunun açılma maliyetinin çünkü 100 milyon \$ seviyesinde bir rakamdan bahsettiler. O çalışmaları yapıyorsunuz, ki BP bu konularda uzman, yani öyle kolay kolay, boşa çalışma yapmaz, ha illa olacak çok verimli olacak diye bir kaide yok ama en azından böyle sağlıklı bir açıklama bu konuda yapılmama durumuna baktığımızda, yine daha önceden Türkiye'de meydana gelmiş, gündeme gelmiş şekilde bir şeyler var da örtülüyor mu veya daha sonraya mı atılıyor gibi insanların kafasında soru işaretleri oluşturuyor. Belki ilerde bir dönemde Hopa petrolle anılabilecek bir şehir haline de gelebilir, Hopanın bu konuda şanslı bir şehir olduğunu söylemek mümkün. Ben şahsen 2001 senesinde bir özel programla Amerika ziyareti yapmıştık. Hatta 6 Türk 6 yunan arkadaş vardı. Ülkelerarası değişim programı çerçevesinde gitmiştik. Orada tabii alt düzeyleriyle görüşüldü ama ulusal güvenlik konseyinde temaslar olmuştu. Orada Hopa'dan bahsedince ben espri olsun diye “Hopa küçük fakat çok önemli bir şehir” diyordum. Biraz tabii genel önemi var ama biraz da espri olarak söylüyordum. Orda, ordaki ilgili yetkili arkadaş yanılmıyorsam, işte Hopanın Batum'la beraber enerji koridorlarının üzerinde olduğu ve gerçekten önemli bir konumda olduğu söylendi. Daha sonra petrol şeyleri falan çıktı, bu tip şeyler, çalışmalar falan oldu. Yani bazıları aslında bazı ülkeler, bizim ülkemiz hakkında bildiğimiz şeylerden çok daha fazlasını bilebiliyorlar. Bizden de bilen var da bunlar saklanıyorsa ne acı ülkemiz için. Ama biliniyor ve yani bir şeyler yapılamadığından dolayı saklanıyorsa bu daha da acı.

D: Hopa limanı geçmişte bir dönem çok aktifti dediniz. Hangi ülkelerde nasıl ilişkiler içindeydi? Neden sonra ve hangi tarihte bu ilişkiler kesildi? Çok geniş bir arka alanı var diye biliyorum liman için..

S.A.: '80'li yıllardaydı. Ve o zaman İran'a ağırlıklı olarak burda şey yapıldı. Fakat bir süreç olarak onu şey yapmak, şimdi mesela İranla yine o tarafta –Ağrı'da, Doğu Beyazıt'taki şehirlerimizde ticaret söz konusu. Fakat burdaki dışardan gelen ürünlerin Karadeniz vasıtasıyla gelenlerin –Trabzon limanı

da çok yoğun çalıştı, Hopa limanı dışarda bir sürü gemiler falan bekledi vs.- burda bir savaş sebebi aslında. Savaş bir sebebi aslında, diğer açılardan baktığımızda yine belki İranın kendi içinde o zaman için çok daha az üretim yapıyor olması da sebeplerden bi tanesi, önemli bir sebebi belki. Daha sonra İranın, tabii derken savaşın bitmesi, Irakla olan savaştan bahsediyorum, akabinde kendi başına bırakılması ve kendi içinde bazı şeyleri üretmeye hedeflemesi ve bunu başarmasının da belli etkileri var. Bir şey de: o süreçte o yaşanan süreçte maalesef o taşımalarınmaalesef çok sağlıklı bir şekilde yapılmamış olması da bir etken. Yani bu bilinçsizlik tabii, maalesef bizim vatandaşımız tarafından yapılan bilinçsiz hareketler. Neticede yaptığımız işi düzgün bir şekilde yapıp, ki düzgün de para kazanıldı o zamanlar- o kazançla yetinmeniz lazım. Yetinmiyorsanız yapmayacaksınız. Bu birçok açıdan böyle değerlendirilmeli. Öbür türlü yaptığımızda siz genele zarar veriyorsunuz. Yani taşınan şeyler mesela –örnekleme olarak yine- mesela traktör getiriyorsunuz, traktörü tarla da indirip, tarlanızı sürüp tekrar yerine ulaştırıyorsanız, bu görülüyor. Veya yakıt getiriyorsanız; bunun bir miktarını –küçük de olsa- eğer kullanıyorsanız; bunlar hoş şeyler değil ve sıkıntı meydana getiriyor. Geçmişte buranın artık sağlıklı bir hat olmama durumu ortaya çıkabiliyor. Ondan sonra da çalıştılar, hem Trabzon hem Hopa da zaman zaman yapılıyor, fakat İran’la trafik bir türlü tekrar bu dediğim etkenlerinde belki etkisiyle kurulamadı inşallah ileride kurulur ve başka hatlar olabilir. Şu anda yine bahsettiğimiz bir şey vardı. Eğer Hopa limanı Batum limanı ile beraber, iki ülkenin ortak kullanımında olabilirse Hopa’nın belki de limanının kurtuluşu olabilir. Bir ikinci proje -belki o çok daha yapılabilir durumdadır-: demiryolu projesi. Yine Hopa limanına çok büyük artı sağlar.

D: Bu Kradeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) sonrasında Karadeniz’e sınırı olan ülkelerle işbirliği, ticari anlamdaki ilişkilerde, Hopa limanı hiç kullanılmadı mı? Ya da kullanılmıyor mu?

S.A.: Yani barajlarla ilgili mesela belli miktar kullanıldı ama çok yoğun bir şekilde değil. Onun haricinde Baku’nun ordaki yapılanmalarıyla ilgili doğu illerimizdeki yapılanmayla ilgili liman bir miktar kullanıldı, araç gereç, makina parkıyla alakalı. Onun haricinde bir kullanım söz konusu olmadı. Yani KEİ çerçevesinde de çok önemli zaten gelişmeler, o anlamda ticari gelişmeler maalesef olmadı.dolayısıyla yansıma da o şekilde olmadı. Irakla ilgili yapılanmalardan belki Rusya’ya verilen paydan, Rusya’dan gelen mamuller bu taraf Hopa limanı üzerinden gelebilirdi, fakat o konuda da öyle istenilen miktarda bir şey olmadı. Zaman zaman gündeme geliyor yine, hatta sayın Ali Osman Ulusoy bu konularda önceden de İranla ilgili transit konularda çok ön planda çalışmaları vardı. Zaten Türk-İran İş Konseyinin de Türkiye tarafının eş başkanı halen kendisi bildiğim kadarıyla. Zaman zaman çalışmalar oluyor fakat yani öyle sağlıklı bir zemine oturabilmiş durumda değil. Bir kaç seferlik ürünlerin şey yapmasıyla o istikrar oluşmuyor.

D: Peki, son olarak kısaca kendi ticari geçmişinizden de bahsedebilir misiniz? Yani sınır açıldıktan sonra nasıl ilişkiye geçtiniz, ne zaman başladınız, ne iş yapıyorsunuz, orda ortaklarla mı çalıştınız, ya da orda bir yatırımınız var mı? 2004 sonrası projelerinizde ve politikalarınızda ne gibi değişiklikler yaptınız?

S.A.: Aslında ‘88’de bu kapı açıldı. Tabii benim buraya gelişim ‘92 gibi; ‘91’de İstanbul işletmeden mezun olmuşum ben. Önce bir burda Rusça’nın gerekliliğini düşündüm; hatta okuldan bir arkadaşla beraber bir kaç ay Rusya’da kaldık; kendisi hala orda ticaret yapıyor. Fakat bizim ailesel işler olduğu için buraya dönmemiz gerekti. Bir Rusça var, daha sonra Gürcistan’la alakalı olduğu için burdaki insanların Gürcü’ce bilmeleri de faydalı, biraz dile de yatkınlığımız var; Gürcüce de var, öğrenmiş durumdayım. İngilizce zaten vardı okul sürecinden. Şimdi buradaki çerçeveden baktığımızda bizim hem Rusya’yla ilişkilerimiz oldu ticari anlamda. Fakat Gürcistan’la mesela halen o dönemde burda da Renault bayiliği vardı; Gürcistan’ın Renault distribütörlüğü Gürcistan’daki ortaklarla beraber bir firmamız var. Gürcistan’ın distribütörlüğünü orda yapmaktayız. Şu an için Gürcistan’da tabii halen idari değişiklik olmasına rağmen mesela, veyahut da Amerikan elçiliğinin de tam karşısında o dediğimiz yer. Burada güzel bir plaza yapılanması var. Fakat kullanılmış araba trafiği çok fazla. Almanyadan başta olmak üzere bir çok ülkeden vergileri çok düşük olmak kaydıyla veya alınmak kaydıyla nerdeyse Gürcistan’a kullanılmış araba geliyor. Dolayısıyla bunlar çok cüzi rakamlar, yani sıfır arabayı bu kadar Türkiye’deki gibi vergiler bugün orda olmamakla beraber bugün ben mesela Mercedes ve diğer markaları çok düşük rakamlarla geldiği için henüz tam oturmuş değil. Fakat ileride Türkiye’de olan gibi bir durum olursa, kullanılmış araba trafiğinin diyelim ki ülkeye girişi yasaklanırsa veya zorlaştırılırsa, o zaman zannediyorum iyi bir yatırım olarak düşünülebilir. Öyle bir yatırımımız var. Onun haricinde normal ithalat ihracat kapsamında zaman zaman ticaretler oluyor. Rusya’dan kömür ticareti yine aynı şekilde bu geçtiğimiz süreç içerisinde önemli miktarda oldu. O şekilde devam ediyor. Önümüzdeki süreçte tekrardan yani oradaki duruma bakılarak onun haricinde yatırım düşünebiliriz. Bu turistik yatırım olabilir, buna benzer yine ticari yatırımlar olabilir. Belki dışardan az önce hani bahsettiğim gibi başka firmalarla belki büyük şehirlerdeki firmalarla oraya uygun; tekstil olabilir oraya uygun beraber iş yatırımı olabilir, bunlar düşünülebilir, genel çerçevede böyle

değerlendirmek lazım. Bizim hani aile şirketimiz olarak bu çalışmalar her aşamada devam ediyor. Fakat şeyi kişisel olarak ayırmam gerektiğini her zaman düşündüm; buradaki çalışmalar bizim çok yoğun oldu. Ticaret odasıyla alakalı, hem Gürcistan'la, o dediğimiz bölge buraya entegrasyonu, bu bölgenin hem diğer o sıkıntıların telafi edilmesi halledilmesi, yeni projelerin hayata geçirilmesi ile alakalı olarak. Tabii bu birikimler çok kolay oluşmuyo. Çok yönlü ve çok yoğun bir şekilde trafik sözkonusuydu. Açıkçası biraz ailemde zaman zaman bu konudan biraz muzdarip bu ikinci dönem bizim ticaret odasında, çok fazla bizim ailesel ticarete katkı olduğu bu anlamda söylenemez. Bu ikinci dönemin bitmesine zannediyorum iki sene falan var. İşte onun akabinde ve o sürece yaklaşırken daha yine yeni projelerle, ticari anlamda, firmamız açısından düşüncelerimiz olacak. Fakat şu anda daha ziyade bu süreçte odayla ilgili konularla ilgilenme durumu oldu.

D: Şimdi sadece otomobil firmanız var değil mi?

S.A.: Gürcistan da otomobil.. evet bayilik..

D: Düzenli olarak gönderdiğiniz bir sevkiyatınız var mı?

S.A.: Ordaki yapılanma tamamen Fransa üzerinden çalışıyo. Türkiye'de üretilen araçlar Türkiye'den, yurtdışındakiler yurtdışından Türkiye üzerinden geliyorlar. Ordaki firmamız tamamen Türkiye'den şu anda ayrı bir firma olarak yapılanmış durumda, Türk ve Gürcü ortaklığı olarak. O şekilde devam ediyor. Şu anda ithalat ihracat kalemi olarak şu anda gönderdiğimiz bir şey yok. Kömür ticareti zaten Rusya'yla yapılan bir ticaret, Gürcistan'la lakalı değil. Belki hani Abhazya'dan bahsettik ya, bu konular içerisinde, orası çözülsün, demiryolu taa Batuma kadar gelir. Demiryolu belki uzarsa Hopaya kadar gelebilir. O zaman mesela şu anda kömür ticareti Rus limanlarından Hopa limanlarına yapılıyor, bütün işte sahile belli limanlara yapılıyor. O zaman işte ne olur? Hopa için çok avantajlı olur, çok maliyeti düşürebilirsiniz. Belki burası bir merkez haline gelir. Şu bölge. Çünkü demiryoluyla, hiç gemiye indirme, bindirme olmadan direk olarak Sibiry'a'dan yüklenir, Batum'a, Hopa limanına gelebilir. Bu çok önemli bir avantaj olur ama yani bir çok ticaret konusunda bu yaşanabilir. Fakat işte o bağlantı olmadığı için, o hatlar çalışmadığı için o hale gelemiyö. Baktığınızda işte bunu diyelim ki ham bir şekilde aktardığınızda Ankara'dan bakıyorlar; "Demiryolu, şu kadar da maliyeti varmış. Ya ne gereği var" denildiğinde işte o film kopuyor orda. Bu yansımaların ne olabilir, ne gidebilir çok fazla kafa yorulmadığı için şimdilik bazı projeler askıda.

D: Bu plazanız ne zaman başladı, ordaki ortaklığınız? Batum'da değil mi?

S.A.: Tiflis'te. Merkezde Gürcistan'ın başkentinde. O, '98 itibarıyla..

D: '98'den beri otomobil sektörüyle ilişkilisiniz yani.

S.A.: '98 hatta '96 diye düşünebiliriz. Yani Gürcistan'la ilgili boyutu, daha öncesinde de burda Renault bayiliği vardı ama Türkiye'deki krizler direkt otomotive yansıdığı için burdaki bayiliği bıraktık.

D: '96'dan önce Gürcistan'la ilişkileriniz hangi sektör üzerindendi? Ve ortakla mı çalışıyordunuz yine?

S.A.: Yine ithalat ihracat çerçevesinde ama hem sınır ticareti kapsamında. O zamanın şeylerini tam sağlıklı bir zeminde düşünmek zor. Yine petrol ticareti olmuştu, sınır ticareti kapsamında akaryakıt ithalatı var, bizim burda da petrolümüz var. Motorin ithalatı vardı. Ha, bu motorin ithalatı normalde bir çok diğer kapılardan da oldu. Çok suistimalli bir konu da ayrıca çok gündeme geldi. Bunun işte Gürcistan'a, diyelim ki Azerbaycan'a ve başka yerlerden gelen ürünler, ordan ordaki, işleyiş içerisinde sınır ticareti kapsamında Türkiye'ye getiriliyordu firmalar tarafından. O ticarete o zaman yapıldı. Yani petrol ticareti, otomobil ticareti, ithalat vs.

D: Kaç yılda başlamıştınız Hopa'da ticari aktivitelere? Yani aileniz?

S.A.: Ailenin bir 50 yıllık geçmişi var.

D: '50'lerde başladı yani..

S.A.: Evet, o civarlarda..

D: Bir de son olarak benim aklıma gelen –çok zamanınızı aldık ama- bu projelerden bahsetmişsiniz; Türkiye'de sınır kapılarında özellikle yoğun olarak son dönemde Sınır Ticaret Merkezleri'nin kurulması gibi projeler var ve bazı yerlerde serbest bölge çalışmalarının olduğunu, projelerinin bitirilmesi gerektiği gibi şeyler konuşuluyor. Bunlarda söz etmek gerekirse, bunlar Hopa için geçerli projeler değil mi?

S.A.: Aslında geçerli projeler. İlk aşamada son haliyle sınır ticaret kapsamı doğu illeri için, doğu kapıları için düşünüldü. Geçmişte de gerçi öyle başlamıştı, sonra bu tarafa yansımıştı. Son dönemde yine o şekilde oldu. Fakat sonra burada da bunun yapılması gerektiği lobisi oluşturulduğu için, genel anlamda Sarp sınır kapısı da ilave edilmişti. Fakat kaç sene geçti aradan, bu yeni idare döneminde bu gündeme gelmişti zaten. Fakat yapılan uygulamalar çok sağlıklı neticeler şu anda vermiş değil. Çünkü uygulamalar, uygulama zemini çok sağlıklı değil. Burada da mesela, bilmiyorum gördünüz mü? Kapının boyutu sınır ticaret merkezinin yerleştirilmesine çok müsait değil. Ha, burada yapılması

gereken aslında bir mesela Batum da bir Hopa pazarı var. Yani oda yine projeler içerisinde ama Hopa'da da bir Batum pazarı oluşturulabilir. Hani yöresel ürün dedik ya; haftanın diyelim ki bir Cumartesi günü, farklı bir gün de olabilir, oradan insanları otobüslerle alırsınız, kendi ürünlerini diyelim ki X bir miktar-bunun kotası konulur- onları getirirsiniz burda o ürünlerini kendi şeylerini satma imkanı verirsiniz, geldiklerinde de diyelim ki burda da esnaftan burdaki şeylerden alışveriş yapabilirler, alabilirler. Ve böyl bir iki taraflı ticaret söz konusu olabilir. Aslında sınır ticareti, yani içerik olarak buraya uygun sınır ticareti bu anlamda olur. Ha, bu taraftan da ne yaparsınız? Artvin'e kayıtlı firmalar da geçmişteki uygulamalarda diyelim ki orda uygulanan gümrük vergisi %35 seviyelerinde, ha buna dersiniz ki, diyelim ki şu kadar karşılıklı ürün kotası koyarsınız, şu kadar ürünün işte şu Artvin'deki bizim firmalarımız yöresel firmalarımız tarafından ihracatı durumunda şu vergi şu oranda daha düşük bir oranda uygulanacak dersiniz. Bu çerçevede bir sınır ticareti kapsamı oluşturulabilir. Yoksa sınır ticareti o çıkarılan kanun gibi işte hani adamı asacaksınız da şeyi arar gibi bir sürü şeyi olan, zorunluluğu olan, şöyle böyle vs. gibi çıkarılan bir kanunla o sınır ticaret merkezinin sağlıklı işleyebilmesi mümkün değil, çok zor, ha bunun zannediyorum Doğubeyazıt ve zannediyorum bir kaç sınır kapısında işleme sokula durumları oldu ama aldığımız bilgiler onların da çok sağlıklı bir şekilde verimli bir şekilde işlemediği yönünde. Son durumlarını açıkçası bilmiyorum, son zamanlarda görüşmedim ama , daha önce gelen bilgilerden bahsediyorum Doğubeyazıtla ilgili. Yani bizim kapımızda bu verimli olabilir, ama dediğimiz şekilde ancak verimli olabilir. Bunlara yani bir dediğim çerçevede animasyon da uygulanabilir. Hani X bir miktar kendi ürünlerini sattıktan sonra bizim bu yörede alışveriş yapacaksa o zaman diyelim ki otobüsle ücretsiz de taşınabilir. Bunlar geliştirilebilir, desteklenebilir. Ordaki hareketi arttırmak için ama bizi gümrüksel bakış maalesef adam beraberinde 2 kilo mu mandalina getirecek mesela miktar olarak, tam limitin o şekilde olacağını söylemiyorum ama, 2 kilo getireğine 5 kilo mu getirmiş sanki kaçakçılık yapmış muamelesine girebiliyor. Eğer göz yumuyorsa da farklı şekillerde göz yumuluyo. Bizim dediğimiz eğer gümrüksel bakış daha sağlıklı bir hale gelip o uygulama yapılabilirse o zaman ne olacak ordan belli ürünler onların yöresel ürünleri, Rusya'ya işte satamıyorlar, onları gelecekler işte burda satacaklar. Yani burdan alışveriş yapacak, sonra burdakiler gidecek belli miktarda ürünlerini satabilecekler; Türk ürünlerini. Bu belli bir artı sağlayacak bu taraf. Daha ziyade o tarafa yöresel anlamda bir artı sağlaması burdan da alışveriş yapabilmeleri çerçevesinde daha da sağlıklı olabilir, iki tarafın da menfaatine olur. Kaldı ki yani bir yerlere gelme çalışması içerisinde desteklenmesi gereken ülke insanları onlar. Biz büyük bir ülke olarak onlara, vatandaşına da böyle destek verebiliriz. Yok efendim mandalina bizde de var da illa Akdeniz'den getirecez, burda kendi şeyimizi satacazğız. Yok işte tarım ürünlerimiz şudur budur. Belli bir kota içerisinde diyorum.illa bu mantıktan böyle afedersiniz at gözlüğüyle bakacaksak o zman o ticareti de yapamayızı zaten şu anda yapamıyoruz. Olacaksa şu alamadan sonra yapabileceğimiz sınır ticareti kapsamı bu çerçevede olabilir. Bunu idari yetkililere de aslında söylemiş durumdayız. Raporlar halinde de, sözlü olarak da süreli söylüyoruz, ama tabii yaptırım gücü olmadığı için bizlerde tavsiye edebiliyoruz ancak. Yaptırım gücü ancak bazı idari yetkililer aynı fikri paylaştığı zaman olabilir. İnşallah olur öyle.

D: Çok teşekkürler, çok zamanınızı ayırdınız bize.

S.A.: Estağfirullah.

F.8. Interview with the mayor of Hopa

D: Sınırın açılmasının temel etkileri neler olmuştur? Burdan başlayalım isterseniz..

BLD: Şimdi, önce hoşgeldiniz. Yanlış tariflemesem eğer, kanımca soğuk savaşın ülkede, yani dünyada soğuk savaşın bitimiyle başlar. bu 1989 yılına tekabül eden, 89'a kadar özellikle Türkiye toplumunda bütün talepler ve ya demokratik taleplerin neredeyse bir komünizm tehlikesiyle sürekli ilişkilendirilip tutum alınan bir yerin artık nihayetlenmesini sağlayan en önemli hadise olarak düşünüyorum. '89'a kadar kendi içerisinde bizim bildiğimiz yurttaşlarımızın daha çok Almanya seyahatlerinde çalışma hayatına katılmak suretiyle yurtdışındaki çalışan insanlar üzerinden bir dünyayla ilişkisi varken '89'da kapının açılmasıyla çok ciddi değişimler oldu. Bir, iki reel sistemin insanların mukayesesi yapılmaya başlandı. O günleri anımsıyorum burada kıyı boyu açılan, 'bavul ticareti' dediğimiz, yani 'Rus Pazarı' dediğimiz, buradaki yurttaşlarımızın, hemşehrilerimizin 2-3 saat hem göz zevkini hem küçükük alımlar yapmak suretiyle bu kıyıyı doldurdıkları günlerdi. Şu anda onlar sönmüldü, daha büyük tekellere veya farkı yerlere.. Bizim insanlarımız o kapının açılmasıyla birlikte ilk defa bu kadar çocuk oyuncağının çeşitliliğine tanık oldu, yani çok önemli bir hadiseydi. Reel sosyalist sistem orada çocuğa, insana yapılan yatırımlarda ve ya kendini tariflerken ürettiği ürünler açısından böyle büyük çok fazla çeşitliliği buraya getirdikleri, taşıdıkları malzemelerden insanlarımız gördü. Geçmişte kapalı bir toplumu ihtiva ederdi, yani '89'a kadar. Bu kapalıdan, sadece sizin ihtiyaçlarınız üzerinden mevcut teknolojik uygulamalar ve kullanımla sınırlı olan ve bu ihtiyaçların ötesine geçmeyen bir anlayış söz konusuydu.

İşte daha öncesinde sınır komşumuz İran nakliyesi üzerinden Hopa limanı böyle bir işlevi yerine getirip nakliye alanında sınır ve ya komşu ülkelerin kullanımıyla biraz daha deneyim sahibiydi. '89'da ise dev bir alan açıldı. Öteden beri de her ne kadar Sarp sınır kapısı bir duvarla çevrili olsa bile, siyaseten bir çizgiyle, yani bir Yunanistan gibi ders kitaplarında Rum düşmanlığı, Yunanistan düşmanlığı üzerinde, böyle bir şey hiç yaşamadık. Sınır sizi ayırmasına karşın ki 1930'lara kadar Batum havzasında Artvin ilinin bütün taşınmaz şey nedir ürettiği mallar vesaire kayıklarla Batum havzasında pazarlanıyorken, kız alıp vermelere kadar böyle bir diyalog içerisinde olan böyle bir diyalog içerisinde olan insanlar hani çok kısa süre içerisinde bir duvarla ayrıldılar ve birbirlerine hasret ve yabancılaşma yaşadılar. Ve bu süreç işlenirken yani '30'lu yıllardan '89'a kadar hiç kin ve nefret tohumları ekilmedi. Kapının kalkması ile birlikte kültürler arası hemen neredeyse bir dil üzerinden, yaşam biçimleri ve tercihleri üzerinden, gelenekler üzerinden hemen bir buluşma sağlanabildi. Yani çok düşmanca değildi. Bunun arka planında işte bahsettiğim o bavul ticareti, transferler vs. daha düzenli bir yere doğru nakliye başladı. ihracat ve ithalat başladı. Hala da süregelen ve ilçemizin de candamarı ekonomisini oluşturan kayıtlı 800 TIR'ın olduğu bir ilçenin taa o zaman ilk tohumları o zaman atıldı diyebiliriz yani.

D: Peki o zamanki ithalat ve ihracat ilişkileriyle bugünkü karşılaştığınızda ölçek olarak büyüme var mıdır?

BLD: İlk yıllarda -'89'a kadar zaten herhangi birşey yok- yani o zaman kapıdan şöyle bir baktığınız zaman, derinde bir nefes çektiyseniz suç sayılırdı yani. Böyle bir anlayış vardı burada gerçekten konuya girerken bunu dikkatle, özenle söyledim toplumsal talepleriniz hep bir tehditle, yani genel anlamda bir tehditle -"aa, şöyle istiyorsunuz" gibi bir tehdit ve anlayış içerisindeydi. A, görüldüğü '89'da kapı kalktığında hiç de böyle bir şey yokmuş. Yani reel anlamda insan ihtiyaçlarının planlanması vs diye tarifleyebileceğimiz bir anlayış çevresinde insanlar hem kültürel anlamda ilişki kurdular hem de ekonomik anlamda. '89 sonrasında başladı, öncesi yoktu zaten; herhangi bir bağlantı veya giriş-çıkış vs sözkonusu değildi.

D: O yıllarda daha küçük ölçekli alım satımlar varken, bugün ülkenin diğer bölgeleri için galiba aracı olan bir kent haline gelmiş Hopa. Bu anlamda bir ölçek büyümesi var mı diye...

BLD: Şüphesiz, bütün reel anlamda büyümeyi '89 sonrasına, yani belki böyle karmaşık anlattım ama o döneme kadar insanların ihtiyaçlarını kent merkezinden karşılayıp işte köylerinde ikamet ettiği kapalı bir ekonomiyi çağrıştıracak bir döngü içerisindeyken '89 sonrasında şöyle değişiklikler de oldu. Esas sebebi bu olmasa bile yani köylerde sağlık ocaklarının kapanması, okulların taşınmalı sistemle merkeze taşınması vs köylerde yaşam bir anda merkeze doğru evrilmeye başladı ve insanlar köylerdeki alışkanlıklarıyla birlikte kentlerde yer aramaya başladılar, alışkanlıklarıyla geldiler. Bu da bizim imar kirliliğimiz ve bugün belki de başka sorunlarımızın da başlangıç noktası oldu.

'89 sonrasında açılım başladı, yani ithalat ve ihracat başlangıçta çok kalitesiz olanlar veya eksikliğe dayalı olarak bazı mal satım veya alışverişler yapılırken bugün daha kaliteli bir yere doğru taşınıp aslına uygun olarak yapımına başladı. Şunu söylemek mümkün; işte bu Bağımsız Devletler Topluluğu, yani Azerbeycan, Ermenistan, işte Gürcistan ağırlıklı olmak üzere bu alanda burada barınan bütün nüfusun abartısız, zaman zaman da diğer komşularla sınır sıkıntıları olma hasebiyle tamamı Hopa üzerinden.. Bu doğal transfer hem değişimi, yani peşisıra getirdiği gibi diğer taraftanda buradaki ekonomik anlamda, ticari anlamda hayatın değişimine vesile oldu.

D: Bu süreçte yaşanan göçler oldu mu? Hopaya, hopa'dan Gürcistan'a; Gürcistan'dan buraya..

BLD: Şimdi, Gürcistan'dan buraya, yani sosyolojik olarak bir tarife konu olabilecek herhangi bir göç sözkonusu değil; ancak bu "gönül ferman dinlemez"i bir kez daha ispatlayan evlilikler oldu. Kimi resmi, kimi gayriresmi çok ciddi evlilikler var. Şu anda o evliliklerden olan çocukların okullarda hem fiziki olarak seçilmeleri, daha farklı duruşlarına, hemde işte dilimizi kullanmada bazı sıkıntıları vs. 'aa, o falancanın çocuğu' diye seçilmeleriyle de bir süreç yaşıyoruz. Ancak ilçe dışardaki, yani komşu ilçelerden göç alan konumunda, hala devam ediyorum bu. Yani siz Şavşat'a çıktığınızda Hopa onlara göre biraz daha metropol gözükür, yani Hopa'da herkese birşey var, herkese bir şey sunuluyor. Yani işsiz, orada bir çare insan vs. Hopa'da mutlaka bir şey bulurum düşüncesiyle buraya gelebiliyor. Bunun doğal sebepleri de var oya gibi kıyası işlenmiş, mavi ile yeşilin iç içe geçtiği yerde deniz ürünleri, karayolu bağlantısı ve Sarp kapısıyla bağlantısında önemli bir kavşak noktası. Burada insanlar biraz da özel yeteneklerini kullanmak suretiyle ilişkilerini kullanmak suretiyle, hem nüfus hareketliliğine bağlı olarak daha umutkar oluyorlar ve buraya Borçka'dan işte, Şavşat'tan, Ardanuç'tan göçler var.

D: Bu konuda biz çeşitli teorik yazınları okuduğumuz zaman, Avrupa örneklerini, Amerika örneklerini okuduğumuz zaman gördüğümüz bir şey bu: sınır belediyeleri, iki tarafın sınır belediyesi çeşitli ortak projeler yürütüyor. Bu gerek altyapıda olsun, gerek sosyal altyapıda olsun, yürütülebilen projeler. Örneğin, böyle birşeye henüz geçebileceğimizi sanmıyorum ama, gerçekten bir entegrasyon sağlandığında, mesela tek bir okulla bile yönetilebiliyo iki bölge. Buna evrilen bir ilişki biçiminiz var mı şu anda başlamış olan

BLD: Şimdi Batum, ciddi bir nüfusu barındıran, önemli tarihsel, kültürel birlikte önemli bir yer. Ancak hemen yanbaşında Hopa küçük, yani bu ölçükle kıyaslandığı zaman henüz küçük olan bir yer. Bir kaç protokol görüşmesinin ötesinde bahsettiğiniz sosyal, kültürel veyahut da ekonomik anlamda bir işbirliğini iyi niyetin ötesine çok fazla taşıyabilmiş değiliz. Ama neden olmasın.. Bugün artık sınırlarını daha geniş bir çevreye taşıyan Avrupa Birliği sürecinde tam da başvurusu yapılmış, henüz işte sıcak gündemimiz olan bu AB projesi çerçevesinde bir gençlik merkezi çalışmasıyla dev bir buluşma yapılabilir diye düşünüyorum. 3.'üncüsünü yaptığımız kültür faaliyetimiz de, kültür festivalimizde Gürcistan topluluğunun halk dansları ve oyunlarıyla gelip bize sunum yaptıkları yerde neden Azeriler aramızda olmasın, neden Ermeniler aramızda olmasın diye tarif ettiğimde çok ciddi alıcı bulduğunu düşünüyorum, bir eksigi dile getirmiştik. Bu kendiliğinden olabilecek bir hadise olmayıp biraz sizin iradi tutumunuza bağlı olarak bu ekonomik anlamda yaşanan transfere koşut kültürel bir faaliyetin de karşılık bulacağını düşünüyorum.

Bizim belediye olarak şu anda bir girişimimiz var, sonuçlarını beklemekteyim. Batum'dan Hopa terminaline belediye imkanlarıyla bir yolcu taşımacılığı, diğer tarafta bir proje olarak sınır kapısı olma hasebiyle oradaki Gürcü topluluğunu kapsayacak işte gençleri kapsayacak reel anlamda işte Hopa'dan ve ilgili birimlerin katılımıyla bir gençlik merkezi ve faaliyeti olarak da sürdürülebilir kanaatindeyim. Bu proje sadece çözümlenmesi, yani okunması iyi yapılabilirse, maddi anlamda özellikle de AB ve ilgili kurumlardan destek göreceğini düşünüyorum. Bu iki projeyi şu anda sürdürüyoruz. Önümüzdeki dönemde umarım başarıya ulaşırız yani.

D: Bu konuda Batum Belediyesiyle mi görüşüyorsunuz, yoksa..

BLD: evet.. Batum Belediyesiyle, ikisinin de, yani her iki belediyenin de kabul gördüğü, ancak hangi formatta nasıl çözümleneceği, yani bir , tek kelimeyle bir sözcükle proje, ancak nerede başlayıp gelişeceği, nasıl sonuçlanacağı, etkilerinin ne olacağı ile ilgili bir tanımlamayı kapsar. O hazırlık sürecimiz devam ediyor. Umarım iyi niyetin ötesine taşınarak oradaki konsolosluğumuz aracılığıyla da fiziki mekanları bize göre çok iyi olan Batum'dan yararlanma fırsatı buluruz. Hiç seyahatiniz oldu mu bilmiyorum ama, (D: Yarın gideceğiz inşallah) Batum çok güzel bir yer, Batum yani, geçmişteki planlı ekonominin izlerini taşıyor, dolayısıyla orada herhangi bir sistem yıkılsa bile, parkları, bahçeleri, spor alanları, mükemmel yani. Sadece bakımsız ve kötü durumda ama onu azıcık şöyle projesi doğrultusunda aslına uygun hale getirirseniz binlerce insana orda mekanlık yapacak bir yer.

D: Peki, siz karşılıklı bu ekonomik ilişkileri, ticari koşulları nasıl değerlendirirsiniz? Yani bugünkü durumda gelişmesi yeterli midir sizce? Gelişmesini engelleyen konular var mıdır? Ve bunlar nasıl çözülebilir sizce?

BLD: Şimdi tabii bu hem karşılıklı olarak görüşülmesi gerekiyor, tabii ben bir belediye başkanı olarak hemen şunu söyleyeyim: Sarp sınır kapısından çıkış yapan bir insan topraklarınıza adım attığı zaman birazcık yalnızlık hissi duyar. Bu yalnızlığı, insani olan ihtiyaçlarının istediği gibi giderilmesi ile de giderir, o kadar rahat olur. Bir kere, yarın dediniz zannediyorum, oraya geçtiğiniz zaman göreceksiniz; bu fiziki mekan çok kötü durumda, insana hitab etmiyor. Batum çıkışında sizi kafeler, park bahçe hatta farklı bir özellik orada çalışan kadınlar karşılıyor. Aralarında işte evcil köpekler vs, ama bizim topraklarımızda hemen geçiş yaptığımızda sizi karşılayan kapısından içeri bir tek insanın girmedığı camii minaresi, kapkaranlık bir yer, birkaç taksicinin sizin etrafınızda hemen çember oluşturarak – yani “fiyat gideceğiniz yere şudur, ama biz size kıyak yaparız”- gibi hiç istemediğiniz, hiç tercihte bulunmayacağınız bir karşılamayla karşılaşılıyor. Bunu kıyasladığımız zaman kesinlikle kötü bir durumdayız, yani oraya gelen ilk insanın o topraklar üzerinde gördükleri üzerinden bir bellek oluşuyor. Bunun değişmesi lazım, yeterli değil. Ticarileşen hayat nakliye sektörünün bir geçiş ve kullanımından ibaret olsa bile zaman zaman kuyruklar oluşuyor, zaman zaman istenmedik beklentiler vs insani ihtiyaçların giderilmesinde çok ciddi sıkıntılar. Yani, hepimiz insanız, bir şekilde besleniyorsanız, çok afedersiniz ama dışkılamaya da ihtiyaç duyuyorsunuz. Peki günlerce süren bu eylem içerisinde nereye gidecek insanlar, yok böyle bir yer. Yani çok basit portatif düzenlemelerle ..den sıcak soğuk ihtiyaçlarına ve insani ihtiyaçlarına cevap verecek bir organizasyona ihtiyaç var. Belediye olarak, hemen orda yanibaşımızda bir belde belediyesinin kendi imkanlarıyla bunları yapması mümkün değil, biz ilçe belediyesi olarak zaten sınırlarımızın ayrıldığını hemen gerekçe gösteriyoruz. Ancak oradan giriş yapan insanların , “a, şurada şöyle bir belediye, şurada şöyle bir belediye” yani vs diye bir ayırt etme veya analiz etme şeyi yok dolayısıyla Türkiye Cumhuriyetinde bir bellek oluşturuyor. Bu eksik.

Ekonomik olarak bu faaliyetin yanısıra tek kelimeyle sosyal boyutuyla düşünülme zorunda ve bu ihtiyaçlar buna uygun tariflemeler ve cevaplar alınmak suretiyle inşa edilmeli. Başka türlü burası değişmez. Bir umut var. TOBB'nin işte bir proje çalışmasından söz ediliyor. Yani, ciddi kuşkularım var. Benzer bir kurumun Millî eğitime yapacağı bir çalışma vardı, yıllara sarıh kangren oldu, halen çözülemedi. Umarım Sarp kapısı böyle değerlendirilmez, karayolu geçiş bağlantısında çok ciddi düzenlemeler yapılır ve insanımızın hak etmediği o tariften de daha iyi bir seviyeye taşınır diye düşünüyorum.

D: Siz galiba dahil olamıyorsunuz değil mi böyle bir projeye, fikir verme yada projeyi değerlendirme açısından?

BLD: Hanımefendi, şimdi şöyle. Belediyelerin, artık günümüzde bütün dünyada merkezi yönetim yerine yerinden yönetim denilen yerleşme denilen bir tarifi henüz dillendirmeye başladık. Belediye karışmaz olur mu? Belediye karışır, bu düşüncesini söyler, taşıyıcı olur. Ancak belediyeler imar planı yapar, çevre bakanlığı'nda yapıyor, Orman Bakanlığı'nda yapıyor, Bayındırlık Bkn. da yapıyor ve bir karmaşa. Bu kapı örneğinden söylüyorum, yani bu örnekle orada da başat taşıyıcının ortak akıl olabileceği bir projenin mükemmel olması için ilgili katılımcılarının her birinin düşüncesinin alındığı ve filtre edilmiş bir eylem planı olursa, mükemmel olur. Belediye'de her ne kadar bu tariflediğim de başat, lokomotif güç değilse de, öncü değilse de, böyle bir şeyin içerisinde olduğu zaman bir eksiği kapatmış olur. Yani bize ne kalır, örneğin sadece Sarp kapısını düzenlemekle yeterli olmaz bu hadise Samsun-Sarp yolundan söz edilen, işte bu sahil yolundan diyelim ki Gürcistan'dan giriş yapan herhangi bir otobüs, Hopa'yı çok güzel bulup beslenme ihtiyacı duydu. Transit yol yapmışsınız küçücük bir cep yok, böyle bir şey olabilir mi? Bırakın beslenme, lavabo veya insani ihtiyaçları, teknik açıdan aracınız arızalandı nerede duracaksınız; cep yok. Yani zaten, şu anda göreceksiniz, Hopa-Sarp arasında sağ şerit tamamen trafığe kapatılmış, bir proje hatasından dolayı şerit akıyor, çok maddi veya insani tehlikeler yaratması hasebiyle tek şerit kullanılıyor. Üstelik bu Samsun-Sarp arasındaki en pahalı üretim yeri olmasına karşın. Yani bunlar Türkiye'nin gerçekleri. Dolayısıyla orada bir ticaretin ekonomik boyutuyla yapılanın yanısıra sosyal boyutuyla ilgili yerlere kadar rehabiliteye ihtiyaç var.

Bu olduğu zaman geleceği parlak, gelecekte orada bir üretimin buraya yansması, orada bugün tartışılır veya işte henüz kamu alanı olarak değerlendirilen tekstil, montaj veya küçük üretim yapabilecek bazı işletmeler zannediyorum zaman içerisinde orada da konum alacaklar, ama Batum kendini asıl olarak turizm üzerinden planlıyor, gidip göreceksiniz, yakın gelecekte belki de 2-3 dilin konuşulduğu bir merkez olacak. En azından 3 dilin konuşulduğu bir merkez haline gelecek. Bütün, bunu entegre olarak söylüyorum, ... hemen yanibaşındaki küçük ilçe Hopa'da kendine uygun olarak hızlı bir biçimde ayarlamalı diye düşünüyorum. Şanslıdır Hopa, sosyal boyutuyla 15000 nüfusla, 1300 yatak kapasitesiyle bir yer. Sağlıklı bir projenin küçücük manipulasyonlarıyla bu entegrasyon rahatlıkla sağlanır. İlkinde zannediyorum Batum Havaalanı da sağlayacaktır diye düşünüyorum.

D: Burdan Gürcistan'a çalışmak için giden ya da ordan buraya güñübirlik olarak çalışmaya gelenler var mı?

BLD: Güñübirlik olarak Gürcistan'dan gelenler var, işte bu tek kutuplu dünyada şimdi insanların doğduğu, topraklarında büyüdüğü veya bir şekilde kariyer yaptığı yerlerde hayatını sürdüremeyip hem yaşamı için hem de sorumluluğunu taşıdıklarını yaşatmak için geçiş yapıyor. Buralarda güñübirlik işlerde kullanıyoruz. Kimi ziraat mühendisi, kimi jeolog, kimi jinekolog; bunları duyduğumuz zaman şoke oluyoruz, ama baskın olarak işte bu Doğu Karadenizin veya artık hangi anlayışın tam kestiremiyorum ama otel sektöründe de fuhuşu işte pekiştiren, oluşturan hadise olarak da tariflenebilir. Küçük kümeler halinde özellikle yazın, çay tarımının başladığı sezonda o bahçelerde güñübirlik çalışanlar daha çok Gürcüler oluyorlar.

Buradan oraya geçiş şu anda yok, çünkü orada böyle bir sanayi, tarım, ticaret bir faaliyet kendi nüfusunun dışına taşmış değil. Ama Gürcüler buraya geliyor şu anda.

D: Peki, otel sayılarından, yatak kapasitesinden bahsettiniz. Bugünkü konumuna gelmesi ne zaman başladı? Otel sayıları ne zaman artmaya başladı, bir tarih verebilir misiniz? Ve şu anda düşüşe mi geçti, yatak kapasitesinde azalma var mı?

BLD: Hanımefendi, şöyle. 1989'a kadar, reel anlamda, biraz da sosyolojik olarak altbaşlıklarıyla elimde dokümanter birşey yok, serbest konuşuyorum. '89'a kadar olanla sonrası diye mukayese etmek lazım, tabii ki sonrası baskın olan bu. Son '90 diye kabul ederseniz işte 16 yıllık bir süreç yaşıyor Hopa, çok ciddi bir atılım sözkonusu, değişim sözkonusu. Bugün onu koruyor, yani şu andaki mevcut hali onu koruyor. Ama başlangıç olarak '89-'90. '90'a kadar da liman olma hasebiyle yani burası bir konaklama yeri idi. Yine Kars bağlantısıyla, işte 1950'li '60'lı yıllara kadar liman veya deniz yolculuğu tercih edilen, askere işte biz vapurlarla, motorlarla taşınırdık diye halkın hikaye ettiği bir yerdi Hopa. Ancak küçük ölçekliydi. '90 sonrasında bugün bir tanesi dört yıldızlı olmak üzere üç yıldızlı bir kaç tane otelimiz şu anda konumlanmış durumda bu hareketliliği cevaplamak üzere.

D: Peki bu doluluk kapasitesi konusu.. sanıyorum bavul ticaretinin daha yoğun olduğu dönemlerde doluluk kapasiteleri %100 doluluk kapasitesiyle çalışıyorları bu oteller..

BLD: Şimdi bavul ticaretinde, doğru. Bavul ticaretinde evler bile düzenlemeler yapılmak suretiyle otel gibi işletildi, pansiyon gibi işletildi, ama bunlar şu anda daha düzenli otellere doğru, yıldızlı yerlere doğru kaymış durumda. Doluluğu üzerinden şunu söyleyebilirim. Bir başka yere kıyaslandığı zaman Hopa her zaman dolu, yani sizlerden önce bir görüşmem de öğretmen evinde dün akşam yer bulamayıp Arhavi'ye gittiğini söyledi, ki bu ölü sezon sayılır yani otelcilik açısından. Belki öğretmen evi biraz daha farklı özellikleriyle tercih ediliyor ama dolu olması hoş birşey. Yani dolu olduğunu ondan öğrendim. Her zaman tam kapasiteyle çalışıyor burası.

D: Yatırım konusuna biraz gelmek istiyorum. Büyük ihtimalle Gürcistan'dan yatırım yapmaya buraya gelenler, yeterli sermaye birikimi olmadığı için çok azdır, ve ya yoktur ama burdan Gürcistan'a gidenler ya da bu ilişki üzerinden Türkiye'nin başka yerlerinden buraya gelenler ve burada yatırım yapanlar var mı?

BLD: Maalesef şöyle, bunu şöyle demek doğru olur. Daha çok ithalat ve ihracat yapan firmaların ofis temsilciliği şeklinde ama buradan kazancın bir yatırıma bir üretime bir montaja dönüşerek herhangi bir şekillenme sözkonusu değil. Buradaki işadamlarımızın Batum'da örneğin işte BEKO gibi çok ciddi bir yer tuttu. Yine kimyasal ürünlerin, tekstil ürünlerinin orada pazarlanması ile ilgili Türk işadamlarının ciddi yeri var. Orada maden, bakır, hurda vs. dolayısıyla onlar da ithalat yapılmak suretiyle böyle bir hareketlilik sözkonusu. Ancak üretime dayalı yani, bir sanayi tesisine dayalı herhangi birşey şu anda olmadı. Bir tek alüminyum tesisi, alüminyum haddanesi yani, işte plakalandırma, burada eritme yapıp belli ölçeklerde plakalandırma girişimi vardı. Bizim dönemimizde yani biz kapattık. Asıl derdimiz imar planına aykırıydı, ikinci şey de çevre kirliliğinde yeni sıkıntılara sebebiyet vermesini öngördük ve dolayısıyla daha başlamadan kapatarak İzmit'e taşındı yanılmıyorsam çok da işlevli olmadığını söylüyorlar şu anda. Herhangi bir sanayi girişimi yok. Buradaki başat işte 1946'lı yıllardan beri çay fabrikalarının bir Hopa Çay Fabrikası, yine çay ürününe bağlı olarak kendi kooperatifiyle asıl taşıyıcısı bunlar olan yani dağılımı homojen olan; ikinci planda karayolu taşımacılığı, TIR'lar ikinci planda ekonomimizde yer tutar, hatta üçüncü planda da balıkçılık en çok önemsenmesede fakirin umudu olan balıkçılık burada yaygın olarak kullanılıyor. Bu üç alanda ciddi girişimler yapılabilir. Ama asıl olan kurumsal bir birlik, siyaseten desteklenmesi ve farklı kültürlerin, farklı ekonomilerin, farklı tercihlerin de birarada yaşayabileceğinin küçük nüvelerinin oluşturulması, yani folklorik veya dans topluluğu gösterisinden çıkartarak bunun önünün açılmasıyla ilgilidir diye düşünüyorum. Yani bize düşen bir işsizlik sempozyumu yaptığımızda burada sadece oturan insanlarla veya Türkiyeli insanlarla sınırlı kalmayıp, Gürcistan'da da aynı sıkıntı var, Ermenistan'da da aynı sıkıntı var, Azeri'de de aynı sıkıntı var. Ama küçük kümeler oluşturan Gürcüler de o topluluğun içerisinde olmalı, düşünce beyan etmeli diye düşünüyorum.

D: Yatırım konusuna tekrar gelirse, galiba Turgay Ciner liman işletmesini almış. Buna ilişkin projeleri var mı biliyor musunuz? Çünkü sermaye açısından büyük bir sermayenin buraya gelmiş olması demek bu.

BLD: Böyle bir şey yok tabii. Şöyle, az önce söyledim, yatırımlar tamamen politik bir öngörü hadisesi. '89'a kadar toplumu da değiştiren en önemli ticari faaliyet veya ekonomik faaliyet Hopa limanıydı, bugün Hopa limanı, belki uluslararası bağlantıda önemli yer tutmasına karşın çok fazla işlevlendirilmiş değil. Yani Batum limanı büyük oranda bütün transferlerin, taşımacılığın mekanı halinde. TIR'lar oradan direk yükünü alıp geçiş yaparken Batum limanı ile Hopa limanı arasında bir demiryolu bağlantısıyla çok fazla işlevlendirileceğini düşünüyorum. Bu bir politik tercih. Eğer böyle bir politik tercihleriniz, sonuç itibarıyla diploması denilen, yani çıkar üzerinden geliştirilmiş bir hadise yoksa sadece işadamları çerçevesinde bir girdi veya yatırımın canlanacağını düşünmüyorum. Doğru, Turgay Ciner Hopa limanını aldı. Türkiye'nin belki de 3. büyük limanına sahip Hopa limanı, ama bugün sadece oradan yapılan kömür ticareti, yani kömür nakli yapılıyor. Kömür olmasa belki, liman genel müdürüyle de görüşmenizi öneririm, o da sizi aydınlatır. Kömür olmasa kapanır. Yani bu bir politik tercih, öngörü ve diploması dediğimiz şeyle altının doldurulmasıyla ilgili hadise. İş adamı olarak zaman zaman pamuk getirdiği oluyor, ama şu anda Batum limanını tercih ediyor, oradan transfer ediliyor işte Adana'ya, vs Nevşehir'e doğru. Çok fazla işlevinden söz etmek mümkün değil. Stratejik olarak geliştirilebilecek en önemli yer.

D: Bundan çıkarak bir şey daha soracaktım. Batum limanı ile Hopa limanı arasında böyle bir karşılıklı ilişkinin kurulması öngörülmüş galiba, buna ilişkin görüşmeler başlamış.

BLD: Şimdi bundan, belki konuşmamdan tek taraflı olarak devletler arası ilişki gibi de çıkartmayın. Artık elinizde bir sermaye varsa, elinizde bir güç varsa bu hemen yanbaşınızdakiler olmak suretiyle çok daha uzaklarınızda olan insanlarla bir temas ve bir öngörü, yani görmek zorundasınız. Başka türlü varolma şansınız yok. Batum bağlantısının Hopa limanı üzerinden bağlantısı bu bölgenin genelindeki stratejik planları üzerinden düşünülmesi gerekir diye düşünüyorum. Aynı zamanda havalimanının bağlantıları ve çalışması da buna bağlı olduğunu düşünüyorum. Eğer güvenlik bandı, güvenlik şeridi aşılabilirse Artvin ilinin Batum üzerinden Türkiye'ye işte onların İstanbul üzerinden veya ilgili havaalanlarını kullanmak suretiyle ulaşım da tercih edilen yer haline geleceğini düşünüyorum. Bunlar stratejik olarak değerlendirilmesi gereken şeyler. Tarafların açık, yani fizibilitenin ötesine geçmiş projeleriyle ilgili daha doğru tarifleriyle söylenebilecek şeylerdir diye düşünüyorum. Herşey bir proje, herşey söyleniyor, ama tarafları kim, hangi formatta çözülüyor, öngörülerini ne, stratejik olarak hangi ürünler ve ulaşımı tercih edecekleri tarifliyorlar diye soruların sadece cevaplanmasına bağlıdır. Şu anda sadece söylem..

D: Mesela Batumun çok ciddi bir turizm merkezi olmak için çeşitli yatırımların yapıldığını söylediniz ve işte az önce bahsettiğiniz liman ve havaalanı ilişkileri de düşünüldüğünde; Hopa limanının arkasında çok büyük bir alan var galiba yani hinterlandı çok geniş. Belediye olarak kentsel dönüşüm projeleriyle bunu önümüzdeki 10 yıl için 20 yıl için belki hazırlamak adına hazırlıklarınız var mı? AB'nden bu tip fonlardan yararlanmak gibi düşünceniz var mı en azından böyle bir gelişim için?

BLD: Şimdi, ufkumuz açık, düşüncemiz de var, ama yeterli şeyler değil bunlar. Yani limanın sadece yük naklinde bir yer olarak düşünülmesinden çıkartılıp, örneğin Karadenizin turizmle bağlantılarında önemli bir yer haline getirilmesi.. neden yolcu vapurlarımız buraya insanlar taşımam, neden buradaki güzellikleri birkaç günle dahi sınırlı olsa görülmeye açılmasın. Dolayısıyla böyle bir projenin başat taşıyıcılığını belediyenin yapması biraz zor. Mevcut ilişkilerimiz üzerinden ve gücümüz üzerinden söylediğimiz zaman şu söylemin ötesine geçecek bir eylemimiz yok. Bunun taşıyıcılığını yapacak olan, seçtiğim günden beri söylediğim bir hadise; merkezi hükümetin dev yatırımcı kuruluşları ve stratejik planlama içerisinde buraya biçtiği rol ile buradaki sivil toplum örgütlemelerinin gelecek üzerine söyledikleri veya önermelerinin harmanlanmasıyla ilgili birşeydir. Yani siz, herkes turizmden söz edebiliyor, doğru. Herkes eğitim kenti olsun, doğru. Veya diğerlerine göre daha doğru. Burada fabrika bacalarının dumanlarının birbirine geçtiği bir kent olmayacağına göre bunu öngören bir çalışmayı altyapısını veya hazırlıklarını şimdiden görülmesi daha mantıklı olandır, ama örneğin geçtiğimiz yıl iki kuyu açıldığı söylendi. British Petrol ve TPAO tarafından Hopa açıklarında 45km içeride bir petrol sondaj çalışması yapıldı. Rezervin ne kadar olacağı, kirliliğin ne boyutta vs olacağı ile ilgili herhangi bir açıklama yok. Sadece çalışmayla ilgili bize rapor sundular. O da bize getiren British Petrol'du, TPAO'dan herhangi birşey almadık. Dolayısıyla bir plan çerçevesinde yani bir projeksiyon düşünün yani herhangi bir aydınlattığımız yerde başlangıç ve nihai noktasının çok iyi görmenizle ilgili bir şeydir. Bugün belediye kendi imkanları içerisinde günübirlik sorunlarını daha çok onunla tariflenen işlerle uğraşırken, böyle bir stratejik planlama içerisinde öngörümüz var, ama eylemsel olarak yani somutlanmış birşeyimiz de yok yani.

D: Peki mesela Doğu Karadeniz Projesinde, DOKAP'da DPT'nin buraya öngördüğü roller arasında böyle birşey yok herhalde değil mi?

BLD: Var, var. Şu anda çevre düzeni planı çerçevesinde görüşmeler başladı. Belki tetikleyici olur, kamçılayıcı olur. Henüz şekillenmeye başlayan bu şeyle ilgili kurumlar fikir yürütme anlamında kendilerine de bir rolün, görevin düştüğünün farkına varırlar. Yani sivil toplum örgütleri çok güçlü değil burada, dışardan bakıldığı gibi değil, öyle insanlar fikir beyan edip, fikirlerin arkasından işte ısrarla, inatla duran topluluklar yok. Henüz yeni yeni oluşmaya başlamış. Örneğin mukayese ettiğiniz zaman, '89'a kadar daha çok şeyle duran, aydın demokrat vs insanlar ama yanibaşınızdaki hadiseyi anlattım işte derin bir of çektiğinizde belki de suç sayılan bir yerden söz ediyorum. Bugün ise insanlar daha farklı demokratik talepleri, özgürce düşüncelerini ifade etmesi, onun örgütlenmesi ile ilgili de farklılığı ortaya koyduğu topluluk. Umarım bunlar olgunlaştırılarak yaşadığı yere, geleceğine dair söz söyleme veya düşünce üretmeyle de birleşir yani en önemli hadise bu.

D: Bu tip projelerde, Batum'la ilişkiler açısından sormak istiyorum, halk henüz, yani tam olarak halk da hazır değil diyorsunuz galiba. Yani böyle birşeye girdiğimiz zaman arkamızdan destekleyecek, aktif olarak iş yapacak, bize yardım edecek bir halk tam olarak hazır değil diyorsunuz.

BLD: Şöyle anlayın lütfen, bir projeyi siz, tasarım olarak tariflediğimizde projeyi, netice de mükemmeli yapsanız bile uygulamaya geçilmediği zaman, dillendirdiğiniz herhangi birşey bir süre sonra alıcı bulmuyor. Uygulaması çok önemli, yani insanların ihtiyaçları içerisinde bu sözünü ettiğiniz projenin gerçekleşmesi sahici bir olay. Yani örnek veriyorum. Kanserle ilgili bir tarama yaptık burada. Biz herhangi bir kan örneği almadık, doku örneği almadık; yani tanısı konmuş kanserle ilgili bir anket çalışması tabiplerle birlikte. Gördük ki Türkiye'nin başka yerlerine göre burada hem kanser hastalığı fazla hem kansere bağlı ölümler fazla. Yani şimdi hemen yanibaşında ikinci talebimiz toplum tabanlı bir araştırmanın yapılması, üçüncü aşaması işte bir tanı ve tedavi merkezi hemen yanibaşımızda kurulması falan diye sıraladık. Şimdi bu ikinci ve üçüncü adım gelmediği zaman hali üzerinde varolanı bir kez de siz söylemiş oluyorsunuz yani yurttaş veya problemlili insan hayatında bir şeyi sizin yaptığımız üzerinden görmek istiyor. Yani bir süre daha televizyonlar bu konuyu işlerse magazinleşecek, magazin konusu olduk diyecek. Bu kez tepkiye dönüşüyor, yani bu projeler sahici olması anlamında önemli. Bir sözcükten çıkartılıp, "evet stratejik olarak Batum limanı, Batum Havaalanı, Hopa limanı, karayolu nakliyesi, veya buradaki turizme yönelik olarak orada öngörülen iki dilin üç dilin konuşulacağı iki ay da sürse o turizm ki şimdi kış turizmine doğru hazırlık görüyorlar, bunun bir bileşeni veya uğrak yeri olarak Hopa'yı nasıl hazırlarız. Burda bütün alıcıların bunun içerisinde heyecan duyarak katkı sunmasını anlıyorum ben. Bunlar olmadığı zaman sizin mükemmel bir projeniz, mükemmel bir projemiz var; limanda hemen yanibaşında işte balıkçı barınağı istiyoruz; istiyoruz. Projeden biz haberdarız, balıkçılar haberdar, peki uygulamayı kim yapacak vs. yani yıllar sonra herhangi birşey veya yıllara sarıh birşeye başlandığı zaman "aa, biz bunu zaten söylemiştik". Birşeyi değiştirmiyö. Bugün ihtiyaçlarımız çok acil, stratejik planlama içerisinde öngörülenler ortaya konmalı ve başat taşıyıcılar, bileşenlerle birlikte eylem zamanı. Ben bunu anlıyorum.

D: O zaman bu sınır ilişkilerini de, bunun geliştirilmesi ve güçlendirilmesini de daha aktif rol alacak şey, daha üst ölçekli yönetim kurumlarıdır galiba; değil mi? Yani sizin yerel yönetim olarak çok aktif olarak bunu işletebilmeniz mümkün değil gibi gözüküyor.

BLD: Hayır, biz burdan, bu sorunuzdan sıyrılarak kendimize herhangi bir rol biçmeden cevaplamak istemiyorum. Asıl unsur bunun dillendirmesini yapıp, sivil toplum örgütlenmeleri içerisinde çok önemli bir yer tuttuğu gerçeğinden hareketle; otobüsle başlayan şimdi henüz uğraşımı verdiğimiz, diğer tarafta festivallerle sınırlı kalmayan, spor ve benzeri etkinliklerle ikinci projemiz olan o gençlik merkeziyle bu diğer unsurları da kapsayan dikkatlerini çekecek ilgilerini o proje üzerinde yoğunlaşmasına vesile olacak bir çalışma içerisinde olmalıyız. Öbür türlü kendiliğinden olmayacak, çünkü çok maddileştirilip tamamen çıkar üzerinden kurgulanıyor ve peşisıra başka korku ve endişeler de geliyor, bu kez projeniz gümlüyor diye düşünüyorum.

D: Peki sizce burda, sınır ötesi işbirliklerini destekleyen fon veya yardım olanakları var mı? Bunlar işletilebilir mi burada? Bu AB fonu da olabilir, başka birşey de olabilir.

BLD: Şimdi bu tariflediğimiz herşey içinde hem bilimsel olarak analizler yapılmasını gerektiren hadiseler. Örneğin kanser taraması ile ilgili bir sözüm var diyelim ki radyoaktif kirli bulutlar Trakya üzerinden Karadeniz'e çok fazla yağışla birlikte toprağa ve kirlenmeye sebebiyet verdi diye tariflerken –bu 1986 Çernobil hadisesi- şimdi bu kapısı sınırlarınız kapalı ama karadan kapalı, bulutlara sınır koyamıyorsunuz. Peki, Batum kirlenmedi mi, bu Batumdaki kirliliği veya olası etkileri araştırmak üzere uluslararası boyutta araştırma yapılamaz mı? DSÖ'yle veya benzeri örgütlenmelerle, üniversiteler arası bir işbirliği ile neden bir araştırma yapılmasın. Batum havzası çok verimli topraklara sahip. Bunların işlenmesi suretiyle hatta ada bazında düşündüğünüz zaman bu çok önemli,

işte doğal üretim tarzıyla hemen yanbaşındaki yerle bir proje olarak geliştirilemez mi? yani, bütün meyveler oluyor, yani sebzeler, meyveler çok zengin. Çoruh havzasının o platoda taşıdığı mineraller üzerinden çok zengin toprakları var. Geçtiğinizde göreceksiniz, bu sınırlar galiba gece belirlendi, yani görmeden olmuş diyeceksiniz. Çünkü bu kadar ayrık, bu kadar farklı, dümdüz bir alanla karşılaşacaksınız, burada engebeli ve işte dağların Karadenizdeki belki son bitimi, bizdeki sınırda burada. Bu da bir proje olarak geliştirilebilir. Ancak bir örnek, bir model, daha önceden yapılan üzerinden birşey söyleyemiyorum, yani onun eksikliğini yaşıyorum, yani şimdi o insanların el üretimleri, işte pamuğun üretimi, halı yapımı, el sanatları ile gelişmişliği; Azeri topluluğu ve Ermeni topluluğundaki o sanatsal faaliyetler çok fazla olduğu söyleniyor. Yakın geçmişte, Kars belediye başkanıyla da aynı minvalde bir tanımlama da bulduk. Ancak bu geliştirilmiş birşey değil, yani geliştirilebilirse ancak bu yapılabilir diye düşünüyorum.

(Mehmet Ali Alabora görüşme isteğiyle içeri girdi, ama bizi görünce çıktı)

D: Ben zaten son olarak belediye olarak yaşadığımız en büyük problemleri soracaktım, gerek ticari anlamda, gerek altyapı..

BLD: Şimdi, belediyeler sadece kendilerini böyle altyapı düzenlemeleri, üstyapı düzenlemeleri ve insani ihtiyaçları şekillemek olarak tariflememeli, bugün yerel yönetim, yerinden yönetim dediğimiz en önemli derdimiz demokratikleşme, yani insanların kendi hayatları üzerine alınan kararlara katılma, fikir beyan etme ve bu sürecin işletilmesiyle kurumun demokratikleştirilmesi. Sonuçta kent yaşamının ahalinin yurttaşın yaşam kalitesinin yükselmesi olarak görürüz. Ancak yıllara sarıh uygulamalar belediyeleri maalesef iş kapısı, aş kapısı, ikbal kapısı olarak görmüşler. Bunun üzerinden bir tercih ve dolayısıyla hep belediye ilişkileri bunun üzerinden kurgulanmış, yani kısaca bireysel olanı toplumsallaştırma ile ilgili bir süreç yaşıyoruz. Bu üç yıl veya 30 ay bu toplumsal değişimler açısından, hani ne derler, henüz doğum gibi tariflenir. En büyük sıkıntımızın bu olduğunu düşünüyorum. Kaynak, ihtiyaçlar ve bunun dengelenmesi ile ilgili toplumun tümünü ortaklaştırma; esas derdimiz bu. En büyük sıkıntımız da 30 ay sonra biraz daha umutlu olarak tarifleniyor diyebiliyorum. İyi bir yöne doğru evrileceğiz diye düşünüyorum, yani korkmadan, çekinmeden, imkanlarını akılla buluşturan, toplumun bütün kesimlerine taşıyan, kültürler arası da bir diyalogu olan, sadece Doğu Karadeniz üzerinde değil, Kafkaslardaki yaşama da, hani ne derler, işaret eden bir yer olması düşüncesiyle söylüyorum bunları. En büyük düşmanımız maalesef, bireysel olanla toplumsal tercihleri olanlarla karşı karşıya kalmamızdır. Belki diğer belediyelerde de aynı şeyler, rutin şeyler var bilemiyorum.

D: Çok teşekkürler, çok sağolun!

BLD: Ne demek, siz de sağolun!